

IDŐSB DUMAS SÁNDOR
GRÓF MONTE CRISTO

REGÉNY NÉGY KÖTETBEN

FORDITOTTA
HARSÁNYI KÁLMÁN

ELSŐ KÖTET

TARTALOM

- I. Marseille. - A megérkezés.
- II. Apa és fiu.
- III. A katalánok.
- IV. Cselvetés.
- V. Az eljegyzés.
- VI. A királyi ügyész helyettese.
- VII. A kihallgatás.
- VIII. If vára.
- IX. Az eljegyzés estéje.
- X. Egy kis benyiló a Tuileriákban.
- XI. A corsicai szörnyeteg.
- XII. Apa és fiú.
- XIII. A „száz nap”.
- XIV. A dühöngő és az örült fogoly.
- XV. A 34. és a 27. szám.
- XVI. Egy olasz tudós.
- XVII. Az abbé börtöne.
- XVIII. A kincs.
- XIX. A harmadik roham.
- XX. If temetője.
- XXI. Tiboulen szigete.
- XXII. A csempészek.
- XXIII. Monte Cristo szigete.
- XXIV. Káprázat.
- XXV. Az ismeretlen.
- XXVI. A gardi-hídhoz címzett fogadó.
- XXVII. Az elbeszélés.
- XXVIII. A foglyok névjegyzéke.
- XXIX. A Morrel-cég.
- XXX. Szeptember ötödike.
- XXXI. Olaszország. - Sindbad, a tengerész.

I. Marseille. - A megérkezés.

A Notre-Dame de la garde őrszeme 1815 február 24-én a Smyrna, Triest és Nápoly felől érkező háromárbócos *Pharao* révbefutását jelezte.

Mint minden ilyen alkalommal, a révkalauz azonnal elébe ment és If vára mellett elhaladva, a Morgion-fok és Rion szigete között igyekezett a kikötésben segítségére lenni.

S ugyancsak, mint minden ilyen alkalommal, a Saint-Jean-erőd lapos bástyáit is azonnal megteltek kíváncsiakkal, mert Marseilleben mindenkor esemény a hajók érkezése, különösen az olyanoké, mint a *Pharao*, mely itt, Phokis hajdani városának hajógyárában épült, itt bocsáttatott vízre és helybeli cég tulajdona.

A hajó szerencsésen átvirgódott a sziklaszoroson, mit valószínűleg vulkánikus kitörés ékelt a Calasareigne- és Jaros-szigetek közé, körülvitorlázta Pomègueet, s három hatalmas árbocával, háromszögű elővitorlájával s roppant hajótestével oly lomha lassúsággal, oly komor ünnepélyességgel közelgett, hogy a parton állók baljóslatu előérzettel találgatták, vajjon mi történhetett vele. Hanem a hozzáértők azonnal fölismerték, hogy ha történt is valami baleset, az nem magát a hajót érte, mert az csüggedten bár, de kitűnő kormányosra valló könnyedséggel közelgett. Horgonyát kivetésre készen tartva, meglazították az előárbóc kötélzetét. A kormányos mellett, ki a *Pharao*t Marseille szűkbejáratu kikötője felé terelte, egy igen élénk s átható tekintetű fiatalember állott, ki a hajó mozdulataira ügyelve, a kormányos minden parancsát megismételte.

A bástyákon összeverődött tömeg lázas izgatottsággal kísérte a közelgő hajó mozdulatait: különösen a nézők egyike nyugtalankodott s be sem várva a hajó révbefutását, csónakba ugrott s úgy eveztetett elébe. A nyílt öbölben, csakhamar el is érte.

Megpillantva a csónakot, a tengerész elhagyta helyét s a párkányon kihajolva, levett kalappal üdvözölte az utast.

Mintegy tizennyolc-húsz esztendő fiatalember lehetett, ében-fekete hajjal, ragyogó szemekkel; rendíthetetlen nyugalma elárulta, hogy gyermeksege óta megszokta már ezt a küzdelmes életet.

- Ugyan mi történhetett, Dantès, - kiáltott föl hozzá a csónakban ülő, - hogy minden oly komor a fedélzeten?

- Nagy baj, Morrel úr, - válaszolt a fiatalember, - nagy szerencsétlenség, mely legkivált engem érint fájdalmasan; Givita-Vecchia közelében elvesztettük a derék Leclère kapitányt.

- És az áruk, a rakomány? - kérdezte aggodalmas képpel a hajótulajdonos.

- Teljes épségben van, Morrel úr és én hiszem, hogy meg lesz elégedve vele; hanem a szegény Leclère kapitány...

- Mi lelte? - kérde a tulajdonos, láthatólag megkönnyebbülve, - mi történt szegénnyel?

- Meghalt!

- Ne mondja; a tengerbe vészett?

- Nem, uram; rettentő szenvedés után agyvelőgyulladás ölte meg! - És mellel odakiáltott a legénységnek:

- Helyre, helyre, kikötünk!

A legénység engedelmeskedett.

A nyolc-tíz matróz abban a pillanatban szétfutott a fedélzeten és ki a vitorla-ejtőkhöz, ki a vonókötelekhez, ki a lehúzókhöz sietett.

A fiatal tengerész futó pillantást vetett az előkészületekre s meggyőződve parancsainak helyes kiviteléről, visszatért látogatójához.

- S hogyan történt a szerencsétlenség? - vette föl ismét a beszélgetés fonalát Morrel.

- Istenem, nem is gondoltunk ilyesmire. Leclère kapitány hosszan értekezett a kikötő parancsnokával s rendkívül izgatottan hagyta el Nápolyt; huszonnégy óra múlva láz fogta el s három nap múlva vége volt... Tetemeit a szokott módon adtuk át az enyészetnek s most valahol a D'el Giglio-sziget közelében nyugszik, függőágyában, fején s lábainál egy-egy harminchat fontos ágyúgolyóval a tenger mélységeiben. Becsületrend-keresztjét és kardját visszahoztuk özvegyének. Méltó befejezés - folytatta keserű mosollyal, - tíz évi szakadatlan harc után az angolokkal: ágyban halni meg, mint bárki más!

- Ugyan, ugyan, - válaszolt a tulajdonos, ki mindinkább megvigasztalódni látszott, - mindnyájan halandók vagyunk s csak jó, ha a kivénültek helyet adnak a fiataloknak, mert enélkül nem volna haladás s én abban a percben, amelyben biztosít, hogy a szállítmány...

- Teljes épségben van, Morrel úr, felelek érte! Nem ajánlanám önnek, hogy ez út nyereségét 25.000 frank készpénzzel felcserélje.

Mikor megkerülték a világító tornyot, odakiáltott a legényeinek:

- Vonjátok be a nagy vitorlát, az ágot meg a sudarat!

Parancsait csaknem oly gyorsan hajtották végre, mint a hadihajókon.

- Minden vitorlát vonjatok be!

E parancs elhangzása után eltűnt minden vitorla s a hajó alig észrevehető mozgással, csupán a még el nem ernyedtt lökés erejétől hajtva, úszott tova a habokon.

- És most, ha feljön a födélzetre, Morrel úr, - szólt Dantès, észrevéve főnöke nyugtalanságát, - Danglars úr, a számvevő, szívesen szolgál önnek bárminemű fölvilágosítással. Ami engem illet, figyelemmel kell kísérem a horgonyvetést s intézkednem kell, hogy a gyászlobogó kitűzessék.

A hajótulajdonos nem kérte soká magát, hanem megragadva a kötelet, mit Dantès vetett a csónakba, oly ügyességgel kúszott föl a hajóoldal bordáiból kiszögellő hágcsó keskeny fokain, mely becsületére vált volna bármelyik matrózának, mialatt Dantès ismét elfoglalva helyét a kormányhídon, az újonérkezett arra bízta, kit az imént Danglarsnak nevezett és aki fülkájából kilépve, egyenesen a hajótulajdonos felé tartott.

Huszonöt, legföljebb huszonhat esztendő, meglehetősen fanyar ábrázatu fiatalember volt, ki följebbvalóival mindenkor a legmélyebb alázat, alárendeltséggel pedig a gögös pöffeszkedés hangján beszélt; ez a modor és számvevői hivatala, mely éppen nem alkalmas arra, hogy valakit a matrózok szemében kedveltté tegyen, még inkább arra ösztönözte a legénységet, hogy ugyanoly módon mutassa ki iránta érzett ellenszenvét, mint ahogy Edmond Dantèsért rajongott.

- Aligha ujságolhatnám már a szerencsétlenséget, nemde, Morrel úr?

- Igen, tudom már, szegény Leclère kapitány!... Derék, becsületes ember volt!

- És mindenekfölött kitűnő tengerész, ki ég és víz között vénült meg, mint olyan emberhez illik, ki szerencsés lehetett oly hatalmas ház szolgálatában állani, mint a Morrel és Fia cég.

- Úgy veszem észre, - szólt a hajótulajdonos, Dantès tekintetét követve, ki horgonyvetésre alkalmas helyet keresett, - nem éppen szükséges a szolgálatban megőszülni, hogy valaki a mesterségét alaposan értse. Nézze csak a mi Edmond barátunkat, hogyan buzgólkodik; alig hinném, hogy bárki tanácsára szorulna.

- Igen, - felelt Danglars, Dantèsra gyűlölettől égő tekintetét vetve, - igen, fiatal még, de talán egy kissé a kelletén túl bízik magában, mert alig halt meg a kapitány, már ott állt a parancsnok hídján, anélkül, hogy bárkit is megkérdezett volna, helyesen cselekszik-e; sőt még másfél napig vesztegelnünk is kellett miatta Elba szigetén, ahelyett, hogy Marseillebe siettünk volna.

- Ami a hajó vezérletének átvételét illeti, csupán kötelességét teljesítette, mivel ő volt a másodkapitány, hanem másfél napot elvesztegetni, valóban hiba volt, hacsak a megsérült hajó javítása nem követelte a hosszabb megállapodást.

- A hajónak annyi baja sem volt, mint nekem e pillanatban, vagy mint aminő épségben önt szeretném látni még nagyon soká, Morrel úr s a másfél napot csupán kedvtöltésből vesztegettük el, hogy egy kissé elszórakozzunk a szárazon. Ez volt minden ok.

- Dantès, jöjjön csak ide egy kicsit!

- Bocsánat, uram, - kiáltott vissza Dantès, - azonnal rendelkezésére állok. - Azután a legénységhez fordult: - Le a horgonnyal!

A horgony abban a szempillantásban elszabadult s láncsa csörögve gombolyodott utána. Dantès, dacára a révkalauz jelenlétének, helyén maradt, míg parancsát teljesen végre nem hajtották, azután tovább rendelkezett:

- Bocsássátok félrúdra a lobogót, tegyétek keresztbe a vitorla-rudakat!

- Látja, - mondta Danglars, - már is kapitánynak képzelem magát.

- S az is, valóban, - felelt a vállalkozó.

- Azaz csak volna, ha ön és társa kineveznék.

- És ugyan miért ne lehetne kapitány? Fiatal ugyan, de úgy látszik, alaposan érti a mesterségét.

Danglars homloka elborult.

- Bocsásson meg, Morrel úr, - szólt Dantès, közeledve; - horgonyt vetettünk, rendben vagyunk, most már szolgálatára állok.

Danglars egy lépést tett hátra.

- Csupán azt óhajtanám megtudni, miért időzött Elba szigetén.

- Magam sem tudom; Leclère kapitány utolsó meghagyását teljesítettem, ki haldokolva bízott rám egy csomagot, mit Bertrand tábornagynak kellett átadnom.

- Találkozott is vele Edmond?

- Igen.

- A tábornaggal?

- Vele.

Morrel lopva körütekintett s félre vonta Dantèst.

- S a császár?...

- Amennyire én megítélhettem, nincs semmi baja.

- A császárt is látta tehát?

- Éppen akkor látogatta meg a tábornagyot, mikor nála időztem.

- Beszélt vele?

- Azaz, hogy ő beszélt velem, - mondta mosolyogva Dantès.

- És mit mondott önnek?

- Kérdezősködött a hajóról, mikor indult el Marseilleből, milyen volt az útja és mit szállítunk rajta. Azt hiszem, ha enyém lett volna a hajó, megvásárolta volna; de elébe vágtam, kijelentve, hogy egyszerű kormányos vagyok és a hajó a Morrel és Fia ház tulajdona. Ah, mondá, ismerem őket. Morrelék apáról fiúra öröklük a céget, de ismertem egy Morrelt, ki velem egy ezredben szolgált, mikor a valenciai helyőrség tisztje voltam.

- Úgy van, való! - kiáltott föl a hajótulajdonos örömtől repesve, - ez Policar, a nagybátyám, ki kapitány volt alatta. Dantès, mondja meg neki, hogy a császár megemlékezett róla s meglátja, könnyekre fakad a vén golyhó. Helyes, nagyon helyes, - folytatta, a fiatalember vállát megveregetve, - helyesen cselekedett, Dantès, hogy híven követte Leclère kapitány meghagyását és kikötött Elbán, bár nagyon könnyen megjárhatná, ha valaki megsejtené, hogy küldetésben járt a tábornagnál, sőt még a császárral is beszélt!

- Miért gondolja, főnök úr, hogy bajba dönthetne e dolog? Magam sem tudom, mit vittem oda s a császár csupán olyan kérdéseket intézett hozzám, mint bármely idegenhez, kit először lát. De engedelmet kérek, az egészségügyi bizottság és a vámtiszt sürgetnek már, távoznom kell. Megengedi?

- Menjen csak s végezzen velük, kedves Dantès.

A fiatalember elsietett, de alig távozott el, Danglars már a helyén állott.

- Úgy látszik, jó ürügyet mondott a porto-ferrajoi vesztegelésre.

- Kitűnőt, kedves Danglars.

- Annál jobb, mert nagyon kellemetlen volna olyan emberrel együtt szolgálnom, ki nem teljesíti kötelességét.

- Dantès megtette a magáét, - felelt a hajótulajdonos, - nincs ellene szavam. Leclère kapitány rendeletére tette, amit tett.

- Igaz, átadta önnek Leclère kapitány levelét?

- Kicsoda?

- Dantès.

- Nekem? Nem! Levelet hozott?

- Úgy hiszem, hogy a csomagon kívül egy levelet is bízott rá a kapitány.

- Minő csomagot gondol, Danglars?

- Ej, hát azt, amit Dantès Porto-Ferrajoban átadott.

- Honnan tudja, hogy Dantès csomagot adott át?

Danglars elpirult.

- Elhaladva a kapitány félig nyílt ajtaja előtt, láttam, amint átnyújtotta Dantèsnek a csomagot és levelet.

- Elöttem nem említette, de ha nála van, bizonyosan át fogja adni.

Danglars elgondolkozott egy kissé.

- Igen kérem, Morrel úr, ne szóljon erről Dantèsnek semmit; lehet, hogy tévedtem.

Mikor Dantès visszatért, Danglars újra elhúzódott.

- Túl esett már a vizsgálaton, kedves Dantès?

- Túl, hála Istennek.

- Nem tartott sokáig.

- Nem, a vámtisztnek átadtam árúink jegyzékét és papírjainkat átvette a révkalauz küldötte.

- Tehát mindent elvégzett s most már szabad?

Dantès futó tekintetet vetett maga körül.

- Minden rendben van.

- Ebédeljen velem!

- Bocsásson meg, Morrel úr, igen kérem, bocsásson meg, de első látogatásom édes atyámat illeti. E kitüntető megtiszteltetés azonban nagyon boldoggá tesz.

- Igaza van, Dantès. Ismerem önt, tudom, hogy jó fiu.

- És... - kérde némi habozással, - tud ön valamit atyámról, nincs semmi baja, egészséges?

- Azt hiszem, semmi baja, kedves Edmond, bár régen nem találkoztam már vele.

- Gondolom, hiszen remete életet él!

- Ami csak azt bizonyítja, hogy semmiben sem szenvedett hiányt az ön távolléte alatt.

Dantès mosolygott.

- Atyám nagyon büszke és ha mindenben szükölködött volna is, alig hiszem, hogy, Istent kivéve, bárkihez is segedelemért folyamodott volna.

- Menjen csak hozzá, édesem. Hanem azután számítunk önre!

- Ismételve bocsánatot kell kérnem, Morrel úr, de első látogatásom után másodikat is kell tennem, mely nem kevésbé lesz kedves nekem.

- Igaz, igaz, el is feledtem, hogy a katalánok között van valaki, aki ugyanoly türelmetlenül várja önt, mint az édes atyja; a szép Mercedest gondolom.

Dantès elpirult.

- Engem legkevésbé sem lepett meg, hogy háromszor is tudakozódott a *Pharao* sorsa felől. Terringettét!... irigylésre méltó ember, akinek ily szép kedvese van!

- Nem kedvesem, hanem menyasszonyom, - mondá kellő nyomatékkal az ifju.

- Néha egészen egyre megy, akárhogy is nevezzük! - szólt felkacagva a vállalkozó.

- De nem a mi esetünkben, főnök úr.

- Menjen csak, siessen, édes Edmond, a világért sem tartóztatnám tovább; érdekeimet oly kitűnően szolgálta, hogy saját ügyeinek rendezésére annyi szabadságot adok, amennyit csak kíván. Van pénze?

- Egész fizetésem, tehát körülbelül három havi zsoldom érintetlen még.

- Takarékos gazda!

- Atyámnak semmije sincs, Morrel úr.
- Igen, igen, tudom, hogy ön jó fiu, siessen csak az atyjához, ne késsen tovább; nekem is van fiam és magam sem venném jó néven, ha három havi távollét után valaki visszatartaná.
- Megengedi tehát? - szólt, fejét meghajtva Edmond.
- Mehet, ha egyéb közleni valója nincsen.
- Nincsen.
- Nem adott át esetleg számomra is egy levelet Leclère kapitány a halálos ágyán?
- Lehetetlen volt írnia, uram; de erről jut eszembe, hogy két heti szabadságra volna szükségem.
- Nősülése végett?
- Elsősorban; de Párisba is el kell mennem.
- Jól van, szívesen adok akár többet is, kedves Dantès; a kirakodás úgyis eltart vagy hat hétig és három hó letelte előtt aligha szállunk ismét tengerre... Hanem három hónap múlva föltétlenül itt kell lennie. A *Pharao*, - folytatta a hajótulajdonos a fiatalember vállát megveregetve, - nem kelhet útra kapitánya nélkül.
- Kapitánya nélkül! - kiáltott fel Dantès örömtől csillogó szemekkel, - gondolja meg jól, mit mond, főnök úr, mert szívem legtitkosabb reményeinek megvalósulásáról van szó. Valóban az volna szándéka, hogy a *Pharao* kapitányául engem nevezzen ki?
- Ha csupán tőlem függene, azonnal fölcsapnánk, kedves Dantès; hanem, amint tudja, üzlettársam is van és ön bizonynyal ismeri az olasz közmondást: «Che a compagne a padrone». Hanem félig mindenesetre nyert ügye van, mert két szavazat közül egy már az öné. Bízsa csak rám a másikat; megszerzésére meg fogok tenni minden lehetőt.
- Oh, Morrel úr, - kiáltott föl a tengerész, a megindulástól könnybe lábadt szemekkel, a vállalkozó kezét megragadva, - Morrel úr, köszönöm önnek, édes atyám és Mercedes nevében.
- Jól van, jól van, Edmond, a derék embereket nem hagyja el a gondviselés! Menjen csak atyjához, látogassa meg Mercedest, de rólam se feledkezzék meg azután!
- Együtt szállunk partra? Velem tart, Morrel úr?
- Nem, köszönöm; a számadásokat kell felülvizsgálnom, itt maradok Danglars-ral. Meg volt vele elégedve az egész út alatt?
- Attól függ, hogyan értelmezzük e kérdést. Mint bajtárssal, semmi esetre sem; és azt hiszem, ő is nagyon kevésbé kedvel azóta, hogy némi nézeteltérés miatt elég meggondolatlan voltam neki ajánlatot tenni, hogy szálljunk ki Monte-Cristo szigetén és intézzük el ügyeinket; kétségkívül helytelen volt ilyen ajánlatot tennem s neki jogában állt visszautasítania. Ha azonban kérdése a számvevőre vonatkozik, semmivel sem vádolhatom s meg vagyok győződve, hogy ön tökéletesen meg lehet elégedve ebbeli minőségében minden cselekedetével.
- De vallja be őszintén, Dantès, ha ön lenne a *Pharao* kapitánya, szívesen látná maga mellett ezentúl is Danglarst?
- Akár mint kapitány, akár mint helyettes, mindenkor megbecsülöm azokat, kikben főnökeim megbíznak.
- Jól mondja, Dantès, látom, hogy ön minden tekintetben derék ember. Hanem már nem tartóztatom tovább, látom, hogy tükön áll.
- Távozhatom tehát?

- Menjen, menjen, édesem.
- Lesz szíves csónakját átengedni?
- Nagyon szívesen.
- A viszontlátásra, Morrel úr; fogadja még egyszer hálás köszönetemet.
- A viszontlátásra, kedves Edmond, sok szerencsét!

A csónakba ugorva, elhelyezkedett a hátsó ülésen és parancsot adott, hogy a Canebière felé tartsanak. Két matróz azonnal megragadta az evezőt s a csónak oly gyorsan haladt, amennyire csak lehetett e helyen, hol a víz tükrét ezernyi-ezer bárka, csónak és sajka lepi el s még nehezebbé teszi azt a szűk utat, mely két hosszú sor hajó között az orleansi kőpart felé vezet.

A hajótulajdonos mosolyogva követte tekintetével a partig és látta, amint a mólóra lép és elvegyül a nyüzsgő tömegben, mely hajnaltól késő estig hömpölyög e híres utcán, melyre az újkori phokisiak oly büszkék, hogy ha róla beszélnek, ezt oly nyomatékkal és a felsőbbségnek oly világos kifejezésével teszik, mintha azt mondanák: «Ha Párisban volna a Canebière, Páris beillenék Marseillenek - kicsiben!»

Visszafordulva, Danglarst pillantotta meg a háta mögött, ki látszólag parancsára várt, tényleg azonban ő is Dantèst követte tekintetével.

Hanem e két tekintet között, mely egyazon embert követte, nagyon szembeszökő volt a különbség.

II. Apa és fiu.

Hagyjuk Danglarst, ki tehetetlen gyűlöletében bajtársa megrontására tör, s a vállalkozó füleit agyarkodó álnokságokkal beszéli tele, s kövessük Dantèst, ki végighaladva a Canebièren, a Noailles-utcába fordul, s belép egy kicsiny, a meillani fasor balfelén álló házacskába, s örömpesve fut fel a keskeny csigalépcsőn, egyik kezével a korlátba kapaszkodva, másik kezével a szíve dobogását akarva lecsillapítani, míg odafönn a negyedik emeleten el nem ér egy félig nyílt ajtót, melyen át lopva pillant be az egyszerű kis szobába.

Ez a kis szoba Dantès édes atyjáé volt.

A *Pharao* megérkezésének híre még nem jutott el az aggastyánig, ki most is nyugodtan folytatta szokott foglalkozását, s egy székre állva, reszkető kezekkel babrálgatott az ablak rácsozatára kapaszkodó folyondárral és egyéb virágaival.

Egyszerre csak átkarolta valaki, s egy jól ismert hang szólalt meg mögötte:

- Apám, édes jó apám!

Az aggastyán felsikoltott, s megpillantva fiát, egész testében remegve, halálsápadtan dőlt ölelő karjaiba.

- Mi lelte, édes apám, csak nem beteg talán?

- Nem, nem édes Edmond, fiam, gyermekem; hanem nagyon váratlanul leptél meg és az öröm, a gyönyörűség, téged egyszerre magam előtt látni... Azt hiszem, nem bírom tovább, meghalok...

- Vegyen erőt magán, édes jó atyám, kérem, könyörögve kérem! Azt mondják, az örömből még a sok sem árt meg, s azért mertem így váratlanul betoppanni. Mosolyogjon hát már egy kicsit, ne nézzon rám olyan révedező szemekkel. Visszatértem, s boldogok leszünk.

- Úgy lesz, fiacskám, úgy lesz, boldogok leszünk, de - hogyan? Nem hagyysz el többé? Itt maradsz velem? Bár úgy lehetne... De mondj már valamit, szerencsével jártál?

- Bocsássa meg nekem a Mindenható, ha olyan szerencsének örülök, mely egy családot gyászba döntve háramlott reám, de Isten látja lelkemet, sohasem imádkoztam érte; magától köszöntött be, s bennem nincs meg az a fenkölt léleknagyság, mely ilyesmiért bánkódni tud; a derék Leclère kapitány meghalt, s nagyon valószínű, hogy Morrel úr pártfogása mellett én foglalom el helyét a hajón. Mit szólna hozzá, édes apám? Húszesztendő kapitány! Száz arany fizetés és osztalék a tiszta jövedelemből! Egy magamféle matróz nem is merhetett volna ennél többet remélni, ugy-e?

- Ennél többet már igazán nem, édes fiam, valóban nagy szerencse ért.

- S ebből a töméntelen pénzből most már jut valami egy kis házra, egy kis kerteskére is, ahol majd békén gondozhatja a virágait, a borostyánt, a zsázsát, a loncot, a délignyitót... De mi baja, édes apám, úgy látszik, mégis csak rosszul van!

- Ne gondold rá, majd elmúlik.

Az aggastyánt elhagyta ereje és hátrahanyatlott.

- Hamar, hamar, egy pohárka bort, attól majd erőre kap! De hol van a bor?

- Hagyd el, fölösleges, ne keresd! - szólt az agg, fiát visszatartva.

- De mondja meg legalább, hol találhatnám meg?

S beletekintett két-három szekrénybe.

- Ne keresd... elfogyott már!

- Hogyan, nincs bor a háznál! - kiáltott fel elhalványulva Dantès, felváltva tekintgetvén az üres szekrénybe s az aggastyán ezer redővel barázdált halovány arcára, - elfogyott, s talán pénze som volt rá?

- Mindenem van, ami csak kell, ha te itt vagy!

- De én, annak idején, - tördelte Dantès, verejtékes homlokát törölgetve, - kétszáz frankot adtam át önnek elutazásom előtt!

- Igen, igen, Edmond, igaz; hanem megfeledkeztél arról a kis tartozásról, mellyel Caderousse szomszédnak maradtál adósa; rajtam követelte, s azzal fenyegetett, hogy ha nem fizetem ki helyetted, Morrel úrhoz fordul az összegért. Így hát, beláthatod, attól tartva, hogy csak ártanék neked...

- Törlesztettél valamit?

- Kifizettem az egészet.

- De hiszen én száznegyven frankkal tartoztam Caderoussznak!

- Igen.

- És ön a kétszáz frankjából tudta ezt megfizetni?

Az aggastyán bólintott.

- Hatvan frankból tengődött három teljes hónapig!

- Tudod, mily kevéssel beérem!

- Oh Istenem, Istenem! bocsáss meg! - kiáltott fel Edmond, térdre vetve magát a jólelkű apa előtt.

- Ugyan no, mire való már ez?

- Mintha a szívemet tépte volna ki, atyám!

- Dehogy, dehogy! Megjöttél, itt vagy, most már minden el van feledve és minden jóra fordul.

- Csupa reménység vagyok, s a zsebem se üres. Fogadja szívesen, édes atyám, s tüstént hozasson magának egyetmást.

És zsebei tartalmát az asztalra ürítette. Lehetett vagy egy tucat aranydarab, öt-hat tallér, meg egy maroknyi aprópénz.

Az öreg Dantès arca földerült.

- Kié ez a pénz?

- Az enyém!... a tied!... a miénk!... Vedd el és végy rajta mindent, amit szemed-szájad kíván, ne fösvénykedj vele, holnap is hozok még, ha kell.

- Szíves engedelmeddel, - szólt az agg mosolyogva, - nem veszem túlságosan igénybe az erszényedet, mert ha most nyakra-főre mindent összevásárolok, még azt találják hinni, hogy meg kellett várnom visszatérteket, hogy ily módon költekezhessem.

- Tégy, amint jónak látod, de mindenekelőtt fogadj valami cselédet, mert nem akarom, hogy továbbra is egyedül maradj. Kitűnő kávé és dohányt csempészek át a határon. A hajófenéken van, holnap elhozom. De csitt! valaki jön.

- Úgy látszik, Caderousse, ki értesült már megérkezésedről, s most szerencsekívánataival akar beköszönteni.

- Ez is csak olyan ember, aki mindig mást beszél, mint amit gondol, - mormolta Edmond; - de nem baj, szomszédunk, olykor segítségünkre is volt már, lássuk szívesen.

Alig fejezte be Edmond halk megjegyzését, az utolsó lépcsőkanyarulatnál már föltűnt Caderousse torzonborz, fekete képe. Huszonöt-huszonhatesztendős fiatalember lehetett. Hóna alatt egy darab posztót szorongatott, valami készülő öltözetből, ezzel is jelezve foglalkozását.

- Megjöttél hát? - szólította meg a szabó kemény marseillei kiejtéssel, széles mosolyra vont ajkaiból elefántcsont-fehérségű fogsort csillogtatva elő.

- Amint látja, Caderousse szomszéd; s bármikor, bármiben szívesen szolgálatára állok, - válaszolt Dantès, alig palástolhatva hidegségét ez udvarias ajánlattal.

- Köszönöm, köszönöm; szerencsére semmire sincs szükségem, sőt inkább mások szorulnak az én segítségemre! - Dantès megrezzent. - Ez nem neked szól, pajtás; én ugyan adtam neked pénzt, de te visszafizetted; úgy cselekedtünk, mint jó szomszédokhoz illik, s most kvittek vagyunk.

- Nem egészen, mert az ember egyszersmindenkorra lekötelezettje marad annak, akitől szíveséget fogadott el; mert ha visszafizettük is a pénzt, a hálával mindenkor adósai maradunk.

- Ugyan, minek is tértünk erre! Ami megtörtént, azon már nem változtathatunk. Beszéljünk inkább a te szerencsés megérkezésedről, pajtás. A kikötőben jártam ezért a szép gesztenyeszínű szövetért, mikor egyszerre csak Danglars toppant elém.

- Te, Marseilleben? - kérdem.

- Mint láthatod, - felelé.

- Azt hittem, Smyrnában vagy.

- Egyenesen onnan jövök.

- S hol van Edmond, a kis Edmond?

- Bizonyára az apjánál, - válaszolt Danglars; - így tehát ide siettem, hogy megszoríthassam baráti jobbodat.

- Lám, lám, a jó Caderousse, mennyire szeret bennünket! - mondta bólogatva az öreg Dantès.

- Hogyne szeretném! És még jobban becsülöm, hiszen a talpig becsületes ember fehér holló manapság! De úgy látszik, neked ugyancsak felvitte az Isten a dolgodat, - folytatta a szabó, nagyokat pislogva a maréknyi arany- és ezüstpénzre, mit Dantès az asztalra vetett.

Az ifju észrevette a sóvár tekintetet, s hanyagul mondta:

- Ah Istenem, ez a pénz nem is az enyém; attól tartottam, hogy atyám kifogyott belőle távollétem alatt, s ő hogy meggyőzőn az ellenkezőről: ide szórta ki erszénye tartalmát. Vissza is rakhatnád talán a perselybe, édes apám, hacsak Caderousse szomszédnak nem volna szüksége pénzre; szívesen megosztjuk vele.

- Távolról sincs rá szükségem; Istennek hála, szépen megélek a magam emberségéből. Tartsd csak meg a pénzedet, úgyis kevés a pénz, akármennyi legyen.

- Jó szívvel ajánlottam.

- Nem vonom kétségbe. Hanem úgy látszik, fickó, jó helyen dörgölődzöl; Morrel úrral nagyon jóba vagytok, mi?
- Morrel úr mindenkor jóakarattal viseltetett irányomban!
- Annál helytelenebb volt meghívását visszautasítanod. Gondolom, ebédre hívtott magához.
- Visszautasítani ilyen meghívást? - szólalt meg az öreg úr, - s még hozzá ebédre voltál hivatalos?
- Igen, édes apám, - felelé Edmond, mosolyogva atyja álmélkodásán, ki nagyra volt e rendkívüli megtiszteltetéssel.
- És miért utasítottad vissza fiam?
- Hogy mennél előbb színről-színre láthassam, édes apám, mert ön mindennél előbbre való nekem.
- Hanem nagyon könnyen megbánthattad a jó Morrelt, - szólt közbe Caderousse, - s ha valaki kapitány szeretne lenni, nem célszerű a hajótulajdonost megbántani.
- Azt hiszem, a mondott ok elég volt melegségemül, s ő semmit sem vehetett zokon.
- De viszont nem árt egy kicsit hízelegni olykor, az előléptetés érdekében.
- Remélem, anélkül is kapitány leszek, - válaszolt Dantès.
- Annál jobb, pajtás, régi barátainak nagy örömet szerzel vele, s én ismerek valakit ott a Saint-Nicolas fellegváron túl, aki legkevésbé sem fog rád azért megneheztelni.
- Mercedes? - kérde az öreg úr.
- Igen, édes apám; és most, hogy önt teljes épségben viszontláthattam s tudom, hogy semmiben sem szenved hiányt, engedelmével fel fogom keresni a katalánokat.
- Eredj, lelkem fiam, és úgy áldjon meg téged az Isten a hitvesedben, mint ahogy engem megáldott a fiamban!
- Hitvesében? Mit nem hallok, Dantès apó! Úgy tudom, hogy attól még nagyon messze vagyunk!
- Nem hitvesem még, - felelt Edmond, - de minden valószínűség szerint annak nevezhetem a közel jövőben.
- Nem is árt, ha hamarosan nyélbe ütitek a dolgot!
- Ugyan miért?
- Mercedes nagyon szemrevaló teremtés, s tudod, a szép leány mindig bőviben van a gavalléroknak; Mercedest meg éppen a szó szoros értelmében körülrajongják.
- Lehet, - szólt mosolyogva Edmond, de mosolya alatt némi nyugtalanság rejlett.
- Igen, igen, még pedig kapós legények, - ingerkedett Caderousse, - de ha kapitány léssz, aligha fogja tőled megtagadni kezét.
- Szóval, - mondta Dantès, hasztalanul erőszakolva mosolyt az ajkaira, - ha nem leszek kapitány...
- Hm, akkor...
- Kedves szomszéd, nekem általában jobb véleményem van a nőkről, mint önnek, Mercedsről pedig mindenesetre a legjobb, s meg vagyok róla győződve, hogy akár kapitány leszek, akár nem, híven kitart mellettem.

- Annál jobb, ha úgy van a dolog; a föltétlen bizalom nagyon szükséges az efféle esetekben; hanem azért én csak azt ajánlom, hogy siess hozzá és közöld vele a jó eshetőségeket.

- Megyek is, - szólt Edmond.

Átölelte atyját, s Caderousset fejbőlintással üdvözölve elhagyta a szobát. Caderousse ott maradt még egy darabig, de nemsokára ő is búcsút vett az öregtől s elsietett, hogy a reá várakozó Danglarst fölkeresse a Senac-utca sarkán.

- Nos, - kérdezte Danglars, - láttad?

- Tőle jövök.

- Emlegette a jövőbeli kapitányságot?

- Úgy beszél róla, mintha az volna már.

- Csak lassan a testtel, - szólt epésen Danglars, - úgy látszik, nagyon siet a kölyök!

- Úgy veszem észre, Morrel biztatgatja.

- A gyereknek meg széles a kedve, mi?

- Azaz, hogy szörnyen hetykélkedik; pártfogást is ajánlott, mint valami nagy úr, s bankármódra kölcsönt kínálgatott.

- S nem fogadtad el?

- A világért sem; pedig bátran elfogadhattam volna, hiszen én voltam az, akitől világéletében először vágott zsebre tallérokat. Hanem, persze, Dantès úrfi most már nem szorul senkire, mert kapitányt faragnak belőle.

- Majd megválik; egyelőre még nem!

- Lelkemre, jobb is volna, ha nem csinálnának belőle urat, mert még a nyakunkra nő.

- Tőlünk függ, hogy megmaradjon annak, ami most, vagy még kevesebb legyen.

- Mi az, mit mondtál?

- Semmit, csak úgy magammal beszélgettem. Még mindig oly szerelmes abba a szép leányba?

- Bolondul utána! Most is oda szaladt, de ha nem csalódom, aligha baj nem éri azon a vidéken.

- Beszélj világosabban!

- Minek?

- Ez fontosabb, semmint gondolnád. Te sem kedveled Dantèst valami nagyon, mi?

- Nem szeretem a hányaveti embert.

- Hát monddsa csak, mit tudsz te tulajdonképpen arról a leányról?

- Semmi különöset, de észrevettem egyetmást, amiből azt következtetem, hogy a jövőbeli kapitánynak könnyen meggyűlhetik a baja a vieilles-infirmeriesi országúton.

- Mit vettél észre, mondd hát!

- Csak azt, hogy valahányszor Mercedes a városba megy, mindannyiszor hozzá csatlakozik egy bogárszemű, napsütötte arcú, tüzes katalán legény, kit Mercedes *kedves rokonnak* nevez.

- Ne mondd! S azt hiszed, udvarol neki a legény?

- Persze; mi az ördögöt is szaladgálna másért az a huszonegyesztendős fickó egy tizenhétéves leány után?

- S Dantès most a katalánokhoz indult?

- Még mielőtt én idejöttem.

- Mi is elnézhetnénk arra felé, s ha betérünk valahová, egy-két pohárka jóféle bor mellett még meg is tudhatunk egyet-mást.

- Kitől?

- Magától Dantèstől, akinek az arcáról mindent leolvashatunk, mikor mellettünk elhalad.

- Nem bánom, gyerünk; hanem... te fizetsz? - kérdezte Caderousse aggodalmas képpel.

- Természetesen!

S mindketten gyors léptekkel siettek a kitűzött cél felé. Megérkezve a korcsmába, egy palack bort és két poharat hozattak.

Pamphil apó szerint alig tíz perc előtt haladt el erre Dantès.

Megnyugodva abban, hogy Dantès valóban a katalánokhoz jött, elhelyezkedtek a platánok és iharfák árnyékában, melyeknek most fakadó lombjai között dalos madarak köszöntötték édes csicssergéssel az első verőfényes tavaszi napot.

III. A katalánok.

Alig száz lépésnyire a csapszéktől, hol a két jó barát a gyöngyöző malagai mellé telepedve feszült figyelemmel kísérte az országutat, egy kopár, ugarhalom mögött terült el a katalánok falva.

Valamikor egy kis gyarmat vándorolt át Spanyolországból e földnyelvre, hol végleg letelepedett. Úgy származtak ide, hogy senki se tudta honnan vetődtek e tájra, s nyelvök sokáig ismeretlen maradt. Főnökeik egyike, ki beszélt valamelyest a provençali tájszólást, fölkerítte Marseille község előljáróságát, engednék át számukra azt a kopár, kietlen hegyfokot, melynél az ókori hajósok módjára kötöttek ki. Kérelmük teljesített, s a tizenkét-tizenöt hajó kalandor népségből három hónap múlva már egy kis újon épült falura való tellett.

E bizarr, de festői, félig mór, félig spanyol modorban épült és mind e mai napig változatlanul fennmaradt falu lakói még most is őseik nyelvét beszélik. Három-négy évszázad óta híven ragaszkodnak e kis földnyelvhez, melyre úgy csaptak le, mint a vándormadarak csapata. Nem keveredve a marseilleikkel, csak egymás közt házasodtak, s szokásaikat megőrizve, még azt a viseletet is megtartották, amit az anyaországból hoztak magukkal.

E falunak csak egyetlen utcáján kell végighaladnunk, s egyetlen kunyhóba betérnünk, melynek falait a déli nap pörkölő sugara, mint minden régi maradványát e tájon, kívülről oly csodálatos színnel vonta be, s belül a hófehérre meszelt vályogfalat, e kunyhók egyedüli ékeségét kell megtekintenünk, hogy fogalmunk legyen az egész kis spanyol telepről.

Az egyik kunyhó sövényéhez támaszkodva, szénfekete haju, a gazelláénál szelídebb bársonyos tekintetű, gyönyörű leány állott, s szobor-szabályosságú gyöngéd ujjával százszorszépet tépegetve fehér szirmokkal szórta tele lábai előtt a gyepet; könyökig födetlen, napsütött, de az arlesi Venushoz méltó karjai lázas türelmetlenségtől remegtek, míg gyöngéd idomu lábcskáival idegesen toporzékolt, akaratlanul is jobban kitüntetve a kék és halványszürke fonállal tarkított piros harisnyákkal fődött formás bokáit.

Alig három lépésnyire tőle, s könyökével valami szúette, ódon bútordarabra támaszkodva, húsz-huszonkétesztendő fiatalember forgolódott a székén, s haraggal elegyes nyugtalansággal tekintgetett a leányra; szemei kérdezni látszottak valamit, de a leánynak hidegen rászegzett tekintete legkevésbé sem volt biztató.

- Mercedes, maholnap itt a húsvét, a lakodalmak ideje; feleletre sem méltat?

- Százszor is feleltem már, Fernand, s mivel sem árthatna magának jobban, mintha szüntelenül csak ezzel faggat.

- Ismételje hát századszor is, hogy el tudjam hinni valahára. Mondja el ismételten, hogy megveti szerelmemet, mit édes anyja sem ellenzett; hitesse el velem, hogy boldogságom csak játék az ön szemében, s nem törődik vele, élek-e, halok-e!... Istenem, Istenem, tíz évig álmodozni arról, hogy az enyém lesz, s egyszerre elveszteni a reményt, mely életemnek egyedüli célja volt!

- Én nem tápláltam önben ezt a reménységet, Fernand, nem vethet szememre kacérkodást! Mindig hangoztattam, hogy testvérként szeretem, de ennél többet ne várjon tőlem soha, mert szívem a másé. Nem így van, Fernand?

- Így, így, jól tudom, Mercedes, hiszen nem egyszer mondta szemembe ezt a kegyetlen őszinteséget; de ne feledje, hogy a katalánok megőrizték azt a szent törvényt, hogy csupán egymás között házasodnak!

- Csalódik, Fernand, nem törvény ez, csupán hagyományos szokás, ne magyarázza hát erővel a maga szájíze szerint. De meg önt be is sorozták, ideiglenes szabadságának vége szakadhat, s bármely percben behívhatják. Már pedig, ha szolgálni kénytelen, mi történik velem, az elhagyott, árva, földhöz ragadt leánnyal, kinek egyetlen jószága ez a roskadozó kunyhó, s az a néhány összetoldott-foldott háló, mely nyomorult örökségül apámról anyámra, anyámról reám maradt? Gondolja meg, Fernand, hogy anyám halála óta úgyszólván csak mások jóvoltából élek! Néha ugyan, azzal az ürüggyel, hogy segítségére lehetek, magával visz a halászatra, megosztja velem a jó fogást, s én elfogadom öntől, Fernand, mert apám testvérének fia, mert együtt nevelkedtünk és mindenek fölött azért, mert fájdalmat okoznék önnek, ha visszautasítanám. Pedig jól tudom, hogy az a hal, melynek árából kendert vásárolok, hogy otthon megfoghassam, - csak alamizsna.

- És ki találna abban valamit? Mercedes, bármily szegény és elhagyatott legyen is, az én szememben több, mint Marseille leggazdagabb bankárjának a leánya! Mit keres az ilyen magféle ember? Tisztességes nőt és jó gazdasszonyt. Találhatnék-e különbet önnél?

- Fernand, - felelt a leány, fejét tagadólag rázva, - ha valaki nem a férjét szereti, hanem mást, már megszűnt jó gazdasszony lenni, s tisztességében is csorba esett. Elégedjék meg a barátságommal, ennél többet nem ígérhetek; minek is ígérnék olyasmit, aminek beváltására nem lennék képes sohasem.

- Értem, értem, szívesen viseli a maga nyomorúságát, de nincs bátorsága megosztani velem az enyémet; pedig ha szeretne, Mercedes!... megvesztegetném a sorsot, s beköszöntené hozzánk a szerencse, boldogok, gazdagok lennének; legényekkel folytatnám halászmesterségemet, vagy irodai szolgálatba lépnék valamely cégnél, vagy magam is kereskedő lennék!...

- Üres szappanbuborékok, Fernand; ön katona, s ha e pillanatban még közöttünk van, csupán azért lehetséges, mert nem folyik most a háború. Maradjon csak a mestersége mellett, ne építsen légvárakat, mik a valóságot még rettenetesebb színben tüntetik föl, s elégedjék meg a barátságommal, melynél többet nem adhatok.

- Igaza van, Mercedes, megmaradok a mesterségem mellett, de ősi viseletünk helyett, melyet ön megvet, majd én is köcsögkalapot, csíkos inget s kék mellényt fogok viselni, gombjain horgonyokkal. Vagy nem így kell öltözködni, aki önnek tetszeni akar?

- Mit akar ezzel mondani? Egy szót sem értek az egészből.

- Csak azt, Mercedes, hogy ön csupán azért oly kegyetlen, azért oly hideg irányomban, mert vár valakit, aki szakasztott így öltözködik. Hanem az, akit ön vár, állhatatlan is lehet, vagy ha nem az: a tenger lehet állhatatlan vele szemben!

- Fernand én jó embernek tartottam, de csalódtam önben! Nagyon rossz szíve lehet, ha féltékenységből az Isten haragját hívja segítőtársul. Nem tagadom, várva várom és szeretem azt, akit ön gondol, de ha nem térne vissza, akkor sem vádolnám állhatatlansággal, tudva, hogy szerelmét híven megőrizve halt meg.

A katalán ingerülten fészkelődött a székén.

- Én belelátok a szívébe, Fernand; azért gyűlöli őt, mert nem önt szeretem, s katalán kését szeretné az ő törével összemérni. De mit nyerne vele! Ha kudarcot vall, elveszti barátságomat; ha győz, barátságom gyűlöletté válik. Higgye el nekem, nem tanácsos oly módon küzdeni valamely nő vonzalmáért, hogy civódást kezdünk azzal, kihez a nőt szerelme köti. Nem,

Fernand, ennyire nem ragadtathatja el magát. Ha nejévé nem tehet, elégedjék meg azzal, hogy testvérként szeretem. Hanem ön - folytatta könnybe lábadt szemekkel - azt mondá az imént, hogy a tenger állhatatlan... és ő már négy hónap óta van oda, pedig hány vihar tombolt azóta már a tengeren!...

Fernand érzéketlen maradt; nem iparkodott a Mercedes arcán végiggördülő könnyeket letörölni; pedig máskor minden csöppjét szívesen váltotta volna meg a szíve vérével; hanem ezek a könnyek másért hullottak - nem törölte le.

Fölemelkedett, befordult a kunyhóba, majd újra visszatérve, sötét tekintettel, ökölbe szorított kezekkel állt meg Mercedes előtt.

- Mercedes, ismétlje még egyszer: el van tökélve? Nem kellek? Megvet?

- Edmond Dantèst szeretem, - válaszolt hidegen a leány - és sohasem leszek másnak a felesége.

- S mindig szeretni fogja?

- Végső lehelletemig!

Fernand teljesen leverve, csüggedten hajtott fejet, s a nehéz sóhaj kínosan szakadt föl a melléből; majd hirtelen fölvetve homlokát, lihegve, fogcsikorgatva kiáltotta:

- És ha meghal?

- Utána halok én is.

- És ha elfeledte már?

- Mercedes! - kiáltott egy vágytól repeső hang a sövény mögött; - Mercedes!

- Lásd, - szólt a leány örömtől lángoló arccal túláradó szerelmében, - itt van, eljött, nem feledett el!

S az ajtóhoz futva, kitárta.

- Ide, ide, Edmond, itt vagyok!

Fernand sápadtan és remegve húzódott vissza, mint a vándor, ha kígyót pillant meg az úton, s székébe rogyott.

Edmond és Mercedes egymás karjaiba futottak. A marseillei nap forró sugarai aranyos fénykoszorút fontak a két összeboruló fürtös fő fölé. Észre se vették; hogy is láttak volna valamit abból, ami kívülök történt. Végtelen gyönyörűség választá el őket a világtól, s csak azokat a tördelt szavakat rebegték, mely az öröm nagy felindulásában alig különbözik a fájdalom hangjaitól.

Egyszerre Edmond észrevette Fernand sötét alakját, mely komoran s fenyegetőleg vált ki a homályos háttérből; a katalán hirtelen mozdulattal, melyről talán magának sem tudott volna számot adni, tűszőjéhez kapott a töre után.

Dantès összevonta szemöldeit.

- Nem vettem észre, hogy hármában vagyunk.

Azután Mercedes felé fordult.

- Ki ez az úr, Mercedes?

- Jövendőbeli legjobb barátja, Edmond, mert nekem is barátom, több, rokonom, testvérem; Fernand, kit ön után a legjobban szeretek a világon; nem ismerik még egymást?

Edmond, anélkül, hogy elbocsátotta volna boldogabbik kezét, mellyel a Mercedesét szorongatta, szívesen nyujtá feléje a másikat.

Hanem a katalán, távol attól, hogy a barátság e jelét viszonozza, néma és mozdulatlan maradt, mint valami szobor.

Edmond felváltva vizsgálgatta a remegő Mercedest s a fenyegető állásba helyezkedett katalánt.

Csakhamar tisztán látott mindent, s homloka elborult.

- Mikor látására siettem, Mercedes, nem sejtettem, hogy ellenségre találok itt.

- Ellenségre! - kiáltott Mercedes, haragos pillantásokat szórva unokabátyjára; - ellenségre nálam. Ha ezt kellene hinnem, tüstént Marseillebe mennék veled, örökre elhagyva ezt a vidéket.

Fernand szemei villámokat szórtak.

- És ha valami baj érne téged, Edmondom, - folytatta ugyanazzal a rendíthetetlen nyugalommal, mely világosan tudatta Fernanddal, hogy a fiatal leány, szívének legsötétebb rejtekeibe tekintett, - ha valami baj érne téged, fölhágnék a Morgion csúcsára és onnan vetném magamat fejjel a sziklahasadékba.

Fernand arca ijesztően halovány színt öltött.

- Csalódtál, Edmondom, nem ellenségre találtál itt, csak Fernandra, bátyámra, ki jobbodat baráti jobbjaival fogja megszorítani.

Szavai közben parancsoló tekintetet vetett a katalánra, ki megbűvölve tekintetétől, Edmond felé nyujtotta kezét.

Gyűlölete hasonló volt a lázongó habokhoz, mikor tehetetlenül törnek meg a sziklás kőparton.

Keze alig érintkezett Edmond kezével, már érezte, hogy mindent megtett, amit megtehetett és kirohant a házból.

- Ki szabadít meg engem ez embertől? - kiáltozott az utcán, félőrülten tépve a haját, - jaj nekem! jaj nekem!...

- Ni, ni, a katalán! Hé, Fernand, hová szaladsz?

A legény megállt, maga körül tekintett és észrevette Caderousset, ki Danglars mellett ült a lugas lombosátora alatt.

- Be se térsz hozzánk? - kérdezte Caderousse, - annyira sietsz, hogy még jónapot se mondasz a barátainak?

- Különösen mikor még teli palack mellett ülnek; - jegyezte meg Danglars.

Fernand ostobán bámult a két emberre és nem felelt.

- Úgy látszik egészen meg van zavarodva, - súgta Danglars, Caderousset térdével az asztal alatt megérintve, - úgy látszik csalódtunk és sejtelmünk ellenére Dantès győzedelmeskedett.

- Majd megvállik, - dörögte Caderousse és a legény felé fordult; - nos, katalán, velünk tartasz?

Fernand verejtékes homlokát törölgette és a lugasba lépett, melynek hús árnya csillapítólag hatott idegeire és lázas testének enyhülést ígért.

- Jó napot, - köszönt, - hívtak, nemde?

És inkább lerogyott, mint leült az asztalt körülövező padra.

- Azért hívtalak, mert úgy futottál, mint egy bolond és azt hittem, hogy a tengernek szaladsz azzal a buksi fejjel, - szólt nevetve Caderousse. - Terringettét, az ember nemcsak azzal tartozik a barátainak, hogy egy pohár borral kínálja meg, hanem azzal is, hogy három vagy négy pint vízzal elnyelésétől is visszatartsa, ha kell.

Fernandból felcsuklott a visszafojtott zokogás, s az asztalra könyökölve, fejét nagy búsan a tenyerébe hajtotta.

- Olyan a képed, - ingerkedett Caderousse azzal az otromba durvasággal, mellyel a köznép szokott elméskedni, - olyan a képed, mint egy kiveret bikáé!

S durva röhögéssel kísérté a tréfát.

- Eredj már, bolond, - szólt közbe Danglars, - az ilyenfajta suhanc nem arra termett, hogy kiverjék a falujából; te csak évelődöl Caderousse.

- Nem biz én; nem hallod, hogy nyög az istenadta?... Rajta, rajta Fernand, vesd föl már a képed és felelj; nem valami szép dolog, ha az ember nem felel a barátainak, mikor jó szívvel kérdezősködnek a hogyanléte felől.

- Nekem nincsen semmi bajom, - szólt Fernand ökleit szorongatva, anélkül, hogy fejét fölemelte volna.

- Lásd, Danglars, - szólt Caderousse, barátja felé hunyorgatva, - így van a dolog: Fernand, akit magad előtt látsz, igen derék fickó, egyike Marseille legkitünőbb halászáinak, de szerelmes a gyerek egy Mercedes nevű leánykába és szerencsétlenségére, úgy látszik, hogy a leány inkább a *Pharao* kormányosa felé hajlik; s minthogy a *Pharao* ma megérkezett... a többit érted már, ugy-e?

- Nem én!

- Hát a szegény Fernandnak utifüvet kötöttek a talpára!

- Mit törődnek vele! - szólt Fernand, bárgyu tekintetével Caderoussera meredve, mint aki keres valakit, akin kitölthetné a haragját, - Mercedes nem függ senkitől és azt szereti, akit akar.

- Ha ilyen könnyedén veszed a dolgot, - szólt Caderousse, - az egészen más! Én katalánnak tartottalak, s nekem azt mondták a katalánokról, hogy nem olyan emberek, akik egykönnyen kiüttetik magukat a nyeregből, sőt azt még különösen is megjegyezték, hogy egy bizonyos Fernand rettentő bosszút állana ilyen esetben.

Fernand megadással mosolygott.

- A szerelmes ember sohasem rettentő!

- Szegény fiú, - sóhajtott Danglars, mélységesen sajnálkozó hangon; - Dantès nagyon váratlanul érkezett meg: halottnak, hűtelennek, ki tudja minek hitte! És az ily váratlan csapások nagyon megviselik az embert.

- Lelkemre, - kiáltá Caderousse, ki beszélgetés közben egyre iddogált és akin a tüzes malagai hatása már észrevehetővé kezdett válni, - Fernand nem az egyedüli, akinek álmait Dantès szerencsés megérkezése lerombolta; nem úgy van-e, Danglars?

- Igazad van, s mondhatom, hogy ez még sok bajt fog neki okozni.

- Bele kell törődni, - folytatta Caderousse, Fernandt is borral kínálva és a maga poharát vagy tizedszer töltve csordulásig, míg Danglars alighogy megérinté ajkaival a magáét; - bele kell törődnünk, vegye csak el Mercedest, a szép Mercedest, hiszen azért jött vissza.

Eközben Danglars átható tekintettel mélyedt a legény szemeibe, kinek úgy folytak át szívébe Caderousse szavai, mint a megolvadt ólom.

- És mikor lesz az esküvő?

- Még nem múlt el, annyi bizonyos! - dörmögte Fernand.

- Hanem meg fog történni; olyan igazán, mint ahogy Dantès lesz a *Pharao* kapitánya; igaz-e Danglars?

Danglars e váratlan támadás kihozta sodrából és Caderousse felé fordulva arcát vizsgálta, vajjon szándékos volt-e a vágás; de az irigységen kívül mit sem olvashatott azon a borvirágos arcon.

- Igyunk hát, Edmond Dantès kapitány, a szép Mercedes urának az egészségére!

S Caderousse reszkető kézzel emelve ajkaihoz a poharat, egy hajtásra kiürítette. Fernand földhöz vágta a magáét.

- Ej ni, mit látok ott a homokbucka mögött, a katalánok felé! Nézz csak oda Fernand, neked jobb szemed van, mint nekem, én egy kicsit már duplán látok, tudod, ez a bor olyan furcsa jószág! Mintha szerelmes pár közeledne onnan a domb felől, egymáshoz simulva, karonfogva... úgy látszik, nem sejtik, hogy valaki látja őket és... ahol ni, még meg is ölelik egymást!

Danglars jól látta Fernand szorongását, kinek arca láthatólag eltorzult.

- Ismeri azokat ott, Fernand úr? - kérde.

- Igen, - válaszolt tompa hangon a kérdező, - Edmond és Mercedes...

- Na lássa! Én nem is ismertem meg őket innen! Hé, Dantès, szép hajadon, térjenek be csak ide egy kicsit és mondják meg, mikor lesz az esküvő, mert ez a nyakas Fernand nem akarja nekünk megmondani.

- Nem hallgatsz el mindjárt! - kiáltott rá Danglars, színlelve, mintha vissza akarná tartani Caderouset, ki a berúgott emberek önfejtésével minden áron ki akart rohanni a lugasból; - inkább próbálj meg egyenesen állni a lábadon és hagyd a szerelmeseket békén ölelkezni! Nézd Fernandt és végy példát: neki helyén van az esze.

Fernand a végtelékig ingerelve, mint a felbőszült bika, már-már kitörni készült; felugrott a helyéről és ökleit szorongatta, hogy vetélytársára vesse magát, de Mercedes mosolygó, bájos arcára tekintve, egyszerre felmerült emlékezetében a rettentő fenyegetés, hogy ez az édes leány is meghal, ha Edmondnak vége van, s erőtlenül rogyott vissza.

Danglars felváltva tekintgetett e két emberre, kiknek egyikében a bor, másikában a szerelem lángolt.

- E két oktondinak aligha vehetem hasznát és sajnálom, hogy egy részeg és egy gyámoltalan fickó közé keveredtem; ez irigylit Dantèst és borral töltözik, helyett, hogy epétől részegednék meg, az meg a legbárgyubb fajankó, akinek a kedvesét az orra előtt ölelgetik és aki csak sírni meg sóhajtozni tud. Pedig olyan lánggal lobogó szemei vannak, mint egy spanyolnak, sziciliainak vagy calabriainak, akik pedig ugyancsak jól értik a bosszúállás mesterségét és olyan öklei vannak, hogy egy ökröt biztosabban leütne vele, mint a mészárosagló. Ennek az Edmondnak talán túlságosan is kedvez a sors; övé a leány, kapitány lesz és kinevet bennün-

ket, ha én nem lendítek egy kissé a dolgon, - fejezte be a magánbeszédet kaján mosollyal Danglars.

- Ejnye no! - kiáltott Caderousse, nagyot ütve öklével az asztalra, - meg se látod a barátaidat, vagy már röstelsz velünk szóba állni!

- Nem, kedves Caderousse, - felelt Dantès - sohasem voltam pöffeszkedő, de most nagyon boldog vagyok és a boldogság vakká teszi az embert.

- Helyes, ez már beszéd; - mondta Caderousse. - Isten hozta közibénk, Dantès asszonyság.

Mercedes komolyan fogadta a köszöntést.

- Még nem az a nevem és a mi vidékünkön úgy tartják, hogy szerencsétlenséget hoz a leányra, ha vőlegénye nevén szólítják; nevezzen csak engem Mercedesnek.

- Meg kell bocsátanod a jó Caderousse szomszédnak, egy kis nyelvbtlás volt az egész.

- Nem soká halogatják már a lakodalmat, ugy-e Dantès, - fordult Danglars a fiatalok felé.

- Sietünk vele, amennyire csak lehet, Danglars úr; ma tartjuk meg az eljegyzést odahaza, édesapámnál és holnap, legkésőbb holnapután ebédet adunk itt, Pamphil apónál. Remélem, nem fognak hiányozni barátaim; ez annyit jelent; hogy Danglars urat tisztelettel meghívom, nemkülönben téged is Caderousse.

- És Fernandt? - kiáltá Caderousse nagyot kacagva, - Fernandt is meghívod?

- A menyasszonyom bátyja nekem is testvérem és Mercedessel együtt rendkívül sajnálnánk, ha ily nevezetes napon nem jelenne meg közöttünk.

Fernand feleletre nyitotta ajkait, de a szó torkán akadt, s egyetlen hangot se tudott kimondani.

- Ma eljegyzés, holnap vagy holnapután lakodalom... terringettét, ugyancsak siet, kapitány úr!

- Danglars, - szólt Edmond mosolyogva, - ugyanazt kell önnek mondanom, amit az imént Mercedes mondott Caderoussznak: ne illessen engem olyan címmel, amit még nem viselek, mert nagy baj zúdul a nyakamba.

- Bocsánatot kérek, csak annyit akartam mondani, hogy nagyon siet; pedig volna elegendő ideje, hiszen a *Pharao* aligha indul három hónap előtt újra valahová.

- A boldogság felé mindenki siet, Danglars úr, mert ha az ember nagyon sokat szenvedett, nem hisz többé a szerencse állandóságában. De nemcsak az önzés sürget engem, hanem Párisba is el kell még mennem.

- Párisba?... bizonyval első alkalommal megy oda, Dantès!

- Igen.

- Valami dolga van ott?

- Nem a magam ügyében járok; szegény Leclère kapitány utolsó kívánságát kell teljesítenem, s beláthatja Danglars, hogy ez a megbízás szent előtttem. Egyébiránt legyen nyugodt, csak annyi időre van szükségem, amennyi alatt oda s vissza utazhatom.

- Belátom, hogyne látnám be! - mondta nagy hangon Danglars.

Azután nagyon halkán folytatta:

- Párisba; kétségkívül azt a levelet rendeltetési helyére juttatni, mit a tábornagy adott át neki, Istenemre, az a levél eszembe juttat valamit! Kitűnő ötlet! Ah, kedves Dantès barátom, nem oly nagyon bizonyos még, hogy a *Pharao* névjegyzékében a te neved kerül legfölülre!...

Azután Edmond felé fordulva, ki már távozóban volt, utána kiáltott:

- Szerencsés utat!

- Köszönöm, - fordult feléje Edmond barátságos fejbólintással.

A szerelmes pár azután nyugodtan és vidáman folytatta útját, mint az egek két kiválasztott kegyeltje, ki az üdvösség felé siet.

IV. Cselvetés.

Danglars addig követte Edmondot és Mercedest a tekintetével, míg a szerelmes pár el nem tűnt a Saint-Nicolas erőd valamelyik kiszögellése mögött. Megfordulva, megpillantotta Fernandot, ki halálsápadtan és reszketve hanyatlott székébe, mialatt Caderousse valami bordal szövegét hebegte.

- Ez a házasság, - szólt Danglars, Fernandot felé fordulva, - aligha van kedvére mindenkinek.
  - Engem kétségbe ejt, - szólt csüggedten Fernand.
  - Szereti Mercedest?
  - Imádom!
  - Régen?
  - Gyermekségem óta; mióta csak ismerem.
  - S mégis a haját tépi, helyett, hogy orvoslást keresne? Terringettét, nem hittem volna, hogy az ön nemzetbelijei így cselekedjenek.
  - De hát mit tegyek?
  - Tőlem kérdi? Mi közöm hozzá? Nem én vagyok a kisasszonyba szerelmes, hanem ön. Azt mondja az Írás: keressetek és találni fogtok.
  - Én már találtam volna egy módot.
  - És pedig?
  - A másvilágra küldeni egy törccsapással azt az embert; de Mercedes erősködik, hogy megöli magát, ha vőlegényét valami baj éri.
  - Sokat mond az ember, de keveset szokott beváltani.
  - Ön még nem ismeri Mercedest; ha egyszer kimond valamit, meg is cselekszi bizonyára.
  - Fajankó! - sziszegte Danglars, - mit bánom én, megöli-e magát az a leány vagy nem, csak Dantès ne legyen kapitány.
  - Semmint Mercedest a halálba kergessem, - folytatta Fernand megadással, - magam vetek véget életemnek.
  - Ez aztán szerelem! - tördelte Caderousse kissé akadozó nyelvvel; - ez az igazi, vagy én nem értek hozzá!
  - Önt nagyon kiváló fiatalembernek tartom, - folytatta Danglars - és Istenemre, szívesen kihúznám a hínárból, hanem...
  - Bizony segíteni kellene szegényen, - vélekedett Caderousse.
  - Kedvesem, - fordult feléje Danglars, - te félig-meddig már becsíptél, ürítsd ki még ezt a palackot és rúgj be egészen. Igyál és ne üsd az orrod a mi dolgainkba, mert ehhez csak a józan észnek van hozzászólása.
  - Mit én, becsípve? - dadogta Caderousse, - akár négyel is bevágok az ilyen palackból, hiszen alig nagyobb egy orvosságos üvegnél! Pamphile apó, bort ide!
- És állítását bebizonyítandó, dőngetni kezdte az asztalt poharával.

- Az imént mondani akart valamit, uram, - kezdé Fernand, ki mohón leste a félbeszakított mondat folytatását.

- Mit is mondtam? Nem emlékszem már. Ez a részeg Caderousse mintha csak elvágta volna a gondolataimat.

- A kedvéért mindig szívesen becsípek, s nem is igen bízom a bornemisszákban, akik azért nem isznak, mert félnek, hogy a bor ajkukra csalja titkos gondolataikat.

És Caderousse egy akkoriban igen kedvelt dal végső sorait kezdte dúdolgatni:

A gonoszok mind vízivók.

Bizonyság rá a vízözön!

- Azt mondá uram, hogy szívesen kihúzna a hínárból, hanem...

- Igen, igen, hanem!... hanem ehhez az volna szükséges, hogy Dantès ne vegye nőül, akit ön szeret; és én úgy gondolom, hogy azért még nem is kell Dantèsnek meghalnia.

- Csak a halál választhatja el őket.

- Maga úgy okoskodik barátom, mint egy csiga, - kísérle meg a beszédet Caderousse, - hallgassa meg csak Danglarst, ezt az agyafúrt prókátort, ezt a görögöt, aki azonnal be fogja bizonyítani, hogy nincs igaza. Bizonyítsd csak Danglars, én felelek érted. Bizonyítsd be neki, hogy Dantèsnek nem kell meghalnia; különben is nagyon sajnálnám, ha elpusztulna, nagyon derék gyerek és én nagyon szeretem. Dantès, ezt a poharat a te egészségedre ürítem!

Fernand türelmetlenül szökött fel a helyéről.

- Hagyja csak fecsegni, - szólt Danglars, a fiatalembert visszatartva, - akárhogy becsípett is, mégse beszél ostobán, mint látszik. Mert a távollét ugyanúgy elválaszt két embert, mint a halál. Képzelve el, hogy Edmond és Mercedes között a börtön fala mered átléphetetlenül; ez a fal semmivel sem lesz rosszabb, mintha sírkő volna helyén.

- Igen ám, de a fogság sem tart örökké, - veté oda Caderousse, ki eszének némi maradékával még bele-belebotnyeleskedett a társalgásba, - és ha valaki kiszabadul és ha valakit Edmond Dantès-nak neveznek, az bosszut is áll amúgy istenigazában!

- Bánom is én! - mormolta Fernand a fogai között.

- De mi a csodának is akarjátok ti Dantèst hűvösre tenni? Gyilkolt, lopott?

- Ugyan hallgass, - mordult rá Danglars.

- Dehogya is hallgatok! Tudni akarom, hogy miért akarjátok Dantèst tömlőcre vettetni. Én szeretem Dantèst. Egészségedre Dantès!

S újra felhőrpintett egy pohárral. Danglars a szabó keresztbeálló szemeiben az ittasság kellő fokát olvasva, Fernand felé fordult:

- Belátja már, hogy nem szükséges megölnie?

- Nem én, ha csak, mint az imént mondá, módot nem találunk Dantès elfogatására. De hogyan, miként?

- Ha nagyon akarnánk, könnyen találhatnánk; de minek is avatkozom én ilyesmibe, mikor semmi közöm hozzá!

- Nem tudom, hogy önt mennyiben érdekli a dolog, hanem annyi bizonyos, hogy önnek is van valami titkos oka a gyűlöletre; aki úgy tud gyűlölni, mint én, ritkán csatlakozik a mások érzelmeiben.

- Nekem volna okom Dantèst gyűlölni? Szavamra mondom, semmi a világon. Önt boldogtalannak láttam s megszántam, ennyi az egész; hanem attól a perctől kezdve, amelyben ön azt hiszi, hogy én a magam malmán őrölök: ajánlom magamat, kedves barátom, evickéljen ki a hínárból ahogy tud.

S Danglars színlelte, mintha ott akarná hagyni.

- Ne még, ne menjen el, maradjon! Elvégre is, én nem törődöm azzal, hogy ön minő érzelmeket táplál Dantès irányában és nem titkolom, hogy nekem szükségem van önre. Találjon módot, s én végrehajtom, ha csak Dantès megöletéséről nincs szó, mert Mercedes elemésztí magát, ha ez az ember meghal!

Caderousse, ki fejét eddig az asztalra hajtotta, felkönyökölt és bámész szemeivel társaira meredve dadogta:

- Megölni Dantèst! Ki beszél itt Dantès meggyilkolásáról? Én nem akarom, hogy megöljék, nem akarom, nem engedem, nekem barátom, ma is meg akarta velem osztani a pénzét, mint ahogy én is megosztottam vele az enyémet; nem akarom, hogy meggyilkolják Dantèst.

- De ki beszél itt gyilkosságról, ostoba! - mordult rá Danglars; - csak tréfa az egész, igyál az egészségére, - szólt, újra megtöltve poharát - és hagyj békét nekünk.

- Úgy, úgy, éljen Dantès! - hebegte Caderousse, poharát fenékgig ürítve, - éljen!... éljen!...

- De a módot... a módot! - sürgette Fernand.

- Még nem találta meg?

- Hiszen ön vállalta magára!

- Igaz, a franciáknak éppen az a fölényük, hogy míg a spanyolok töprengenek, ők már fején is találták a szeget.

- Rajta hát, találjon ki valamit!

- Hé, korcsmáros, tollat, tintát, papirost!

- Tollat, tintát, papirost? - csodálkozott Fernand.

- A mesterségemhez tartozik; toll, tinta és papiros a szerszámaim, s nálok nélkül mit sem tehetek.

- Tollat, tintát, papirost! - rivallt most már Fernand is a pincérre.

- Minden ott van az asztalon, - jelenté a pincér, az írókészségre mutatva.

- Adja ide, hamar.

A pincér fölnyalábolt mindent és elébök tette.

- Ha az ember jól fölgondolja, - szólt Caderousse, nagyot ütve öklével a papirosra, - ezzel biztosabban meg lehet ölni egy embert, mintha orvul leskelődnénk rá az erdők sűrűjében! Mindig jobban féltem a tolltól, tintától, meg egy szelet papirostól, mint a kardpengétől vagy a pisztoly csövétől!

- Ez a fickó még nem oly részeg, mint amilyennek látszik, töltsön csak még neki egy kicsit, Fernand!

Fernand szíinig tölté Caderousse poharát, ki mint jó ivó, sietett is megragadni, szabaddá téve ezzel a papirost.

A katalán figyelemmel kísérte mozdulatait és nagy meglepéddel vette észre, hogy Caderousse ez újabb adag hatása alatt, inkább az asztalhoz vágta, mint letette a poharát.

- Nos hát? - kérdezte a katalán, látva, hogy ez utolsó pohár Caderousse még megmaradt kis eszét is elhomályosította.

- Csak azt akartam mondani, hogy például, ha valaki Dantès ez utazás után, mely alatt Elbán is megfordult: mint bonapartista ügynököt jelentené föl a királyi ügyészségnek...

- Följelentem én, ha csak ez kell!

- Igen ám, hanem akkor alá is kell írnia ezt a feljelentést, azután szembesítik a vádlottal, s bár én szívesen ellátom mindenféle jó tanáccsal, hogy vádját igazolhassa: Dantès aligha marad örökké fogoly, s ha egyszer kiszabadul, rettentő bosszút állhat azon, aki börtönbe juttatta.

- De hiszen én nem kívánok egyebet, minthogy egyszer életre-halálra mehessek vele!

- És Mercedes, ki már azért is örökre meggyülné, ha csak a bőrét karcolná meg az ő imádott Edmondjának?

- Igaz, - hebegte Fernand.

- Lássá, ha az ember ilyesmire határozza el magát, legcélszerűbb, ha úgy cselekszik, mint én, s egész egyszerűen beleütve tollát a kalamárisba balkézzel ír, nehogy a felismert írás árulója lehessen a jóakaratu feljelentésnek.

És Danglars, módszerének helyességét bizonyítandó, balkézzel kusza betűket vetve, melyek rendes betűihez a legkevésbé sem hasonlítottak, a következőket írta és nyújtotta át Fernandnak, ki halk hangon el is olvasta.

«A trónnak és vallásnak egy rendületlen híve értesíti a királyi ügyész urat, hogy a *Pharao* Edmond Dantès nevű kormányosa, ki Smyrnából, Nápoly és Porto-Ferrajo érintése után, ma reggel érkezett ide: levelet vitt Murattól a trónbitorlóhoz, s levelet hoz a trón bitorlójától, mit a párisi bonapartista-comiténak szándékozik átadni.

Bűnének bizonyítékát elfogatása alkalmával vagy önála magánál, vagy atyjánál, vagy a *Pharao* fedélzetén lévő fülkéjében lehet megtalálni.»

- Lássá, ez volna az egyedül helyes cselekedet. Ez a bosszúállás legészszerűbb módja, mert nem hárulhat vissza önre, s az egész dolog titokban marad. Csak össze kell hajtogatni e levelet, mint én teszem most, és ráírni kívülről a címet: «A királyi ügyész úrnak». Ennyi az egész.

És Danglars mosolyogva címezte meg a levelet.

- Igen, ennyi az egész; - kiáltott fel Caderousse, ki maradék eszének végső megerőltetésével kísértette a felolvasást, s ki inkább ösztönszerűleg sejtette, milyen következményei lehetnek e feladásnak. - Igen, ennyi az egész, hanem hogy hitványság, annyi bizonyos!

S a levél után kapott.

- Ugyan, ugyan, - békéltette Danglars, igyekezve eltávolítani keze ügyéből a levelet, - amit mondtam, amit tettem, csupa komédia; nekem fájna a legjobban, ha valami baj érné Dantès, ezt a jó fiút. Egyébiránt...

Fölragadta a levelet, összegyúrta és a lugas félreeső zugába vetette.

- Mert hát, tudjátok, - folytatta Caderousse. - Dantès nekem régi jó pajtásom, s nem akarom, hogy csak a hajaszála is meggörcsöljön!

- De ugyan ki az ördög akar neki ártani! Se én, se Fernand, - szólt Danglars felemelkedve és figyelmesen vizsgálva a fiatalembert, ki ülve maradt, de szemei mohón tapadtak a sarokba vetett papirosra.

- Akkor hát bort ide, inni akarok Edmond egészségére, de meg a szép Mercedesére is!
  - Nem ittál még eleget, te boros kancsó, hiszen ha így folytatod, itt hasalsz végig a földön; már is alig állsz a lábadon.
  - Mit, alig állok a lábamon? - szólt Gaderousse, nagy lomhán feltápáskodva; - Fogadjunk, hogy fölmegegyek a Des-Accoules torony tetejéig, anélkül, hogy megtántorulnék.
  - Jól van, jól van, tartom a fogadást, de majd csak holnap; most ideje már, hogy hazatérjünk, kapaszkodj belém és menjünk.
  - Menjünk hát, hanem énnekem nincs szükségem arra, hogy bárki is támogasson. Velünk tartasz te is Fernand? Bejössz velünk a városba?
  - Nem, visszatérek a katalánokhoz.
  - Okosabban tennéd, ha Marseillebe jönnél velünk!
  - Nincs ott semmi keresni valóm, és nincs kedvem Marseillebe menni.
  - Nincs kedved? Az más! Ha nincs kedved, én nem kényszerítelek, szabad vagy, a szabadság a legfőbb kincs a világon! Gyere Danglars, hagyjuk békén hazamenni ezt az urat.
- Danglars fölhasználta a kedvező percet és magával vonszolta Caderousset; hanem, hogy egérutat engedjen Fernandnak, ahelyett, hogy a Rive-Neuve köpart felé tartott volna, a Saint-Victor kapu felé indult.
- Caderousse, karjába kapaszkodva, utána botorkált.
- Alig haladtak húsz lépésnyire, Danglars visszafordult és meglátta Fernandt, ki fölvette a papírt és zsebébe gyűrte, azután kilépve a lugasból, a pilloni út felé tartott.
- Ahol ni, hazudott! Azt mondta, hogy a katalánokhoz tér vissza, pedig a városba megy. Hé, Fernand, elvétetted az utat!
  - Te vétetted el, - csitítgatta Danglars, - hiszen egyenesen a vieilles-infirmeriesi utat követi!
  - Nini, csakugyan! Pedig megesküdtem volna, hogy jobbra fordult. Furcsa ital ez a bor, verné meg az Isten!
  - Gyerünk, gyerünk, - dörögött Danglars, - azt hiszem, a dolog jól neki indult, s most már magától halad tovább.

V. Az eljegyzés.

Másnap gyönyörű idő volt. Ragyogóan sugárzott a fölkelő nap s bíbor sugarai folyó rubinná varázsolták a tenger hullámfodrait.

Az eljegyzési lakomára ugyanabban a vendégfogadóban terítettek, melynek kerti lugasa már nem ismeretlen előttünk. Hatalmas, öt- vagy hatablakos terem volt, melyeknek mindenike fölött (adja okát e furcsaságnak, aki tudja) Franciaország egy-egy városának a neve díszlett. A fapárkányu erkély s az épület többi része, az ablakokkal egyhosszant húzódott el.

Ámbár az ebéd-idő csak délre volt kitűzve, az erkély már tömve volt türelmetlen vendégekkel, a *Pharao* kiváló matrózaival, néhány katonával, Dantès barátaival. A jegyespár tiszteletére valamennyien díszbe öltözködve jelentek meg.

Az a hír is szájról-szájra járt, hogy a *Pharao* tulajdonosai is megtisztelik jelenlétükkel a kormányost; ez azonban oly rendkívüli kitüntetés lett volna, hogy csak fenntartással fogadtatott el.

Danglars azonban, ki Caderousse-szal együtt lépett a terembe, igaznak jelenté a kételkedve fogadott hírt; reggel találkozott Morrellel, ki határozottan megígérte eljövetelét.

És csakugyan, nemsokára megjelent Morrel, matrózai nagy éljenzésének közepette. A hajótulajdonos jelenléte megerősíteni látszott a Dantèsnek kapitánnyá való kineveztetéséről keringő hírt; s mivel Dantès mindnyájuk kedveltje volt, valamennyien a tulajdonos elé járultak, kifejezést adni azon való örömüknek, hogy ez egyszer választása egybehangzik legforróbb óhajaikkal. Alig lépett be Morrel, egyhangúlag elhatározták, hogy Danglars és Caderousse a jegyesek elébe mennek, ama nagyfontosságú küldetésben, hogy a nevezetes egyéniség megérkezését tudassák, ki oly általános feltűnést keltett megjelenésével; nemkülönben pedig, hogy ne várokoztassák tovább a hajótulajdonossal ékes vendégkoszorút.

Danglars és Caderousse nagy buzgósággal lendültek útnak, de alig haladtak száz lépésnyire, szembe találkoztak a kis csapattal. Állott pedig a kis csapat négy katalán hajadonból, kik Mercedes barátnői voltak s a menyasszonyt követték, kit Edmond karonfogva vezetett. A menyasszony mellett az öreg Dantès bandukolt, mögöttük pedig Fernand, gonosz mosollyal ajkán.

Sem Mercedes, sem Dantès nem vették észre e kaján mosolygást. Szegény gyermekek, a túlárado gyönyörűségtől nem láttak egyebet, mint a verőfényes, ragyogó eget, mely mintha áldást hintett volna rájuk a magasságból.

Danglars és Caderousse híven eljárak követi tisztségükben s miután Dantès kezét szíves barátsággal megszorongatták, Danglars Fernandhoz szegődött, Caderousse pedig Dantès apó mellé került, ki az általános figyelem középpontja volt. Az aggastyán mélyen kívágott, acélgombokkal ékes tafotakabátot viselt; szikár, de remegő lábait pompásan csipkézett gyapotharisnya fődte, melyen mértföldnyire fölismerhető volt az angol dugárú. Háromszögletű kalapján fehér-kék szalagok libegtek. Végre botja, melyre támaszkodott, a klasszikus ókor nagy kampós botjaihoz volt hasonló. Rá lehetett volna fogni, hogy egyike azoknak a piperkőcöknek, kik 1796-ban, a Luxemburg és a Tuileriák újonnan megnyílt kertjeiben ögyelegtek, ruhájukat fitogtatva. Mellette, mint említénk, Caderousse haladt, kit a jó fogások reménye teljesen kibékített mindkét Dantès-val s kinek emlékezetében halványan derengett még valami a tegnapi történekből, mint ébredéskor az álom árnyaiból szokott.

Danglars, Fernand felé közeledve, átható tekintetet vetett a jegyespárra. Fernandról, ki a jövődöbeli férj és feleség mögött haladt, teljesen megfélemedezett Mercedes, kinek a szerelem megbocsátható önzésében csak Edmond számára volt tekintete; Fernand arra hol elsápadt, hol fellángolt a nagy felindulástól, hogy ismét halottszínűvé haloványodjék. Koronként Marseille felé tekintgetett s mindannyiszor ideges borzongás futott végig testén. Valami rendkívüli eseményt látszott várni, vagy legalább sejteni.

Dantès egyszerű öltönyt viselt. A kereskedelmi tengerészethez tartozván, öltözete a katonai egyenruha és a polgári viselet között középútnak tartott; ez öltözetben, örömtől ragyogó arcával, kellemes benyomást keltett.

Mercedes, ébenfekete szemeivel, korallpiros ajkaival szép volt, mint Cyprus és Cheos hölgyei. Járása biztos és fesztelen, mint az andaluziai nőké. Helyében egy városi leány iparkodott volna örömet a fátyla mögé vagy legalább bársonypillái alá rejteni, de Mercedes mosolyogva tekintgetett jobbra-balra és mosolygó pillantását szavak sem fejezhették volna ki világosabban: «ha barátaim vagytok, örüljetek velem, mert nagyon, nagyon boldog vagyok!»

Mikor az erkélyről megpillantották a közeledőket, Morrel lejött a lépcsőkön és elébök ment matrózai és a katonák kíséretében, kik előtt megismételte Dantèsnek tett ígéretét, hogy Leclère kapitány utóda lesz, Edmond megpillantva Morrelt, elbocsátotta menyasszonya karját és Morrelnek engedte át. A hajótulajdonos és a menyasszony, példát adva a társaságnak, fölhaladtak, a lépcsőn s a már megterített ebédlőbe léptek, melynek deszkapadolata ugyancsak recsegett a gyülekező vendégek nehézkes lépteitől.

- Atyám, - szólalt meg Mercedes, megállapodva az asztal közepe táján, - kérem, foglaljon jobbra helyet tőlem; bal szomszédomul azt szeretném ide ültetni, ki csaknem testvérem volt; - mondá oly kedves hangon, hogy Fernand szívét minden szava megannyi törként járta át. Ajkai elfehéredtek s szinte látni lehetett, amint napsütött arcából csöppenként szorul vissza lüktető erein át szívébe a vér.

Dantès ezalatt hasonlóan cselekedett és jobbra Morrelt, balra Danglarst ültette; azután intett, hogy mindenki tetszése szerint foglaljon helyet.

Egyik fogás a másikat követte; sötétbúsú, párolgó arles-i kolbászok, csillogó páncélba öltözött tengeri sáskák, rózsás héjú tengeri pókok, tüskebőrű süllők, a gesztenye burkához hasonló tövises pikkelyeikkel, kagylók és csigák, melyeket dél inyencei többre becsülnék észak osztri-gáinál, végre mind az a csodálatos nyaláncság, mit a habok a part fövenyére vetnek s miket a halászok «*fruits de la mer*»-nek neveznek.

- Minő mély hallgatás! - jegyezte meg az aggastyán, egy pohár topáz-sárga bort kóstolgatva, mit Pamphile apó saját becses kezével helyezett Mercedes elé. - Mondaná valaki, hogy harmincan vagyunk itt, akik mulatni akarunk?

- Ej, a férfiak nem mindig vidámak, - jegyzé meg Caderousse.

- Azaz, hogy sokkal boldogabb vagyok e pillanatban, semmint duhaj lehetnék. Ha így értette szomszéd, igaza van! Az öröm néha ugyanúgy lever, mint a fájdalom.

Danglars Fernand-t vizsgálgatta, kinek fogékony természete minden legcsekélyebb mozzanatot megérezett és visszatükrözött.

- Csak nem aggasztja talán valami? - kérdezte, - azt hiszem, minden a kedve szerint történik.

- Éppen ez bánt a legjobban, - felelt Dantès, - mert nehéz hinnem az ilyen égből csöppent boldogságban! A boldogság olyan, mint a tündérszigetek bűvös palotái, hol sárkányok őrzik a bejáratot. Küzdeni kell érte, hogy a miénk legyen és én igazán nem tudnám megmondani, mivel érdemeltem meg azt a gyönyörűséget, hogy Mercedest hitvesemnek nevezhetem.

- Hitvesednek? - szólt kacagva Caderousse, - még nem, kedves kapitányom; próbáld meg csak egy kicsit a férjet játszani s meglátod, mi lesz belőle!

Mercedes elpirult.

Fernand idegesen forgolódott a székén, a legcsekélyebb neszre is összerezsent és időnként a verejtékét törölgette, mely oly kövér cseppekben hullott a homlokáról, mint a nyári zivatar első csöppjei.

- Szavamra, - mondta Dantès, - alig volna érdemes oly csekély időkülönbség miatt rendretásítanom önt, Caderousse szomszéd. Mercedes csakugyan nem a hitvesem még, de - folytatta, órájára tekintve - másfél óra múlva annak nevezhetem!

Mindenki meglepetve kiáltott fel, kivéve az idősb Dantèst, kinek széles mosolyra húzott ajkai még szép fogakat tüntettek elő. Mercedes mosolygott s most már nem pirult el. Fernand önkénytelenül a késéhez kapott.

- Egy óra múlva! - hebegte Danglars elfakult arccal - és miként?

- Igen, kedves barátaim, - válaszolt Dantès, - hála Morrel úr fellépésének, kinek atyám után a legtöbbet tartozom e világon, minden nehézséget elhárítottunk. A kihirdetési díjat megfizettük és a marseillei maire félháromkor a városházában vár bennünket. S mivel éppen most ütött egynegyed kettőt, azt hiszem nem tévedek, ha azt állítom, hogy egy óra és harminc perc múlva Dantèsné lesz Mercedes neve.

Fernand lehúnyta szemeit; pilláit égő tűz emésztette; megkapaszkodott az asztalba, hogy végig ne zuhanjon a földön és minden erőlködése dacára sem tudott visszafojtani egy hörgő nehéz sóhajt, mely azonban elveszett az ujjongó vendégsereg üdvkívánatainak vidám hangjaiban.

- Úgy megy a dolog, mint a karikacsapás, - szólt gyermekes örömmel az öreg Dantès; - vagy mondhatja valaki, hogy a fiam pazarul bánik az idővel? Tegnap reggel megérkezik- s ma délután három órakor már feleséges ember! Mondja valaki, hogy a tengerészek nem bonyolítják le gyorsan az ügyeiket!

- És a többi formalitás, - kérde elcsüggedve Danglars, - a szerződés, az irkafirkák?

- A szerződést - válaszolt nevetve Dantès - könnyen megcsináltuk; Mercedesnek semmije sincs s nekem sincsen! Abban a községben kelünk össze, ahol élünk s ahhoz nem kell sok irka-firka, meg drága fizetségek.

Ez a kis tréfa újra vidám kitörésekre ragadta a társaságot.

- Eszerint tehát mi, akik eljegyzésre voltunk hivatalosak, tulajdonképpen lakodalomra jöttünk.

- Legyen nyugodt, nem veszem egy kalap alá a kettőt, nem fognak semmit sem veszíteni. Holnap reggel Párisba utazom. Négy napot számítok odafelé, négy napot a visszautazásra, egy napot a megbízásom lelkiismeretes végrehajtására, március elsején tehát már itthon leszek és másodikán tartjuk meg a valóságos lakodalmat.

Ez újabb kilátás a dárídóra annyira fokozta a hangos kedvet, hogy Dantès apó, ki eleinte a mély hallgatás ellen zsörtölődött, most, a nagy zshivaj közepette, hiába erőlködött a felköszöntőjével, még csak belé sem foghatott.

Dantès megértette atyja szándékát és szeretetteljesen mosolygott felé. Mercedes sűrűn pillantgatott a kakukos órára és integetett Edmondnak.

Az asztal körül az a duhajkodó kedv és fesztelenség uralkodott, mely így lakoma végén annyira jellemzi az alsóbb osztályok mulatságait. Akik nem jól érezték magukat a helyükön

vagy nem voltak megelégedve szomszédaikkal, egész egyszerűen odébb húzódtak a székeikkel és mások között telepedtek le. Mindenki egyszerre beszélt és senki sem hederített arra, amit a szomszédja mondott, csak nyargalt egyre a maga vesszőparipáján.

Fernand haloványsága most már Danglarsra is átragadt; Fernand félig halott volt már és valami elkárhozottra hasonlított, aki forró szuromban ül. Legelsőbbben ő hagyta el az asztalt és föl-alá járkált a teremben, a dalolástól, poharak csengésétől szabadulni akarván.

Gaderousse, akkor lépett hozzá, mikor Danglars, kit kerülni látszott, félre vonta magával a terem zúgába.

- Hát szó, ami szó, - kezdte Caderousse, kinek a szíves fogadtatás és mindenekfölött Pamphile apó kitűnő bora régen lelohasztották már gyűlöletét, mit Dantès váratlan szerencséje fakasztott lelkében, - ez a Dantès pompás gyerek; és mikor ott látom ülni a menyasszonya mellett elgondolom, minő kár lett volna elkövetni azt a gonosz tréfát, amit tegnap terveztetek.

- Hiszen látod, hogy a dolognak semmi következménye sincsen; hanem ez a szegény Fernand annyira kétségbe volt esve, hogy megesett rajta a szívem; de mikor beleegyezett, hogy ő lesz az első vőfély vetélytársa lakodalmán, megnyugodtam én is.

Caderousse, Fernand ólomszürke arcába tekintett.

- Annál nagyobb az áldozat, - folytatta Danglars, - mert ez a leány csakugyan nagyon szép. Ördög és pokol! Mégis csak szerencsés kópé az én jövődöbeli kapitányom; szeretném, ha csak egy fél napra Dantès volna a nevem.

- Talán mennénk is már, - szólalt meg Mercedes édesen remegő hangja, - most üti a kettőt és negyed háromra várnak bennünket.

- Igen, igen, menjünk! - helyeselte felpattanva Dantès.

- Menjünk! - zúgtak rá karban a vendégek.

E pillanatban Danglars, ki az ablak párkányán kikönyökölő Fernandt egy pillanatra sem tévesztette szem elől, észrevette, hogy a katalán tágra nyílt szemekkel felugrik, majd újra visszahanyatlik a párkányra; csaknem ugyanakkor nehézkes léptek nesze hallatszott be a lépcsőházból, mely durva hangokkal és fegyvercsörgéssel keverve, túlharsogta a vendégsereg rivalgásait, mely azonnal nyugtalanító csenddé némult, mihelyt a különös hangok fölkellették figyelmét.

A zaj egyre közelebből hangzott; egyszerre három koppantás hangzott az ajtó deszkáin; mindenki megdöbbenve tekintett oda:

- A törvény nevében! - szólalt meg egy sipító hang, melyre senki sem mert válaszolni.

Az ajtó azonnal fölpattant és egy rendőrbiztos, derekán a szolgálati övvel, négy fegyveres katona és egy altiszt kíséretében lépett be a terembe.

A nyugtalanság rémületté változott.

- Mit jelent ez? - kérde a hajótulajdonos a biztos elé lépve, kit jól ismert, - bizonyosan tévedés van a dologban, uram.

- Ha csak tévedés volna, Morrel úr, - válaszolt a rendőrbiztos, - higgye el, azonnal helyrehoznám; hanem ezúttal elfogatási parancsot hozok s bár rendkívül nehezemre esik e szolgálat, teljesítenem kell; melyik önök közül Edmond Dantès, uraim?

Minden tekintet a fiatalember felé irányult, ki megdöbbenve ugyan, de méltóságos magatartással előre lépett.

- Én vagyok, uram, mi szándéka van velem?

- Edmond Dantès, ön a törvény nevében a foglyom!

- Én fogoly? - mondá Edmond kissé elhalványulva, - és ugyan miért?

- Azt nem tudom, hanem az első kihallgatás alkalmával tudtára fogják adni.

Morrel belátta, hogy semmit sem lehet a helyzet megváltoztatására tenni; ez a rendőrbiztos, derekán a szolgálati övvel, nem ember többé, hanem gép, az igazságszolgáltatás merev, süket, néma gépe.

Hanem az aggastyán a tiszt felé rohant; mert vannak oly dolgok, miket az apai vagy anyaszív sohasem ért meg.

Könyörgött, rimánkodott, hanem a könnyei meg az esdeklései mit sem használtak; de kétségbeesése oly megindító volt, hogy még a biztos is ellágyult.

- Uram, - monda, - csillapodjék; lehet, hogy fia csupán valami formáságot mulasztott el a vámoltatásnál, vagy az egészségügyi bizottsággal szemben és nagyon valószínű, hogy ha kihallgatása alkalmával megadja a szükséges fölvilágosításokat, szabadlábra helyezik.

- Mit jelentsen ez? - kérdezte, szemöldeit fenyegetően összevonva Caderousse Danglarstól, ki jól játszotta a csodálkozót.

- Mit tudom én! úgy vagyok vele, mint te, mindent látok, de semmit sem értek az egészből.

Caderousse Fernandt kereste, de a katalán eltűnt.

Lelki szemei előtt most már a maga borzasztó valóságában merült föl a tegnapi jelenet képe.

Míntha ez a szerencsétlen fordulat lebbentette volna föl a fátyolt tegnapi mámoráról.

- Nem a tegnapi tréfálkozás következménye ez, Danglars? - kérdezte rekedt hangon; - mert ha így volna, jaj annak, aki elkövette!

- Eredj, bolond! - kiáltott rá Danglars, - hiszen a magad szemeivel láttad, mikor összetéptem azt a papirost!

- Nem tépted össze, csak a sarokba hajítottad.

- Ugyan hallgass, hiszen semmit sem láttál, úgy be voltál rúgva!

- Hova lett Fernand?

- Mit tudom én! Valószínűleg a dolgai után látott; hanem ahelyett, hogy vele törődnénk, vigasztaljuk meg inkább a megszorodottakat.

Eközben Dantès mosolyogva szorított kezét a barátaival és a katonák közé lépett, visszakialtva még: - Nyugodjatok meg, a félreértés tüstént kiderül és aligha lépem át a börtön küszöbét.

- Oh, szó sincs róla, felelek érte, - szólt megnyugtató hangon Danglars, ki éppen akkor lépett az összeverődött csoporthoz.

Dantès a rendőrbiztos után, katonák között haladt le a lépcsőn. A kapu előtt nyitott ajtaju kocsí várakozott rá, melyre fölhágtak s amint két katona és a biztos mellé ültek, az ajtó becsapódott és a kocsí elrobogott a marseillei úton.

- Isten veled, Dantès! Isten veled, Edmond! - kiáltott utána Mercedes az erkélyről.

A fogoly meghallotta e végső istenhozzádot, mely zokogva szakadt föl a menyasszony megtört szívéből; kihajolt az ablakon és visszakialtott: - «Viszontlátásra Mercedes!» ...és eltűnt a Saint-Nicolas erőd mögött.

- Várjanak meg engem itten, - szólt a hajótulajdonos, - a legelső kocsin, amit előtalálok, Marseillebe vágtatok és hírt hozok felőle.

- Menjen, menjen! - zúgták valamennyien - és térjen vissza mielőbb!

E két ember távozása után sokáig síri csöndben ültek az ottmaradottak.

Az öreg Dantès és Mercedes jó ideig nem is gondoltak egymásra, mindegyik el volt foglalva a maga fájdalmával; de végre is megértve, hogy ők e csapásnak legjobban sújtott áldozatai, egymás nyakába borultak.

Időközben Fernand visszatért, csordulásig töltött egy poharat vízzel, egy hajtásra kiitta és leült.

A széke véletlenül annak a közelében volt, amelyre Mercedes az aggastyán ölelő karjaiból kibontakozva, lerogyott.

Fernand ösztönszerű mozdulattal odébb húzódott.

- Ő volt! - súgta Caderousse Danglarsnak, ki egy pillanatra sem vette le szemeit a katalánról.

- Nem hiszem, - felelt Danglars, - nagyon ostoba volna hozzá; de hulljon az átok annak a fejére, aki elkövette.

- De arról nem szólsz, aki tanácsolta, ugy-e?

- Ej, Istenem, furcsa volna, ha az ember mindig felelős volna azért, amit össze-vissza fecseg.

- Mindenesetre felelős, ha az efelé össze-vissza fecsegés ilyen gyümölcsöket terem.

Eközben mindenféleképpen találgatták az elfogatás okát.

- És önnek, Danglars, - szólt valaki, - mi a véleménye erről az eseményről?

- Én úgy vélem, - felelé, - hogy valami csempészett portékát hozhatott magával.

- Ha így volna, első sorban önnek kellene tudnia róla, hiszen ön a számvevő!

- Igaza van, hanem a számvevő csupán azokat a málhákat ismeri, amiket átvett; tudom, hogy gyapjuval rakodtunk meg, s hogy áruinkat Alexandriában Pastrettől és Smyrnában Pascaltól vettük át; tovább hiába is faggatnának.

- Most jut eszembe, - szólalt meg az aggastyán, mohón kapva az utolsó szalmaszál után, - tegnap említette, hogy számomra egy ládikó kávét, meg egy kis dohányt hozott.

- No lássák! - szólt Danglars, - ennyiből áll az egész; távollétünk alatt a vámőrök végigmoztozták a *Pharaot* és rábukkantak az eldugott holmira.

Mercedes semmit sem hitt el az egészből, mert most egyszerre minden visszafojtott keserűség kitört belőle.

- Ugyan, ugyan, hiszen van még reményünk! - vigasztalta az öreg Dantès apó, anélkül, hogy tudta volna mit beszél.

- Remélni, remélni! - erősítgette Danglars.

- Remélni, - kísérlé meg Fernand is gépiesen utána mondani, de elakadt a szava, s csak az ajkai mozogtak.

- Uraim, - kiáltott föl a vendégek egyike, ki őrt állott az erkélyen, - kocsi közeledik! Igen, igen, Morrel úr! csak bátorság, mindenesetre jó hírrel tér vissza.

Mercedes és az öreg Dantès elébe szaladtak, és a küszöbön találkoztak vele. Morrel nagyon sápadt volt.

- Mi ujság? - sürgették valamennyien.

- Barátaim, - válaszolt a hajótulajdonos a fejét csóválva, - a dolog sokkal komolyabb, mint gondoltuk.

- Oh uram, - kiáltott fel Mercedes, - hiszen ártatlan!

- Elhiszem, de vádolják!

- Mivel? - kérde az öreg Dantès.

- Hogy bonapartista ügynök.

Olvasóink, kik átérték azt a korszakot, melyben e történet játszik, jól tudják, mily szörnyű vád volt az abban az időben.

Mercedes fölsikoltott, az aggastyán székébe rogyott.

- Megcsaltatok, - sziszegte Caderousse, - és a tréfából valóság lett; de nem akarom, hogy a fájdalom ölje meg ezt az aggastyánt és ezt a viruló leányt, elmondok nekik mindent.

- Hallgass, szerencsétlen! - csitította Danglars, kezét megragadva, - vagy nem állok jól ten-magadért sem; ki meri állítani, hogy Dantès valóban nem bűnös? Elbán kikötöttünk és ő egy álló napig maradt Porta-Ferrajoban; ha találnának nála valami áruló levelet, könnyen bűntársának hihetnék azt is, aki védelmezi.

Caderousse az önzés gyors ösztönével azonnal átlátta ez okoskodás alaposságát; aggodalmas tekintet vetett Danglarsra, s az előre tett lépés helyett kettőt lépett vissza.

- Várjunk tehát, - mormolta.

- Igen, várjunk; ha ártatlan ügyis kiszabadul, ha pedig bűnös, kár volna magunkat egy összekülvő miatt megrontani.

- Hanem akkor el innen, mert engem itt nagyon fojt a levegő!

- Mehetünk, - szólt Danglars, megörülve, hogy társra akadt a visszavonulásban, - gyere és hagyjuk a többieket, tegyenek, amit akarnak.

Elmentek; Fernand újra ott settenkedett a leány körül és kézenfogva vezette vissza Mercedest a katalánokhoz. Az elalélt aggot Dantès barátai vezették vissza a Meillan-fasorig.

Természetesen az egész városban elterjedt a hír, hogy a bonapartista Dantèst elfogták.

- Ki hitte volna, kedves Danglars! - mondta Morrel, utolérve számvevőjét, ki Caderousse-szal egyetemben szintén a város felé tartott; ő maga is oda igyekezett, hogy Edmondról egyenesen Villeforttól, a királyi ügyész helyettesétől tudakozódjék, kit látásból ismert; - ki hitte volna?

- Nekem nagyon gyanus volt a dolog, - kapott a szón Danglars, - és szeget ütött a fejembe, hogy miért szállott ki Dantès minden ok nélkül Elba szigetén.

- De rajtam kívül csak nem említette másnak is, hogy gyanakszik rá?

- Őrizkedtem tőle, uram, - szólt csaknem suttogó hangon Danglars, - még pedig ön miatt, hiszen ország-világ tudja, hogy az ön nagybátyja, Policar Morrel, aki az alatt a *másik* alatt szolgált: éppen nem rejtegeti politikai érzelmeit és attól tartottam, hogy önt is meggyanúsítják, s Edmondnak is, önnek is csak ártanék vele; vannak oly dolgok, miket följobbvalóinknak kötelességünk, de másoknak nem tartozunk elmondani.

- Helyesen cselekedett, Danglars, ön nagyon derék ember; különben már ügyis gondoltam önre, arra az esetre, ha szegény Dantès a *Pharao* kapitánya lehet.

- Valóban?

- Mindjárt a legelső alkalommal megkérdeztem Dantèst, miként vélekedik ön felől, s nem ellenezné-e, ha ön továbbra is megmaradna állásában, mert nem tudom, miért, úgy véltem észrevenni, mintha volna valami önök között.

- És mit felelt ő erre?

- Hogy azt hiszi, oly körülmények között, melyekről nekem nincs tudomásom, igaztalan volt egyszer önhöz, de hogy mindazokban, akikben én megbízom, ő is megbízik.

- A képmutató! - dörögte magában Danglars.

- Szegény Dantès, - szólt Caderousse, - már az tény, hogy kitűnő gyerek volt.

- Igen, de míg ő oda van, a *Pharao* kapitány nélkül marad.

- Nem kell csüggedni, három hónapnál előbb úgy sem kelhetünk útra, akkorra pedig Dantès már régen kiszabadult.

- Kétségkívül; hanem addig?

- Itt vagyok én, Morrel úr, - ajánlkozott Danglars; - ön jól tudja, hogy a hajóval én is csak úgy elbánok, akár az első kapitány; és önnek is előnyösebb, ha rám bízza, mert ha Edmond kiszabadul, senkinek sem lesz lekötözve: ő elfoglalja a maga helyét, én az enyémet és rendben leszünk.

- Köszönöm, Danglars, elintéztük a dolgot. Vegye át a parancsnokságot, fölhatalmazom rá, s ügyeljen a kirakodásnál, mert bármi érje is az egyeseket, miattuk az üzleti érdekeknek nem szabad csorbát szenvedniök.

- Afelől nyugodt lehet, uram; de megláthatjuk legalább azt a szegény Dantèst?

- Nemsokára megmondhatom önnek, Danglars; megkísérlem Villeforttal beszélni, s szólok neki a fogoly érdekében. Tudom ugyan, hogy testestől-lelkestől a király pártján van, de elvégre is akármenyire royalista és királyi ügyész legyen, mégis csak ember, s azt hiszem, nem a legrosszabb fajtából való.

- Nem, de úgy hallom, hogy nagyravágyó, s ez nem éppen a legjobb fajta.

- Majd meglátjuk, - mondta sóhajtván Morrel, - menjen csak a hajóra, a födélzeten majd fölkeresem.

Búcsút vett a két baráttól, s az igazságügyi palota felé tartott.

- Látod-e, micsoda fordulatot vett az eset? Van még kedved Dantèst mentetgetni?

- Nem, a legkevesebbé sincsen; de mégis csak borzasztó dolog, hogy egy tréfának ilyen következményei legyenek!

- Terringettét, hát ki az oka? Se te, se én, hanem Fernand. Hiszen jól tudod, hogy én azt a papirost eldobtam, sőt azt hiszem, hogy össze is téptem.

- Nem, nem tépted össze, ami azt illeti, nem csal az emlékezetem; láttam ott a lugas félreeső zugában, összegyűrve, és nagyon szeretném, ha még most is ott láthatnám!

- Na látod? Fernand fölvette, lemásolta, vagy lemásoltatta, talán még annyi fáradságot sem vett magának; szinte arra kell gondolnom, hogy... talán a magam írását küldte el! Szerencsémre elváltottattam a vonásaimat.

- De hát te tudtad, hogy Dantès összeesküvő?

- Dehogy, nem tudtam én erről semmit a világon. Mondtam már, hogy tréfa volt az egész. Hanem úgy látszik, bekötött szemmel is fején találtam a szöveget.

- Tréfa-e, vagy nem tréfa, nekem mindegy és nem adnám sokért, ha elmaradt volna az egész dolog, vagy legalább nem keveredtem volna magam is bele. Meglátod, Danglars, nagy baj zúdul még egyszer a nyakunkba ezért!

- Ha megfizeti az árát valaki, csakis a valódi bűnös lakolhat meg érte, a valódi bűnös pedig Fernand és nem mi ketten. De ugyan, micsoda baj is érhet bennünket? Csak maradjunk nyugodtan, ne beszéljünk az egész dologról semmit és a zivatar elmúlik, anélkül, hogy lecsapna a mennykő.

- Ámen! - mondta rá Caderousse és Danglarsnak búcsút intve, a Meillan-fasor felé indult, fejét csüggedten lehajtva, s magában tanakodva, mint a tépelődő emberek szoktak.

- A dolgok úgy alakulnak, amint megjósoltam, - tűnődött Danglars; - ha ideiglenesen is, de kapitány vagyok és ha ez a tökkel ütött Caderousse befogja a száját, véglegesen az is maradhatok. Egy eshetőség van még hátra, ha a törvényszék föl találná menteni Dantèst. Hanem, - folytatta mosolyogva, - a bíróság mindig bíróság marad és én megbízom benne.

Azután csónakba ugrott és a *Pharao*-hoz vitette magát, hol, mint említettük, a hajótulajdonos adott neki találkozót.

VI. A királyi ügyész helyettese.

A Grand-Cours-utcában, a Meduza-kút átellenében, az arisztokratikus modorban épült régi házak egyikében, ugyanaznap, ugyanabban az órában, szintén eljegyzési ünnepet ültek.

Hanem míg az előbbi jelenet szereplői a népből kikerült matrózok és katonák voltak, itt a marseillei előkelőség színe-java verődött össze; régi tisztviselők, kik a trónbitorló alatt lemondtak a hivatalviselésről; vén katonatisztek, kik elhagyva zászlajukat, Condé seregéhez szöktek; fiatal emberek, kik helyett családjaik négy-öt önkéntest is állítottak, s kiket gyermekségüktől fogva Napóleon gyűlöletében neveltek és akik most valamennyien a királyt dicsőítették, kit száműzetésének öt esztendeje mártírrá és a Restauráció istenné avatott.

Az asztal körül élénk társalgás folyt, azon a szenvedélytől égő hangon, mely abban a korban és különösen ott délen oly neves vitatkozásokat szült, mely nem is volt csoda, mikor ötszázados vallási gyűlölködés szegődött társul a politikaihoz.

A császár, ki egykor a fél világ ura volt, alig uralkodott most Elba szigetén öt-hatezer lélek fölött; és aki valamikor százhusz millió alattvaló ajkairól hallotta tíz különféle nyelven az *«éljen Napóleon!»*-t felé dörögni, most már jelentéktelen királyocskává tőpörödött, ki egyszersmindenkorra elvesztette Franciaországot és a császári trónt. A hivatalnokok politikai baklövéseiről, a tisztek Moszkváról és Lipcséről, az asszonyok pedig Jozefinről és az elválásról beszélgettek. Mintha ez a vidám és gondtalan royalista társaság nem is annyira az ember, mint inkább az elvek bukásának örült volna, mely fölszabadítja őket a nyomasztó álomból és visszaadta újra az életnek.

Az öreg Saint-Méran marquis, a Szent Lajos rend keresztjével a mellén, fölemelkedett és XVIII. Lajos királyt köszöntötte föl.

E felköszöntő, mely a hartwelli száműzetésre és Franciaország békeszerető királyára vonatkozott, nagy lelkesedést keltett, a poharak összezsindültek és a hölgyek virágcsokraikkal szórták tele az asztalt. Szinte poétikus volt ez a lelkesedés.

- Ha látnának bennünket, valamennyien beismernék, - szólt Saint-Méran marquis neje, egy fénytelen szemű, keskenyajku és ötven éve dacára még mindig igen büszke tartasu nő, - vagy legalább be kellene ismerniök a forradalmároknak, kik elűztek bennünket és akik a rémuralom alatt saját kastélyainkban küzdöttek ellenünk, hogy miénk volt a valódi önfeláldozás, mellyel a roskadozó monarchiát támogattuk, míg ők a fölkelő napot üdvözölve, a mi romlásunkon alapították meg szerencséjüket; be kellene ismerniök, hogy a mi királyunk, hogy a mi valóban *bienaimé* Lajosunk külön ember volt az ő kalandoruknál, annál az átkozott Napóleonnál; igazam van-e, Villefort?

- Mit parancsol asszonyom?... Bocsásson meg, nem figyeltem a társalgásra.

- Hagyja csak a gyermekeket, marquisné, - fordult felé az aggastyán, ki a felköszöntőt mondta; - e gyermekek maholnap oltár elé mennek, s így nagyon természetesen egyéb tárgyuk is van a beszélgetésre, mint a politika.

- Bocsásson meg, édes anyám, - válaszolt a fiatal, olvadozó tekintetű, gyönyörű szőke leány, - visszaadom önnek Villefort urat, kit egy pillanatra elfoglaltam, Villefort úr, édes anyám beszélni óhajt önnel.

- Kész vagyok önnek felelni, asszonyom, ha lesz szíves megismételni a kérdést, mit nem értettem meg teljesen.

- Megbocsátok önnek, Renée, - mondá a leánynak a marquise oly gyöngéd mosollyal, mely csodálatos ellentétben látszott lenni száraz alakjával; hanem a női szív már úgy van alkotva, hogy bármennyire eltompult legyen is az előítéletek és az előkelő világ merev illemszabályainak következtében, még mindig megőriz egy parányi mosolygó zugot, mit az Isten az anyai szeretet számára rendelt. - Megbocsátok önnek!... Arról beszéltem, Villefort, hogy a bonapartisták távol állnak a mi meggyőződésünk erejétől, a mi lelkesedésünktől, a mi áldozatkészségünktől.

- De volt legalább bennök olyasvalami, ami mindezt pótolja: a rajongás! Napoleon a nyugat Mohamedje; de a korlátlan becsvágynak és a hatalomra vergődésnek nemcsak nagy mestere, hanem örök mintaképe, és mintaképe az egyenlőségnek.

- Az egyenlőségnek? - sipítá a marquise, - Napoleon az egyenlőségnek mintaképe? Hová sorozza akkor Robespierret? Úgy látszik, ön ennek a helyére akarja ültetni a korzikait; az én véleményem szerint azonban ez túlságos megtiszteltetés volna annak a trónbitorlónak.

- Nem, asszonyom, - felelt Villefort, - én meghagyom mind a kettőt a maga helyén: Robespierret a XV. Lajos-téren, a vérpadon, Napoleont a Vendôme-téren, kőtalapzatán; az egyik olyan egyenlőséget teremtett, mely lever, a másik olyant, mely fölemel; az egyik a királyokat sújtotta le egészen a vérpadig, a másik a népet emelte föl a trón magaslatáig. Mindezzel azonban nem akarom azt mondani, hogy nem volt mind a kettő egyaránt alávaló forradalmár, s hogy thermidor 9-ike és 1814 április 4-ike nem egyformán kiválóan szerencsés napjai Franciaországnak, egyaránt méltók arra, hogy a rend és a monarchia barátai megünnepeljék; de ezzel remélem a leghelyesebben megvilágítani, hogy miért ragaszkodnak, még most is annyian Napoleonhoz, ki elbukott már és remélem, egyszersmindenkorra bukott el. Mit gondol, marquise, még Cromwellnek is megvoltak a maga hívei, pedig mi volt Cromwell Napoleonhoz képest!

- Tudja-e, kedves Villefort, hogy nagyon forradalmi izü dolog az, amit ön most mondott? De megbocsátok önnek; ha valaki girondinak a fia, már vérében van valami az ilyesmiből.

Villefort homlokán kidagadtak az erek.

- Atyám girondi volt, asszonyom, ez való, de atyám nem szavazott a király halálára; ugyanaz a rémuralom, mely önöket száműzte, őt is számkivetésbe küldte, s kis híjja volt, hogy ő is ugyanarra a vérpadra nem hajtotta le a fejét, melyen az ön atyjáé hullott le.

- Igen, - mondotta a marquise anélkül, hogy e véres emlék a legkevésbé is fölindította volna, - csak hogy ez éppen homlokegyenest ellenkező okok miatt történt volna, s míg a nagy elvi különbség mellett az én családom minden tagja híven követte fejedelmét a száműzetésbe, addig az ön atyja sietett üdvözölni az új kormányt és miután Noirtier «polgártárs» girondi volt, «gróf» Noirtier szenátor lett.

- Anyám, anyám, - szólt közbe Renée, - úgy állapodtunk meg, hogy nem vitatkozzunk többé e szomorú emlékekről.

- Asszonyom, engedje meg, hogy én is csatlakozzam Saint-Méran kisasszony kérelméhez: vessünk fátyolt a multra. Minek is vitatkoznánk oly dolgok fölött, melyekkel szemben még az Isten akarata is tehetetlen? Isten megváltoztathatja a jövődöt, de a multat semmiesetre sem. Mi emberek, ha már meg nem tagadhatjuk a multat, nem tehetünk egyebet, mint hogy igyekszünk végképp elfeledni. Lássá, én nemcsak a véleményét, de a nevét sem örököltem az atyámnak. Atyám bonapartista volt, lehet, hogy még most is az, és Noirtier a neve; az enyém Villefort és testestől-lelkestől royalista vagyok. Hagyja csak békén elapadni e vén törzsben azt a kis maradék forradalmi nedvet, s csak az új hajtást tekintse, mely mindjobban eltávolodik a törzstől, anélkül, hogy el tudna, sőt el akarna szakadni tőle.

- Brávó, Villefort, - mondta a marquis, - jól megfelelt neki! Naponta prédikálom én is a marquisnak, hogy feledjük el a multat, anélkül, hogy szavainak fogamatja volna; remélem, hogy ön szerencsésebb lesz.

- Jól van, jól van, feledjük el a multat, magam is azt óhajtom, hanem Villeforttól megkövetem, hogy a jövőben hajthatatlan legyen. Ne feledje Villefort, hogy mi ajánlottuk önt ő felsége kegyeibe, és ő felsége a mi ajánlatunkra (s kegyesen nyújtá kezét Villefortnak) szintén elfeledte a multat, mint ahogy mi is elfeledtük. Különösen akkor, ha netalán valami összeesküvő találna a kezei közé kerülni, gondoljon arra, hogy annál is inkább szemmel tartják önt, mert jól tudják, hogy olyan család sarja, mely esetleg még most is összekötésben van az összeesküvőkkel.

- Sajnos, asszonyom, hivatásom, kivált mostanában vasszigorúságot parancsol. Hajthatatlan leszek. Volt már néhány efelé politikai vádam és túlestem már az első kísérleten. Elég baj, hogy még sokszor lehet részem bennök.

- Gondolja?

- Tartok tőle. Napoleon nagyon is közel van Franciaországhoz, Elba szigetén, közelléte csak éleszi híveinek reménységét. Marseille telve van félzsoldra fogott katonatisztekkel, kik minden hitványság miatt naponta összetűznek a royalistákkal; innen van az a tömérdek párbaj a felsőbb osztályokban és a sok gyilkosság a csöcselék között.

- Igen, - erősítette Salvieux gróf, Saint-Méran barátja és Artois gróf kamarása, - igen, de tudja-e ön, hogy a Szent-Szövetség másfelé telepíti?

- Igen, beszéltek róla akkoriban, mikor Párist odahagytuk, - szólt Saint-Méran marquise. - És hová küldik?

- Szent-Ilonára.

- Szent-Ilonára? Mi az? - kérdezte a marquisné.

- Innen körülbelül kétezer mérföldnyire fekvő sziget, túl az egyenlítőn, - válaszolt a gróf.

- Ez már helyes dolog! Mint Villefort mondja, örültség ilyen embert a szülőföldre: Corsica és Nápoly között hagyni, hol még sógora uralkodik és még hozzá Itáliával szemközt, melyből a fia számára akart királyságot alkotni.

- Szerencsétlenségre, az 1814-iki szerződések még életben vannak és ezeknek a megszegése nélkül nem lehet Napoleonhoz férközni.

- Dehogy, meg lehet azt szegni! Vagy talán ő oly nagyon betű szerint vette, mikor föbe lövette a szerencsétlen Enghien herceget?

- Befejezett dolog, hogy a Szent-Szövetség megszabadítja Európát Napoleontól és Villefort Marseillet a párthíveitől. Vagy uralkodik a király, vagy nem; de ha uralkodik, kell, hogy a kormánya erős és hivatalnokai hajthatatlanok legyenek; ez az egyedüli eszköz megelőzni a bajt.

- Hanem az a bökkenő, asszonyom, hogy a királyi ügyész helyettese csak a baj megtörténte után tehet valamit.

- De módjában áll, hogy jóvá tegye.

- Erre csak az a válaszom van, asszonyom, hogy mi sohasem tesszük jóvá a rosszat, csupán megbosszuljuk; ez a mi hivatásunk.

- Óh, Villefort úr, - kiáltott fel egy csinos fiatal nő, Salvieux gróf leánya és Saint-Méran kisasszony barátnője, - gondoskodjék valami szép perről, míg mi Marseilleben leszünk. Sohasem láttam még bűnügyi tárgyalást, pedig az nagyon érdekes lehet.

- Nagyon érdekes, kisasszony, mert költött, tragédia helyett valódi drámát tár elénk, s a megjátszott fájdalom helyett átérzett, valóságos fájdalmat. Akit ott látunk, a függöny legördültével, ahelyett, hogy békés családi körébe térne és nyugodtan pihenne másnapig, börtönébe tér, hol bakója várja. Láthatja, hogy ideges emberek számára, kik keresik a felindulást, ennél izgalmasabb látvány már nem is akadhat. Legyen nyugodt, kisasszony, ha a körülmények úgy alakulnak, nem mulasztom el meghívni önt.

- Megborzaszt bennünket... és még nevet! - mondá Renée elhalványodva.

- Mit gondol, hiszen az párbaj!... Én már ötször vagy hatszor követeltem a halálos ítéletet politikai és egyéb vádlottak ellen... És ki tudja, hány tört köszörülnek az éjszakában, melynek éle felém irányul.

- Óh Istenem! - fakadt ki Renée mindinkább elkomorulva, - komolyan mondja, Villefort úr?

- Már nem is lehetne komolyabban, kisasszony, - felelt mosolyogva. - De ezek a szép perek, melyeket a kisasszony kíváncsiságából, én pedig becsvágyból óhajtok, csak még nehezebbé teszik a helyzetet. Vagy azt hiszi talán, hogy Napoleon e hűséges katonái, kik meg vannak szokva vakon az ellenségre rohanni: meggondolási időt kérnek, míg elsütnek egy kartácsot, vagy szuronyrohamra csoportosulnak? Vagy talán jobban húzódoznak egy ember ledöfésétől, kit személyes ellenségüknek tartanak, mint egy orosz, vagy magyar katonától, kit sohasem láttak? Egyébiránt ennek így kell lennie; másként a mi mesterségünk nem volna menthető. Én magam is, mikor a vádlott szemében a harag villámain látom fellángolni, jobban neki tüzesedem, s nem pőrt tárgyalok többé, hanem harcolok vele; vivünk, ő védi magát, én visszavágok s a harc úgy végződik, mint minden küzdelem: győzelemmel vagy leveretéssel. Ilyen a vádbeszéd és ennyiben veszélyes az ékesenszólás ereje. Ha vádamra szemembe nevetne a vádlott, azt hinném, hogy rosszul beszéltem és amit mondtam, lanyha, élettelen, üres szóhalmaz volt csupán. Elképzelheti, mily büszke önérzet dagasztja a királyi ügyész keblét, mikor meggyőződve a vádlott bűnösségéről, hatalmas vádbeszédének mennyköveivel a földre tiporja és remegni, reszketni látja! Ez a fej meggörnyedt, le kell hullania...

Renée halkán fölsikoltott.

- Ez aztán beszéd! - szólt valaki a vendégek közül.

- Ilyen emberre van szükség ebben a viharos időben! - erősíté meg a másik.

- A legutóbbi tárgyalás alkalmával is ragyogott ön, kedves Villefort, - bókolt egy harmadik. - Tudja, azzal az apagyilkossal!... Onnan a szószékről ölte meg, mielőtt a hóhér csak meg is érinthette volna.

- Az apagyilkosokkal nem törődöm, - mondta Renée, - az ilyen emberek számára nincs elég szigorú büntetés; de azok a szerencsétlen politikai vádlottak!...

- Azok még rosszabbak, Renée, mert a király az egész nemzet atyja és aki életére tör, harminckét millió ember atyját akarja megölni.

- Nekem az mindegy, Villefort úr, meg kell ígérnie, hogy a jövőben engedékeny lesz azok iránt, akiket én veszek pártfogásomba.

- Legyen nyugodt, - mondta Villefort legkedvesebb mosolyával, - együtt fogjuk elintézni az ügyeket.

- Leányom, maradj te csak a kolibrid, ölebed, meg a csecsebecséid mellett és ne avatkozz jövődöbeli férjed dolgaiba. Ma békén nyugosznak a fegyverek és a polgári ruhának nagy becsülete van; tudok erre egy nagyon mélyértelmű latin közmondást.

- *Cedant arma togae*, - idézte meghajolva Villefort.

- Nem mertem latinul beszélni, - felelt a marquise.

- Jobban szeretném, hogyha orvos volna, - szólt Renée, - mert az öldöklő angyal mindig megborzongatott.

- A jó Renée! - mondta magában Villefort, szerelmes tekintetet vetve a leányra.

- Édesem, Villefort úr e megyének erkölcsi és politikai orvosa lesz; és higgye el, igen dicső szerepet fog játszani benne.

- És ez a szerep legalább el fogja majd feledtetni azt a szerepet, amit egykor az atya játszott, - vágta oda a javíthatatlan marquise.

- Asszonyom, már volt szerencsém önnek kijelenteni, hogy, legalább én úgy hiszem, atyám már lemondott múltjának nagy tévedéseiről, buzgó barátja lett a vallásnak és az uralkodó rendnek, sőt jobb royalista nálam, mert ő megbánás következtében lett azzá, míg én csak szenvedélyemből kifolyólag.

És e szépen kikerekített mondat után végigtekintett a vendégeken, mint hasonló esetekben a tárgyalási teremben szokott, hogy vizsgálja a hallgatóságra gyakorolt hatást.

- Nagyszerű, kedves Villefort, - mondta Salvieux gróf, - szakasztott így érveltem én is tegnapelőtt a Tuileriákban, a királyi ház minisztere előtt, ki nagyon érdeklődött, hogy miként jöhet létre ily különös házasság egy volt girondinak a fia és egy Condé seregbeli tiszt leánya között; és a minisztert teljesen kielégítették érveim. A legellentéesebb dolgoknak ez az összeolvastása, XVIII. Lajos rendszere. A király egyébként, aki láthatatlanul tanuja volt beszélgetésünknek, a következő megjegyzéssel szakított félbe: «Villefort (értse meg jól, hogy a király nem a Noirtier nevet említette, sőt különös nyomatékkal ejtette ki a Villefort nevet) Villefort, - mondá a király, - jó úton halad; igen meggondolt fiatalember és határozottan az én hívem. Örömmel láttam, hogy Saint-Méranék vejökl szemelték ki és e frigyet magam is figyelmökbe ajánlottam volna, ha nem előznek meg azzal, hogy beleegyezésemet kérik.»

- A király mondta ezt, gróf úr! - kiáltott fel Villefort elragadtatással.

- Saját szavait idéztem és ha a marquis őszinte akar lenni, meg kell erősítenie, hogy amit most elbeszéltem, pontról-pontra megegyezik azzal, amit a király mondott neki, mikor hat hóval ezelőtt fölmerült a házasság terve.

- Tökéletesen így van, - volt a marquis véleménye.

- Így tehát mindent drága fejedelmem kegyeinek köszönhetek! De meg is fogom szolgálni neki!

- Így már szeretem önt, - mondta a marquise, - most jöjjenek az összeesküvők, szívesen látjuk őket.

- És én, anyám, - szólt Renée, - könyörögve kérem az Istent, hogy ne hallgassa meg önt és Villefort úrhoz csak apró tolvajcsekák, csőd alá kerültek és jelentéktelen zsebmetszők kerüljenek, mert csak így alhatom nyugodtan.

- Ez szakasztott olyan, - szólt nevetve Villefort, mintha az orvosoknak csupán fejfájást, bárányhimlőt, meg darázscsípést kívánna, szóval csupa könnyű betegséget. De ha ön engem királyi ügyészi minőségemben akar megismerni, akkor olyan rettenetes betegségeket kívánjon, melyeknek gyógyítása becsületére válik az orvosnak.

E pillanatban, mintha a véletlen csak Villefort e kijelentésére várt volna, hogy forró óhaja teljesüljön: egy komornyik lépett a terembe és a fülébe sűgött valamit. Villefort nagy bocsánatkérések közepette eltávozott, de csakhamar földerűlt arccal, mosolyogva tért vissza.

Renée szerelmes tekintetet vetett felé; mert kék szemével, halvány arcszínével és fekete körszakállával valóban megnyerő külsejű férfi volt; egész lelkével a fiatalember ajkain csűgűgűt, lesve, miként adja okát hirtelen eltűnésének.

- Éppen az imént óhajtá, hogy férje orvos legyen, - fordult felé mosolyogva, - és nekem legalább annyi hasonlatosságom van Aesculapius tanítványaival (1815-ben még szerettek így beszélni), hogy rabja vagyok a hivatásomnak, mely ime most még az ön oldala mellől is elragad és eljegyzési ünnepűnket is megzavarja.

- És mi miatt hagy el bennűnket? - kérdezte némi nyugtalansággal a leány.

- Fájdalom, olyan betegről van szó, aki, ha hihetek a jelentésben, már a végsőkön van; ez esetben csakugyan nagyon súlyos a helyzet és a betegség vérpadot sűrget.

- Istenem! - kiáltott fel a halálsápadt Renée.

- Valóban? - kérdezte valaki a társaságból.

- Úgy látszik, hogy valami kis bonapartista összeeskűvést fogunk fölfedezni.

- Lehetséges volna? - érdeklődött a marquise is.

- Kezemben van a följelentés.

És Villefort felolvasta:

«A trónnak és vallásnak egy rendűletlen híve értesíti a királyi ügyész urat, hogy a *Pharao* Edmond Dantès nevű kormányosa, ki Smyrnából, Nápoly és Porto-Ferrajo érintése után, ma reggel érkezett ide: levelet vitt Murattól a trónbitorlóhoz, s levelet hoz a trón bitorlójától, mit a párisi bonapartista-comiténak szándékozik átadni.

Bűnének bizonyítékát elfogatása alkalmával vagy önála magánál, vagy az atyjánál, vagy a *Pharao* fedélzetén levő fűlkéjében lehet megtalálni.»

- De hiszen ez a levél, azonkívűl, hogy névtelen, nem is önhöz, hanem a királyi ügyészhez van intézve!

- Igen, de a királyi ügyész nincs idehaza és távolléte alatt ez az írás a titkár kezébe került, ki fel van hatalmazva a levelek felbontására; felbontotta tehát ezt is, kerestetett engem, de nem találva otthon, maga adta ki az elfogatási parancsot.

- A bűnös tehát el is van már fogva? - kérdezte a marquise.

- Azaz csak a vádlott, - sietett helyreigazítani Renée.

- Igen, asszonyom, s amint már említém Renée kisasszonynak, ha megtaláljuk a kérdéses levelet, úgy a beteg: halálos beteg!

- És hol van most az a szerencsétlen?

- A lakásomon.

- Menjen csak, barátom, - szólt vállát megveregetve a marquis, - miattunk ne szenvedjen csorbát a szolgálati érdek: járjon el híven a királyi szolgálatában.

- Óh Villefort úr, - kérte Renée, kezeit összekulcsolva, - legyen irgalmas, hiszen ma van az eljegyzésűnk napja!

Villefort megkerülte az asztalt, a leány székéhez közeledett és a támlájához támaszkodva beszélt hozzá:

- Hogy teljesen megnyugtassam, minden lehető meg fogok tenni, kedves Renée; hanem, ha alapos a gyanu és a vád igaz, le kell kaszálni ezt a bonapartista gyomot!

Renée megborzadt a *kaszálni* szó hallatára, mert a szóban forgó gyomnak emberfeje volt.

- Ne hallgasson erre a kis leányra Villefort, majd hozzászokik idővel ő is az ilyesmihez.

És a marquise csókra nyújtá kiaszott kezét, mit Villefort megcsókolt, de Renée tekintve, azt látszott neki mondani a szemeivel:

- Az ön kezét csókolom most, vagy legalább is jobban szeretném, ha azt csókolhatnám meg e pillanatban.

- Baljóslatu előjelek, - suttogta félhangon Renée.

- Kisasszony, - fordult felé a marquis, - ön valóban a kétségbeesésig gyermekes; ugyan mondja, kérem, mi köze van az állami érdekeknek az ön érzékenykedő képzelgéseivel?

- Óh anyám!

- Bűnbocsánat a rossz royalistának, marquisé, és én ígérem, hogy a királyi ügyész helyettesének szerepében lelkiismeretesen fogok eljárni, szóval *kérlelhetetlenül* szigorú leszek.

De Villefort, mialatt marquise-zal beszélt, biztató pillantást vetett menyasszonyára, mely annyit látszott jelenteni:

- Nyugodjék meg, Renée, az ön kedvéért elnéző leszek.

Renée legédesebb mosolyával viszonzta e tekintetet és Villefort a mennyországgal szívében hagyta el a termet.

VII. A kihallgatás.

Alig hagyta el a termet Villefort, már elvetette a vidám álarcot, hogy az olyan ember magasztos hivatásához illő komoly képet öltöszön, ki a magához hasonlók élete és halála fölött ítél. De dacára jól fegyelmezett arcjátékának, mit a lelkiismeretes színészekhez hasonlóan gyakran tanulmányozott a tükre előtt, ez esetben nagy megerőltetésébe került szemöldeit összevonva haragosan maga elé tekinteni. És valóban, eltekintve atyja politikai pályájának emlékeitől, mely esetleg kedvezőtlen befolyással lehetett volna jövődjére, Villefort e percben oly boldog volt, aminő boldog csak az ember lehet; magánvagyonára mellett huszonhétéves korában már tekintélyes állást foglalt el hivatalában és oly nőt sikerült megnyernie, kit nem ugyan szenvedélye, csupán józan esze választott, amint ez a királyi ügyész helyetteséhez illik és jegyese, Saint-Méran kisasszony, bámulatos szépségén kívül még azzal az előnnyel is rendelkezett, hogy oly családnak volt tagja, melynek akkoriban nagy befolyása volt az udvarnál; végre e tekintélyes pártfogáson kívül, mit más gyermekek hiányában teljes erővel a vő érdekében érvényesíthettek, a család még ötvenezer tallér hozományt is biztosított a leánynak, sőt *kilátás* volt arra (e szó úgy látszik, a házasságközvetítők találmánya), hogy ez összeg annak idején az örökséggel együtt kerek fél millióra fog szaporodni; mind ez összevéve, Villefort szemében is oly csodálatos szerencsének látszott, hogy lelki szemeivel vizsgálgatva saját legbelsőbb énjét, szinte elkáprázott a nagy fényességtől.

A kapu előtt ott találta a rendőrbiztost, aki már várakozott reá. E sötét alak megpillantásakor lezuhant a hetedik mennyországból közibénk a sárba és szokott módszere szerint rendbe-szedve arcvonásait, a törvényszék emberéhez lépett:

- Itt vagyok, uram, olvastam a levelet és nagyon helyesnek találom, hogy azonnal elfogatta azt az embert; most legyen szíves, szolgáltatssa át róla és az összeesküvésről a lehető legpontosabb adatokat, mit sikerült fölfedeznie.

- Az összeesküvésről még nem tudunk semmit; az erre vonatkozó iratok azonban az ön íróasztalán vannak, külön csomagban, lepecsételve. A vádlott, mint a följelentésben olvashatta: Edmond Dantès, a háromárbócos *Pharao* kormányosa, mely gyapotkereskedést űz Alexandria és Smyrna között, s a marseillei Morrel és Fia cég tulajdona.

- Nem szolgált a vádlott a hadi tengerészetnél, mielőtt a cég szolgálatába lépett?

- Dehogya, uram, még egészen fiatal ember!

- Mily idős lehet?

- Tizenkilenc, legfeljebb húszéves.

A Grand-rueen áthaladva, alig értek a Conseils-utca sarkára, egy alak, ki úgy látszik várakozott már rá, hirtelen megszólította. Morrel volt.

- Ah, Villefort úr, végtelenül örülök, hogy találkozunk. Képzelve el, éppen az imént értesültem a legcsodálatosabb, leghallatlanabb tévedésről: elfogták Edmond Dantès, a kormányosomat.

- Tudom, és éppen most szándékozom kihallgatni.

- Óh uram, - folytatta Morrel, nekihevíülve fiatal barátja iránt való szeretetétől, - ön nem tudja, kit vádol, de én jól ismerem; képzelje el a legártatlanabb, legkifogástalanabb, sőt merném állítani, hogy a kereskedelmi tengerészetben legkitünőbb embert. Óh Villefort úr, szívem mélyéből, a legőszintébben ajánlom szíves figyelmébe.

Villefort, mint már meggyőződhattunk róla, a város előkelő osztályához, Morrel pedig a néphez tartozott; az előbbi vakbuzgó royalista volt, az utóbbit pedig hallgatólag bonapartizmussal gyanúsították. Villefort lenézte Morrelt és hidegen válaszolt neki:

- Tudhatja, uram, hogy valaki igen kiváló ember lehet a magánéletben, megbízható a kereskedelmi ügyekben, jártas a mesterségében, hanem azért politikai értelemben könnyen rosszra vetemedhetik; ezt minden esetre jól kell önnek tudnia!

Az utolsó szavakat erősen megnyomta a tisztviselő, mintha célozni akart volna vele a hajótulajdonosra, mialatt fürkésző tekintetével a szíve mélyéig látszott hatolni ez embernek, ki elég vakmerő volt másért közbenjárni, mikor neki magának is nagy szüksége volt az elnézésre.

Morrel elpirult, mert politikai vélemények tekintetében maga sem érezte tisztának a lelkiismeretét; és ezenkívül Dantès bizalmas megnyilatkozása, mellyel a tábornagnál való látogatását elbeszélte és az a néhány szó, mellyel a császár még róla is megemlékezett, kissé megzavarta nyugalma. Hanem azért a legmélyebb érdeklődéssel folytatta:

- Könyörgök önnek, Villefort úr, legyen igazságos ezúttal is, mint mindenkor szokott lenni és adja vissza nekünk azt a szegény Dantès!

Ez a *nekünk* szó nagyon gyanusan hangzott a királyi ügyész helyettesének füleiben.

- Hm! - mondá magában, - *nekünk!*... vajjon ez a Dantès nem valami titkos társulatnak a tagja, hogy pártfogója öntudatlanul is gyűjtő fogalmat használ?... valaki, azt hiszem a rendőrbiztos mondta, hogy korcsmában fogták el, nagyszámu társaság közepette; az valószínűleg valami jóféle csödület lehetett.

Azután fennhangon folytatta:

- Tökéletesen nyugodt lehet, ha a vádlott ártatlan, nem hiába számít igazságszeretetemre; de ha bűnös volna, amilyen időköt most élünk, nagyon rossz vért szülne az alaptalan fölmentés, én tehát kénytelen leszek kötelességemet teljesíteni.

És mivel beszédközben a törvényszék épületének tőszomszédságában fekvő háza elébe értek, méltóságteljesen belépett a kapun, a szegény közbenjárót jéghideg udvariassággal köszöntve, ki soká állt még azon a helyen, szinte a földbe gyökerezve, hol Villefort a faképnél hagyta.

Az előszoba tömve volt csendőrökkel és rendőrbiztosokkal; közöttük, szemmel tartva, de gyűlölettől lángoló tekintetük fölött nyugodtan eltekintve, mozdulatlanul állott a fogoly.

Villefort, áthaladva az előszobán, oldalpillantást vetett Dantèsra és átvéve egy nyaláb írást valamelyik biztos kezéből, szobájába lépett és odaszólt a csendőröknek:

- Vezessétek elő a foglyot.

Bármily futó pillantás volt is Villefort tekintete, mellyel fogalmat akart magának szerezni: minő ember az, akit vallatni fog: mégis fölismerte e széles, nyílt homlokon az értelmet, e határozott szemekben és összevont szemöldökben a bátorságot és őszinteséget.

Az első benyomás tehát kedvező volt Dantèsre nézve, de Villefort sokszor hallotta már és mély politikai jelentőséget tulajdonított annak a mondásnak, hogy óvakodni kell az első fölindulástól, amennyiben az jó volna, s most az első benyomásra alkalmazta e szabályt, anélkül, hogy a két fogalom között lévő különbségre gondolt volna.

Elfojtá tehát a jó ösztönt, mely szívéből kelve hatással lehetett volna ítélőképeségére is, s arcvonásait a tükör előtt ünnepélyes kifejezésre kényszerítve, sötét és fenyegető arccal ült íróasztala mellé.

Dantès nemsokára belépett.

A fiatalember még mindig halovány, de nyugodt volt és mosolygott; bíróját fesztelenül üdvözölte, s mintha csak Morrel szobájában lett volna, szék után tekintgetett.

De csak Villefort komor pillantásával találkozott, mely a törvényszék embereinek sajátja, kik nem akarják, hogy gondolataikban bárki is olvasson. E tekintet értésére adta, hogy az igazságszolgáltatás sötét alakjainak egyike előtt áll.

- Kicsoda ön és mi a neve? - kérdezte Villefort az iratcsomóban lapozgatva, mit beléptekor a biztostól vett át és ami egy óra alatt kötetnyivé szaporodott, annyira megrontva már a kémkedéssel azt a szerencsétlen valamit, mit vádlottnak neveznek.

- Edmond Dantès a nevem, uram, - válaszolt a fiatalember nyugodt, tisztán csengő hangon; - kormányos vagyok a *Pharao* nevű hajón, mely a Morrel és Fia cég tulajdona!

- Kora?

- Tizenkilenc éves vagyok.

- Mit tett ön akkor, amikor elfogták?

- Az eljegyzésem ünnepét ültém, - válaszolt látható megindulással, annyira fájdalmas volt az ellentét ama gyönyörű percek és e komor ünnepélyesség között, mely most környezte; és Villefort sötét tekintete oly nagy ellentétben állott Mercedes sugárzó arcával.

A helyettes ügyész akaratlanul is megremegett.

- Az eljegyzését tartotta?

- Igen, uram, most szándékozom hitvesemmé tenni azt a nőt, kit három éve szeretek.

Bármily érzéketlen volt is egyébként Villefort, mégis megilletődött e csodálatos véletlen és Dantès megindulástól remegő hangja, kit boldogsága kellő közepéből ragadtak el, rokonérzést keltett a lelke mélyén; hiszen ő is a boldogságán munkálkodott és őt is megzavarták benne, hogy megrontására törjön egy ember örömeinek, ki, mint ő, már-már révbe ért.

E mélyértelmű elmélkedés, - gondolta, - nagy hatást fog tenni Saint-Méranék termeiben; s míg Dantès újabb kérdésekre várt, Villefort igyekezett e gondolatokat a szóvirágok ragyogó köntösébe öltöztetni, melyekkel a szónok néha valódi tehetséget hitetve el hallgatóival, tetszést arat.

Miután a szalónban tartandó kis *speech* kellőképpen meg volt fogalmazva, Villefort már előre mosolygott sikerén; azután Dantès felé fordult:

- Folytassa kérem!

- Mit folytassak?

- Vallomását.

- Ha a bíróság lesz szíves velem közölni, hogy mily pontokra nézve kíván tőlem felvilágosítást, mindent megmondok, ami csak tőlem telik; hanem - folytatta mosolyogva - alig hiszem, hogy rendkívüli dolgokat mondhatnék.

- Szolgált a trónbitorló alatt?

- Éppen akkor soroztak be a haditengerészethez, amikor megbukott.

- Úgy hallom, hogy önnek túlzott politikai nézetei vannak, - szólt szigorúan Villefort, aki ugyan egy árva szót sem hallott az egészből, de aki nem tárta helytelennek ezt a kérdést megkockáztatni.

- Túlzott politikai nézeteim, nekem? Szinte röstelltem bevallani, de nekem soha semmiféle nézeteim sem voltak a politikáról; mint említettem, alig vagyok tizenkilenc éves, tudatlan vagyok és nem érzek magamban hivatást a szereplésre; ahová följutottam és ahová még föl-juthatok, ha sikerül elnyernem az állást, melyre törekszem, csupán Morrel úrnak köszönhetem. Így tehát legkevésbé sem politikai nézeteimet e három mondatban összegezhetem: szeretem atyámat, tisztelem Morrel urat, s imádom Mercedest. Több mondanivalóm nincs és azt hiszem, hogy mindez kevésbé érdekli az igazságszolgáltatást.

Mialatt Dantès beszélt, Villefort hosszasan vizsgálta szelid, becsületes tekintetét, s eszébe ötlöttek Renée szavai, ki látatlanban is elnézést kért a vádlott számára. Gyakorlottságánál fogva, mely a bűnpörök állandó vezetése mellett fejlődött ki benne, minden szavából kiérezte ártatlanságának tökéletes bizonyosságát. A fiatal, csaknem gyermekifju, egyszerű, természetes, szívbőlfakadó ékesenszólásával, melynek csakis öntudatlanul tolulhatnak ajkainkra, s maga e szív, mely boldogságában az egész világot átölelte volna, még e komortekintetű bíró szívét is meghódította. Sem tekintetében, sem hangjában, sem mozdulataiban nem talált Villefort kivetni valót.

- Szavamra, - mondogatta magában, - nagyon derék fiu és azt hiszem, nem fog nagy meg-erőltetésembe kerülni, hogy teljesítsem Renée legelső kérését, mit valaha hozzám intézett, sőt remélem, hogy a társaság jelenlétében szíves kézszorítást, s valamelyik félreeső sarokban csókot kapok érte.

És ez édes reménység annyira földerítette arcát, hogy Dantès, ki figyelemmel kísérte bírāja arcán a változást, még akkor is mosolygó arcra tekintett, mikor tovább folytatták a vallatást.

- Vannak önnek ellenségei?

- Ellenségeim?... Szerencsére oly kevésbé teszek számot, hogy társadalmi állásom aligha szerzett még ellenségeket. Kissé hevesvérű vagyok ugyan, de alárendeltjeimmel szemben mindenkor igyekeztem mérsékelni magamat. Tíz, vagy tizenkét matrónak vagyok feljebbvalója, s ha ön kérdést intézne hozzájuk, egyhangúlag azt mondanák, hogy szeretnek és becsülnek, nem ugyan mint atyjukat, mert ehhez még kissé fiatal vagyok, hanem mint mindnyájuk közös bátyját.

- De ellenségek hiányában lehetnek vetélytársai; tizenkilenc esztendő korbán kapitánynak lenni nem csekély dolog, azonkívül a csinos leány, kit ön elvenni szándékozik, mindenesetre szintén ritka szerencse és a sorsnak e kettős kedvezése aligha irigyekeket nem szerzett önnek.

- Igaza lehet; önnek mindenesetre jobban kell ismernie az embereket, mint nekem; de ha barátaim között volnának irigyeim, jobban szeretném nem ismerni meg őket, nehogy kénytelen legyek megutálni.

- Nincs igaza. Mindenkor lehetőleg tisztán kell ismerni körülményeinket; ön oly derék embernek látszik, hogy szívesen eltérek az igazságszolgáltatás merev eljárási rendszerétől, s hogy tisztán lássa helyzetét, megmutatom önnek a följelentést, melynek alapján élémbe került; ime a vádoló papír; ismeri ezt az írást?

Villefort kivette a levelet a zsebéből és megmutatta Dantèsnak. Dantès elolvasta és fellel vonult át homlokán.

- Nem, uram, nem ismerem ezt az írást; el van változtatva, bár elég könnyedén írhatták. Mindenesetre gyakorlott kéz műve. Szerencsémre, - folytatta, hálás pillantást vetve Villefortra, - oly emberhez kerültem, mint ön, mert úgy látszik, irigyeim igazi ellenségek.

Szemei e szavaknál oly fenyegetően villámlottak, hogy Villefort e szelid arc alatt hatalmas erőre következtetett.

- És most feleljen nekem őszintén, nem mint a vádlott bírása előtt, hanem mint egy fonák helyzetbe került ember az előtt, aki részvéttel viseltetik iránta: mi igazság van ebben a névtelen följelentésben?

És Villefort, kiragadva Dantès kezeiből a levelet, undorral vetette az íróasztalára.

- Minden és semmi! A tiszta igazság, tengerészbecsületemre, Mercedes szerelmére, atyám életére, a következő:

- Beszéljen, beszéljen! - sürgette Villefort.

Majd magában folytatta:

- Ha most látna Renée, úgy hiszem, meg volna velem elégedve és nem nevezne többé vérivónak.

- Elhagyva Nápolyt, Leclère kapitány agyvelő-gyulladást kapott; orvosunk nem volt és mivel Elba felé siettünk, útközben sem akart kikötni; betegsége rohamosan fejlődött, s harmadnapra már haldokolva hivatott magához.

- Kedves Dantès, - mondá nekem, - fogadja meg a becsületére, hogy megteszi azt, amire kérem; fontos érdekekről van szó.

- Becsületemre fogadom, kapitány, - válaszoltam.

- Halálom után, mint másodkapitányt, önt illeti a hajó parancsnoksága; siessen Elba felé, kössön ki Porto-Ferrajoban, keresse föl a tábornagyot és adja át neki e levelet; lehetséges, hogy tőle is kap egyet és küldetéssel bizzák meg. E küldetést, mely nekem volt szánva, ön fogja végrehajtani és az becsületére válik, Dantès.

- Megteszem kapitány, de lehetséges, hogy nem férközhetem egykönnyen a tábornagy közelébe.

- Vegye e gyűrűt, mely utat nyit önnek és elhárít minden akadályt.

És e szavaknál gyűrűt adott át a kapitány.

- Ideje volt; két óra múlva már a végsőket járta s másnapra meghalt.

- És mit tett ön akkor?

- Azt, amit bárki más megtett volna a helyemben; a haldoklók utolsó kívánsága mindenki előtt szent, és a hajón a följobbvalók óhajtása parancs, mit teljesíteni kell. Elba felé vitorláztam tehát, hová másnapra megérkeztem s az egész legénységet visszatartva a hajón, egyedül szálltam partra. Mint sejtettem, nem lett volna könnyű találkoznom a tábornaggal, hanem a gyűrű, mit ismertető jelül előre küldöttem, minden ajtót megnyitott előttem. Elfogadott, kikérdezett a szerencsétlen Leclère kapitány halálának körülményeiről, azután levelet adott át, mit személyesen kellett volna Párisba vinnem. Megígértem neki, hiszen kapitányom utolsó óhajának teljesítéséről volt szó. Visszatérve a szárazföldre, sebtiben elintéztem dolgaimat a hajón és arámhoz siettem, kit bájosabbnak találtam, mint valaha. Morrel úr szíves segítségével az egyházi akadályokat könnyen elhárítottuk, végül, mint említém, eljegyzésemet ünnepeltem, s egy óra múlva mentem volna az oltár elé, hogy holnap Párisba mehessek, hanem e feladás következtében, mit ön ugyanúgy látszik megvetni, mint magam, elfogtak.

- Igen, igen, mind ez valóságnak látszik és ha bűnös, csakis tudatlanságból hibázott, ezt pedig kimentí feljobbvalójának parancsa. Adja át nekem azt a levelet, mit Elbáról hozott és adja becsületszavát, hogy az első idézésre megjelenik, s térjen vissza békén a barátaihoz.

- Szabad vagyok tehát! - kiáltott fel örömpesve Dantès.

- Igen, csak adja át a levelet.

- Ott kell lennie ön előtt, uram, mert elhurcolt papírjaimmal együtt azt is elvitték; néhányát föl is ismerem abban a csomagban.

- Várjon csak, - szólt oda Dantèsnak, ki már keztyűjét és kalapját vette, hogy távozzék, - kihez van címezve a levél?

- Noirtier úrhoz, Párisba, a Coq-Héron-utcába.

A lecsapó villám nem sujthatta volna le váratlanabban az ügyészt; visszahanyatlott a kar-székebe, majd félig felemelkedvén, mohón kapott Dantès papírjai után és gyorsan átlapozva, kivette a levelet, melyre leírhatatlan rémülettel meredt.

- Noirtier úrnak, Coq-Héron-utca 13. szám, - tördelte egyre jobban elhalványodva.

- Igen, uram, - felelte Dantès csodálkozva; - ismeri talán?

- Nem, - förmedt rá haragosan Villefort, - a király hű szolgája nem állhat ismeretségben összeesküvőkkel.

- Tehát összeesküvésről van szó? - kérdezte Dantès, ki az imént már szabadnak gondolva magát, ismét aggódni kezdett. - Bármiről legyen azonban szó, uram, ismétlem önnek, hogy semmit sem tudok a levél tartalmáról, mit rám bízta.

- Igen, - dörögte Villefort baljóslatu hangon, - de tudja a nevét annak, akihez címezve volt.

- Hogy el ne véthessem a címzettet, természetesen, tudnom kellett a nevét.

- És nem mutatta meg senkinek sem e levelet? - kérdezte olvasás közben mindinkább elfehéredve.

- Senkinek, uram, becsületekre!

- Senki sem tudja a világon, hogy ön Noirtier úr címére levelet hozott Elbárról?

- Senki a világon, azt az egyet kivéve, ki átadta nekem.

- Az is sok, az is túlságosan sok! - mormogá a fogai között Villefort.

Mennél inkább közeledett a levél végéhez, annál jobban elsötétült Villefort homloka; elfehéredett ajkai, remegő kezei és megtört szemei fájdalmas önvádat keltettek Dantès jó lelkében.

Elolvasása után kezeibe hajtotta a fejét és csüggedten maradt egy darabig.

- Óh Istenem! Mi baja van? - kérdezte gyöngéden Dantès.

Villefort nem felelt; de néhány perc múlva fölemelte feldúlt, halovány arcát és újra elolvasta a levelet.

- És ön azt állítja, hogy semmit sem tud a levél tartalmáról?

- Becsületekre, ismétlem önnek, semmit sem tudok. De mi történt önnek, rosszul érzi magát, csöngessek, hívjak valakit?

- Nem szükséges, - mordult rá Villefort, hirtelen fölemelkedve - ne mozduljon és ne szóljon egy szót sem, itt csak én osztogathatok parancsokat, nem ön.

- Bocsánat uram, - szólt sértődve Dantès - csak jót akartam!

- Nincs szükségem semmire; múltó rosszullét az egész, foglalkozzék saját magával és feleljen.

Dantès várta a faggatást, mit e szavak látszottak jelenteni, de hasztalan; Villefort székébe rogyott, jéghideg kezével verejtékes homlokát törölgette és harmadszor is belefogott a levél elolvasásába.

- Óh, ha napfényre kerülne, ami e levélben van, - mondá magában, - vagy ha megtudná valaha ez az ember, hogy Noirtier az atyja Villefortnak, el volnék veszve mindörökre!

És időnkint Edmondra tekintgetett, mintha tekintete áttörhette volna azt a láthatatlan falat, mely a szív mélyében elfödi a titkokat és mit a száj megőriz.

- Ne kételkedjünk tovább, - kiáltott fel hirtelen.

- De az Istenre kérem, uram, - mondta a szerencsétlen fiatal ember, - ha ön kételkedik bennem, ha gyanakszik reám, kérdezzen és én felelni fogok!

Villefort minden erejét összeszedve, oly hangon, mely határozottságot akart kifejezni, folytatta:

- Uram, e kihallgatás igen súlyos eredményekre vezetett, s így nem áll hatalmamban, mint eleinte reméltem, önt azonnal szabadlábra helyezni; mielőtt ezt megtehetném, tanácskoznom kellene a vizsgálóbíróval. Azt azonban láthatja, mily módon bánok önnel.

- Óh igen, uram, és köszönöm is önnek, mert ön inkább barátom, mint bírám volt.

- Kénytelen vagyok tehát még egy kis ideig fogva tartani, tőlem telhetőleg természetesen a legrövidebb ideig; a fő gyanuok ön ellen kétségkívül e levél és én e levelet, amint látja...

Villefort a kandallóhoz lépett, a parázs közé vetette és megvárta, míg egészen hamuvá nem égett.

- Megsemmisítettem!

- Uram, - kiáltott fel Dantès, - ön több mint az igazság, ön maga a jóság!

- De most figyeljen rám; azt hiszem, hasonló eset után teljesen megbízhatik bennem.

- Óh uram, rendelkezék velem és én vakon követem parancsait.

- Nem parancsokat akarok én önnek osztogatni, értsen meg jól, hanem tanácsokat.

- Tanácsoljon tehát és én parancsokként fogom tekinteni tanácsait.

- Estig kénytelen vagyok önt itt, az igazságügyi palotában őriztetni; lehetséges, hogy más is fogja vallatni önt, mindent elmondhat neki, de egy szót sem e levélről!

- Megígérem!

Villefort könyörgött és a vádlott volt az, aki bíróját megnyugtatni igyekezett.

- Beláthatja, - mondá egy tekintetet vetve az elhamvadt papírra, mely alakját még megtartva lebegett a parázs fölött, - most, miután e levél már meg van semmisítve, kettőnkön kívül senki sem tud róla; ön előtt többé nem mutathatják föl, tagadja hát el, ha fölemlítik önnek, tagadja el bátran és megmenekszik.

- Legyen nyugodt, el fogom tagadni.

- Helyes, - bólintott rá Villefort, a csengetyűszinór után nyulva, de kezét hirtelen visszakapva.

- Ez volt az egyedüli levél, mit önre bízta?

- Az egyedüli.

- Esküdjék meg!

Dantès esküre emelte a kezét.

- Esküszöm!

Villefort csengetett. A rendőrbiztos belépett. Villefort néhány szót súgott a fülébe; a biztos bólintott rá.

- Kövesse ezt az urat!

Dantès meghajolt és egy végső hálás pillantást vetve Villefortra, eltávozott.

Alig csapódott be mögöttük az ajtó, elhagyta végső ereje is és félájultan rogyott karszékébe.

- Istenem! - tűnődött magában, felocsudva, - mitől függ olykor az élet és a szerencse!... Ha a királyi ügyész Marseilleben lett volna, vagy a vizsgálóbíró hívták volna helyettem, végem lenne most; ez a papiros, ez az átkozott papiros, az örvénybe rántott volna! Atyám, atyám, örökké gátul állsz hát az én boldogságom elé és nekem örökké a te multaddal kell viaskodnom?

Azután hirtelen váratlan világosság támadt az agyában és arca földerült; mosoly játszott még mindig remegő ajkai körül, révedező szemei visszanyerték határozott kifejezésüket és egyetlen gondolatra látszottak irányítva lenni.

- Fölséges gondolat! - kiáltott fel hirtelen, - éppen ez a levél lesz szerencsém alapja, mely romlásomat okozhatta volna. Föl, föl Villefort, dologra!

És miután meggyőződött róla, hogy a vádlott már nincs az előszobában, a királyi ügyész helyettese kisurrant és a legrövidebb úton sietett menyasszonyához.

VIII. If vára.

Áthaladva az előszobán, a rendőrbiztos intett két csendőrnek, kik Dantèst közrefogták; fölnyitották az ajtót, mely a királyi ügyész lakását az igazságügyi palotával kötötte össze, s egy darabig azoknak a végtelen hosszú, komor folyosóknak egyikén haladtak, mely még ok nélkül is megborzongatja a rajtok áthaladókat.

Villefort lakása összefüggött az igazságügyi palotával, a palota pedig a fogházzal, e sötéten fölmeredő épülettel, melyre tátongó hasadékaival kíváncsian bámul a vele szemben álló Des-Accoules harangtorony.

A folyosó rengeteg kanyarulatai után, egyszerre vasajtó elébe értek; a rendőrbiztos megdöngötte a jeladó vaskalapáccsal és a három ütés Dantès szívébe nyilallott; az ajtó kitárult, a két csendőr gyöngéden előre tolta foglyát, ki visszatántorult. Azután átlépte a rettentő küszöböt és az ajtó döngve csapódott be utána. Fojtó, nehéz levegő csapta meg: börtönben volt.

Elég tiszta, de rácsos ablaku és elretheszelhető szobába vezették; új lakásának megpillantása a legkevésbé sem aggasztotta, mert a királyi ügyész helyettesének részvétteljes, biztató szavai még a szabadulás édes reményével csengettek füleiben.

Négy óra volt már, mikor Dantèst ide kísérték; a fogolyra csakhamar ráesteledett.

Hallóérzéke oly arányban finomult, amint látása csökkent; a legcsekélyebb neszre, azt gondolva, hogy érte jönnek, felszökött és az ajtó felé lépett; de a zaj mindannyiszor elhangzott a távolban és Dantès visszarogyott a falócára.

Végre, úgy tíz óra felé, mikor már reménysége oszladozni kezdett, újra hallott valami neszt, mely ezúttal már csakugyan az ő fülkéje felé közeledett, léptek döngése hallatszott a folyosón, s ajtaja előtt csöndesült el; kulcsot fordítottak meg a zárban, a reteszek nyikorogtak és a nehéz tölgyfaajtó kitárult, sötét börtönébe két égő fáklya veres világát vetve.

A fáklyafényben Dantès négy csendőr kivont kardját és puskacsövét látta föl villanni.

Két lépést tett előre és visszahőkölt, mikor a megkettőzött kíséretet megpillantotta.

- Engem keresnek?

- Igen, - felelt a csendőrök egyike.

- A királyi ügyész úr megbízásából?

- Úgy gondolom.

- Jól van, kész vagyok önöket követni.

Az a tudat, hogy Villefort meghagyásából jöttek érte, a szerencsétlen fiatalember minden félelmét eloszlatta és nyugodt lélekkel, fölvetett fővel haladt a fedezet közepén.

A kapu előtt kocsi várakozott és a kocsis mellett csendőrtiszt ült a bakon.

- Számomra van itt ez a kocsi?

- Az ön számára, - válaszolt az egyik csendőr, - tessék beülni.

Dantès alkudozni kezdett, de a kocsi ajtaja kinyílt és betuszkolták rajta; nem lett volna lehetséges, de nem is volt szándékában ellentállani; a kocsi belsejében két csendőr maga közé ültette, míg a másik kettő vele szemközt foglalt helyet és a nehézkes batár baljóslatu zörgéssel gördült végig a kövezeten.

A fogoly az ablakokra pillantott, melyeket szintén rács fődött; tulajdonképpen csak a tömlőcét változtatta, csak hogy a mostani kerekeken járt és valami ismeretlen cél felé robogott vele. A rács vasrúdjai között alig fért volna ki a keze, de azért képes volt magát tájékozni és látta, hogy a Caisserie-utca hosszában, majd a Saint-Laurent és a Taramis-utcákon át a kikötő felé haladnak.

Az ablak rácsozatán keresztül a Consigne világos ablakait látta fölcsillanni.

A kocsi megállt, az altiszt leugrott és az őrség épületéhez közeledett; egy szakasz katona sorakozott előtte; Dantès a kikötő lámpáinak fényénél csillogni látta a fegyvereiket.

- Miattam vonult ki ekkora katonai erő? - tündődött magában Dantès.

Az altiszt kinyitotta a kulcsra csukott ajtót és egy hang nélkül is megfelelt Dantès kérdésére, ki megpillantotta a sorfalat álló katonákat a kocsitól egészen a kikötőig.

Legelőször az a két csendőr szállott ki a kocsiból, kik vele szemközt ültek az úton, azután őt szállították le, csak végül követte a másik kettő. Egy csónak felé haladtak, mit láncánál fogva tartott valami vámőr. A katonák együgyű kíváncsisággal bámulták a köztük elhaladó Dantèst. A csónakban ismét négy csendőr közé ültették, míg az altiszt az előrészen foglalt helyet. A csónakot hatalmas taszítással lökték el a parttól és négy evezőslegény villámsebesen hajtotta Pilon felé. A csónakból elhangzott jeladásra lebocsátották a kikötőt elzáró láncot és Dantès a Frioulban volt, vagyis a kikötőn kívül.

Künn a szabad levegőn, első érzése az öröm volt. A levegő csaknem maga a szabadság. Teli tüdővel szíttta magába a hús tengeri fuvalmat, mely a tenger és a levegő minden ismeretlen illatát hordja szárnyain. De felsóhajtott, mikor ugyanazon épület előtt haladtak el, hol oly boldog volt még délelőtt, még egy órával az elfogatása előtt is és ahonnan most a két kivilágított ablak felől vidám báli hangok hatottak el hozzá.

Összekulcsolta kezeit és szemét az égre emelve imádkozott.

A csónak folytatta útját és a Tête de Mort előtt elhaladva, szemközt került a Pharo öblöcskével, s úgy látszott, még az ágyútelepeket is meg fogja kerülni, amit Dantès sehogy sem tudott megérteni.

- De hova visznek tulajdonképpen? - szólította meg az egyik csendőrt.

- Azonnal meg fogja tudni.

- De talán...

- Meg van tiltva önnek bárminő felvilágosításokat adnunk.

Dantès félig-meddig katona volt; alárendeltekéntől kérdezősködni, kiknek meg volt tiltva a válaszadás, ostobaságnak tetszett előtte és hallgatott.

Agyában a legkülönbélebb gondolatok üzték egymást; jól tudta, hogy efféle kis ladikkal nem tehetnek hosszabb utat, a kikötő előtt pedig nem horgonyzott semmiféle hajó, így tehát abban állapodott meg, hogy a part valamely távol eső részére viszik és ott fogják szabadon bocsátani; nem volt megkötözve, bilincseket nem is látott, s ezt jó előjelnek tartotta; és különben is nem mondta-e neki a helyettes, ki olyan jó volt hozzá, hogyha nem szól semmit arról a Noirtierhez címzett szerencsétlen levélről, mitől sem kell tartania? Nem az ő jelenlétében

semmisítette-e meg Villefort azt a veszedelmes írást, az ellene felmutatható egyedüli bizonyítékot?

Várakozott tehát, némán, gondolatokba merülve, és megkísérlé gyakorlott tengerész-szemeivel áthatolni az éjszaka sötétjén.

Elhagyva Ratonneau szigetét, melyen világító-torony állott, a part mentén haladva, elérték a katalánok öblét. A fogoly kétszeres erővel igyekezett áthatolni a homályon, hiszen itt volt Mercedes, s minden pillanatban egy ingó női árnyékot képzelt a sötét part fölött elsurranni.

Vajjon nem súgta-e meg valami belső ösztön neki, hogy kedvese itt halad el, alig háromszáz lépésnyire tőle?

Egyetlen világosság égett még a katalánoknál. Tájékozva magát, fölismerte, hogy a világosság menyasszonya szobájából sugárzik felé. Egyedül Mercedes virrasztott még a kis telepen. Ha átkiált, arája meghallhatta volna.

De visszatartotta az álszégyen. Mit szólnának ezek az emberek, ha most egyszerre esztelenül kiabálni hallanák?

Néma maradt tehát, de szemeit nem tudta arról a világosságról levenni. A csónak folytatta útját, de a fogoly édeskeveset törődött már vele, gondolatai Mercedes körül jártak.

Azután valami kiszögellő szikla eltakarta a világosságot. Dantès megfordult és észrevette, hogy a nyílt tengeren vannak.

Míg gondolatokba merülve bámult maga elé, az evezőket vitorlakkal cserélték föl, s most már a szélről űzve siklottak tova.

Dacára annak, hogy maga Dantès sem találta észszerűnek újabb kérdésekkel faggatni a csendőröket, mégis megszólítja az egyiket, kezét megragadva:

- Bajtárs, emberségére és katonai becsületére kényszerítem, legyen könyörülettel irántam és feleljen nekem. Dantès kapitány vagyok, becsületes és hűséges polgára Franciaországnak; nem tudom, minő árulással vádolnak. Mondja még nekem: hova visznek és én tengerész-becsületemre mondom, megadom magamat a sorsomnak és nem fogok ellenezni.

A csendőr megvakarta a füle tövét és társára tekintett. Ez olyanféle mozdulattal válaszolt, mely annyit látszott jelenteni: itt már bátran beszélhetünk, s a csendőr, megnyugtatva, Dantès felé fordult.

- Ön marseillei és tengerész, s mégis azt kérdezi tőlünk, hová megyünk?

- Igen, mert becsületemre, fogalmam sincs róla.

- Nem is gyanítja?

- Távolról sem.

- Szinte lehetetlen!

- Esküszöm önnek mindenre, ami szent; feleljen hát, legyen irgalmas!

- És a tilalom?

- Nem tilthatnak meg olyasmit, amit tíz perc múlva, egy fél óra vagy egy óra múlva úgyis meg kell tudnom. A bizonytalan kétségek százaitól mentene meg vele. Baráti szívvel kérem önt és ismétlem, hogy sem ellenállást, sem szökést megkísérelni nem akarok, hiába is akarnék; mondja meg, hova megyünk?

- Ha csak hályog nincs a szemén, látnia kellett, mikor elhagytuk a marseillei kikötőt!

- Fogalmam, sincs róla.

- Tekintsen csak körül.

Dantès fölemelkedett s természetesen abba az irányba tekintett, amely felé haladtak és alig száz ölnyire maga előtt látta a tengerből kiemelkedő fekete sziklacsoportot, melyen mint egy roppant kőhalom, sötétlett a komor If.

Az ijesztő külsejű börtön, mely retteget lop minden közeledő szívébe, a rettentő erősség, mely háromszáz éve oly szoros kapcsolatban van Marseille gyászos mondáival, egyszerre Dantèsra meredt, ki mindenre gondolt volna, csak erre nem és most oly hatást tett rá, mint a halálra ítélre a vérpad megpillantása.

- Istenem, Istenem! - kiáltott fel, - If, If!... minek megyünk mi oda?

A csendőr mosolygott.

- Csak nem akarnak ott tömlőcre vetni? If vára államfogház, hová csak a legnagyobb politikai bűnösök kerülnek. Én ártatlan vagyok. Vannak a várban vizsgálóbírák, tisztviselők?

- Úgy vélem, - válaszolt a csendőr, - csak a kormányzó, a börtönőrök, a várőrség és a jó falak. Ugyan, kedves barátom, ne alakoskodjék; mert ha ennyire csodálkozik, még azt kell hinnem, hogy jó szándékom fölött csúfolódik.

A csendőr ujjai ropogtak, mikor Dantès megragadta a kezét.

- Azért visznek hát oda, hogy börtönbe vessenek?

- Nagyon valószínűnek találom; hanem azért, pajtás, még nem szükséges az ember kezét úgy megnyomorítani!

- Minden fölvilágosítás, minden formaságok nélkül?

- A formaságoknak már vége van és a vizsgálat be van fejezve.

- Dacára Villefort úr ígéretének?...

- Én nem tudom, ígért-e önnek valamit Villefort úr, vagy nem, én csak annyit tudok, hogy If várába megyünk. Hé, mit csinál? Rajta, legények!

Dantès egy villámgyors mozdulattal, mit a csendőr gyakorlott szeme azonnal észrevett, a tengerbe akarta vetni magát, de négy hatalmas ököl abban a pillanatban tartotta vissza, mikor már a párkányra lépett.

A dühtől hörögve zuhant vissza a bárka fenekére.

- Hát így tartja meg, mit tengerészi becsületszavára fogadott? - mordult rá a csendőr, a mellére térdelve. - Így higgyen az ember a mézes szájnak! Meg ne moccanjon, barátom, mert ha egyet mozdul, golyót röptek agyába! Egy parancsot megszegtem, de a másikat, biztosítom, végre fogom hajtani!

És Dantèsra szegezte fegyverét, ki halántékán érezte a cső hideg vasát.

Egy pillanatra az fordult meg az agyában, hogy megteszi azt a mozdulatot és egyszerre véget vet a váratlan gyötremnek, mely saskörmökkel csapott le rá. De talán éppen azért, hogy oly váratlanul csapott le, nem hitt a tartósságában; eszébe jutott Villefort ígérete és különben is, itt a bárka fenekén egy csendőr kezei alatt elvérezni, nagyon nyomorult halálnak látszott szemében.

Kezeit tördelve vonaglott iszonyú dühében a padolat deszkáin...

Egyszerre megrendült az egész csónak. Az evezősök egyike kiugrott a sziklapartra, melyhez hozzáütődött a csónak orra, azután egy csigáról legördülő kötél nyekergése hallatszott és Dantès megtudta, hogy megérkeztek s kikötnek.

Őrei tüstént megragadták s karjánál és gallérjánál fogva talpra állítva, a várkapuhoz vezető lépcsők felé taszigálták; az altiszt feltűzött szuronnyal lépdelt mögöttük.

Dantès nem kísérelt meg semmi ellenállást; vontatott járása inkább kimerültségre, mint macacsságra vallott; egészen elkábult és tántorgott, mintha mámoros lett volna. Ismét katonákat pillantott meg, kik a bástyatetőn sorakoztak és lábai alatt újra lépcsőket érzett; észrevette azt is, hogy megint kapu alatt haladtak el és hogy e kapu becsapódott mögötte, de mindezt gépiesen, mintegy ködfátyolon keresztül sejtette, anélkül, hogy határozottan számot tudott volna adni magának róla. A tengert sem látta többé, a raboknak e legnagyobb gyötrelmét, kik a szabad láthatárt mindig azzal a rettentő érzéssel szemlélik, hogy tehetetlenül állnak előtte.

Egy pillanatra megállapodtak s ez alatt igyekezett összeszedni gondolatait; körültekintett s négy magas fallal körülkerített szűk udvart látott maga előtt; tisztán lehetett hallani az örök kimért, szabályos lépteinek kongását s valahányszor elhaladtak a két vagy három lámpa alatt, mely a komorképű vár belsejét derengte át, föl-fölcsillant fegyvereik csöve.

Körülbelül tíz percig várakozhattak; biztosak lévén benne, hogy Dantès nem szökhetik meg, a csendőrök szabadjára hagyták. Úgy látszik, parancsra vártak; és a parancs meg is érkezett.

- Hol van a fogoly? - kérdezte valaki.

- Itt van, - feleltek a csendőrök.

- Jöjjön ide, szállására akarom vezetni.

- Menjen, - nógatták a csendőrök.

A fogoly követte vezetőjét, ki félig-meddig földalatti helyiségbe vezette, melynek nyirkos, pusztá falai mintha a könnyek párájától nedvesedtek volna át. Egy zsámolyra helyezett mécses bűzös zsiradékban úszó bele pislogva derengte át e szomorú helyet s gyéren világított semmitmondó arcába Dantès vezetőjének, valami kopottöltözetű alantas börtönőrnek.

- Erre az éjszakára ez lesz a szobája; késő van már, a kormányzó úr lefeküdt. A holnapi parancsban talán más szállást jelöl ki önnek; addig is itt a kenyér, ott a víz a korsóban és a sarokban a szalma: ennél több nem jár a fogolynak. Jó éjszakát!

És mielőtt Dantès feleletre nyithatta volna ajkát, mielőtt megláthatta volna, hová tette börtön-őre a kenyeret, mielőtt kifürkészhetne volna, melyik zugban áll a vizes korsó, mielőtt megtekinthette volna a zsúpot, mely nyoszolyául fog szolgálni, a börtönőr már elkapta előle a mécses, elrekesztelte az ajtót s megfosztotta a rabot attól a nyomorúlt, pislá fénysugártól is, mely a villám hirtelen kilobbanó fényénél rövidebb ideig ragyogta be börtönének nedvességtől csepegő falait.

Egyedül maradt tehát a sötétségben és mélységes csendben, oly némán és komoran, mint a boltozatos falak, melyeknek jéghelelete hűsen lebegte körül égő homlokát.

Alig derengett föl tömlőcében a hajnal egy-két idetévedt sugára, a tömlőctartó azzal a paranccsal tért vissza, hogy foglya továbbra is itt marad. Dantès még csak el sem mozdult helyéről. Mintha valami vaskéz tartotta volna fogva azon a helyen, hol átvirrasztotta az egész éjszakát, csak mélyen beesett szemei tűntek el könnyektől megdagadt szemhéjai alatt. Meg se rezgett, csak fejét horgasztotta le.

Így töltötte az egész éjszakát, anélkül, hogy egy pillanatra el tudott volna szenderülni.

A börtönőr ott járkált körülötte, de Dantès nem vett róla tudomást.

Mikor megbökte a vállát, Dantès megremegett és fölvetette a fejét.

- Nem aludt az éjszaka?

- Nem tudom.

A börtönőr bémész szemeket vetett rá.

- Nem éhes?

- Nem tudom, - volt Dantès válasza ismét.

- Óhajt valamit?

- A kormányzót akarom látni.

A börtönőr vállat vont és kiment.

Dantès utána nézett s kezeit a félig nyílt ajtó felé nyújtá, de az ajtó becsapódott.

Aztán zokogni kezdett, könnyei fölfakadtak s a földre vetve magát, imádságba merült, végigélve gondolatban egész multját s azon tépelődve, micsoda bünt követhetett el, amiért ily ifjan ekkora büntetést érdemelt.

Elmúlt ez a nap is. Alig fogyasztott el néhány falat kenyeret, néhány csöpp vizet. Hol gondolataiba merülve maradt egy álló helyében, hol vadul toporzékolt, mint egy ketrecbe zárt fenevad.

Különösen egy gondolat ingerelte: miért maradt oly békés és nyugodt, nem sejtve, hogy hová hurcolják, mikor tízszer is a tengerbe ugorhatott volna, s ha már egyszer a vízbe jut, neki, a kitűnő úszónak, Marseille legkitűnőbb bűvárának, játék lett volna őrei szemei előtt a víz alá bukva elérni a partot és elrejtőzködni addig valami kis elhagyott révben, míg valami génuai vagy katalán hajón az olasz vagy spanyol partok felé nem vitorlázhatik, hogy onnan értesítse Mercedest: fusson utána. A megélhetés nem aggasztotta volna semmiféle vidéken, mert az ügyes tengerészt mindenütt megbecsülik; olaszul úgy beszélt, mint egy toszkánai, spanyolul, mintha Ó-Kasztíliában született volna; szabadon és boldogan élhetett volna Mercedesszel és atyjával, mert atyjának is utána kellett volna jönnie... és most fogoly volt If várában, e keresztültörhetetlen börtönben, nem tudva mi történik atyjával, Mercedesszel, s mind csupán azért, mert hitt Villefort szavában, ki bolonddá tette; tehetetlen dühében így hánykolódott az új szalmazsuppon, mit az őr vetett oda neki.

Másnap, ugyanabban az órában, ismét belépett a tömlőctartó.

- Nos, okult-e már egy kicsit tegnap óta?

Dantès nem válaszolt.

- Ej no, - dünnyögte - emberelje meg magát; kíván valamit, amit megtehetnék?

- A kormányzóval szeretnék beszélni.

- Mondtam már, hogy nem lehet! - fakadt ki türelmetlenül a tömlőctartó.

- És miért nem lehet?

- Mert a rendszabályok értelmében ilyesmit még csak kérni sem szabad a raboknak.

- Mit szabad hát kérni?

- Jobb élelmezést, ha megfizeti, sétát s néha-néha könyveket.

- Nekem nincs szükségem könyvekre, nem vagyok sétáló kedvemben és jónak találom az élelmezést; nem akarok mást, csak a kormányzót látni.

- Ha örökké csak ezt hajtja és mindig ezzel a dologgal úntat, nem hozok többé ennivalót.
- Helyes, ha nem hozol ennivalót, éhen halok, legalább vége lesz mindennek.

Az a hang, mellyel Dantès szavait kísérte, meggyőzte a börtönőrt, hogy foglya örömmel venné a halált; miután pedig minden fogoly naponként körülbelül tíz sout jövedelmez a tömlőctartónak, rémülettel gondolt a veszteségre, mit Dantès okozna neki a halálával és sokkal nyájásabb hangon folytatta:

- Értse meg, hogy lehetetlen dolgot kíván; ne is említse többé, mert példátlan dolog volna, ha a fogoly kérelmére maga a kormányzó jönne le ide; viselje magát okosan, akkor megengedik a sétát és ha esetleg valamikor séta közben majd találkozik vele, akkor szólítsa meg; ha kedve tartja, talán felelni is fog önnek.

- És meddig várjak, míg a véletlen kínálkozni fog?

- Hm. Egy hónapig, három hónapig, félévig, talán egy egész esztendeig.

- Rettentő idő, azonnal akarom látni.

- Sohase eméssze magát efelé lehetetlen kívánságokkal, mert két hét alatt beleőrül.

- Gondolod?

- Igen, megbolondul; mindig így kezdődik a dolog, most is van rá példánk: valaki, aki szüntelenül egy milliót kínálgatott a kormányzónak, ha szabadon bocsájtják, míg egyszer csak egészen meg nem zavarodott az agyveleje szegény abbénak, ki ön előtt lakott e szobában.

- És mikor hagyta el ezt a szobát?

- Két esztendeje.

- Szabadon bocsátották?

- Nem, csak a pince-börtönbe tettük.

- Figyelj rám, - szólt közelebb lépve hozzá Dantès, - én nem vagyok abbé, nem vagyok bolond, bár még lehetek, de sajnos, egyelőre még az eszemnél vagyok; én más ajánlatot teszek neked.

- Még pedig?

- Nem kínálgatlak egy millióval, mert nem is adhatnék, hanem száz taller üti a markodat, ha a legelső alkalommal, mikor Marseillebe mehetsz, beszólsz a katalánokhoz és átadsz egy levelet egy Mercedes nevű leánynak; nem is levelet, csak két sornyi írást.

- Ha átadnám azt a két sornyi írást és rajtakapnának, elveszteném az állásomat, mely ezer frankkal jár évenként, nem is számítva a mellékjövedelmet és az ellátást; beláthatja tehát, hogy szörnyű ostobának kellene lennem, ha ezer frankot kockáztatnék meg háromszáz miatt.

- Jól van, - dörgött rá Dantès, - de jól figyelj arra, amit mondok: ha vonakodol elvinni ezt a két sort, vagy legalább tudtára adni Mercedesnek, hogy itt vagyok, megleslek egyszer az ajtó mögött és abban a pillanatban, mikor belépsz, szétzúrom a koponyádat ezzel a zsámollyal.

- Már fenyeget! - kiáltotta a tömlőctartó néhány lépést hátrálva és védelmi állásba helyezkedve, - csakugyan bomlik már az esze, az abbé is így kezdte és három nap múlva ön is olyan tökéletes bolond lesz, mint ő; szerencsére vannak még más börtönök is If várában.

Dantès fölragadta a zsámolyt és megcsóválta a feje fölött.

- Jól van, jól van, ha már minden áron akarja, megjelentem a kormányzónak ezt a rakoncátlankodást.

- Bánom is én!

Azután visszatette a zsámolyt, ráült és fejét lehorgasztva, révedező szemeivel csakugyan olyan volt, mintha már megőrült volna.

A börtönőr elment és nemsokára négy katonával és egy altiszttel tért vissza.

- A kormányzó úr parancsára a foglyot egy emelettel lejjebb kell szállítani.

- Vagyis pince-börtönbe, - jegyzé meg az altiszt.

- Börtönbe hát, hadd kerüljenek együvé a bolondok! A négy katona megragadta Dantèst, ki elbódulva, ellenállás nélkül engedelmeskedett.

Tizenöt lépcsőn haladtak lefelé, mikor megnyitották előtte a börtönajtót, melyen át belépve, a fejét ütögette:

- Igaza van, bolondnak bolondok közt van a helye!

Az ajtó bezárult és Dantès előre nyújtott karokkal botorkált előre, míg a falhoz nem ért; ott aztán leült egy sarokba és mozdulatlanul maradt, míg szemei lassanként megszokva a homályt, meg tudták különböztetni a tárgyakat.

A börtönőrnek igaza volt; kevés hiányzott, hogy Dantès megőrüljön.

IX. Az eljegyzés estéje.

Mint említettük, Villefort a Grand-Gours-utca felé indult s belépve Saint-Méranné palotájába, a még asztalbontás előtt elhagyott társaságot már a szalonban találta, hol kávéjukat szürcsölgették.

Renée türelmetlensége az egész társaságra átragadt. Valóságos örömrivalgással fogadták.

- Nos, nagymestere a nyakazásnak, védoszlopa az államnak, royalista Brutus, - kiáltott föl valaki, - mi ujság?

- Talán bizony új rémuralom fenyeget bennünket? - kérdé másvalaki.

- Vagy talán a korzikai szörnyeteg szabadult ki a barlangjából? - elméskedett egy harmadik.

- Marquise, - mondta Villefort, jövődöbeli anyósa felé közeledve, - bocsánatot kérek, hogy kénytelen voltam ily módon itthagyni önöket... Marquis úr, lehetne szerencsém egy kis négy-szemközti beszélgetésre?

- Ah, hát annyira komoly az eset? - kérdezte a marquise, észrevéve a fellegeket, mely Villefort homlokán borongott.

- Annyira komoly, hogy néhány napra kénytelen vagyok búcsút venni önöktől; ebből láthatja, - folytatta Renée felé fordulva, - hogy nem csekélyeségről van szó.

- Elutazik? - kiáltott fel Renée, alig palástolhatva fölindulását, mit e váratlan hír keltett benne.

- Sajnos, el! - válaszolt Villefort, - így kell történnie.

- És hová utazik? - faggatta a marquise.

- Hivatalos titok, asszonyom; azonban, ha netalán valami elintézni valója van Párisban, egyik barátom még ma este oda utazik és bármit szívesen magára vállal.

Mindenki elbámult.

- Mintha beszélni kívánt volna velem? - fordult felé a marquis.

- Igen, ha lenne szíves átfáradni velem a szobájába.

A marquis karon fogta Villefort-t és eltávozott vele.

- Nos hát, mi a baj? - kérdezte dolgozószobájába érve.

- Fontos dolgokról van szó, azonnal Párisba utazom. Azonban, bocsássa meg e különös kérdést, vannak állampapirjai?

- Egész vagyonom állampapirokban van; körülbelül hat-hétszázezer frank.

- Adjon túl rajtok, marquis úr, mielőbb, ha tönkre nem akar menni.

- De miként adjak túl rajtok?

- Van bankárja?

- Van!

- Írjon számára valamit, hogy árúsítsa el őket azonnal, egy percet sem vesztegetve; csak későn ne érkezzem vele holnap!

- Terringettét! Akkor hát ne vesztegessük soká az időt.

Asztalhoz ült és levelet írt a bankárnak, hogy papírjait bármi áron, azonnal adja el.

- És most, miután e levél már nálam van, - szólalt meg újra Villefort, gondosan tárcájába téve, - szükségem van még egy másikra is.

- Kihez?

- A királyhoz.

- A királyhoz?

- Igen.

- De hiszen ő felségének csak nem írhatok minden teketória nélkül!

- Nem is azt kívánom öntől, hanem legyen szíves Salvieux urat megkérni e szívességre. Levelet kell kapnom, melynek segítségével, anélkül, hogy a formaságoknak kellene magamat alávetnem és kihallgatásért könyörögnöm, haladéktalanul szólhassak vele.

- De hiszen ön ismeri a pecsétőrt, kinek szabad bejárása van a Tuileriákba s kinek pártfogása mellett éjjel-nappal eljuthat a királyig!

- Igen, kétségkívül, de kár volna mással osztanom a híradás érdemében! Felfogja ezt? A pecsétőr mindenestre a háttérbe szorítana és a dolog érdemét elhalászná előlem. Csak azt mondom önnek, hogy jövőm biztosítva van, ha én érkezem elsőnek a Tuileriákba, mert ezzel oly szolgálatot teszek a királynak, mit sohasem fog elfeledni.

- Akkor hát rajta, csomagoljon, kedvesem; azonnal elhivatom Salvieux, megíratom vele a levelet, mely utat nyit ön előtt.

- Tegyen úgy, haladéktalanul, mert egy negyedóra múlva már a postakocsiban kell ülnöm.

- Állítsa meg a kocsit majd a kapu előtt.

- Remélem, lesz szíves a marquise és Saint-Méran kisasszony előtt kimenteni, hogy ily napon nehéz szívvel bár, de kénytelen vagyok őket elhagyni.

- Mindkettőjüket szobámban fogja találni és elbúcsúzhatnak tőlük.

- Nagyon, nagyon köszönöm; gondoskodják mielőbb a levélről.

A marquis csöngetett; inas lépett be.

- Értesítse Salvieux grófot, hogy elvárom.

- Most pedig menjen, - szólt Villefort felé fordulva.

- Csak hazaszaladok s azonnal visszatérek.

És Villefort csaknem futva ment el; hanem a kapuban mégis csak meggondolta, hogy ha a királyi ügyész helyettesét ilyen lázas sietséggel látnák végigrohanni az utcán, az egész város gonoszat sejtene, így tehát szokott méltóságteljes lépteivel haladt tovább.

Ajtaja mellett, a homályban, mozdulatlanul várakozott rá egy ragyogó fehér alak.

A szép katalán leány volt, ki semmit sem tudhatva meg Edmondról, az éj leszálltával elhagyta Pharot, hogy megtudja kedvese elfogatásának okát.

Villefort közeledtével eltávozott a fal mellől, melyhez támaszkodott és útját állta a közeledőnek. Dantès már beszélt neki a menyasszonyáról s Mercedesnek nem volt szüksége magát megneveznie, hogy Villefort ráismerjen. Szépsége és büszke magatartása meglepte s mikor a kedvese felől tudakozódott, úgy tetszett neki, mintha ő lett volna a vádlott és ez a leány a bíró.

- Akiről ön beszél, - mondá nyersen Villefort, - nagy bünt követett el és én semmit sem tehetek érdekében, kisasszony.

Mercedesből fölcsuklott a zokogás s mikor Villefort el akart mellette haladni, ismét elébe állott.

- Legalább azt mondja meg, hogy hol van, él-e még vagy meghalt?

- Nem tudom, már kívül van az én hatáskörömön.

Bántotta nagyon ez a könyörgő tekintet, félretolta hát Mercedest, belépett és hirtelen magára zárta az ajtót, mintha kívül akarta volna hagyni azt a fájdalmat.

Hanem a fájdalmat nem lehet kicsukni.

Mint Vergilius mondja, a halálra sebzett nem tudja kitépni szivéből a gyilkos nyilat. Villefort belépett, magára zárta az ajtót, de szobájába érve, lábai felmondták a szolgálatot; nagyot sóhajtott, mely inkább zokogáshoz volt hasonló és karszékébe rogyott.

E beteg szív mélyén ekkor fakadt föl a halálos fekély első csirája. Az az ember, kit föláldozott a nagyravágyásának, az az ártatlan ember, ki bűnös atyja helyett lakolt, megjelent előtte halványan, fenyegető arccal, kezét nyujtva arájának, ki szintoly halavány volt s földézte szívében a lelkipurulást; de nem azt, mely a szenvedő ajkáról őrzőgő átkokat fakaszt, hanem azt a tompa, fájdalmas nyöszörgést, mely olykor-olykor fölszakad a szívből s keservesen meggyötri a mult emlékeivel, a mult minden kínjával s mardosó fájdalmai egyre mélyebben hatolnak a szívbe, egészen az utolsó dobbanásig.

Még ennek az embernek a lelkében is utat talált a habozás. Minden egyéb ok nélkül, csupán a bíró és vádlott bajvívásából kifolyólag, sokszor követelt már halálbüntetést a vádlottak fejére; hanem ezek a vádlottak, kiket lesújtó ékesszólása, magával ragadva bírót, esküdszékét, a vérpadra küldött még csak egy felhőcskét sem hagytak a homlokán, mert bűnösök voltak, vagy legalább Villefort annak hitte őket.

Hanem ez egyszer másként volt a dolog; az örökös rabság gyötrelmeivel ártatlant sújtott, ártatlant, ki már a boldogság küszöbén állott és kinek nemcsak szabadságát, de boldogságát is örökre tönkre tette; nem volt többé bíró, hanem hóhér.

Erre gondolva, érezte azt a tompa fájdalmat, mely még ismeretlen volt előtte s mely szemrehányással tölté be lelkét. Ugyanazzal a kínos szorongással gondolt rá, mint tatózó sebére a sebesült, ki remegés nélkül nem tudja megérinteni, míg be nem hegedt.

Hanem Villefort sebe olyan volt, ami nem forr többé össze, vagy ha beheged, csak azért gyógyul be, hogy még véresebben, még nagyobb gyötrelmek között fakadjon föl újra.

Ha e pillanatban Renée édes hangja könyörgött volna kegyelemért, ha a szép Mercedes lépett volna be és azt mondta volna: «Az Isten nevében, aki lát és ítélkezik felettünk, adja vissza vőlegényemet!» e félig lecsüggedt homlok megtört volna egészen s jéghideg kezével, bár mindent kockára tett volna vele, aláírta volna Dantès szabadságlevelét; de egyetlen hang sem suttogott felé a mélységes csöndben s az ajtó is csak akkor nyílt meg, mikor belépett a komornyik, jelentve, hogy a postalovak már az utibatár elé vannak fogva.

Villefort fölemelkedett, vagy inkább fölpattant, mint aki önmagán aratott győzelmet, íróasztalához futott, összeszedte minden aranyát, mit a fiókban talált, néhány pillanatig esze nélkül futkosott a szobában, míg végre, vállain érezve a köpenyt, mit inasa terített rá, kirohant, a kocsiba vetette magát s nyersen odaszólt a kocsisnak: «Grand-Cours-utca, Saint-Méran palota».

A szerencsétlen Dantès el volt ítélve.

Saint-Méran ígérete szerint, Villefort a dolgozószobában találta Renéet és a marquiset. Renéet megpillantva, megremegett; azt hitte, hogy újra Dantès szabadságáért fog könyörögni. De hát ilyen az emberi önzés, a szép leány most nem gondolt egyébre, mint hogy Villefort elutazik.

Szerette Villefort-t s Villefort akkor kelt útra, mikor nejévé lehetett volna. Villefort nem tudta megmondani, mikorra tér vissza és Renée ahelyett, hogy sajnálta volna Dantèst, inkább átkozni tudta volna, mert elszakítá kedvesétől.

S vajjon mi történt Mercedesszel?

Szegény leányt az utcasarkon találta Fernandt, ki odáig kísérte; visszatért a katalánokhoz és félholtan, kétségbeesve vetette magát ágyára. Fernand az ágy elébe térdelt és úgy szorongatta Mercedes jéghideg kezét, kinek eszébe se jutott elvonni tőle, de még azt sem vette észre, minő forró csókokkal halmozza el.

Így töltötte el az éjszakát. A lámpától kifogyott az olaj, de éppen úgy nem vette észre, hogy sötétben van, mint a világosságot sem látta előbb s megvirradt, anélkül, hogy látta volna a fölkelő napot.

A fájdalom elhomályosítá szemeit, egyedül Edmond látta tisztán.

- Ah, ön itt van? - szólalt meg végre, Fernand felé fordulva.

- Tegnap óta még el sem hagytam! - válaszolt Fernand, kínosan fölsóhajtva.

Morrel nem csüggedt el egészen, még akkor sem, mikor megtudta, hogy Dantèst a kihallgatás után fogságra vetették; sorba vette barátait s Marseille minden befolyásos emberét, de már akkorra híre futott, hogy a fiatalembert bonapartista ügynökség miatt fogták el s mivel akkoriban még képtelen örülségnek tartották Napoleon minden kísérletét a trón visszafoglalására, mindenütt hideg fogadtatásra talált, mindenki félt, mindenki vonakodott a dologba elegyedni s szegény Morrel kétségbeesve tért haza, belátva, hogy a helyzet nagyon kedvezőtlen és semmit sem lehet tenni.

Caderousse nagyon nyugtalan volt és sokat szenvedett; ahelyett, hogy Morrel példájára, ő is megkísérelt volna valamit tenni, ha mindjárt eredmény nélkül is, bezárkózott s két palack bor mellé dülve, mámorba iparkodott fojtani nyugtalanságát. De az ő lelkiállapotában két palack bor nagyon kevés volt a lelkiismeret szavának elnémitására; így hát sokkal jobban berúgva, semmint több bort hozhatott volna magának, de még mindig nem elég részegen arra, hogy emlékei elhomályosuljanak, a sántalábu asztalon álló két üres palack közé könyökölve, a lobogó gyertya sejtelmes világa mellett maga körül látta táncolni Hoffmann minden kísértetét, miket a nagy mesemondó úgy szórt szét puncsfoltos kéziratain, mint valami fekete porzó fantasztikus szemecskéit.

Egyedül Danglars nem nyugtalankodott; vígan élte világát, mert sikerült magát megbosszulnia s biztosította magának a *Pharaon* már-már veszendőnek hitt helyét; Danglars egyike volt azoknak a számító embereknek, akik már úgy születnek pennával a fülük mögött s tintatartóval a szívük helyén; az ő szemében az egész mindenség csak kivonásból és sokszorozásból állott s egy szám sokkal becsesebb volt előtte, mint egy ember, különösen, ha ez a szám növelte az összeget, amit az ember esetleg kevesbíthetett volna.

Danglars tehát a szokott órában lefeküdt és nyugodtan elszunyókált.

Villefort, megkapva Salvieux levelét, gyöngéden megsimogatta Renée arcát, kezét csókolt Saint-Méran asszonynak, megszorította a marquisét, s a postakocsin sietve haladt az aixi úton Páris felé.

Dantès apót nagyon meggyötörte a fájdalom és nyugtalankodás.

Azt már tudjuk, hogy Edmonddal mi történt.

X. Egy kis benyiló a Tuileriákban.

Hagyjuk Villefort-t Páris felé haladni, hová a bőven szórt borraival hamarosan elröpítette s haladjunk át a két vagy három termen, melyek a Tuileriák boltozatos ablaku kis benyilóját megelőzik, mely arról nevezetes, hogy Napoleonnak és XVIII. Lajosnak egyaránt kedves dolgozószobája volt, sőt Lajos Fülöpnek még manapság is az.

E kis benyilóban ült egy kis diófa-asztalka előtt, mit még Hartwellből hozott magával s melyhez a kiváló személyiségek saját külön szokásaihoz híven, XVIII. Lajos király nagy előszeretettel ragaszkodni méltóztatott, s ő felsége meglehetősen unatkozva hallgatta egy ötvenöt esztendő, dereshaju, arisztokratikus magatartású ember aggódalmas szavait, mialatt Horatius valamelyik kötetének gryphiusi kiadásában lapozgatva, széljegyzeteket tett, mely kiadás bár igen kiváló, nem egészen hibátlan s mely a király filológiai megjegyzéseire tág teret nyújtott.

- Mit is mondott tulajdonképpen? - kérdezte szórakozottan a király.

- Hogy nagyon aggódom, felség.

- Ugyan, talán látta álmában a hét kövér és a hét sovány tehenet?

- Nem, felség, mert ez csupán hét kövér és hét szűk esztendőt jelentene s oly előrelátó, gondos király alatt, mint felséged, aligha fog beköszönten az inség.

- De micsoda istencsapásáról beszélt hát nekem, kedves Blacas?

- Felség, én úgy vélem s alapos okom van hinni, hogy délen vihar van készülöben.

- Kedves hercegem, - válaszolt XVIII. Lajos, - aligha van jól értesülve, én legalább határozottan úgy tudom, hogy azon a vidéken pompás idő jár mostanában.

Bár igen szellemes ember volt a király, szerette az efféle tréfákat is.

- Felség, - folytatta Blacas, - csupán leghívebb szolgájának megnyugtató véget, nem lehetne-e néhány biztos embert Languedoc, Provence és Dauphiné megyékbe küldeni, hogy hírt hozzanak az ottani hangulatról?

- *Canimus surdis*, - szólt a király, újra Horatiusba merülve.

- Felség, - válaszolt az udvaronc mosolyogva, mintha értené Venus lantosának hemistichonját, - felségednek tökéletesen igaza lehet, ha megbízik a közérzetben; de attól tartok, hogy nem járok az igazságtól messze, mikor kétségbeesett lépés bekövetkezése aggaszt.

- Ugyan ki részéről?

- Bonaparte, vagy legalább a pártfelei részéről.

- Kedves Blacas, ön munkámban zavar meg az agyrémeivel.

- S engem, felség, még álmomban sem hagy nyugton az aggodalom felséged biztonsága miatt.

- Várjon csak egy kicsit, kedvesem, pompás megjegyzést találtam arra, hogy *Pastor quum traheret*; várjon csak egy kicsit, majd azután folytathatja.

Néhány pillanatra csönd volt a szobában, mialatt XVIII. Lajos a lehető legapróbb írással oda-vetette megjegyzését a könyvbe; azután azzal az elévült arckifejezéssel, mely eredeti gondolattal büszkélkedik, mikor a mások gondolatait magyarázza, megszólalt:

- Folytassa, kedves hercegem, folytassa, most már hallgathatom.
  - Felség, - folytatta Blacas, ki egy ideig abban a reményben ringatta magát, hogy Villefort híradását a maga számára zsákmányolhatja ki, - kénytelen vagyok kijelenteni, hogy nem holmi koholt kósza hírek nyugtalanítanak. Egy igen «jó érzelmű» ember, ki teljes bizalmamra érdemes, s kit én a déli megyék felügyeletével bíztam meg (a herceg habozott egy pillanatig e szavaknál), az imént érkezett meg lóhalálában, hogy azt jelentse; nagy veszedelem fenyegeti a királyságot. Természetesen én azonnal idefutottam.
  - *Mala ducis avi domum*, - folytatta XVIII. Lajos a jegyzeteit.
  - Parancsolja, felség, hogy ne beszéljek többé e tárgyról?
  - Nem, kedves hercegem, hanem adja csak ide a kezét.
  - Melyiket?
  - Amelyiket akarja. Tapintson csak ide a balfelemre.
  - Ide, felség?
  - Mondom, hogy balra, ne keresse hát a jobb felelemre, erre tapogasson, balra, ott, helyes; ott van a rendőrminiszter tegnapi jelentése... De nézze, itt jön maga Dandré... Nemde Dandré jelentette? - fordult XVIII. Lajos az ajtónállóhoz, ki valóban a rendőrminisztert jelentette be.
  - Igenis, felség, Dandré bárót jelentettem.
  - Igaz, báró, - szólt a király alig észrevehetően elmosolyodva; - lépjen be, báró, s beszélje el a hercegnek, micsoda ujságokat tud Bonaparteről. Ne simítgasson semmit, mondjon el mindent úgy, ahogy van. Igaz-e, hogy Elba valóságos tűzokádó, s hogy lángjaiból olyan rettenetes háború fog kitörni nemsokára: *bella, horrida bella*?
- Dandré elbájolóan kecses léptekkel libegett egy karosszék felé s mindkét kezével megtámaszkodva rajta, megszólalt:
- Méltóztatott már felségednek tegnapi jelentésemet legkegyelmesebben megtekinteni?
  - Igen, igen, de mondja el csak neki, mert a herceg aligha találná ki, mi van abban a jelentésben; részletezze csak körülményesen, hogy mit mivel szigetén a trónbitorló.
  - Uram, - szólt a báró a herceg felé fordulva, - ő felsége minden igaz híve csak örülhet az Elbáról ideszállongó legújabb híreknek. Bonaparte...
- Dandré XVIII. Lajosra tekintett, ki ismét elmerülve jegyzeteibe, nem is látszott oda figyelni.
- Bonaparte, - folytatta a báró, - halálra únja magát; azzal üti agyon a napokat, hogy Porto-Longone bányamunkásaiban gyönyörködik.
  - S szórakozásból vakaródzik néha, - szólt közbe az elmés felséges úr.
  - Vakarózik? - kérde a herceg, - mit akar ezzel felséged mondani?
  - Igen, igen, kedves hercegem; vagy elfeledte már, hogy ez a nagy ember, ez a hős, ez a fél-isten valami furcsa bőrbetegséggel kínlódik? *Prurigo*.
  - Az még nem elég, herceg úr, - folytatta tovább a miniszter, - biztosak lehetünk, hogy rövid idő alatt megbolondul a bitorló.
  - Megbolondul?
  - Köztöznivaló bolond lesz belőle; az agya máris homályosul; hol forró könnyeket sír, hol torkaszakadtából kacag; néha órákat tölt a parton s kavicsokat hajigál a vízbe s ha valamelyik öthat ugrással pattan végig a vizen, úgy örül neki, hogy egy második marengoi vagy austerlitzi győzelemnek se jobban. Ezek már csak, megengedi, kétségtelen jelei az őrültségnek?

- Vagy a bölcsességnek, báró úr, vagy a bölcsességnek, - szólt nevetve XVIII. Lajos, - az ó-kor nagy hadvezéreinek is kedvenc időtöltése volt kavicsokat hajigálni a vizen; üsse csak föl Plutarchosban a Scipio Africanus életrajzát!

Blacas gondolataiba merülve ült a két gondtalan ember között. Villefort ugyan nem mondott el neki mindent, nehogy kockára tegye a nagy titok fölfedezéséért járó elismerést, de eleget mondott arra, hogy nyugalmaát fölzavarja.

- Tovább, tovább, folytassa Dandré, - szólt a király, - Blacast még nem sikerült meggyőznie, beszéljen csak még a bitorlóról.

A miniszter meghajolt.

- A bitorlóról! - mondá magában a herceg, a királyra és Dandréra tekintve, kik Vergilius két pásztorává váltak a szemében. - A bitorló tehát vezekel?

- A legalázatosabban, kedves hercegem.

- Kitűnő elvei vannak; fejtse csak ki, báró!

- Annyiból áll az egész, herceg úr, - mondta a miniszter a lehető legkomolyabb arckifejezéssel, - hogy mikor Napoleon legutóbb szemlét tartott, két vagy három dörögő medve, ahogy ő szokta embereit nevezni, kijelentette, hogy haza vágyakoznak s ő csak az alatt a föltétel alatt bocsátotta mindhármukat szabadon, ha jó királyukat híven fogják szolgálni; ezek voltak az ő tulajdon szavai, herceg úr, biztos forrásból tudom.

- Nos, Blacas, mit szól hozzá? - szólt a király diadalmasan, félbeszakítva egy pillanatra a terjedelmes magyarázó-tanulmány lapozgatását.

- Nincs más szavam rá, felség, mint hogy vagy a rendőrminiszter úr, vagy én, de kettőnk közül valamelyik téved; de miután felséged fölött ő öröklik, szinte lehetetlen, hogy a miniszter tévedhessen s így alighanem én csalódtam. Mindamellett felséged helyében én kihallgatnám azt az embert, akit említettem, sőt ragaszkodom is ahhoz, hogy részesítse felséged e kiváló tisztességben.

- Szívesen, hercegem, az ön ajánlatára szívesen elfogadok bárkit, hanem fegyveres kézzel fogom fogadni. Miniszter úr, nincs valami újabb jelentése, mert úgy veszem észre, hogy ez még február huszadikáról kelt, pedig ma március harmadika van?

- Nem szolgálhatok vele, felség, de minden órában várom magam is. Korán reggel mentem el hivatalomból, azóta talán már érkezett is valami.

- Menjen tehát a hivatalába s ha még most sem talál ott semmit, akkor, akkor... üssön egyet össze hamarjában, - szólt XVIII. Lajos föl kacagva, - hiszen úgyis így szokták, ugy-e?

- Óh, felség, - szólt a miniszter, - Istennek hála, nincs szükségünk koholmányokra, naponta elárasztanak bennünket a legkörülményesebb följelentésekkel; valószínűleg azok a szegény ördögök, akik némi elismerést szeretnének koldulni a jó szolgálatokért, amit megtenni ugyan nincs hatalmukban, de amit szeretnének megtenni. A véletlenre számítanak és remélik, hogy egyszer csak valami váratlan fordulat valószínűvé teszi jóslataikat.

- Jól van, elmehet, de elvárom újra.

- Csak megyek és jövök, felség; tíz perc múlva újra itt leszek.

- Én pedig, felség, - szólt Blacas, - sietek fölkeresni a hírhozót.

- Ugyan mire való ez a lázas sietség! - szólt a király. - Már látom, Blacas, hogy meg kell változtatnom a címerét: kiterjesztett szárnyú sast festetek oda, csőrében a vergődő zsákmánnyal, mely hasztalanul iparkodik megszabadulni tőle s alatta e jeligét: *Tenax*.

- Várom parancsait, felség, - szólt türelmetlenségében kezeit tördelve Blacas.
- Szerettem volna megvitatni önnel e tételt: *Molli fugiens anhelitu*; tudja arról a szarvasról van szó, mely a farkas elől menekült. Hiszen ön vadász, sőt fővadászmester! Mi a véleménye erről a kettős jelzőről: *molli anhelitu*?
- Bámulatosnak találom, felség; de az én hírhozóm is van olyan, mint a felséged szarvasa, mert alig három nap alatt 220 mérföldet tett meg.
- Kár volt a sok vesződéséért, meg fáradságért, mikor telegráfunk is van, mely három-négy óra alatt megtehetné volna ugyanazt az utat, anélkül, hogy bárki beleszakadt volna.
- Felség, nagyon rosszul jutalmazza azt a szegény fiatalembert, ki olyan messzeségből, olyan buzgalommal sietett ide felséged érdekében; ha már másért nem, legalább Salvieux miatt fogadja kegyesen, kinek ajánlatával jön.
- Salvieux, öcsém kamarásának ajánlatával?
- Sajátkezű levelével.
- Igazság, Marseilleben van.
- Onnan írt nekem.
- Említi benne önnek is azt az összeesküvést?
- Nem, hanem ajánlja Villefort urat és arra kér, hogy mutassam be felségednek.
- Villefort? - kiáltott föl a király, - tehát Villefort a hírhozó neve?
- Igen, felség.
- S Marseilleből jött?
- Lóhalálában.
- Miért nem nevezte meg azonnal ezt az embert? - szólt a király s arcán a nyugtalanság némi árnya borongott.
- Azt hittem, felséged előtt ismeretlen ez a név.
- Nem, nem, Blacas, komoly, kiváló s mindenek fölött nagyravágyó ez az ember és... teringettét, az apja nevét csak ismeri talán!
- Az atyjáét?
- Igen, Noirtiert.
- A girondit, a szenátort?
- Azt, azt.
- S felséged meg tudott bízni ilyen ember fiában?
- Blacas barátom, ön semmit sem ért meg jól; világosan megmondtam pedig, hogy Villefort nagyravágyó s hogy fölkapaszkodhassék, bármit föláldozna, még az apját is.
- Bebocsáthatom tehát, felség?
- Haladéktalanul, hercegem. Hol van?
- Lent várakozik a kocsimban.
- Vezesse föl.
- Futok érte, felség.

A herceg fürgén elsietett; a királyhoz való ragaszkodása húsz évvel fiatalította meg.

XVIII. Lajos magára maradt s fölnyitott Horatiusába merülve, mormolta:

- *Justum et tenacem propositi virum.*

Blacas ugyanazzal a fürgeséggel haladt fölfelé, amellyel lesietett; de az előszobában kénytelen volt a királyi meghagyásra hivatkozni. Villefort porlepett öltönye, az udvari illemmel össze nem egyeztethető uti öltözete Brézé úr tetszését a legkevésbé sem nyerte meg s arcát fintorgatva bámult a vakmerőségen, hogy ez a fiatalember ilyen öltözetben merészkedik bocsáttatásért esedezni a királynál. Hanem a herceg minden nehézséget elhárított azzal a két szóval: ő felsége parancsára; és dacára a szertartásmester további ellenvetéseinek az elvérségbentartása érdekében, Villefort átlépte a küszöböt.

A király még mindig azon a helyen ült, hová a herceg eltávozásakor telepedett. Az ajtón belépve, Villefort szemben állt meg vele; a fiatal tisztviselő habozva maradt az ajtó közelében.

- Lépjen be, Villefort úr, - szólt a király, - lépjen be.

Villefort mélyen meghajolt, néhány lépést tett előre s a király megszólítására várakozott.

- Villefort úr, Blacas herceg azt állítja, hogy önnek fontos mondanivalói vannak.

- Felség, a herceg úrnak igaza van s remélem, hogy felséged is annak fogja találni.

- Mindenekelőtt, csakugyan olyan nagy a veszedelem, mint aminőnek velem akarják elhíttetni?

- Felség, a dolog égetően sürgős; de hála a gyorskocsinak, remélem, még nem helyrehozhatatlan.

- Beszéljen el mindent körülményesen, ahogy jól esik önnek, - szólt a király, kit ugyanaz a nyugtalan érzés fogott el most, mely Blacas arcát földülta s Villefort hangját megremegette, - beszéljen és kezdje el a legelején, mindenben kedvelem a rendet.

- Felség, - kezdte Villefort, - hű jelentést fogok tenni mindenről, de bocsánatért esdek, ha izgatott lelkiállapotom miatt szavaim netalán homályosak lennének itt-ott.

A királyra vetett futó pillantás e behízeglő szavak után meggyőzte Villefort felséges hallgatójának jóakarataról s megkönnyebbülve folytatta:

- Felség, a lehető leggyorsabban siettem Párisba, hogy értesítsem felségedet a hivatalos működésem közben fölfedezett összeesküvésről, mely nem abból a közönséges, jelentéktelen fajtából való, melyet hadseregben és a nép legalsóbb rétegeiben naponként találhatunk, hanem egyike a leghatalmasabb összeesküvéseknek, mely vihareként fenyegeti felséged trónját. Felség, a bitorló három hajót tömött meg fegyverekkel; valami tervet forral, mely örültség ugyan, de örültsége mellett is rettenetes lehet. Ez órában kellett elhagynia Elbát s nem tudom, hol, de Nápolyban, vagy a toscanai partokon, vagy magában Franciaországban kell kikötnie. Felséged mindenesetre tudja, hogy Elba uralkodója Itáliával és Franciaországgal fönntartotta az összeköttetést.

- Igen, uram, tudom, - mondá a király elgondolkozva, - legutóbb is azt jelentették, hogy a Saint-Jaques-utcában bonapartista összejöveleteket szoktak tartani; hanem folytassa, kérem, miként jutottak értésére e részletek?

- Felség, a legfőbb részleteket annak az embernek a vallomásából merítem, kit már hosszú idő óta figyelemmel kísértem s kit Marseilleből való elutazásom napján fogattam el; ez az ember, ez a véresszájú tengerész, ki mindig gyanusnak tetszett előttem, legutóbb is megfordult titkon Elba szigetén; beszélt a tábornaggal; ki általa szóbeli üzenetet küldött Bonaparte valamely Párisban lakó hívének, kinek a nevét azonban nem tudtam belőle kicsikarni; a küldetés célja

az lett volna, hogy előkészítsék a talajt a visszatérésre, (kérem figyelembe venni, hogy csupán a vádlott szavait idézem) arra a visszatérésre, mely nemsokára bekövetkezik.

- S hol van az az ember? - kérdezte XVIII. Lajos.

- Börtönben, felség.

- És komolynak találja ön ezt a dolgot?

- Annyira komolynak felség, hogy bár ez esemény családi ünnep közepette, eljegyzésem napján történt, annyira kétségbeejtett, hogy elhagytam arámat, barátaimat s mindent jobb időre halasztva, tüstént útra keltem, hogy felséged lábai előtt mielőtt bizonyosságot tehessek hódolatteljes odaadásomról.

- Igaz, mondja csak, nem Saint-Méran kisasszonnyal szándékozik ön egybekelni?

- Igen, felséged leghívebb szolgálói egyikének leányával.

- Igen, igen; de térjünk csak vissza arra az agyarkodásra, Villefort!

- Felség, attól tartok, hogy nem csupán agyarkodásról, hanem valódi összeesküvésről van szó.

- Összeesküdni mostanában nagyon könnyű dolog, hanem annál nehezebb célt érni vele, mert én, ki még csak tegnap hódítottam vissza őseim trónját, sem a múlt, sem a jelen, sem a jövő előtt nem húnyok szemet; tíz hónap óta minisztereim kettős éberséggel őrzik a Földközi tenger partjait. Ha Bonaparte Nápolyban szállna partra: Piombinoig sem jutna el, már talpon volna az egész Szent Szövetség. Ha Toscanában kötne ki, ellenséges földre tenné a lábát s ha Franciaország partjaira lép, maroknyi had csatlakozik hozzá csupán s könnyen tönkretelhetjük, hiszen maga a nép is utálja már. Nyugodjék meg, uram, de királyi elismerésemre mindenestre számíthat.

- Ah, Dandré visszatért! - kiáltott föl a herceg.

E pillanatban csakugyan megjelent a küszöbön a rendőrminiszter, halványan, remegve s réveteg szemekkel, mintha elkáprázott volna a tekintete valami nagy fényességtől.

Villefort szerényen vissza akart vonulni, de Blacas visszatartotta.

XI. A corsicai szörnyeteg.

XVIII. Lajos e földúlt arc megpillantásakor hevesen lökte el magától az asztalt, mely előtt ült.

- Mi lelte, báró? - kiáltott föl a király, - roppant fölindultnak látom; csak nincs talán e nyugtalanság és kétségbeesés összefüggésben azzal, amit Blacas mondott s amit Villefort úr az imént erősített meg?

Blacas heves léptekkel indult a báró felé, de az udvaronc kétségbeesése nem engedte győzelemre jutni az államférfiu gögjét; ily körülmények között jobb lett volna a megaláztatás, mint a rendőrfőnököt látni megalázva.

- Felség... - hebegte a báró.

- Nos, beszéljen! - biztatta XVIII. Lajos.

A rendőrminiszter, nagy kétségbeesésében, a lábaihoz akart borulni, de XVIII. Lajos homlokát ráncolva visszalépett.

- Beszél-e hát?

- Óh, felség, rettentő szerencsétlenség történt! Nincs nálam szánandóbb ember a világon, sohasem fogok megvigasztalódni!

- Uram, - szólt a király, - parancsolom önnek, hogy beszéljen!

- Felség, a trónbitorló február 28-án elhagyta Elbát és március 1-én kikötött.

- Hol? - kérdezte élénken a király.

- Franciaországban, felség, egy jelentéktelen kikötőben, Antibes mellett, a Juan-öbölben.

- A bitorló március 1-én kikötött Franciaországban, Antibes közelében, a Juan-öbölben, kétszázötven mérföldnyire Páristól, s ön ezt az ujságot csak ma, március 3-án tudja meg... Ej, uram, ön lehetetlen dolgokat mond nekem, s vagy koholt hírekkel rémítget, vagy megbolondult.

- Fájdalom, felség, csak a színigazságot mondtam.

XVIII. Lajos megrázkódott a haragtól, de meg is borzongott; hanem azután kiegyenesedett, mintha valami váratlan csapás a szívéen és az arcán vágott volna keresztül.

- Franciaországban! - kiáltott föl, - a bitorló Franciaországban! De hát nem ügyeltek erre az emberre? Vagy, ki tudja, talán egyet is értettek vele?

- Oh, felség, - szólt Blacas herceg, - olyan embert, mint Dandré, nem lehet árulással gyanúsítani! Valamennyien vakok voltunk és a rendőrminiszter csak osztozott valamennyiünk vakságában.

- De talán... - szólt Villefort, hanem hirtelen elhallgatott; - oh, bocsásson meg, felség, - folytatta mélyen meghajolva, - buzgalmam elragadott, legyen kegyes felséged elnézni vakmerő közbeszólásomat.

- Beszéljen, uram, beszéljen bátran, - biztatta XVIII. Lajos; - egyedül ön látta meg előre a bajt, segítsen ellenszert keresni.

- Felség, - szólt Villefort, - délen mindenki átkozza a bitorlót, s azt hiszem, hogy ott aligha pórul nem jár; a Provencet és Languedocot könnyen rá lehet uszítani.

- Kétségtelenül, - jegyezte meg a miniszter, - hanem Gap és Sisteron felé nyomul, mint hallom.

- Eszerint tehát Páris felé közeledik?

A miniszter hallgatott, s hallgatása igent jelentetett.

- És a Dauphinét is föl lehetne ellene kelteni? - kérdezte a király Villeforttól.

- Felség, végtelenül sajnálom, hogy kénytelen vagyok felségednek a kegyetlen valót megmondani; de a Dauphiné érzülete korántsem ér föl a Provence és a Languedoc királyhűségével. A hegylakók bonapartisták egy szálig.

- Lám, - szólt magában XVIII. Lajos, - ez jól értesült! S hány ember csatlakozott hozzá?

- Nem tudom, felség, - szólt a rendőrminiszter.

- Hogyan, nem tudja? Erről a körülményről talán nem is tájékoztatta magát? Különben nem valami fontos dolog, - szólt megvető mosollyal.

- Felség, még nem nyomozhattam ki; a tudósítás csupán a partraszállást és az útirányt jelentette.

- S honnan került önhez e tudósítás?

A miniszter lehorgasztotta fejét, s a füle tövéig elpirult.

- A telegráf útján, felség, - tördelte hebegve.

XVIII. Lajos egy lépést tett előre, s keresztbe fonta karjait, mint Napóleon szokta.

- Minő sors!... - szólt sápadtan a dühtől, - hét szövetséges hadsereg tudta csak leverni ezt az embert; huszonöt esztendei száműzetés után csak egy mennyei csoda ültetett vissza őseim trónjára; e huszonöt esztendő alatt tanulmányoztam, vizsgáltam és végig elemeztem a nekem följánlott Franciaország minden csínja-bínját, s mindezt csupán azért, hogy célhoz érve, minden hatalmat kicsavarjanak a kezemből s összezúzzanak!

- Felség, ez a végzet, - susogta a miniszter, érezve, hogy ekkora csapás éppen elég arra, hogy összemorzsoljon egy embert.

- Tehát igaz, amit ellenségeink mondanak rólunk: Semmit sem okultak, semmit sem feledtek? Ha engem is elárultak volna, mint őt, megvigasztalódnám; de oly emberek között elbukni, kiket én emeltem a legnagyobb méltóságokra, kiknek jobban kellett volna örködniök rám a szemök világánál, mert az én szerencsém az övék is; kik előtttem semmik sem voltak, utánam semmivé lesznek, s nyomorultul fognak elveszni ügyefogyottságuk és együgyűségük miatt! Oh igen, uram, igaza van, ez maga a végzet.

A miniszter meggörnyedt e rettentő szavak súlya alatt.

Blacas verejtékes homlokát törölgette; Villefort mosolygott magában, mert növekedni érezte fontosságát.

- Elbukni, - fakadt ki XVIII. Lajos, mert egy pillanatra elszédítette a tátongó örvény, melynek szélén látta a monarchiát, - elbukni és a bukást a telegráftól tudni meg! Oh, szívesebben lépnek föl bátyám, XVI. Lajos vérpadjára, mint hogy gúnykacajtól kísérve szálljak le a Tuileriák lépcsőin!... Nevetségessé lenni! Uram, ön nem tudja, mit jelent az Franciaországban, pedig ha valakinek, úgy önnek jól kellene tudnia most.

- Felség, felség, - tördelte a miniszter, - legyen irgalmas!...

- Jöjjön közelébb, Villefort úr, - folytatta a király a fiatalember felé fordulva, ki mozdulatlanul állott mögötte, figyelemmel kísérve a beszélgetést, melyben a végzet sötét felhői ugyancsak föltornyosultak már a királyság fölött, - jöjjön közelébb és mondja meg ennek az úrnak, hogy ön előre tudta, amiről neki sejtelme sem volt még az imént sem.

- Felség, emberileg lehetetlen volt megsejtenem a bitorló terveit, mit oly jól elrejtett az egész világ előtt.

- Emberileg lehetetlen! Ez nagy szó, uram; szerencsétlenségre, vannak nagy szavak, mint vannak nagy emberek, csak meg kell tudni mérlegelni őket. Emberileg lehetetlen megtudnia egy miniszternek, kinek igazgatása alatt hivatalok, ügynökök, kémek, titkos rendőrök vannak, s kinek másfél millió áll rendelkezésére: hogy mi történik hatvan mérföldnyire Franciaország partjaitól! Ide nézzon, uram, itt van valaki, kinek nem állottak rendelkezésére ily segéd-eszközök, itt van ez az egyszerű hivatalnok, aki többet tud, mint ön az egész rendőrségével, s ki megmentette volna koronámat, ha, mint önnek, joga lett volna a telegráfot használnia.

A rendőrminiszter bosszús tekintetet lövelt Villefortra, ki a győző szerénységével sütötte le a szemeit.

- Ezt nem önnek mondtam, Blacas, - folytatta XVIII. Lajos, - mert bár ön semmit sem fedezett föl, legalább közölte velem aggodalmait; másvalaki az ön helyében talán üres szóbeszédnek, kegyvadászatnak tartotta volna Villefort jelentését.

A király arra célzott, amit egy órával ezelőtt a rendőrminiszter olyan erős meggyőződéssel jelentett ki.

Villefort fölfogta a király szavait. Más valaki talán elragadtatta volna magát a dicséretök özönében; de Villefort félt a rendőrminisztert halálos ellenségévé tenni, bár érezte, hogy az már úgyszólván menthetetlenül elveszett. Hanem ez a miniszter, ki hatalma teljességével sem tudhatta meg Napoleon titkát, a Villeforténak még végső vonaglásában is nyomára jöhet: egyszerűen Dantèst kell vallatóra fognia. Inkább segített hát a miniszternek, semmint megadta volna neki a kegydöfést.

- Felség, - szólt Villefort, - az események gyors egymásra következése legjobban mutatja felségednek, hogy csupán Isten állíthatja meg az orkánt, mit fölidézett; amit felséged az én részemről mélységes jövőbelátásnak tart, nem egyéb pusztán véletlennél; én, legalázatosabb szolgája felségednek, csupán fölhasználtam e véletlent. Ne tulajdonítson nekem több érdemet, felség, a valóságosnál, s ne legyen felőlem korántsem oly kedvező véleményemmel, mint imént mondott szavai sejtene engedték.

A miniszter sokatmondó tekintettel köszönte meg a fiatalember kijelentését, s Villefort terve fényesen sikerült, vagyis anélkül, hogy a király elismerése csak a legkevésbé is megcsorbult volna: barátot szerzett magának, kire az események kiszámíthatatlan fordulataiban még számolhatott valamikor.

- Jól van, - szólt a király. - És most, uraim, - folytatta Blacas és a miniszter felé fordulva, - nincs szükségem önökre, visszavonulhatnak; a további tennivaló a hadügyminiszter hatáskörébe tartozik.

- Szerencsére, felség, - szólt Blacas, - a hadsereg számíthatunk; felséged jól tudja a jelentésekből, mennyire ragaszkodik a kormányhoz.

- Hagyja a jelentéseket, herceg, most már tudom, mit kell felőlük tartanom. Igaz, báró úr, tud-e valami újságot a Saint-Jaques-utcai esetről?

- A Saint-Jaques-utcai esetről? - kiáltott közbe Villefort, nem tudva visszafojtani meglepetését.

De azonnal észretérve, folytatta:

- Bocsásson meg, felség; felséged iránt való odaadásom minduntalan elfeledteti velem, nem ugyan a szivembe vésett mélységes hódolatot, hanem az illemszabályokat.

- Mindent megbocsátok, uram, - volt a kegyes válasz, - ma öné a kérdés joga.

- Felség, - szólt a rendőrminiszter, - ma éppen azért jöttem, hogy felségednek a legújabb hírekkel szolgáljak, melyeket az esetről szereztem sikerült, mikor felséged figyelme a nagy katasztrófa felé fordult; ezek a hírek most már aligha érdeklik a királyt.

- Ellenkezőleg, uram, ellenkezőleg, mert ez az eset nyilván összefüggésben van azzal a dologgal, ami most foglalkoztat bennünket és de Quesnel tábornok halála aligha valami belső összeesküvés nyomára nem vezet.

De Quesnel tábornok nevének hallatára összerezzent Villefort.

- Valóban, felség, - felelt a rendőrminiszter, - minden jel arra vall, hogy nem, mint eleinte hittük: öngyilkosság, hanem gyilkosság forog szóban: de Quesnel tábornok, úgy látszik, valami bonapartista klubból távozott, mikor eltűnt. Reggel valami ismeretlen ember kereste és a Saint-Jacques-utcában adott neki találkozót; nagy baj, hogy a tábornok inasa, ki éppen akkor fésülte az urát, mikor az idegen a szobába lépett, csak az utca nevét jegyezte meg; a házszámot elfeledte.

Villefort kékült-zöldült, mikor a rendőrminiszter elmondta e jelentést.

A király felé fordult.

- Nemde egy véleményen vagyunk, Villefort úr és de Quesnel tábornok, kiről azt hitték, hogy a bitorlót támogatja, de aki testestől-lelkestől az én emberem volt: valami bonapartista merénylet áldozata lett.

- Aligha úgy nincsen, felség; de nem lehetne többet megtudni a dologról?

- Már nyomon vannak, hogy kikutassák azt az embert, aki találkára hívta.

- Nyomon vannak már? - kérdezte remegve Villefort.

- Igen, az inas megadta személyleírását: ötven-ötvenkét éves, barna, sűrű fekete szemöldökkel, fekete szemekkel, s bajusza van; kék redingót-t visel, gomblyukában a becsületrend keresztjével. Tegnap nyomon követtek valakit, akire a személyleírás tökéletesen ráillett, de akinek a Jussienne- és Coq-Héron-utca torkolatánál nyoma veszett.

Villefortnak meg kellett támaszkodnia, hogy össze ne roskadjon; de mikor megtudta, hogy az ismeretlen kisiklott az üldözők kezeiből, megkönnyebbülve lélegzett föl.

- Kutassa föl ezt az embert, - szólt a király a rendőrség miniszteréhez; - mert ha de Quesnel tábornok, ki mostanában oszlopos támaszunk lehetne, tényleg gyilkosság áldozata lett, akár bonapartista részről, akár nem, a gyilkosoknak kegyetlenül kell meglakolniok.

Villefortnak minden erejét össze kellett szednie, hogy el ne árulja aggodalmait e királyi szavak hallatára.

- Furcsa dolog! - folytatta a király kegyetlen humorral, - a rendőrség teljesen elegendőnek tartja, ha annyit mond: gyilkosság történt, s még az elégnél is többet tett, ha azt jelentheti: a tettesnek már nyomában vannak.

- Felség, e tekintetben nem lesz szemrehányásra oka, biztosítom.

- Jól van, jól van, majd meglátjuk; most nem akarom tovább tartóztatni, báró; Villefort úr, önt is kimeríthette a hosszú utazás, menjen, pihenje ki magát. Bizonyosan atyjánál szállt meg, nemde?

Villefort szemei kápráztak.

- Nem, felség, vendégfogadóban vettem szállást, a Tournon-utcában.

- Még nem is látta az atyját?
  - Azonnal Blacas herceg úrhoz hajtattam, felség.
  - De fölkeresi még?
  - Alig hiszem, felség.
  - Ah, igaz, - szólt XVIII. Lajos, mosolyával sejtetve, hogy e kérdéseket nem ok nélkül tette, - elfeledtem, hogy ön Noirtier úrral nem a legjobb lábon áll, s hogy én e királyi érdekeknek hozott újabb áldozatért még kárpótlással tartozom önnek.
  - Felséged kegyes jóindulata olyannyira túlhaladja legvakmerőbb reményeimet, hogy többé nincs mit várnom a királytól.
  - Mindegy, mi azért nem fogunk megfélekezni önről, legyen nyugodt; hanem addig is (és a király leoldta a becsületrend keresztjét, melyet kék kabátján rendszerint a Szent Lajos-rend keresztje mellett viselt, s átnyújtá Villefortnak), addig is viselje ezt a keresztet.
  - Felséged tévedett, ez tisztai kereszt!
  - Vegye csak ezt, most nincs időm más után keresgélni. Blacas, gondoskodjék róla, hogy Villefort úr mielőbb megkapja az oklevelet.
- Villefort szemei könnybe lábadtak az örömtől, a büszkeségtől; átvette a keresztet és megcsókolta.
- És most minő parancsokat lehetek szerencsés felségedtől elfogadni?
  - Mindenekelőtt pihenje ki fáradságait; erre szüksége van, s gondolja meg, hogy míg Párisban a legkevésbé sem, Marseilleben annál jobban szolgálhat nekem.
  - Felség, - felelt Villefort meghajolva, - egy óra múlva elhagyom Páris.
  - Menjen, uram, s ha megfélekezném önről (a királyoknak kurta emlékezetük van), ne tartózkodjék segíteni az emlékezőtehetségemnek... Báró úr, hívassa ide a hadügyminisztert; Blacas, ön maradjon velem.
  - Uram, - mondá a rendőrminiszter Villefortnak, mikor kiléptek a Tuileriákból, - jó helyen kopogtatott, a szerencséje meg van alapítva.
  - De meddig tart vajjon? - kérde magában Villefort, üdvözölve a bukott minisztert s szemeivel kocsai után tekintgetve, hogy haza térhessen.
- Intett egy arra haladó bérkocsisnak s címét odakiáltva, belevetette magát, s nagyravágyó álmaiba merült. Tíz perc múlva hazaérkezett; a fogatot két óra utánra rendelte vissza s fölhozatta a reggelijét.
- Éppen asztalhoz készült telepedni, mikor valami erélyes kéz hatalmasan megrántotta a csengettyűt; a főlsholgáló legény sietett ajtót nyitni, s Villefort hallotta, amint valaki a nevét tudakozza.
- Ki tudhat arról, hogy én itt vagyok? - tündökött magában.
- E pillanatban visszatért a szolga.
- Nos, ki volt az? Ki csöngetett? Ki tudakozódott utánam?
  - Valami idegen, aki nem akarja megnevezni magát.
  - Idegen, aki nem akarja megnevezni magát? És mit akar tőlem az az idegen?
  - Beszélni akar önnel, uram.

- Velem?
  - Igenis.
  - Az én nevemet említette?
  - Igen, igen, az önét.
  - Milyenforma ember lehet?
  - Ugy vagy ötven esztendősnak itélem.
  - Alacsony? Magas?
  - Körülbelül uraságod természetéhez hasonló.
  - Barna vagy szőke?
  - Barna, csaknem fekete; fekete haja, sötét szemei és fekete szemöldei vannak.
  - És öltözete?
  - Nagygalléros kék köpenyeg, állig begombolva; mintha a becsületrend keresztjét is láttam volna rajta.
  - Ő az! - mondá magában Villefort, elhalványulva.
  - Ezer mennykő! - szólt az ajtóban megjelenő alak, kinek már kétszer is hallottuk a személy-leírását, - micsoda teketória ez, vagy Marseilleben az a szokás, hogy a fiú az előszobában várakoztatja meg az apját?
  - Atyám! - kiáltott föl Villefort, - még sem csalatkoztam hát... gyanítottam, hogy csak ön lehet.
  - Ha gyanítottad, hogy csak én lehetek, - válaszolt az újonérkezett, botját a sarokba téve s kalapját egy székre vetve, - úgy engedj meg, de meg kell vallanom, kedves Gérard, nem találom valami túlságosan szívesnek ezt a fogadtatást.
  - Hagyj magunkra, Germain, - szólt Villefort.
- A szolga csodálkozva eltávozott.

XII. Apa és fiú.

Noirtier szemeivel követte a szolgát, míg csak be nem tette maga után az ajtót; azután attól tartva, hogy az előszobában fog hallgatózni, még egyszer kitekintett. Az elővigyázat csakugyan nem volt fölösleges, mert az a gyorsaság, amellyel Germain mester visszavonult, nem éppen azt bizonyította, hogy ismeretlen volna előtte az a bűn, mely paradicsombeli őseinket romlásba vitte. Noirtier az előszoba ajtaját is becsukta s retesszel zárt el minden fölfedezhető bejáratot. Csak azután nyújtotta kezét Villefortnak, ki meglepetve nézte e különös intézkedéseket.

- Úgy látszik, kedves Gérardom, - szólt meglehetősen kétes értelmű mosollyal tekintve a fiatalemberre, - nem valami szörnyen örvendezel a viszontlátásnak?

- Sőt rendkívül örülök rajta, atyám, hanem oly kevésbé voltam elkészülve e látogatásra, hogy szinte zavarban vagyok.

- Édes barátom, - válaszolt Noirtier, székébe vetve magát, - én is effélet mondhatnék önnek. Én is különösnek találom, hogy ön február 28-án értesített az eljegyzéséről Marseilleből, s március 3-án már Párisban van.

- Önnek legkevesébbé sincs oka szememre hányni azt, hogy itt vagyok, mert éppen ön miatt jöttem ide, atyám, s talán egyedül ez utazás menti meg önt.

- Nagyszerű, - szólt Noirtier végignyújtózkodva a karszékében; - valóban nagyszerű! És mennyiben, tisztelt ügyész úr? Beszélje el, nagyon érdekel a dolog.

- Hallott már valamit bizonyos bonapartista klubbról, atyám, mely a Saint-Jacques-utcában ütött tanyát?

- Az 53-ik szám alatt? Hogyne, hiszen én vagyok az alelnöke!

- Atyám, megrémít ezzel a rettenetes hidegvérűséggel!

- Ugyan, édesem, ha az embert száműzik a montagnardok, ha az ember szénásszekéren szökik meg Párisból, ha az embert a bordeauxi pusztákon Robespierre vizslái szimatolják: akkor mindent meg lehet szokni. Folytasd csak. Hát mi történt abban a Saint-Jacques-utcai klubban?

- Hát az történt, hogy de Quesnel tábornokot odahívták, s de Quesnel tábornokot, ki este kilenc órakor távozott hazulról, harmadnapra a Szajnában találták meg.

- S ki mesélte önnek ezt a gyönyörű históriát?

- Maga a király, uram.

- Én pedig, cserébe ezért a szép históriáért, ujsággal fogok önnek szolgálni.

- Atyám, azt hiszem már tudom, mit akar nekem mondani.

- Ah, hát már tudja, hogy a császár ő felsége partra szállott.

- Csöndesebben atyám; először maga miatt, azután miattam is. Igen, tudtam ezt az ujságot, sőt előbb értesültem róla, mint ön, mert három nap óta őrzöngök már, hogy Marseilleből Párisba kétszáz mérföldnyi úton magamba kell fojtanom ezt a retentő hírt.

- Három nap óta? Megörült? Hiszen három nappal ezelőtt még ki se kötött a császár!

- Hanem a tervét már tudtam.

- S hogyan tudta meg?

- Egy levélből, mely önhöz volt címezve Elba szigetéről.

- Hozzám?

- Igen, önhöz, de szerencsére én csíptem meg a küldött iratai között. Ha ez a levél más kezekbe kerül, biztosíthatom atyám, régen főbelőtték volna már.

Villefort atyja fölkacagott.

- No lám, úgy látszik, hogy a restauráció, eltanulta a császárságtól, hogyan kell gyorsan elintézni az ügyeket... főbelőtték volna! De nagyon siet vele, édesem! És hol van az a levél? Sokkal jobban ismerem önt, semmint attól tarthatnék, hogy az ablakába tette.

- Tűzbe vetettem, hogy nyoma se maradjon ennek a levélnek, mely vesztét okozhatta volna.

- És tönkre tehetné volna az ön jövőjét, - felelte fagyosan Noirtier; - jól felfogom a helyzetet s nincs mitől tartanom, míg ön pártfogol.

- Többet teszek ennél, megmentem önt.

- Teringettét, ez nagyon drámai kezd lenni; fejtse ki bővebben, kérem.

- Visszatérek a Saint-Jacques-utcai klubra.

- Ha ez a klub olyan nagyon a szíven fekszik a tisztelt rendőrségnek, miért nem keresték hát alaposabban? Rátalálhattak volna!

- Nem találtak rá, de már nyomon vannak.

- Lárifári; ha a rendőrség elvétette dolgát, azt mondja: nyomon van és a kormány nyugodtan bevárja a napot, mikor hosszú orral jelentik neki, hogy elveszett a nyom.

- Hanem ezúttal holttestre bukkantak; de Quesnel tábornokot megölve találták, s ez az egész világon gyilkosságot jelent.

- Gyilkosságot? Ugyan! De hiszen semmi sem bizonyítja, hogy a generális gyilkosság áldozata lett! A Szajnában naponkint találnak embereket, kiket a kétségbeesés kergetett oda, vagy akik csak úgy fűltek belé, az úszás tudományának híján.

- Atyám, ön tudhatja legjobban, hogy a tábornok nem kétségbeesésében került oda, s hogy februárban nem szoktak fürdeni a Szajnában. Ne is mentegesse; ezt a halálesetet csupán gyilkosságnak lehet tartani.

- És ki tartja annak?

- Maga a király.

- A király! Azt hiszem, ő is láthatja, hogy a politikában nem lehet gyilkosságról szó. A politikában, édesem, mint ezt bizonyítom ön is fogja tudni, csak eszmék vannak, nem emberek; nem érzelmek, csupán érdekek; a politikában sohasem ölünk meg egy embert, csupán elhárítjuk, amennyiben talán akadály volna. Akarja tudni, hogyan történt az egész? Szívesen elmondom. A Saint-Jacques-utcában azt hitték, hogy a generális nekik való ember, hiszen Elbáról ajánlották; valaki el is ment hozzá, meghívta a gyülekezetre, hol barátokra fog találni; el is jött s föl is fedeztek előtte mindent: Elba odahagyását, a tervbe vett partraszállást; s mikor már mindent megtudott az utolsó betűig, egyszerűen kijelentette, hogy ő ragaszkodik a királyhoz; nem tehettek mást, mint hogy megeskették, bár ilyen esetben istenkísértés az esküvétel, s mindennek dacára szabadon bocsátották, teljesen szabadon. Hogy nem ért haza, minek azzal törődni? Tőlünk elment; nyilván eltévesztette az utat. Gyilkosság!... Valóban meglepő, hogy ön, Villefort, a királyi ügyész helyettese, ilyen gyöngécske okokra alapítja ezt a szörnyű vádat.

Eszembe jutott-e valaha nekem azt mondani, mikor a király nevében leüttette a fejét valamely elvtársamnak: «Fiam, ön gyilkosságot követett el!» Nem, én csak így szóltam: «Helyesen van, uram, ma ön a győztes, holnap majd visszaadjuk a kölcsönt.»

- Vigyázzon, atyám, mert borzasztó lesz, ha majd mi adjuk vissza a kölcsönt.

- Nem értem önt.

- Számít ön a bitorló visszatérésére?

- De még mennyire!

- Csalódni fog atyám, mert tíz mérföldnyire sem haladhat anélkül, hogy rajta ne üssenek és be ne kerítsék, mint egy fenevadat.

- Kedves barátom, a császár e pillanatban a grenoblei úton halad, tizedikén vagy tizenkettődikén már Lyonban és huszadikán, vagy legkésőbb huszonötödikén Párisban lesz.

- A nép föl fog támadni...

- Hogy elébe menjen.

- Alig van néhány embere, s hadseregek vonulnak ellene.

- Hogy testőrsége legyen, mikor bevonul a fővárosba. Milyen gyermekes ön még, édes Gérard; ön azt hiszi, jól van értesülve, mert a telegráf azt jelentette harmadnapra a kiszállás után: «A trónbitorló maroknyi csapattal partra szállott Cannesban; üldözőbe vettük.» De hol van hát? Mit tesz? Hogyan cselekszik? - arról fogalma sincsen; csupán annyit tud, hogy üldözőbe vették. Így is fogják majd üldözni, édesem, egészen Párisig, anélkül, hogy egyetlen ágyu elsütésére kerülne sor.

- Grenoble és Lyon, ez a két hűséges város, áthághatatlan akadályt fognak elébe gördíteni.

- Grenoble lelkesedéssel fog kaput nyitni előtte és egész Lyon elébe fog menni. Higyje el nekem, mi is jól vagyunk értesülve, s különb rendőrségünk van az önökénél. Kell bizonyíték? Szolgálhatok vele. Ön el akarta előttem titkolni az utazását, s félórával azután, hogy átlépte a sorompót, én már tudtam, hogy ide érkezett; senkinek sem mondta meg a címét a postalegényen kívül s én mégis megtudtam és mivel éppen jókor érkeztem a reggelihez, legyen szíves, csöngessen és rendeljen még egy terítéket: étkezzünk együtt.

- Valóban, - válaszolt Villefort, bámulattal tekintve atyjára, - nagyon jó forrásai lehetnek.

- Ej Istenem, olyan egyszerű az egész; önök, a hatalom, csak pénzért jutnak valamihez; nekünk azonban embereink vannak, akik odaadásból szolgálnak az ügynek.

- Odaadásból? - szólt nevetve Villefort.

- Igen, odaadásból; ez a jövőben bízó nagyravágyásnak tisztességes neve.

És Villefort atyja maga nyúlt a csöngetyűzsinór után, hogy becsöngesse a szolgát.

Villefort megragadta a karját.

- Várjon, atyám, - szólt a fiatalember, - csak még egy szót.

- Beszéljen.

- Bármilyen hitványnak tartsa is a királyi rendőrséget, valami rettentő dolgot mégis kikutatott.

- És pedig?

- Annak az embernek a személyleírását, aki de Quesnel tábornok eltűnése napján járt nála.

- Ah, hát ezt megtudta mégis a derék rendőrség? S hogyan hangzik a személyleírás?

- Barna arcbőr, fekete haj, bajusz és szem, állig begombolt kék redingote, gomblyukában a becsület-rend tiszti keresztjével, széles karimájú kalap és nádpálca.
- Nini, hát ezt mind tudja? - szólt Noirtier, - miért nem csípte hát nyakon azt az embert?
- Mert tegnap vagy tegnapelőtt szem elől veszítette a Coq-Héron-utcában.
- Hát nem mondtam, hogy szörnyü ostoba ez a rendőrség?
- Lehet, hanem azért minden pillanatban ráakadhat.
- Igen, - szólt Noirtier, gondtalanul tekintve maga körül, - igen, ha az az ember nem gondoskodik arról, hogy ez meg ne történhessék és - folytatta mosolyogva, - nem változtatja meg az arcát és öltözetét.

E szavak után fölkelt, levetette redingote-ját és nyakravalóját, odalépett a fia minden szükséges eszközökkel bőven megrakott pipereasztalához, beszappanozta az arcát, s a rendőrség pótolhatatlan veszteségére bámulatos biztossággal leborotválta az áruló bajuszt.

Villefort ijedten, de a bámulat bizonyos érzésével tekintett rá.

A bajusz eltűnte után haját is másformán fésülte, s fekete nyakkendője helyett a nyitott ládából színes nyakkendőt szedett elő; a kék redingote helyett Villefort más szabású gesztenyeszín redingoteját öltötte föl; a tükör előtt fölpróbálta a fiatalember feltűrt karimájú kalapját, úgy tapasztalván, hogy teljesen ráillik, s a kandalló mellett hagyott botja helyett kis bambuszpálcát suhogtatott, mellyel a gavallér ügyész-helyettes járásának azt a könnyed eleganciát kölcsönözte, mely egyike volt legkiválóbb tulajdonainak.

- Nos? - szólt ámuló fia felé fordulva, mikor átesett a nagy változáson, - gondolod, hogy most is rám ismer még a rendőrség?
- Nem gondolnám, - dadogta Villefort.
- Most pedig, drága Gérardom, teljesen a belátásodra bízom, hogy e neked hagyott apróságokat elsikkasszad.
- Oh, legyen nyugodt atyám, - szólt Villefort.
- Úgy-úgy, s most már elhiszem neked, hogy meg tudnád menteni az életemet; de légy meggyőződve, hogy a jövőben visszaszolgálom a jószágodat.

Villefort tagadólag rázta a fejét.

- Nem gondolnád?
- Remélem legalább, hogy csak ámítja magát.
- Beszélsz még egyszer a királlyal?
- Talán.
- Akarod, hogy prófétának tartson?
- A szerencsétlenség prófétáit nem látják szívesen az udvarnál, atyám.
- Igen, de ma vagy holnap jóslatod úgyis csak beválik; s feltéve, hogy még egy második restauráció is sikerülhet, nagy ember lenne belőled.
- És mit mondhatnék a királynak?
- Mondd neki azt: «Felség, a francia állapotokkal, a városok hangulatával, a hadsereg szellemével félrevezették felségedet; azt, akit Párisban corsicai szörnyetegnek, s Neversben még bitorlónak neveznek, Lyonban és Grenobleban már császárként üdvözlnek. Felséged azt

hiszi, hogy üldözik, bekerítik, megszasztják; pedig előre nyomul, gyorsan mint a sas, mit zászlain visel. Serege, melyet felséged az éhségtől és fáradtságtól elnyomorodottnak, bomladozónak képzel, úgy növekszik, mint a rohanó lavina. Felség, meneküljön; adja át Franciaországot valódi urának, ki meghódította, nem pedig megvásárolta magának; meneküljön, felség, nem azért, mintha veszedelem fenyegetné, ellensége elég erős arra, hogy önnek is megkegyelmezzon, de mert Szent Lajos unokájára nézve nagyon megalázó volna életét Arcola, Marengo és Austerlitz hősének köszönnie.» Így beszélj vele Gérard; vagy még okosabban teszed, ha elmégy és nem szólsz neki semmit; odahaza pedig hallgasd el az egész utazást, ne dicsekedj el azzal, amiért idejöttél, s amit Párisban cselekedtél; ha lóhalálában jöttél, lóhalálában vágts vissza és éjszaka lopózz haza; maradj veszteg, békén, hallgatagon, elzárkózva, mert most az egyszer esküszöm neked, úgy fogunk cselekedni, mint rettenthetetlen férfiakhoz illik, kik tisztában vannak ellenségeikkel. Menjen fiam, siessen édes Gérardom s engedelmeskedjék atyai parancsomnak, vagy ha jobban tetszik: hallgasson baráti tanácsomra, s meg fogjuk hagyni állásában. Ez legalább - jegyzé meg Noirtier mosolyogva - alkalmat adhat önnek másodszor is megmenteni engem, ha a politikai szerencsekerék netalán újra fölemeli valaha, engem pedig levét. Isten önnel, kedves Gérard, legközelebbi fölrándulásakor szálljon meg nálam.

E szavak után eltávozott, azzal a nyugalommal, mely e különös párbeszéd folyama alatt egy pillanatra sem hagyta el.

Villefort sápadtan és izgatottan rohant az ablakhoz, félrehuzta a függönyt s megpillantotta még lent az utcán, amint nyugodtan elhaladt két-három gyanus külsejű, az utcasarkon ácsorgó ember mellett, kik talán a feketebajuszos, kékkabátos és nagykarimás kalapu embert lesték.

Villefort úgy maradt ott állva és lihegve, míg csak el nem tűnt atyja a Bussy-utca sarkán. Azután az otthagyt tárgyak után látva, a fekete nyakkendőt és kék redingoteot a bőrönd legfenekére gyömöszölte, a kalapot összegyűrve egy szekrény alá dugta, a nádbotot három darabra törve tűzre vetette, utisapkát tett föl, becsöngette a pincért, egy pillantással megtiltott neki minden kérdezősködést, kifizette a számlát, kocsijába ugrott s csak Lyonban tudta meg, hogy Bonaparte már Grenobleban van, s a szüntelen virrasztásban töltött hosszú út után, az első kitüntetésben részesült nagyravágyók érthető izgatottságával, érkezett Marseillebe.

XIII. A „száz nap”.

Noirtier jó próféta volt, az események rohamosan fejlődtek. Mindenki ismeri e rendkívüli, csodálatos visszatérés történetét Elba szigetéről, mely példátlan a multban s mit aligha fognak utánozni valaha.

XVIII. Lajos alig tett kísérletet e hatalmas sakkhúzás ellensúlyozására; bizalmatlansága az emberek iránt, bizalmatlanná tette az eseményekkel szemben is. Az általa visszaállított királyság, vagy inkább monarchia, megingott kétséges alapjában s a császár egyetlen mozdulata halomra dönté e régi előítéletekből és új eszmékből összetákolt épületet. Villefort minden buzgólkodásának egyedüli eredménye, a királyi elismerés, ezúttal nemcsak hasznavehetetlen, de nagyon is veszélyes portéka volt s bár Blacas, a király egyenes kívánságára elküldette róla a hivatalos oklevelet, Villefortnak volt annyi esze, hogy becsület-rend keresztjét nem igen mutogatta.

Napoleon bizonyosan lemondásra kényszerítette volna Villefortot Noirtier pártfogása nélkül, kit a kiállott veszedelmek és kitűnő szolgálatok fejében korlátlan hatalommal ruházott föl a száznapi uralom. Így tehát, ígérete szerint, az 1793-iki girondista és 1806-iki szenátor pártfogolta azt, ki annak idején őt védelmezte.

Így tehát a császárság megújulásakor, melynek másodszori bukása egyébként könnyen előre látható volt, Villefort minden hatalma arra való volt csupán, hogy ki ne pattanjon a titok, mit egyedül Dantès hozhatott volna nyilvánosságra.

Csupán a királyi ügyészt csapták el, sejtve, hogy nem valami buzgó híve a bonapartizmusnak.

Alig virradt föl a császárság napja, vagyis alig vonult be Napoleon a Tuileriákba, mit XVIII. Lajos az imént hagyott el és alig írta alá az első császári rendeletet, melyeknek egész özönével árasztá el nemsokára az országot abból a kis benyilóból, mit Villefort révén már ismernek olvasóink s melyben, a kis diófa-asztalkán Napoleon még ott találta XVIII. Lajos nyitva feledett burnótos szelencéjét is: - Marseille már, dacára hivatalnokai magatartásának, megérezte a mindig csak félig-meddig elfojtott polgárháború közeledtét; kevés hiányzott, hogy külön dolgok is történjenek az utcára merészkedő királyi hivatalnokokkal, mint azokkal, akik - bezárkózva - csak macskazenét kaptak.

E fordulat következtében a derék hajótulajdonos, kiről említettük már, hogy a néppel érzett, nem vergődött ugyan hatalomra, mivel józan esze továbbra is csak megszokott dolgai mellett tartá s nem szerepelt nyilvánosan, de mégis kötelességének ismerte - bár rajongó pártfelei mérsékeltnak hirdették - hogy ő is sérelmet rebesgessen; könnyen kitalálhatjuk, hogy Dantès ügyében buzgólkodott.

Villefort, dacára főnöke bukásának, megmaradt állásában, hanem a házasságot, bár elvben főnntartva, boldogabb időkre halasztották. Ha a császári trón rendületlenül fennmarad, Gérardnak célszerűbb lesz más összeköttetést keresnie, mit atyja magára is vállalt; ha azonban egy második restauráció visszahozza XVIII. Lajost az országba, úgy Saint-Méranék befolyása még erősebb lehet s a régi viszony megpecsételése kívánatosabb lesz, mint valaha.

A királyi ügyész helyettese tehát még így is Marseille első tisztviselője volt. Egy délelőtt Morrel jelentette be nála látogatását.

Másvalaki talán a legszívesebb mosolyával sietett volna helyében a hajótulajdonos elébe s ezzel árulta volna el gyöngeségét, de Villefortnak volt magához való esze. Megvárakoztatta

Morrelt az előszobában, mint a restauráció alatt tette volna; nem azért, mivel más is járt előtte nála, hanem mert már az bevett szokás, hogy a királyi ügyész helyettesénél az előszobában kell ácsorogni; negyedóra is eltelt, mikor két-három különböző irányu lap áttanulmányozása után bebocsátotta a vállalkozót.

Morrel azt hitte, hogy nagyon megpuhulva látja viszont, de Villefort is ugyanaz volt, aki hat héttel ezelőtt, vagyis nyugodt és szilárd; fölvértézve azzal a hideg udvariassággal, s mely legáttörhetetlenebb azok között a válaszfalak között, melyek az előkelő urat a közönséges embertől elkülönítik.

Azzal a meggyőződéssel lépett be Villefort a szobájába, hogy a hivatalnok reszketni fog megpillantásakor s most ő volt az, aki megborzongott s nagyon kényelmetlenül érezte magát e kemény vallató előtt, ki íróasztalára könyökölve s állát kezében nyugtatva, várta.

Az ajtóban megállt. Villefort úgy nézett rá, mintha, nehezére esnék fölismernie. Végre, néhány percnyi mélységes hallgatás után, mely idő alatt a derék vállalkozó nem győzte eléggé megnyomorítani a kalapja karimáját nagy zavarában, megszólalt Villefort:

- Morrel úr, ha nem csalódom.

- Igen uram, az vagyok.

- Lépjen hát közelebb, - biztatta pártfogói mozdulattal - s közölje velem, minek köszönhetem e szerencsét?

- Nem is gyanítja, uram?

- Fogalmam sincs róla, hanem ez nem akadályoz meg abban, hogy szolgálatára álljak, módomban van tenni valamit önért.

- Minden öntől függ, uram.

- Fejtse ki, kérem.

- Uram, - folytatta a hajótulajdonos, beszéd közben mindinkább visszanyerve nyugalma s reményét az igazságos ügy sikerében, - talán tetszik még emlékezni, hogy néhány nappal a császár ő felsége partraszállása előtt, szíves jóakarátát kértem egy szerencsétlen fiatalember iránt, ki kormányosom volt; ha emlékszik még, azzal vádolták, hogy az elbai ügyekbe ártotta magát; akkoriban az bűn volt, ma már érdemszámba megy. Ön akkor XVIII. Lajost szolgált s nem kímélte azt az embert; ez kötelessége volt. Ma azonban Napoleon szolgálatában áll, most az a kötelessége, hogy pártolja azt az embert. Szeretném tudni, mi lett belőle.

Villefort nehéz küzdelmet folytatott magával.

- Mi a neve annak az embernek? Legyen szíves, közölje velem.

- Edmond Dantès.

Villefort aligha szívesebben nem állott volna ki huszonöt lépésnyire az ellenfele pisztolyától valami párbajban, mint hogy ennek az embernek a nevét hallja a szemébe mondani; hanem azért még a pillája se rezdült meg.

- Ily módon, - elmélkedett magában Villefort, - aligha támadnának rám, ha azzal gyanúsítanának, hogy személyes okokból csukattam el azt az embert.

- Dantès? - ismételte, - Edmond Dantèst mondott?

- Igen, uram.

Villefort fölötötte a szomszéd szekrényen fekvő vaskos lajstromot s egy másik asztalról nagy iratcsomagot vett el.

- Bizonyos benne, hogy nem csalatkozik? - kérdezte a lehető legtermészetesebb arckifejezéssel.

Ha Morrel jobb megfigyelő, furcsának találta volna, hogy a királyi ügyész helyettese feleletre méltatja ezt a kérdést, mely egyáltalában nem tartozik többé reá s nem utasítja inkább a foglyok nyilvántartási osztályába, a börtönigazgatókhoz vagy a megye prefektusához. De Morrel nyomát sem találván Villefort magaviseletében a félelemnek, előzékenységét udvariasságnak magyarázta; Villefort jól számított.

- Nem, uram, - szólt Morrel, - nem csalatkozom; különben is tíz esztendő óta ismerem azt a szegény fiút s négy év óta van szolgálatomban. Talán vissza tetszik még emlékezni, hogy hat héttől ezelőtt, kegyes elnézését kérve, már itt jártam egyszer, ma azonban nem kegyet, hanem igazságot kérek számára; akkoriban, nem valami szívesen fogadott s csak kelletlen választ nyertem. Ah, akkoriban a royalisták még nagyon könnyen elbántak a császáriakkal!

- Uram, - válaszolt szokott közömbös hidegségével Villefort, - akkor royalista voltam, mert a Bourbonokat nemcsak a trón törvényes örököseinek, hanem a nemzet választottainak is hittem; a csodálatos visszatérés azonban, meggyőzött tévedésemről. Napoleon lángesze diadalmaskodott: a szeretett uralkodó mindig törvényes.

- Ezt már szeretem! - szólt szokott darabos őszinteségével Morrel, - örömmel hallom ezt s kedvezőt jósolok belőle Edmond sorsára nézve is.

- Várjon csak, - szólt Villefort egy másik lajstromban lapozgatva, - megvan már; tengerész, ugy-e, ki valami katalán leányt akart elvenni? Igen, igen, már emlékszem, nagyon súlyos volt az eset.

- Hogyan?

- Azt tudja, hogy tőlem egyenesen az igazságügyi palota börtönébe kísérték?

- Igen s azután?

- Megtettem a jelentést s Párisba küldtem a nála talált papirokat. Ez kötelességem volt, be kell látnia... Nyolcad napra azután elvitték a foglyot.

- Elvitték! - kiáltott föl Morrel; - ugyan mit tehettek azzal a szegény fiúval?

- Ne aggódjék miatta. Bizonyosan Fenestrellesbe, Pignerolba vagy a Sainte-Marguerite szigetekre vitték: hivatalos kifejezéssel élve: egyszerűen kiutasították az országból. Meglássa, hogy egyszer csak beállít s jelentkezni fog a hajón.

- Mindenkor szívesen látom s a helyét fölntartom. De hogyan lehetséges, hogy még mindig oda van? Én legalább azt hiszem, hogy a császári törvényszéknek első kötelessége lett volna a royalista börtönöket megnyitni.

- Nagyon siet a váddal, Morrel úr, - válaszolt Villefort; - mindenkor és mindenben törvényesen kell eljárni. Az elfogatási parancs felülről jött, onnan kell jönnie a szabadon bocsáttásnak is. Napoleon alig két hete ül a trónon, a fölmentő leveleket még ki sem bocsáthatták.

- De nem lehetne valahogy megsürgetni ezt a hivatalos eljárást? Mi kerültünk fölül, van néhány barátom, némi befolyásom, ki lehetne talán valahogy eszközölni az ítélet visszavonását.

- Ebben az ügyben nem hoztak ítéletet.

- De jegyzőkönyvet csak vettek róla?

- Politikai esetekben ritkán marad meg a jegyzőkönyv, mert a kormánynak sokszor érdekében áll valakit nyomtalanul eltüntetni s az ilyesmi később kutatásra adhatna alkalmat.

- Bourbonok alatt talán helyes volt ez az elv, de most...

- Ez már minden időben így szokás, kedves Morrel úr; a kormányok változnak ugyan, de mindig hasonlítanak egymásra; a büntetőügyi rendszer, az egy Bastillet kivéve, XIV. Lajos óta változatlan. A császár még szigorúbban ragaszkodott e börtönrendszerhez, mint maga a király; kiszámíthatatlan a bebörtönözöttek száma, kiknek nyoma sincsen a foglyok névjegyzékében.

Ennyi jóakarattal még a bizonyosságot is megzavarta volna s Morrel még csak nem is élt gyanupörrel.

- Ez esetben tehát minő tanácsot adhatna nekem szegény Dantès kiszabadítására, Villefort úr?

- Egyetlen egyet csupán: folyamodjék az igazságügyminiszterhez.

- Óh uram, tudjuk már mit ér az ilyen folyamodás! Százával érkezik a miniszterhez naponta, de alig hiszem, hogy négyet is elolvasna belőlük.

- Lehet, - válaszolt Villefort, - de ha én küldeném el a magam címzésével, bizonyosan elolvasná.

- S volna ön oly kegyes, hogy e folyamodást elküldené?

- A legnagyobb készséggel. Dantès bűnös lehetett akkoriban, de ma már ártatlan s én kötelességemnek tartom visszaadni szabadságát, úgy, amint akkor kötelességemnek tartottam elfogadni.

Ilyenformán Villefort megelőzte a nem valószínű, de esetleg mégis bekövetkezendő bírói vizsgálatot, mely menthetetlenül megbuktatta volna.

- De hogyan szokás a miniszternek írni?

- Foglaljon helyet, kedves Morrel úr! - szólt átengedve helyét a hajótulajdonosnak; - majd tollba mondom az egészet.

- Lesz olyan szíves?

- Örömmel. Ne is soká vesztegessük már az időt.

- Úgy bizony, gondoljunk arra, hogy az a szegény fiú kétségbeesve várja a szabadulást.

Villefortnak eszébe ötlött, hogy minő átkok szállhatnak felé a börtön mélységeiből és megborzongott; de már sokkal tovább ment, semmint visszatérésre gondolhatott volna: Dantèsnek össze kellett roppannia az ő diadalszekerének kerekei alatt.

- Parancsoljon velem, - szólt a hajótulajdonos Villefort karosszékében, tollal a kezében.

Villefort most oly kérelmet mondott tollba, melyben Dantès hazafisága, a bonapartizmusnak kétségkívül legbuzgóbb szándékból tett szolgálatai a jó ügy érdekében ugyancsak túlozva voltak; Dantèst szinte vezérszereppel ruházta föl Napoleon visszatérésének előmozdítói között; bizonyos, hogy ha ez az írás a miniszter kezeibe kerül, azonnal intézkedni fog.

Befejezve a folyamodást, Villefort fennhangon újra elolvasta.

- Ez tehát megvolna, a többi bízza rám.

- S lesz szíves nemsokára elküldeni?

- Még ma.

- Saját kíséző soraival?

- A legjobb kíséző sorok lesznek, ha mindazt igazolom, amit ön mond a folyamodásban.

És Villefort néhány sort írt a folyamodás utóiratául.

- Tehetnénk még valamit? - kérdezte Morrel.

- Várjunk türelemmel, én mindenről felelek.

Ez a biztosítás visszaadta Morrel reménységét s a királyi ügyész helyettesétől elragadtatva, sietett az öreg Dantèst fia mielőbbi visszatéréséről értesíteni.

Villefort azonban, ahelyett, hogy Párisba küldte volna, gondosan megőrizte az írást, mely ugyan megmenthette volna Dantèst, de annál inkább tönkre tehetné volna őt magát a jövőben, ha netalán az egyébként nem lehetetlen második restauráció bekövetkezik.

Dantès tehát továbbra is fogva maradt s börtöne mélyében sínylődve, mit sem hallott XVIII. Lajos trónjának összeroppanásából, sem abból a rengeteg-robajból, mellyel a császárság épülete összeomlott.

Hanem Villefort mindent figyelemmel kísért s mindenről értesült. A császárság e rövid megújulásakor, mit «*Száz nap*»-nak neveznek, Morrel két ízben is járt Villefortnál, Dantès szabadságát sürgetve, de Villefort csak ígérekkel tartotta, míg bekövetkezett a waterlooi katasztrófa. Morrel azután már nem mutatkozott többé Villefortnál; a hajótulajdonos minden emberileg lehető megtett fiatal barátja érdekében, de újabb kísérletet tenni a második restauráció alatt hiábavaló s nagyon veszedelmes dolog lelt volna.

XVIII. Lajos tehát újra elfoglalta a trónt. Villefort, kit Marseillehez csupa keserűen szemrehányó emlék fűzött, Toulousebe kíváncszott és el is nyerte az ott megüresedett királyi ügyészi állást. Két hétre rá megtartotta esküvőjét Renéevel. Saint-Méran kedvesebb volt az udvarnál, mint valaha.

Így maradt Dantès a *száz nap* alatt és Waterloo után is börtönében, elfeledve az emberektől, de nem az Istentől.

Danglars csak Napoleon visszatértekor fogta föl gaztettét a maga egész nagyságában; följelentését igaznak hirdették az események s mint minden rosszmáju, de műveletlen ember, ő is gondviselést látott e véletlen összetalálkozásban.

De nagyon aggódni kezdett, mikor Napoleon hatalmas parancsszava újra fölzengett Párisban, s minden pillanatban várta a mindentudó, rettenetes bosszura kész Dantès megjelenését. Sietett is kijelenteni Morrelnek, hogy föl szándékozik hagyni a tengeri szolgálattal s kérte, hogy adjon neki ajánló levelet valami spanyol céghez. Március vége felé, alig két hétre rá, hogy Napoleon elfoglalta a Tuileriákat, már Madrid felé járt s nem is hallatott többé magáról.

Fernand az egész dologgal édes-keveset törődött. Dantès nem volt már útjában s ez minden vágyát betöltötte. Nem igen gondolt arra, hogy mi lett belőle. Legfőbb gondja volt, hogy a válás okáról elterelje Mercedes gondolatait. Olykor elvetődött a Pharo-fokra, honnan Marseillet és a katalánok falvát egyaránt meg lehet látni s a keselyű komor mozdulatlanságával órákig bámult a messzeségbe, nem pillantja-e meg a két út valamelyikén azt a büszkén fölvetett nemes arcot, mely bosszút lihegve közeledik felé. Elgondolta magában, milyen egyszerű volna innen végezni vele egyetlen puskalövessel, azután föbe löni magamagát is, hogy ne legyen olyan nagyon nyomorult ez az orgyilkosság. Fernand nem ismerte önmagát: sohasem lett volna képes öngyilkosságra, mert még mindig remélt.

Időközben, a politikai hullámok feltornyosultával, zászló alá hívott a császár minden fegyverfoghatót. Fernand is elment, mint a többiek, elhagyta a kunyhót és Mercedest, szívében a gyötrelmes kétségekkel, hogy vetélytársa visszatér s övé lesz a leány.

Ha képes lett volna megölni magát, akkor tette volna meg, mikor el kellett hagynia Mercedest.

Mercedes iránt való gyöngéd figyelme, a látszólagos szájalom s a szüntelen gondosság, mellyel minden legcsekélyebb kívánságát azonnal teljesítette: Mercedes igaz barátsága mellé még a hálás elismerést is csatolta, mit nemes szívekben az odaadás látszata oly könnyen kivív.

- Bátyám, - szólt, fölsegítve a tarisznyát a katalán vállaira, - bátyám, egyetlen barátom, vigyázz életedre, ne hagyj magamra ezen a világon, ahol csak sírni tudok s ahol árvaabb lennék az árvánál tenélküled.

E búcsúszavak új reményt öntöttek Fernand szívébe.

Ha Dantès nem tér vissza, valamikor mégis csak az övé lehet a leány.

Mercedes magára maradt s e kopár vidéket még sohasem látta oly kihaltnak, mint most. Egyedül maradt a beláthatatlan tengerrel. Sokszor látták könnyes szemekkel bolyongani a kis katalán falu körül; mozdulatlan némasággal állott meg olykor s órákig elnézte Marseillet a déli nap forró sugaraiban; majd kiülve a part szikláira, hallgatta a tenger mormolását, mely örök, mint a szívét betöltő fájdalom s olyankor eltanakodott magában: nem volna-e jobb elveszni ott az örvénylő habok mélységeiben, mint várni, várni reménytelenül?

A bátorsága meg lett volna hozzá, hanem a szívébe gyökerezett vallásosság visszatartotta az öngyilkosság gondolatától.

Caderousset is behívták, mint Fernand; de mivel nyolc évvel volt idősebb a katalánál s családja volt, csak a partvidékre rendelték.

Az öreg Dantès, kiben csak a reménység tartotta a lelkét, végkép megtört a császár bukásakor.

Öt hónapra fia elfogatása után, ugyanabban az órában, amelyben elszakadt tőle, kilehelte lelkét Mercedes karjai között.

Morrel gondoskodott a temetésről és kifizette az apró adósságokat, melyeket a halódó aggasztán már nem tudott kiegyenlíteni.

Ez több volt jótékonyságnál, szinte vakmerőség volt abban az időben. Az egész Dél lángba borult s olyan veszedelmes bonapartistának, mint Dantès, az apját még halálos ágyán is bűn volt segíteni.

XIV. A dühöngő és az őrült fogoly.

Körülbelül egy évvel XVIII. Lajos visszatérte után a börtönök főfelügyelője vizsgálatát tartott Ifben.

Dantès lehallotta a börtönébe a sürgő-forgó előkészületek zaját, mely ugyan elég hangos volt odafenn, de a börtönben csakis rabsághoz szokott fül foghatta föl; ez az éjszaka csöndjében meghallja a pókot, amint hálóját szövi, s megfigyeli a vízparányok útját, melyek néha órákon át gyűlnek csöppé a nyirkos boltozaton.

Sejtette, hogy odafönn valami szokatlan dolognak kell történnie az élők között; oly régen lakott már a sírban, hogy a holtak közé számította magát.

A felügyelő sorra látogatott minden szobát, cellát és börtönt. Több foglyot kikérdezett, különösen azokat, akik a vár kormányzósága jó magaviseletük révén figyelmébe ajánlott. A felügyelő mindenkitől azt kérdezte: meg vannak-e elégedve a táplálékkal és van-e valami kívánni valójuk.

Egyhangúlag azt válaszolták, hogy a táplálék undorító, s hogy szabadok akarnak lenni.

A felügyelő megkérdezte még, hogy nincs-e egyéb mondani valójuk.

Senkinek sem volt. Mi egyebet is kívánhatna a rab, mint a szabadságot?

A felügyelő mosolyogva fordult a kormányzó felé:

- Fel nem foghatom, mire való tulajdonképpen ez a haszontalan körút. Aki valaha egy rabot látott, százat látott; aki egy fogollyal beszélt, ezerrel beszélt; valamennyi egy nótát fuj: éheznek és ártatlan. Vagy vannak itt másfélék is talán?

- Vannak még veszedelmesek és őrültek, akiket pincebörtönökben tartunk.

- Végezzünk hát azokkal is, - szólt a felügyelő csöndes megadással, - végezzünk el mindent, ha már itt vagyok; szálljunk le a pincebörtönökbe.

- Hanem célszerűnek tartanám még két embert magunkhoz rendelni; a foglyok néha életunalomból, csak hogy halálra ítéltessenek, kétségbeesett eszközökhöz folyamodnak, s könnyen pórul járhat, aki közibük merészkedik.

- Akkor hát intézkedjék.

Azonnal két katonáért küldöttek, s lefelé haladtak a bűzös, dögletes levegőjű, nyirkos lépcsőn, melynek már a megközelítése is elszorította a lélegzetet.

- Ejha! - szólt a felügyelő, útközben megállva, - ki az ördögöt dughattak ide?

- A legveszedelmesebb összeesküvők egyikét, akit különösen figyelmünkbe ajánlottak, mint mindenre képes embert.

- Egyedül van?

- Természetesen.

- Mikor került ide?

- Körülbelül egy esztendeje.

- Elfogatásakor azonnal ebbe a börtönbe vetették?

- Nem, csak akkor került ide, mikor agyon akarta verni a tömlöctartót, aki ételt vitt neki.
- A tömlöctartót?
- Azt, aki most világít nekünk. Igaz-e, Antoine?
- Minden teketória nélkül agyon akart verni.
- Úgy látszik, megbolondult.
- Rosszabb az a bolondnál, valóságos démon!
- Kérjek ellene újabb vizsgálatot, kormányzó úr?
- Fölösleges volna, felügyelő úr, úgyis eléggé megbűnhődik érte. Eszeveszettsége határos már az örületséggel, s hosszú tapasztalataim alapján határozottan állíthatom, hogy egy esztendő se telik bele, teljesen megháborodik.
- Annál jobb lesz neki; kevesebbet szenved, ha végkép megbolondul.

Mint látjuk, ez a derék férfiú tele volt humanizmussal, s emberbaráti hivatásának magaslatán állott.

- Igaza van, felügyelő úr, már e megjegyzésből is kiérzik, hogy alaposan áttanulmányozta e tárgyat. Alig húsz lábnnyira innen, a másik börtönben őrzünk egy vén abbét, ki valamikor pártfőnök volt Olaszországban. 1811 óta van itt, 1813 vége felé megháborodott, s azóta nem lehet ráismerni; azelőtt siránkozott, most nevetgél; akkor lesoványodott, most hízik. Nem akarná talán inkább ezt megtekinteni? Nagyon mulatságosak a bolondériái s nem fogja kedvünket szegni.

- Mindkettőjüket látnom kell, - válaszolt a felügyelő; kötelességünkben lelkiismeretesen kell eljárunk.

A felügyelő most tette meg első körútját, s a hivatalos körökben szeretett volna jó véleményt kelteni magáról.

- Nézzünk be először a veszedelmesebbikhez.

- Tetszése szerint, - válaszolt a kormányzó, s a tömlöctartóval felnyitatta az ajtót.

Dantès, ki börtöne valamelyik sötét zugában guggolt, fölpillantott, mikor meghallotta a hatalmas záruk csikorgását, s a forduló sarkvasak nyikorgása végtelen gyönyörűséggel üdvözölte azt a gyér világosságot, mely valami elrostélyozott kis szelelőlyukból vetődött hozzá a folyosóról. Az ismeretlen ember megpillantásakor, kinek két fáklyás börtönőr világított, s kívül még a kormányzó is levett kalappal beszélt, Dantès azonnal megértette, hogy itt az alkalom valamely felsőbb tekintélyhez fordulni könyörgéseivel, s összetett kezekkel rohant elébe.

A katonák, gonosz szándékot sejtve, azonnal szuronyt szegeztek a mellének.

Maga a felügyelő is visszahőkölt.

Dantès észrevette, hogy veszett hírért költötték.

Összeszedte minden erejét. Arcára ült mind az a szelidség és jámbor alázat, ami csak az emberi szívben lakozhatik, s a megadó könyörgés ékesszólásával iparkodott az előkelő látogató szívére hatni. Mindenkit meglepett ez a nagy alázatosság.

A felügyelő végighallgatta Dantèst, azután a kormányzó felé fordult, s a fülébe súgta:

- Úgy látszik, most az alázatosság lesz a rögeszméje; már sokkal szelidebb húrokat penget. A félelem jó hatással volt rá, s meghátrált a szuronyok elől, bár az örültek nem igen szoktak meghátrálni. Erre nézve igen érdekes megfigyeléseket tettem Charentonban.

Aztán ismét a fogoly felé fordult:

- Csak röviden foglalja össze, mit kíván?

- Tudni akarom, hogy micsoda bünt követtem el; kívánom, hogy bírák elé állítsanak; kívánom, hogy vizsgálják meg az ügyemet; végre kívánom, hogy lőjjenek föbe, ha bűnösnek találnek, de bocsássanak szabadon, ha kiviláglik ártatlanságom.

- Meg van elégedve az élelmezéssel? - kérdezte a felügyelő.

- Igen, lehet, nem tudom! Hanem az, a legkevesebb! De nemcsak rám, a szerencsétlen szenvedőre nézve, hanem az egész törvénykezésre, sőt magára az uralkodóra nézve is fontos és nagy dolog, hogy a legaljasabb följelentések ártatlan áldozata ne pusztuljon el hóhérait átkozva egy vasajtó mögött!

- Ma nagyon alázatos kedvében van, kedves barátom, - szólt a kormányzó. - Hanem egészen másként beszélt, mikor agyon akarta ütni az őrét.

- Ez való, uram, s alázatosan megkövetem azt az embert, aki mindig jó volt hozzám... de hiszen akkor őrzöngtem eszeveszett dühömben!

- És most már nem?

- Nem, uram, a rabság megtört, megalázott, megsemmisített egészen... Hiszen olyan régen vagyok már itt!

- Régen?... Mikoriban fogták el? - kérdezte a felügyelő.

- 1815 február 28-án délután két órakor.

A felügyelő számíttatni kezdett.

- Ma 1816 július 30-ika van. Mit akar hát?... hiszen össze-vissza tizenhét hónap óta rab!

- Tizenhét hónap! Oh uram, ön nem tudja, mit jelent tizenhét hónapig a börtönben synylődni! Tizenhét esztendő, tizenhét század annak, aki, mint én, már a boldogsága küszöbén állott, aki előtt tisztességes pálya nyílt meg, s akinek, semmije sincs többé, ki a legragyogóbb verőfényből a legsötétebb éjszakába zuhant, kinek a jövője föl van dűlva, ki azon tépelődik, hogy szereti-e még, aki imádta akkor, s aki azt sem tudja, hogy elaggott atyja él-e még! Tizenhét hónapig fogva lenni annak, aki szabadon csapongott a tengeren, megszokta a mérhetetlen térségeket, a végtelent! Uram, tizenhét havi ilyen élet több, mint amit az emberi nyelven nevezhető legundokabb bűnök összessége érdemel. Szánjon meg engem, uram, nem elnézést, nem kegyelmet kérek én, csak ítéletet. Ítéletet, bírót, hiszen a bírót nem lehet megtagadni a vádlottól!

- Jól van, majd meglátjuk; - szólt a felügyelő, azután ismét a kormányzó felé fordult:

- Szinte szánnivaló ez a szegény ördög. Ha fölerünk, ne feledje el a jegyzőkönyvet megmutatni.

- Szívesen, hanem azt hiszem, hogy az ő nevére nyitott lapon rettenetes dolgokat fog találni.

- Uram, - rimázkodott összetett kezekkel Dantès, - jól tudom, hogy ön a maga jószántából nem bocsáthat engem szabadon; hanem kieszközhethné a vizsgálatot, a tárgyalást és az ítéletet. Ez az egyetlen kívánságom; tudni akarom, hogy mit követtem el és minő büntetésre vagyok kárhoztatva, mert a bizonytalanság keservesebb minden büntetésnél.

- Előre a fáklyákkal, - szólt a felügyelő.

- Uram, - kiáltott föl Dantès, - a hangjából kiérzik a megindulás. Remélhetek?

- Erre nem biztathatom, de megígérem, hogy megvizsgálom az ügyét.

- Oh akkor szabad leszek, kiszabadulok innen!
- Ki fogatta el önt?
- Villefort úr. Tudakozódjék nála rólam.
- Villefort úr már egy évvel ezelőtt Toulouseba ment Marseilleből.
- Most már értem, miért feledtek itt; egyetlen pártfogóm is eltávozott, - szólt magában Dantès.
- Nem volt Villefortnak valamelyes oka gyűlölni önt?
- A legcsekélyebb oka sem, sőt ellenkezőleg csupa jószág volt velem szemben.
- Így tehát megbízhatom az ő jegyzeteiben és nyilatkozatában, mit önről tett és tenni fog?
- Teljesen megbízhatik.
- Jól van, csak várjon türelemmel.

Dantès térdre rogyott, s kezeit az égre emelve áldást könyörgött arra az emberre, ki megváltóként szállott le börtönébe, hogy feloldozza lelkét a kárhozattól.

Az ajtó bezárult, de a reménység, mely a felügyelővel szállt oda, továbbra is ott maradt Dantès tömlöcében.

- Azonnal óhajtja megtekinteni a rabok nyilvántartási könyvét, vagy bepillantunk előbb még az abbé börtönébe?
- Végezzünk egy füst alatt mind a kettővel. Ha napvilágra kerülnék innen, aligha volna kedvem folytatni ezt a szomorú küldetést.
- Oh ez egészen más, mint a többi, s örültsége nem olyan elszomorító, mint a szomszédjáé.
- És mi a rögeszméje?
- Rendkívül furcsa rögeszméje van: rengeteg kincs urának vallja magát. Fogsága első esztendejében egy milliót ajánlott a kormánynak, ha szabadon bocsátják; a második esztendőben kettőt, a harmadikban már három milliót és így tovább fokozatosan. Most ötödik esztendeje van itt, meglátja, hogy nagy-titkon öt milliót fog önnek följánlani.
- Ez csakugyan nagyon érdekes. És hogy hívják ezt a milliomost?
- Faria abbénak.
- A 27. szám.
- Ez az. Nyissa ki, Antoine.

Az ajtó föltárult és a felügyelő kíváncsian tekintett a bolond abbé börtönébe.

Így nevezték szélkében a foglyot.

Az üreg közepén egy vakolatdarabbal rajzolt körben ült a félmeztelenné rongyolódott alak. Szabályos vonalakat rajzolt a körbe, s problémájával úgy el volt foglalva, mint annak idején Archimedes, mikor Mercullus katonája ledöfte. Meg se rezzent az ajtócsapkodásra s csak akkor ocsudott föl, mikor a szokatlan fáklyavilág végigözönlött a vonalain. Akkor megfordult s csodálkozva tekintett a nagyszámu látogatókra. Hirtelen valami nyomorult ágytakaró-félét kapott magára, hogy illendőbb öltözetben mutatkozhasson az idegen előtt.

- Van valami kívánni valója? - szólította meg a felügyelő a szokott formában.
- Nekem? - szólt az abbé elcsodálkozva; - nincs énnekem semmi kívánni valóm a világon!

- Talán nem értett meg jól; a kormány kiküldötte vagyok s kötelességem a rabokat kívánságaik felől kikérdezni.

- Ezt már értem, s azt hiszem, hogy kölcsönösen meg fogjuk érteni egymást.

- Már pedzi, - szólt halkán a kormányzó, - nem mondtam meg előre?

- Uram, - folytatta a fogoly, - Faria abbé vagyok, Rómában születtem s húsz évig voltam Spada biboros titkára. Fogalmam sincs róla, hogy miért, 1811 elején elfogtak; azóta szüntelenül sürgetem szabadon bocsáttatásomat az olasz és francia hatóságoknál.

- Miért a francia hatóságoknál?

- Mert Piombinoban fogtak el és fölteszem, hogy Milano és Firenze példájára Piombino is székhelyévé lett valamelyik francia megyének.

A felügyelő és a kormányzó jóízűt kacagtak e kijelentésre.

- A manóba, lelkem, nem valami friss hírekkel szolgál Olaszországból!

- Csak arról a napról szolgálhatok vele, amikor elfogtak, s mivel ő felsége a császár, Isten kegyelméből királyságot alapított a fia számára Rómában, fölteszem, hogy folytatva hódításait megalapította már az egységes olasz birodalmat, melyről Macchiavelli és Caesar Borgia álmodoztak valaha.

- A gondviselés szerencsére megbolygatta e gigászi tervet, melynek ön, úgylátszik, elég lelkes híve.

- Ez az egyedüli mód, mely Itáliát erős független és boldog állammá teheti.

- Lehetséges, hanem én nem azért vagyok itt, hogy politizáljak önnel, hanem, hogy megkérdessem, amint már meg is kérdeztem: Van-e valami kifogása az élelmezés, vagy a helyiség ellen.

- A táplálék ugyanolyan, mint bármely más börtönben, vagyis ocsmány és komisz; ami a lakásomat illeti, amint látni tetszik, nyirkos és egészségtelen, hanem megjárja börtönnek. Nem is ez a fontos közleni valóm, uram, hanem az a fölfedezés, mit a kormánynak szándékozom tenni.

- Benne van már! - súgta a kormányzó a felügyelőnek.

- Éppen azért örülök oly nagyon e kiváló szerencsének, bár rendkívül nagy fontosságú számításaimban zavart meg, mely, ha sikerül, halomra dönti talán a Newton-rendszert. Szabad kérem egy rövid négy szemközti beszélgetésre?

- No, mit mondtam? - szólt a kormányzó, a felügyelő füléhez hajolva.

- Úgylátszik, tisztában van az embereivel, - válaszolt halkán a felügyelő. Majd ismét Faria felé fordult.

- Lehetetlent kíván, uram.

- Pedig óriási összeget, mondjuk öt milliót nyerhetne vele a kormány.

- Szavamra, remekül beválik az utolsó számig, amit mondott! - bókkolt a felügyelő a kormányzónak.

- Nem éppen feltétlenül szükséges, hogy magunkra maradjunk, - szólt az abbé, észrevéve, hogy a felügyelő már elfelé készül, - kormányzó úr is részt vehet a megbeszélésben.

- Édes uram, - szólt közbe a kormányzó, mi már betéve tudjuk, amit mondani fog. Vagy talán nem a kincseiről akar beszélni?

Faria olyan tekintetet vetett a csúfolódóra, melyből az érdekelteken kívül mindenki józan ész és mélységes értelmet olvasott volna ki.

- Természetes, - mondá, - miről is beszélnek egyébről?

- Elbeszélem én önnek, felügyelő úr, az egész históriát elejétől végig, - folytatta a kormányzó, - mert négy-öt esztendő óta egyebet se hallottam az abbétól.

- Ez csak azt bizonyítja, kormányzó úr, hogy ön is olyan, mint akiről az Írás mondja: «szemeik vannak, és nem látnak, füleik vannak, és nem hallanak.»

- Édes uram, - szólt a felügyelő, - a kormányzóságnak, Istennek hála, nincs szüksége az ön pénzére; vegye hasznát majd ha kiszabadul.

Az abbé szemei kimeredtek. Hirtelen megragadta a felügyelő kezét.

- De ha nem szabadulok ki és lábbal tiporva az igazságot, itt rohasztanak el e börtönben, anélkül, hogy fölfedezhetném a titkomat: örökre elvesz a kincs! Nem volna jobb a kormányra nézve is, ha megosztaná velem? Kell hat millió? Adok. Hat milliót adok, s beérem a többivel, csak bocsássonak szabadon.

- Szavamra, - szólt alig hallhatóan a hivatalos látogató, - olyan meggyőzően beszél, hogy hinnék neki, ha nem tudnám, hogy örült.

- Nem vagyok örült és való igazságot mondtam, - válaszolt Faria, ki finom hallásával minden szót felfogott. - Az a kincs valóságos, igazi kincs, s ha szerződést kötünk, vitessen fedezet alatt oda. A helyet pontosan meghatározom, az ásatás szemeink előtt fog megtörténni, s ha hazudtam volna, ha semmit sem találunk, ha csakugyan örült vagyok, kísérjenek vissza ide és én békén, szó nélkül várom be az utolsó órát e helyen.

A kormányzó fölkacagott.

- És messze vannak azok a kincsek?

- Vagy száz mértföldnyire innen.

- Nem rossz gondolat, - szólt nevetve a kormányzó, - ha minden fogolynak eszébe jutna száz mértföldes sétákat tenni az őreivel, s az örök beleegyeznének az efféle kirándulásokba, bőven akadna alkalom a szökésre.

- Régi nóta már ez, nem ön fűjja először. Azt kérdeztem, meg van-e elégedve az élelmezéssel?

- Uram, esküdjék meg az üdvösségére, hogy szabadon bocsáttat, ha igazat szóltam és én megjelölöm önnek a kincs rejtekét.

- Meg van elégedve az élelmezéssel? - ismételte a felügyelő.

- De hiszen nem kockáztat vele semmit, tudva, hogy úgy sem kísérlem meg a szökést, míg vissza nem térnek az utazásból!

- De ön nem adott választ a kérdésemre, - szólt türelmetlenül a felügyelő.

- Ön sem az enyémmé! - kiáltott az abbé. - Legyen hát átkozott ön is, mint a többi, aki nem hitt nekem! Ha nem kell az aranyam, megtartom magamnak. Ha megtagadja tőlem a szabadságot, megadja az Isten. Menjen, nincs több mondani valóm.

És az abbé újra elvette magától a takarót, fölvette a kis mészdarabot és visszatért a kör mellé, folytatni a számításait.

- Mit csinálhat vajjon? - kérdezte távozóban a felügyelő.

- A kincseit számíttatja, - felelt nevetve az igazgató.

Faria nevető tekintettel felelt e gúnyra.

Elmentek. A börtönőr becsapta mögöttük az ajtót.

- Talán mégis volt valaha valamije, - tépelődött menetközben a felügyelő.

- Vagy álmodott róla valamikor, s reggelre belebolondult.

- Ha csakugyan gazdag volna, aligha ülne börtönben, - jegyzé meg a felügyelő a romlott ember naivságával.

Így végződött a dolog Faria abbéra nézve. Maradt minden a régiben, csak az a hír terjedt el még jobban róla, hogy nagyon mulatságos bolond.

Caligula és Nero, e két sóvár kincskereső, nem soká habozott volna, hogy azt a nyomorult szabad levegőt ilyen áron megadja neki. Hanem a mi korunk királyaiban már nincs meg a régi kényurak zabolátlansága. Óvatosan mozognak, félnek a fültől, mely parancsaikra vár és rettegnek a szemtől, mely tetteiket vizsgálja. Az isteni származás felsőbbségét maguk sem érzik többé. Valamikor Jupiter ivadékainak hitték, vagy legalább állították magukat és sokat megtartottak isteni apjuk szokásaiból, s náluk sem lehetett ellenőrizni: mi történik a fellegek mögött. Ma már másként van minden, a királyok cselekedeteit mindenki tudja.

Zsarnoki kormányzás alatt mindenkor óvakodtak napvilágra hozni a börtönök és kinzókamrák borzalmait; kevés példa van rá, hogy az inkvizíció áldozatai újra az emberek közé kerültek volna összetört csontjaikkal, tátongó sebeikkel, vagy megzavart elmével. A börtönök sarában születő örület nem lép ki többé a világba. Vagy ha kilép, sötét kórházba rejtőzködik, hol az orvosok már sem az embert, sem a gondolatot nem ismerik föl többé abban a roskatag romban, melyet a börtönőr vetett oda nekik.

Faria abbét, ki megőrült a börtönben, örökös fogságra kárhoztatták éppen az örülsége miatt.

Dantèsnek adott szavát megtartotta a felügyelő. A kormányzó szobájába érve megtekintette a foglyok lajstromát. A rá vonatkozó pont így hangzott:

Dantès Edmond:	}	<i>Dühös bonapartista; tevékeny részt vett az Elbáról való visszatérésben. A legnagyobb titokban és a legszigorubb felügyelet alatt tartandó.</i>
----------------	---	---

Ez a jegyzet más kézírással volt odavetve, mint a többi; bizonynyal Dantès elfogatása óta került arra a lapra.

A vád oly határozott volt, hogy mit sem lehetett ellene tenni. A felügyelő egész egyszerűen mellé jegyezte:

«Marad minden a régiben.»

Dantès szinte újjászületett e látogatás után. Fogsága alatt elfelejtette számon tartani a napokat, de a felügyelő megadta neki a napi keletet, s Dantès sietett is a börtön falára írni valami törmelék mészdarabbal: *1816. július 30.* E kelet mellé azután naponta odarótt egy kis vonalat, hogy el ne vesse többé az időt.

Napok, hetek, hónapok teltek el, s Dantès türelemmel várakozott. Eleinte két hétre számította az itt maradását. Még ha felére szállította is azt a részvétteljes érdeklődést, mellyel a felügyelő viseltetett iránta: elegendőnek talált két heti időt a kiszabadítására. Elmúlt a két hét, s most már azt mondta magában, képtelenség volt hinnie, hogy a felügyelő, körútjának befejezése előtt tehet valamit az érdekében. A körút eltarthat egy-két hónapig, annak befejezése után jelentést teendő, még Párisba kell utaznia: három hónapot tűzött ki tehát végső határidőül.

Hanem ez a három hónap is eltelt. Más számítással próbálkozott meg, s hat hónapra szabta ki az időt. Egyszer összeszámította a vonalait s tíz és fél hónap került ki belőlük. E tíz hónap alatt nem történt semmi változás, nem jutott börtönébe semmi vigasztaló hír; a börtönőrt most is hasztalanul nógatta feleletre, mint korábban. Már az eszébe kezdett kételkedni, s pusztá agyrémnek hitte azt a vigasztaló angyalt, aki álmában jelent meg előtte a börtön éjjelében.

Egy év múlva Ham parancsnokává nevezték ki a kormányzót, ki legtöbb emberét, köztük Dantès börtönőrt is magával vitte. Az új kormányzó fölöslegesnek tartotta a foglyok neveivel is törődni, megelégedett a számaikkal. Ötven szoba volt e rettenetes fogadóban, s lakóikat a szobák számairól nevezték el. A szerencsétlen fiatalember sem volt többé Dantès, még kevésbbé Edmond, hanem egyszerűen a 34. szám.

XV. A 34. és a 27. szám.

Dantès átment a szenvedések minden fokozatán, amit csak átérezhetett egy börtönben feledett fogoly.

Ártatlanságának és tiszta lelkiismeretének tudatában eleinte mindennel dacolt; azután kételkedni kezdett önmagában, saját ártatlanságában s ebből következtethette a kormányzó, hogy az értelmé bomlik; végre büszkeségének utolsó sugara is kilobbant s most már könyörgött, rimázkodott, nem az Istennek, csak az embereknek; Isten a legvégső menedék; a boldogtalannak, kinek az Istennel kellett volna kezdenie, rendesen csak akkor fordul hozzá, mikor minden reményét elvesztette már.

Dantès könyörgött, hogy cseréljék föl a börtönét mással. Legyen sötétebb, legyen mélyebb, csak más legyen. A csere, még ha csöbörből vederbe került is, változatossággal jár s néhány napra szórakozást szerezhet. Könyörgött, hogy engedjék meg neki a sétát, adjanak könyveket, hangszert, vagy bármi egyebet, ami elszórakoztathatja. Ügyet se vetettek rá, hanem ő azért nem szünt meg rimázkodni. Megpróbálta beszédbe elegyedni az új börtönőrrel, bár ez talán még fukarabban bánt a szóval, mint elődje. De még ilyen emberrel beszélni is gyönyörűség. Dantès beszélt, hogy a saját hangját hallja; olyankor is megcselekedte néha, mikor egyedül volt, hanem ez mindig nagyon leverően hatott rá.

Régebben, mikor még szabad volt, sokszor alkotott magának rémesnél rémesebb képet a börtönről, hol a csavargók, zsiványok, haramiák és gyilkosok féktelen vadsággal tombolnak a legképtelenebb, legborzalmasabb tivornyákban. Szinte vágyott közibük menni, hogy más arcokat is lásson már egyszer az érzéketlen börtönőrénél, ki szóba se akart vele állni. Vágyott a gályarabok közé s szívesen viselte volna a meggyalázó rabruhát, a bilincseket, szívesen tűrte volna, hogy vállára süssék a bélyegző vasat. A gályarabok nincsenek egyedül, szabad levegőt szívhatnak és látják az eget; a gályarabok nagyon boldog emberek.

Egy nap sírva könyörgött a börtönőrnek, hogy adjanak mellé társul valakit, ha mindjárt azt a bolond abbét is, akiről már hallott. Még a legelfásultabb börtönőrben is van valami emberi érzés. Ez is megszánta a nehéz rabságban sínylődő fiatalembert s jelentést tett a kormányzónak a 34. szám kívánságáról. A kormányzó azonban politikai módon okoskodva arra gondolt, hogy Dantèsnek lázító szándékai vannak s szökésének előmozdítására keres társat, tehát megtagadta kérelmét.

Dantès kimerítette már az emberi segedelem minden forrását. Most már csak az Istenhez lehetett fordulnia.

Minden kegyes tanítás, minden kis imádság, mit valaha még az anyjától tanult, megújult emlékezetében. Ismeretlen mélységeket pillantott meg bennök, mit a boldogok sohasem látnak, mert csak a szenvedések tanítanak meg valamennyiünket arra a magasztos nyelvre, mellyel Istenhez beszélhetünk.

Nem is buzgalommal, hanem valóságos őrzöngéssel imádkozott. Most már nem döbentette meg a saját hangja, mikor fennszóval fohászkodott; magasztos gondolatai elragadták s minden szavánál az Istent látta megjelenni. Veszendő életének minden cselekedetével beszámolt neki, fogadalmakat tett s minden imádsága végén elmondta azt, amit talán inkább az embereknek, mint az Istennek kellene mondanunk:

«Bocsásd meg a mi vétkeinket, mint ahogy mi is megbocsátunk az ellenünk vétetteknek!»

Hiába imádkozott oly buzgón Dantès, továbbra is fogva maradt.

Lelke elsötétült és hályog borult szemeire. Egyszerű, műveletlen ember volt s a mult, melyről csak a tudás lebbentheti föl a fátyolt, rejtve maradt előtte; nem varázsolta maga elé börtöne magányában az elviharzott századokat, eltünt nemzeteket, rombadőlt városokat, melyek a költői képzelet ragyogó köntösében vonulnak el az álmodó előtt; nem volt egyebe, mint a saját rövidke multja, sötét jelene, kétes jövője; - tizenkilenc esztendő a napvilágon, amiről talán egy örökké való éjszakán át álmodhatik. Nem volt szórakozása, mely elviselhetővé tette volna e magányt. Erélyes lelkével bekalandozta volna az egész mindenséget, de béklyóba verte a saját tudatlansága. Egyetlen gondolat foglalkoztatta csak, rombadőlt boldogsága, melyet ismeretlen okból valami hallatlan gazság tett semmivé. Görcsösen ragaszkodott e gondolathoz, százszor meghányta-vetette s úgy szétmancangolta, mint Dante *Poklában* a kegyetlen Ugolino az áruló Ruggieri érsek fejét. Dantès nem hitt soká az isteni hatalomban; megtagadta ő is, mint mások a betelt vágyak után. Csakhogy neki nem volt belőle haszna.

A jámbor alázatosságot dühös kitörések követték. Átkozódásait még a börtönőr is borzongva hallgatta. Neki ment a falnak s tépett, szaggatott mindent, ami kezeügyébe került, de legjobban önmagát. Őrült haragra ingerelte néha egy porszem, egy szalmaszál, egy szellő-lebbenés. Azután eszébe ötlött az a földadó levél, mit Villefort mutatott neki s minden sora lánggal lobogott előtte a falon, mint a «*Mene Thekel, Phares*». Olyankor belátta, hogy nem az isteni akarat, hanem a legundokabb emberi gyűlölet juttatta ide. Lángoló képzelmenek minden gyűlöletével gondolt arra az ismeretlenre s a legképtelenebb büntetéseket gondolva ki számára, úgy találta, hogy még a legborzasztóbb is nagyon szelid és nagyon rövid volna, mert a büntetést a halál követi s a halál nagyon hasonlít a nyugalomhoz.

A gondolat, hogy a halál nyugalmat ad, ismét az öngyilkosság gondolatára vezette. Jaj annak, aki a kétségbeesés lejtőjén e sötét gondolatig zuhan! Olyan ez a gondolat, mint a holt tenger, mely azurfényben csillog a felszínen, de a benne úszó érzi, hogy lábait a hínár egyre mélyebbre húzza magához, míg egészen ölébe nem vonja s meg nem fojtja százágú karjaival. Ha most sem fogja pártul az isteni segedelem, vége van s mennél jobban erőlködik, annál mélyebbre süllyed a halálos örvényben.

De még az erkölcsi halálküzdelem sem oly rémítő, mint a szenvedések, mik idáig vezetnek s a büntetés, mely nyomon követi; valami észbontó, örületes vigasz van benne, mely szédítő örvényt mutat, de az örvényen túl a semmit, az elmúlást. Edmond némi megnyugvást talált e gondolatban. Gyötrelmei, szenvedései eltűntek a börtön sötét szögletében, hol a halál angyala megjelent. Multjára megnyugvással gondolt, hanem a rettentő jövő kétségbeejtette s a halál gondolatához menekült előle.

- Mikor künn jártam még a tengereken, - mondogatta magában, - mikor ember voltam még, szabad, hatalmas, másoknak parancsot osztogató ember: hányszor éreztem, hogy a tomboló vizek tajtékzó hullámain, a zivataros éjszaka ijesztő sötétjében csak pusztá menedék s vajmi nyomorult menedék az a hajó, mellyel az orkán úgy játszik, mint az óriás a pöhölyével! A fölmeredő éles sziklaszálak megmutatták, a felkorbácsolt habok fülembe ordították a halált és én megijedtem tőle; fölvettem a harcot, küzdöttem vele s a tengerész minden tudásával szembeszálltam az Istennel!... S mind ezt csupán azért, hogy megmaradjon az a pusztá élet, mely még hitt a boldogságban. Nem akartam, nem tudtam meghalni, mert olyan irtózatossá láttam az örök álmot ott a hináros kavicságyon s fölláztam a gondolatra, hogy én, az Isten képmása, martaléka legyek a csüllöknék és sirályoknak. De ma már másként van minden. Mindent elvesztettem, ami kedvessé tette előttem az életet s a halál oly szelíden hívogat, mint gyermeket a dajka. Magamhoz méltón halok meg és végképp kimerülve, végképp összetörve fogok elaludni, mint az örület és kétségbeesés éjszakáin, mikor háromezerszer nyargaltam körül e börtönt s tíz mértföldnyi vágatás után roskadtam össze a padolaton.

E gondolat megnyugtatta s háborgó lelke megbékélt. Szelidebbé, vidámabbá lett. Fekvőhelyét már nem találta oly keménynek, kenyerét oly feketének; kevesebbet evett, alig aludt s csaknem elviselhetőnek tartotta életének még hátralevő részét, mit úgy akart elvetni magától, mint az elviselt ruhát.

Két módot talált a meghalásra: egész egyszerűen felkötni magát zsebkendőjével az ablak keresztvasára, vagy éhen veszni. Az elsőtől iszonyodott. A kalózkora világéletében mindig undorodva gondolt; azokat szokták az árbocra felkötni s az akasztás nagyon gyalázatos halálnem volt a szemében. Nem akarta ezt a módot választani. A másikat választotta tehát s kiviteléhez még aznap hozzá is fogott.

Az évek futottak, csaknem négy esztendő telt el azóta, hogy Dantès börtönbe került. A második év végén már nem jegyezte többé a napokat s fogalma sem volt az időről, mint a börtönfelügyelő látogatása előtt.

Azt mondta: «Meg akarok halni» és kiválasztotta magának a halálnemet. Még meg is esküdött rá, attól való félelmében, hogy ingadozni talál. - Reggelimet, vacsorámat kidobom az ablakon, - gondolta, - s nem fog gyanakodni senki.

Úgy is cselekedett. Napjában kétszer hajította ki nyomorult eleségét a kis rácsos ablakon, melyen át csak egy darabka kék foltot pillanthatott meg az égből. Eleinte örömmel tette, később már nehezen, végre megbánta az egészet. Csak az adott eskü tartotta még benne az erőt e rettentő szándék végrehajtására. Az egykor undorító ételek megannyi válogatott csemege volt előtte most, mely étvágygerjesztő illatot terjeszt. Néha órákig elálldogált, kezében a tállal, szemeit a falatnyi romlott húsrá, bűzhödt halra vagy penészes fekete kenyérre meresztve. Az életfentartási ösztön birokra kelt benne az elhatározással. Ilyenkor már nem tetszett előtte oly sötétnek a börtön, oly kétségbeejtőnek az állapota; fiatal volt még, alig huszonöt-huszonhat éves, - ötven esztendeig is élélhetett még, vagyis kétannyi ideig, mint amennyit már átélt. Ennyi tenger idő alatt valami véletlen esemény még If falait is megdöntheti, a börtönajtót is felnyithatja s visszaadhatja a szabadságnak. Tantalusi kínokat állott ki, már-már ajkaihoz vitte az ételt, de eszébe jutott az eskü s megvetette volna önmagát, ha esküszegésre vetemedik. Kérlelhetetlen következetességgel folytatta e lassú öngyilkolást, míg végre fel sem tudott többé kelni s már nem volt ereje ételét kihajítani az ablakon.

Másnap már alig látott, alig hallott. A börtönőr súlyos betegnek tartotta, s Edmond közel érezte végső perceit.

Így telt el a nap. Edmond valami jóleső tompa zsibbadást érzett egész testében. Ideges gyomorreszketése elmúlt s égető szomja megcsillapult; lehunytt szemei előtt, mint bolygó lidércek a lópölött, apró fénykörök táncoltak, egyre növekedve, egyre ragyogóbban. A halál országában derengett már a hajnal. Egyszerre, úgy kilenc óra tájban este, tompa zörejt hallott a fal mögött, hol az ágya állott.

Százféle állat mászkált tömlöcében s Edmond megszokta már, hogy ilyen csekély nesz meg ne zavarja álmát; de most az egyszer, talán idegeinek túlérzékenysége folytán, vagy mert a zaj erősebb volt a szokottnál, vagy mert a közelgő halál utolsó perceiben minden fontosabbnak tünt föl, mint egyébkor: Edmond felkönyökölt, hogy jobban hallhasson.

Egyenletes kaparást hallott, de nem tudta hamarjában megítélni, hogy köröm, fog vagy valami szerszám okozta-e.

Bár agya elhomályosulóban volt már, átvillámlott benne a rabot örökké megkísértő gondolat: - a szabadság. Abban a pillanatban hatott hozzá e zaj, melyben a világ minden zaját odahagyta volna már, mintha maga az Isten könyörült volna meg szenvedésein s küldte volna hozzá ez

intelmet, hogy visszariassza a sír széléről, melybe már-már belelépett. Hátha barátainak, szeretteinek valamelyike közeledik megmentésére, kikre oly sokszor gondolt keserves óráiban.

Nem, nem, bizonyára csalódás volt az egész, a végső percek utolsó, csalóka álma.

Hanem azért csak hallgatta tovább azt a kaparást. Három óra hosszant hallgathatta már, mikor egyszerre valami nehéz tárgy tovagördülése után hirtelen megszűnt a zöreje.

Néhány óra múlva megújult, most már erősebben s egyre közelebb. Edmond egész lelkével odafigyelt. Egyszerre belépett a börtönőr.

Nyolc napja volt már, hogy a halál gondolata megérlelődött benne és a négy nap alatt, amióta kiviteléhez fogott, Edmond egyetlen szót sem intézett többé ez emberhez, még csak nem is felelt neki, ha betegsége után tudakozódott s a fal felé fordult, mikor figyelmesebben találta szemügyre venni. Most azonban nagyon elfogta az aggodalom, hogy az őt meg találja hallani e tompa zörejt, megijed tőle, végét veti s halomra dönt vele Isten tudja minő reménységet, melynek már a gondolata is megédesítette Dantès végső perceit.

A börtönőr reggelit hozott.

Dantès felült az ágyán s a lehető legnagyobb hangon beszélt össze-vissza mindent, ahogy éppen eszébe jutott. Szidta az ocsmány ételt, a hideget, melytől sokat szenved, s egyre káromkodott, hogy oka legyen mennél hangosabban kiabálni, míg csak ki nem fárasztotta a börtönőr türelmét, ki éppen ma eszközölte ki, hogy a gyöngélkedő betegnek meleg húslevest és puha kenyeret adjanak.

Szerencsére Dantèst eszelősnek hitte. Letette az ételt a sántalábu rozzant asztalra, mint rendesen és eltávozott.

Edmond föllélegzett és gyönyörűséggel folytatta tovább a hallgatózást.

A zaj most már oly határozott volt, hogy minden erőlködés nélkül meghallhatta.

- Ha ez a nesz még nappal is tart, - tűnődött magában, - bizonyosra veszem, hogy valami hozzám hasonló szerencsétlen rab munkálkodik a szabadulásán. Hogy segítenék neki, ha vele lehetnék!

Hanem a kétség felhői egyszerre csak szürke ködbe fojtják a remény hajnalsugarait; annyi szenvedés után már nem tudott minden hátsó gondolat nélkül hinni az örömben. És ez a kétség azt súgta neki, hogy a zaj csak azoktól a munkásoktól származik, akiket a kormányzó rendelt a szomszédos börtön kijavítására.

Könnyen szerezhetett volna, meggyőződést; de hogyan kockáztassa meg a kérdést? Igen egyszerű lett volna bevárni, míg visszatér a börtönőr, figyelmessé tenni a dologra, s arcáról olvasni le a feleletet; de vajjon nem ártott volna-e vele a legdrágább érdekeknek? A feje zúgott, gondolatai szétfolytak, s lelkének nem volt ura többé. Egyetlen eszközt látott a lelki fölüdülésre s gondolatai ruganyosságának visszanyerésére; tekintete a párolgó levesre tévedt, fölkel, eltántorgott az asztalig, fölragadta a csészét, ajkához vitte s végtelen gyönyörűséggel szörpölte ki az utolsó csöppig.

Elég erős volt beérni a csésze tartalmával. Sokszor hallotta, hogy az éhségtől elgyötört hajótörtek elpusztultak az esengett étel mohó élvezetétől. Már ajkaihoz vitte a kenyeret, de e gondolatra visszatette szépen a helyére és ágyához vánszorgott. Most már nem akart meghalni.

Érezte, hogy újra világosság támad az agyában; réveteg, határozatlan gondolatai lassan-lassan újra rendbe sorakoztak e csodálatos sakktáblán, hol olykor csak egy húzás biztossága dönti el az ember felsőbbiségét az állatok felett. Már tudott gondolkozni s tudta fegyelmezni a gondolatait. Azután így okoskodott:

- Nyomára kell jönnöm, anélkül, hogy ártanék vele valakinek. Ha közönséges napszámosok dolgoznak odaát, csak meg kell kopogtatnom a falat, azonnal fölhangynak a munkával, hogy megtudják, ki kopogtatott s minő szándékból. Ha nem titkosan, sőt egyenes megrendelésre dolgoznak, minden fönnakadás nélkül folytatni fogják azután. Ha azonban valami rab dolgozik ott, meg fog rémülni a kopogtatásra, azt hiszi, hogy tetten érték, beszünteti a munkát, s csak éjjel folytatja tovább, mikor senkit se tud már ébren.

Újra fölkel az ágyról. Most már nem remegtek úgy a lábai, s a szemei sem kápráztak többé. A börtön egyik zugában leválasztott a falról egy a nyirkosságtól úgyis lehullani készülő vakolat-darabot, hogy átkopoghasson a falon, hol legutóbb hallotta a zajt.

Háromszor koppantott vele.

Már az első koppantás, mint valami varázsütés, elnémított mindent odaát.

Edmond egész lelkével odafigyelt. Eltelt egy óra, elmúlt kettő is, de nem hallatszott többé semmi nesz; Edmond a börtön túlsó sarkában, mélységes csöndben várakozott.

Telve reménységgel, néhány falat kenyeret evett, néhány csepp vizet ivott rá és hála erőteljes szervezetének, mellyel a természet megáldotta, régi ereje csaknem visszatért.

Eltelt az egész nap és a csendet nem szakította meg semmi.

Az éj is leszállt, anélkül, hogy újra fölhangzott volna a reggeli zaj.

- Valami rabnak kell lennie, - mondá magában Edmond végtelen gyönyörűséggel.

Életkedve és akaratereje most már teljesen visszatért.

Az éjszaka is elmúlt anélkül, hogy a legcsekélyebb nesz is fölhangzott volna.

Edmond egész éjszaka nem húnnya le a szemét.

Fölvirradt, fölnappalodott, a börtönőr is megérkezett a szokott holmival. A tegnapi ételt már elfogyasztotta Edmond; belekóstolt a maiba is, de szüntelenül a neszre figyelt, s azon tépelődött, hogy talán hiába is lesi többé. Föl-alá futkosott börtönében, megtett vagy tíz mérföldnyi utat, órákig rázta az ablak vasrácsát, e régen abbahagyott gyakorlatokkal akarván izmainak hajdani rugonyosságát visszaszerezni. Hogy birokra kelhessen a sorssal: ő is előkészült rá, mint a gladiátor, ki olajjal keni be testét, mielőtt az aréna homokjára lép. Pihenő perceiben leste, nem hangzik-e föl újra a tegnapi zaj, s felbőszült fogolytársa túlzott óvatosságán, aki nem tudta kitalálni, hogy szökési munkálataiban csak egy másik fogoly zavarta meg, ki nem kevésbé eseng a szabadság után.

Három nap telt el így, hetvenkét gyötrelmes óra, percről-percre számon tartva.

Végre, egy este, a börtönőr utolsó látogatása után, mikor Dantès már századszor tapasztotta füleit a falhoz, úgy rémlett előtte, mintha valami alig észrevehető remegés borzongna át e hallgatag köveken.

Eltávozott kissé a faltól, hogy megcsillapuljon, föl-alá járkált, majd ismét hallgatózott.

Nem volt benne kétség, valaminek kellett odaát történnie; a fogoly belátva az előbbi módszer veszélyes voltát, máshoz folyamodott, s hogy művét zavartalanul folytathassa, úgy látszik emelővel cserélte ki a vésőt.

E fölfedezés fölbátorította, s elhatározta, hogy segíteni fog e fáradhatatlan munkásnak. Elsőben is az ágyát tolta odébb, mert e mögött folyt a munka, azután valami alkalmas holmi után kutatott, mellyel megbonthatná a falat, leválaszthatná az átázott vakolatot s kiemelhetné valamelyik követ.

Semmi sem akadt a kezeügyébe. Kése, vágószerszáma nem volt, csak az ablakrácszat volt vasból, arról pedig már régen meggyőződött, hogy sokkal jobban be vannak erősítve a falba, semmint emberi erővel kitéphetné onnan.

Ágy, szék, asztal, korsó és bögre volt az egész butorzata.

Az ágyán ugyan voltak vaspántok, de csavarral odaerősítve a fához. Csavarhuzóra lett volna szükség, hogy leválaszthassa a pántokat.

Az asztalon és széken semmi sem akadt; a korsónak volt ugyan füle hajdanában, de most már a nyoma is alig látszott.

Egyetlen segédeszköz volt még hátra: földhöz verni a korsót s éles, hegyes cserepeivel kísérteni meg a munkát.

Földhöz vágta hát a korsót, mely darabokra tört.

Kiválasztott két-három éles cserepet, beledugta a szalmazsákjába, a többit pedig ott hagyta a földön. Az összetört korsó olyan természetes valami volt, hogy nem kelthetett gyanút.

Edmond az egész éjszakát felhasználhatta volna; hanem a sötétben, tapogatózva, rosszul folyt a munka, s nemsokára észrevette, hogy valami kemény kőkockán kicsorbult a gyarló szerszám. Visszatolta hát az ágyát, s bevárta a nappalt. A reménységgel visszatért türelme is.

Egész éjjel hallgatózott, s jól hallotta, hogy az ismeretlen aknavájó fáradhatatlanul dolgozik.

A börtönőr reggel belépett, s Dantès elpanaszolta, hogy a korsó kicsúszott kezéből s darabokra tört. A börtönőr dörögve ment másikért, anélkül, hogy összeszedte volna a régi korsó cserepeit.

Visszatérve, különös figyelmébe ajánlotta az új korsót és végképp eltávozott.

Dantès ujjongott, mikor a reteszek csikorgását hallotta, pedig máskor úgy a szívébe nyilalott ez a rettenetes hang! Leste a távolodó lépések zaját, s mikor egészen elhangzottak, odarohant az ágyához, félretolta, s a beözönlő gyér napvilágnál észrevette az éjjel végzett haszontalan munkát: nem a vakolatot, hanem magát a követ kaparta.

A nyirkosság könnyen hámlóvá tette a vakolatot.

Lázasan vert a szíve örömeiben, mikor a vakolat, bár morzsányi darabokban, levált a falról. Fél óra mulva már csaknem egy marékkal kapart le belőle. Valami matematikus kiszámíthatta volna, hogy két esztendei szakadatlan munkával, föltéve, hogy közben sziklára nem bukkan, két láb széles, húsz láb hosszú útát vájhatott volna a falba.

Szemrehányást tett magának, hogy nem inkább erre fordította az ima, tépelődés és kétségbeesés végtelen óráit.

Mennyit végezhetett volna az alatt a hat esztendő alatt, amióta itt raboskodik!

E gondolat csak fokozta munkakedvét.

Három nap alatt a legnagyobb óvatossággal sikerült neki egy egész kőkockáról lekaparni a vakolatot. A fal termésköből épült, csak egy-egy faragott követ ékeltek közbe, hogy szilárdabb legyen. A szabaddá lett kő éppen ezek közül való volt, s most már csak a helyéből kellett kimozdítania.

Megkísérlette a körmeivel, de a kő meg sem ingott.

A korsó cserepei azonnal széttörték, mihelyt a rés közé illesztette, hogy kiemelje velük a követ.

Egy órai haszontalan kísérletezés után verejtékes arccal hagyta abba a munkát.

Tehát már a kezdet kezdetén elakadt s tétlenségre volt kárhoztatva, míg szomszédja fáradhatatlanul dolgozott tovább.

Egyszerre eszébe ötlött valami; elmosolyodott és elégtlenül törölgette verejtékes homlokát.

A börtönőr bádogserpenyőben szokta behozni a levest. A másik fogolynak szóló adag is ebben szokott lenni, mert Dantès megfigyelte, hogy a serpenyő hol csordulásig, hol csak félig volt tele, aszerint, amint a szétosztás nála, vagy fogolytársánál kezdte meg.

A serpenyő nyele vasból volt, s ez a darabka vas volt most vágyainak netovábbja; tíz évet adott volna érte az életéből.

A börtönőr Dantès tányérjára öntötte a levest. Dantès nekilátott a fakanállal, azután megmosta a tányért, mint egyébkor.

Akkor este az ajtó és az asztal közé tette le a tányért, a földre; a belépő börtönőr természetesen ráhágott és ezer darabokra törte.

Dantès nem lehetett hibáztatni; nem volt ugyan okos dolog a tányért a földön hagyni, hanem a börtönőr is jobban vigyázhatott volna. Nem is szólt egy szót sem, csak úgy magában duruzsolt.

Azután körülnézett, hogy hová önthetné a levest; de mivel Dantès minden evőkésztsége az az egyetlen tányér volt, nem volt nagy a választéka.

- Hagyja itt a serpenyőt, holnap elviheti, mikor a reggelimet hozza.

Ez a tanács nagyon összevágott a börtönőr gondolatával, aki nem nagyon szeretett a lépcsőkön föl s alá szaladgálni.

Ott hagyta a serpenyőt.

Dantès újjongott.

Mohón fogyasztotta el a levest és a húsdarabot, melyet a börtönökben a levessel együtt szokás kitálalni. Azután, biztosság okából, várakozott még vagy egy óráig, s meggyőződve, hogy a börtönőr már nem jön vissza, félretolta az ágyat, fölragadta a serpenyőt és nyelét a két kő között támadt hasadékba dugva, fessegetni kezdte a falat.

Némi lazulás meggyőzte, hogy nem hiába fáradt. Fél óra múlva, csakugyan sikerült kifeszítenie a követ, mely másfél lábnyi átmérőjű üreget hagyott a falban.

Dantès gondosan összegyűjtött minden faltörmelékét, s börtöne sarkába hordva, földet kapart rá korsó cserepével.

Mindenáron ki akarta aknázni ez éjszakát, melyben a sors keze, vagy inkább az ő furfangossága olyan megbecsülhetetlen szerszámmal játszott a kezei közé, s ásott, fúrt, vájkált fáradhatatlanul.

Hajnalhasadtával visszagördítette a követ, helyére tolta az ágyat és lepihent.

Reggelije egy darabka kenyérből állott: a börtönőr belépett és az asztalra tette.

- Nem hoz másik tányért? - kérdezte Dantès.

- Hiszen mindent összetör! Összetörte a korsót, s annak is csak ön volt az oka, hogy a tányérra hágtam; ha minden fogoly ennyi kárt okozna, nem győzné meg a kormány. Maradjon csak itt ez a serpenyő, ezentúl ebbe öntöm a levest, legalább nem fog összetörni semmit.

Dantès égre emelte szemeit s imára kulcsolta kezeit a takaró alatt.

Ez a darabka vas nagyobb hálával töltötte most el a mennyei gondviselés iránt, mint a legfőbb jó, melyben eddigi élete folyamán részesült.

Hanem amióta munkába kezdett, az a másik nem dolgozott többé.

Ebbe is belenyugodott: ha szomszédja nem igyekszik hozzá, ő fog a szomszédjához menni.

Pihenés nélkül dolgozott reggeltől estig; a serpenyőnyél segítségével egész halom vakolatot és kötörmeléket kapart a földre.

A látogatás órájának közeledtével kiegyengette az elgömbült nyelet, s az edényt szokott helyére tette. A börtönőr beleöntötte a rendes adag levest és húst, vagy inkább húslevest, mert ma bőjti nap volt, aminő háromszor szokott hetenkint előfordulni. Ez is jó módszer lett volna az időszámításra, ha Dantès már réges-régen föl nem hagyott volna vele.

Elvégezte dolgát, a tömlőctartó eltávozott.

Dantès mindenáron meg akart bizonyosodni, hogy szomszédja csakugyan abbahagyta-e a munkát.

Hallgatózott, figyelt.

Három nap óta csöndes volt minden odaát. Amióta megzavarta a munkát.

Dantès fölsóhajtott; nyilván nem bízik bennem a szomszéd.

Hanem azért nem csüggedt és egész éjjel dolgozott, két-három óra mulva azonban akadályra bukkant.

A vas nem fogott; elsiklott valami gyalult felületen.

Dantès megtapintotta és észrevette, hogy valami gerenda szorult a falba és az zárja le az üreget.

Most már csak fölötte vagy alatta lehet tovább ásni.

A boldogtalan fiatalember nem is álmodott efféle akadályról.

- Istenem, Istenem! - kiáltott föl kétségbeesetten, - mennyit könyörögtem, remélve, hogy meghallgatod foházkodásaimat! Isten, ki elvetted tőlem az élet szabadságát, ki megfosztottál a halál nyugalmatól, ki újra visszaadtál az életnek, légy irgalmas és ne hagyj elpusztulni a kétségbeesésben!

- Ki beszél Istenről és a kétségbeesésről egyazon időben? - szólalt meg egy hang, mintha a föld alól jönne. Az üreg öbléből visszazengve úgy hallatszott föl, mint valami síri szózat.

Edmondnak minden hajszála égnek állt és térden csúszott vissza.

- Embert, embert hallok beszélni!

Négy-öt esztendő óta nem hallott más hangot, mint a tömlőctartóét, a rabok szemében pedig a tömlőctartó már nem is ember, csak egy második, eleven ajtó a tölgyfaajtó mögött, s húsból való rostély a vasrostélyon.

- Az ég nevére, beszéljen tovább, aki megszólított, bár megrémített a szava. Kicsoda ön?

- Ön kicsoda, ön? - kérdezte a hang.

- Boldogtalan rab, - felelt Dantès minden tartózkodás nélkül.

- Micsoda nemzetbeli?

- Francia.

- Neve?
  - Edmond Dantès.
  - Foglalkozása?
  - Tengerész.
  - Mióta van itt?
  - 1815 február 28-ika óta.
  - Vétke?
  - Ártatlan vagyok.
  - És mivel vádolják?
  - Összeesküvéssel, hogy elősegítettem a császár visszatértét.
  - A császár visszatértét? Hát már nem a császár ül a trónon?
  - Lemondásra kényszerítették Fontainebleauban még 1814-ben, s Elba szigetére száműzték. De mióta lehet ön itt, hogy még ezt sem tudja?
  - 1811 óta.
- Dantès megborzongott; ez az ember négy esztendővel régebben sínylődik már e rettentő helyen.
- Jól van, ne ásson tovább, - folytatá a hang élénken, - inkább mondja meg, minő magasan van a nyílás, amit kívájnia sikerült?
  - Egyszint a földdel.
  - Mivel takarta el?
  - Az ágyammal.
  - Nem mozdították ki még ágyát a helyéből, mióta itt van?
  - Sohasem.
  - Hová nyílik a börtöne?
  - A folyósóra.
  - És a folyósó?
  - Az udvarra vezet.
  - Jaj nekem! - sóhajtott a hang.
  - Istenem, mi lelte?
  - Csalódtam; rajzaim tökéletlensége tévútra vezetett. Iránytűm nincsen, tervrajzomon egy vonal tizenöt lábnak felel meg a valóságban és ezt a falat én a vár falának hittem.
  - Hiszen akkor a tengerhez jutott volna!
  - Éppen az volt a szándékom.
  - És ha sikerül?
  - Úszva igyekeztem volna a környékbeli szigetek valamelyikét elérni, s megmenekülhettem volna, ha Daume vagy Tiborulen, vagy akár a szárazföld partját elérem.
  - El tudott volna odáig úszni?

- Isten adott volna hozzá erőt. De most már mindennek vége!

- Mindennek?

- Mindennek! Tömje be óvatosan az üreget, ne dolgozzék tovább, ne foglalkozzék semmivel és várja meg, míg többet mondhatok.

- De mondja meg legalább, kicsoda ön?

- Én... én... a 27. szám.

- Nem bízik bennem?

Edmond keserű kacagást hallott az üregből felé hangzani.

- Jó keresztény vagyok, - kiáltott föl ösztönszerűleg kitalálva, hogy el akarja hagyni ez az ember, - s esküszöm önnek a Megváltóra, hogy inkább megöletem magam, semmint hóhéraimkal megsejteném a valóságot. Az Istenre kérem, ne hagyjon el, ne fosszon meg a szavától, vagy esküszöm önnek, szétloccsantom a fejemet a falon, mert oda vagyok már végképpen és akkor az ön fejére száll a vérem!

- A hangját fiatal emberének ítélem. Hány éves?

- Nem tudom, mert nem tartottam számon az időt, amióta idejutottam. Annyit tudok csak, hogy éppen tizenkilenc esztendő voltam, mikor 1815 február 28-án elfogtak.

- Alig huszonhat esztendő, - mormolta az ismeretlen. Ilyen korban még nem lehet valaki áruló.

- Oh nem, nem! Esküszöm önnek, hogy inkább összekaszaboltatnám magam, mintsem eláruljam önt.

- Jól tette, hogy visszatartott, mert már más terv forgott a fejében, s el akartam hagyni önt. Hanem a kora megnyugtató; visszatérek, várjon.

- Mikor jön ismét?

- Számot kell vetnem körülményeinkkel. Várja meg, míg jelt adok önnek!

- De nem hagy el engem, ugy-e nem hagy magamra? Együtt szökünk, s ha nem tudunk elmenekülni, beszélgetni fogunk, mindegyikünk a maga szeretteiről. Kell, hogy önnek is legyenek szerettei!

- Egyedül állok a világon.

- Akkor engem fog szeretni. Ha fiatal még, barátja leszek, ha idősebb már, akkor a fia. Az én atyám már hetven éves lehet, ha ugyan él még szegény. Rajta kívül csak még egy fiatal leányt szeretek. Mercedes a neve. Atyám nem feledett el, abban bizonyos vagyok; hanem Isten tudja, gondol-e még rám a másik! Úgy fogom önt szeretni, mint az atyámat.

- Elhiszem; - tehát holnap!

E néhány szó, még inkább a hang, mely kísérte, meggyőzte Dantèst; nem kérdezősködött tovább, fölállt, a faltörmeléket a szokott elővigyázattal eltakarította és helyre tolta az ágyat.

Dantès úszott a gyönyörűségben; most már nem lesz egyedül, talán meg is szabadul; még a legrosszabb esetben is társa lesz a börtönben, s a megosztott fogság fele szabadság. A közös sóhaj csaknem ima már, s kettesben imádkozni, meghallgatott ima.

Egész nap örömpreselő szívvvel járkált föl-alá a börtönében. Olykor csaknem megfojtotta a túlárado öröm. Ágyára hanyatlott, s kezét dobogó szívére szorította. A folyosóról behangzó legcsekélyebb neszre az ajtóhoz rohant. Eszébe ötlött, hogy talán el akarják választani attól az

embertől, akit még nem ismer, de máris barátjaként szeret. Elhatározta, hogyha a börtönőr fölfedezné az üreget, azzal a kővel zúzná szét a fejét, amelyen korsója állott.

Jól tudta, hogy halálra ítélnék érte, de nem ölte volna-e meg a kétségbeesés is, mikor csupán az a csodálatos nesz tartotta életben?

Este, mikor a börtönőr jött, Dantès lefeküdt, hogy jobban eltakarja a még be nem fejezett üreget az ágy mögött. Furcsa szemeket vethetett az alkalmatlan látogatóra, mert az oda kiáltotta neki:

- No, megint feljött a hava?

Dantès nem felelt; tartott tőle, hogy remegő hangja mindent elárul.

A börtönőr fejét csóváltgatva ment el.

Az éj beálltával Dantès remélte, hogy szomszédja, fölhasználva a csöndet és homályt, megújítja a beszélgetést, de csalódott; az éj elmúlt, anélkül, hogy lázas várakozását a legcsekélyebb hang is megjutalmazta volna. Másnap azonban, a börtönőr eltávozta után, éppen az ágyát húzta el a faltól, mikor három egyenlő időközben tett koppantást hallott. Térdre esett.

- Ön az? - Itt vagyok!

- Egyedül van?

- Egyedül; a börtönőr csak este tér vissza; tizenkét óráig szabadok vagyunk.

- Feszíthetem a követ? - kérde a hang.

- Oh, igen, igen, tegye, tegye azonnal, könyörgök önnek!

Dantès egyszerre csak inogni érezte keze alatt a falat, melyhez az üregben támaszkodott; alig bűjt vissza, egész tömeg föld és kőtörmelék zuhant az alatta kivájt üregbe. Az üreg mélyéből, melynek nem látott a fenekéig, először csak egy fej bukkant elő, azután a váll, végre az egész ember.

XVI.

Egy olasz tudós.

Dantès megölelte új barátját, kire oly régen és oly türelmetlenül várt s az ablak felé vonta, hogy a beözönlő gyér világosság jobban megvilágítsa.

Kistermetű ember volt, talán inkább a szenvedéstől, mint az időtől deresedő hajjal. Szemei dús, de már szürkülő szemöldök alól tüzeltek elő; még fekete szakála melléig ért. Mély redőkkel barázdált sovány arca s határozott vonásai inkább erkölcsi, mint testi erőre vallottak. Homloka még most is gyöngyözött.

Rongyokká foszlott öltözetének már alig lehetett sejteni eredeti alakját.

Nem látszott többnek hatvanöt esztendősnél s élénk mozdulatai korántsem hirdették olyan idősnek, mint amilyenné a hosszú fogság tette.

Jóleső örömmel fogadta a fiatalember lelkesült kitöréseit. Fagyos lelke mintha fölmelegedett volna kissé e lángoló lelkesedésben. A fogadtatást jó szívvel köszönte meg bár keserű csalódás volt más börtönbe jutnia, mikor a szabadságot remélte visszanyerni.

- Mindenekelőtt el kell tüntetni az örök szemei elől minden legcsekélyebb nyomot. Minden attól függ, hogy semmit föl ne fedezzenek.

Az üreghöz lépett s a súlyos követ nagy könnyűséggel gördítette vissza a helyére.

- Nem járt eléggé óvatosan, - szólt fejét csóválva, - semmi szerszáma sincsen?

- S önnek van? - kérde Dantès elbámulva.

- Készítettem néhányat. Ráspolyon kívül mindenem van, ami csak kell; van vésőm, harapófogóm, fészítővasam.

- Végtelen kíváncsi vagyok, minő dolgokat csinálhatott.

- Itt a vésőm, nézze meg jól.

Bükkfanyélbe erősített szilárd éles pengét mutatott neki.

- Miből csinálta?

- Az ágyam egyik sarkvasából. Evvel vájtam ki magamnak az utat egészen idáig, gondolom ötven lábat.

- Ötven lábat! - kiáltott föl Dantès elrémülve.

- Lassan, fiatalember, halkabban beszéljen; gyakran megesik, hogy fülelnek az örök.

- Azt hiszik, egyedül vagyok.

- Mégis.

- És ön csakugyan ötven lábnyi utat vájt volna ki, míg idáig jutott?

- Igen, körülbelül ekkora távolság választja el a börtöneinket, hanem én, műszerek hiányában, rosszul számítottam ki az elhajlást s csak negyven lábat állapítottam meg az ötven helyett. Mint említém, azt hittem, hogy a külső falat ásom s áttörve, a tengerhez juthatok. A folyosóval párhuzamosan ástam, ahelyett, hogy keresztben törtem volna át a falat. Minden igyekezetem kárba veszett, mert tele van örökkel az udvar, hová e folyosó vezet.

- Igaz, hanem a folyosó szobámnak csak egyik fala mellett húzódik el; a többi három...

- Az egyik falat maga a szikla teszi; s tíz esztendei munkába kerülne, míg tíz aknafuró munkás utat vájna benne bányász-szerszámaival. Másik oldala szomszédos a kormányzó pincéivel s ezen az úton csöbörből vederbe jutnánk. A harmadik pedig, várjon csak, hová is vezethet a harmadik?

Ebbe a falba volt vágva a rés, mely ablakul és szellőztetőül szolgált. Kifelé egyre szűkült s még egy gyermek sem bújhatott volna keresztül rajta. Azonkívül a háromszoros vasrács még a leggyanakvóbb börtönőrt is megnyugtatta volna, hogy ezen az úton senki meg nem szökhetik.

A látogató az ablak felé tolta az asztalt.

- Álljon föl rá, - sürgette Dantès.

Dantès engedelmeskedett, felugrott az asztalra s eltalálva társa szándékát, hátát a falnak vetve nyújtotta felé a kezét.

Az ismeretlen, ki még csak a börtöne számával nevezte meg magát, s kinek Dantès még nem tudta az igazi nevét, korából alig gyanítható macskaügyességgel hágott az asztalra, onnan Dantès markába, végre vállára. Odafele, a bolthajtás miatt két rét kellett görbednie, csak úgy dughatta ki fejét a belső vasrácsok között, hogy leláthasson a mélybe.

Hirtelen visszarántotta fejét.

- Óh, óh, gyanítottam, hogy így van.

Lekúszott ismét az asztalra, és onnan a földre ugrott.

- Mit gyanított? - kérdezte szorongva a fiatalember, mellé ugorva.

Az ismeretlen elgondolkozott.

- Igen, gyanítottam. Börtönének negyedik oldala egy külső párkányra, afféle nyitott tornácra vezet, melyen az őrző szokott keresztül vonulni s ahol őrszemek állnak.

- Bizonyos benne?

- Láttam a csákót és a puskacsövet s azért húzódtam vissza oly hirtelen, hogy észre ne vegyen a katona.

- Így tehát?

- Börtönéből teljességgel lehetetlen elmenekülnünk.

- És akkor?...

- Teljék be Isten akarata!

S az agg arca megnyugvó lemondást fejezett ki.

Dantès tisztelettel nézett ez emberre, ki minden reménységről oly bölcs megnyugvással mondott le.

- De most már csak megtudhatom, hogy kicsoda ön? - kérdezte Dantès.

- Miért ne, ha érdekli még most is, mikor már nem használhatok önnek.

- Megvigasztalhat és támogathat, mert nagy erőt sejtek önben.

Az öreg szomorúan mosolygott.

- Faria abbé vagyok s mint említettem 1811 óta fogoly If várában; megelőzőleg három évig laktam a fenestrellesi börtönt. 1811-ben Piemontból Franciaországba helyeztek át. Akkoriban tudtam meg, hogy Napoleont fiúval áldotta meg az ég, s hogy ezt a fiút még bölcsőjében

Róma királyául jelölte ki. Álmodni sem mertem volna még akkor, amit ön mondott az imént, hogy alig négy évre rá elbukik ez az óriás. Ki uralkodik most Franciaországban? Talán II. Napoleon?

- Nem, XVIII. Lajos.

- XVI. Lajos öccse? Minő csodálatos útjai vannak a Gondviselésnek!... vajjon miért alázta meg azt, akit fölemelt már s miért emelte föl újra, akit megalázott?

Dantès bámulta ezt az embert, ki egy pillanatra elfeledte balvégzetét, hogy a másokéval foglalkozzék.

- Igen, igen, - folytatá, - úgy, mint Angliában I. Károlyt Crommwell, Cromwellt II. Károly követte s II. Jakobot talán valamelyik neje, rokona, vagy az orániai hercegek valamelyike fogja követni; egy *stathouder*, ki királlyá kiáltatja ki magát; és akkor következnek az új engedmények, azután az alkotmány, végül a szabadság! Ön meglátja még, fiatal ember, - szólt mélytűzü jőstekintetével Dantèsra nézve. - Fiatal még, ön még meg fogja látni!

- Igen, ha kijutok innen.

- Igaz, hiszen rabságban vagyunk; vannak pillanataim, mikor megfelejtkezem róla s gondolataim áttörnek e rettentő falakat.

- De tulajdonképpen miért fogták el önt?

- Engem? Mert arról találtam már 1807-ben álmodozni, amit Napoleon 1811-ben megkísérelt. Mert a töméntelen sok apró hercegség helyet, mik Olaszországot csupa jelentéktelen kis kényuraságokra darabolják, egyetlen, hatalmas, egységes birodalmat sürgettem, mint Macchiaveli. Mert egy második Caesar Borgiát véltem föltalálni egy megkoronázott fajankóban, ki csak azért mutatta, hogy megért, hogy könnyebben elárulhasson. Már VI. Sándornak és VII. Kelemennek is ez volt a terve. Hanem kudarcot fog vele vallani mindenki, ha még Napoleon sem tudta megalkotni. Úgy látszik, átok van Itálián!

S szomorúan horgasztotta le fejét.

Dantès képtelen volt felfogni, hogy teheti valaki kockára az életét ilyen érdekekért. Napoleont ugyani ismerte, mert látta és beszélt is vele, hanem fogalma sem volt VII. Kelemen és VI. Sándor kilétéről.

- Nem ön az a pap, - kérdezte Dantès, - mert félig-meddig osztozni kezdett a tömlöctartó és If minden lakójának véleményében, - nem ön az a pap, akiről azt hiszik, hogy... beteg?

- Akiről azt hiszik, hogy... bolond! Ezt akarta mondani, ugy-e?

- Nem mertem volna, - szólt mosolyogva Dantès.

- Igen, igen, - folytatta Faria keserűen fölkacagva, - igen bolondnak tartanak; én vagyok, aki a kormányzó vendégeit mulattatom és aki a gyermekek legmulatságosabb játékszere lennék, ha volnának gyermekek a siralomnak e borzalmas tanyáján!

Dantès megdöbbenve némult el. Majd ismét megszólalt:

- Végképp lemond tehát a szökésről?

- Kivihetetlennek, találom s Isten ellen való cselekedet a lehetetlennel tusára kelni.

- Nem kell csüggedni még! Nem lehet követelni a Gondviseléstől, hogy már az első kísérlet célra vezessen. Nem kezdheti-e újra, más módon, más irányban?

- Tudja ön, mit tettem én már eddig, hogy újrakezdést emleget? Tudja-e, hogy négy keserves esztendőmbe került, míg elkészítettem a szerszámaimat? Tudja-e, hogy két esztendő óta vájkálok már e földben, mely kemény, mint a gránit? Akkora köveket kellett elgördítenem,

hogy valamikor el sem hittem volna, hogy megmozdithatom. Naphosszat folytattam e titáni munkát s boldog voltam, ha estére csak egy hüvelyknyit is le tudtam kaparni e kővé vált vakolatból. Keresztül kellett törnöm egy lépcsőház boltozatát, hogy legyen hová rejtennem a földet, faltörmelékét és köveket s az üreg most már annyira tele van, olyan csordulásig raktam meg a kiásott holmival, hogy egy maroknyi porszemét sincs hová tennem. És mikor már-már célt értem, mikor végső erőmegfeszítéssel munkálkodtam szabadulásomon, az isteni akarat mást határozott. Ismétlem önnek, szabadságom visszanyerésére még az ujjamat sem mozdítom meg többé, mert Isten akarata, hogy örökké elvesztettem légyen.

Edmond lehorgasztotta fejét; nem akarta, hogy e keserű kifakadás után örömtől sugárzó arcába láthasson az abbé, fájdalmát pedig nem tudta megosztani vele, azon való örömeiben, hogy végre társra akadt.

Faria az ágy szélére ült, Edmond állva maradt előtte.

Dantès sohasem gondolt a szökésre. Némely dolog annyira lehetetlennek látszik, hogy az embernek eszébe sem jut megkísérelni, sőt ösztönszerűleg kerüli még a gondolatát is. Három esztendőt szentelni arra, hogy ötven lábnyi utat törve a falban, szédítő magasságban érjen a szabadba a tenger fölé, hol ötven, hatvan, talán száz lábnyi halálos ugrást kell megtennie; hol a sziklákon zúzza szét magát, ha ugyan nem küldte másvilágra már előbb egy puskagolyó; s még ha minden veszedelmet sikerül is kikerülnie, mérföldeket kell még átúsznia; mindez sokkal több volt, semmint le nem mondott volna róla s már tudjuk, hogy e lemondás hogyan vezette a halál gondolatára.

De most, mikor egy aggastyánt látott maga előtt az élethez oly görcsösen ragaszkodni, példát vett e kétségbeesett elszántságról, gondolkozóba esett s bátorságát mérlegelte. Ez a másik megkísérlte azt, ami neki csak eszébe sem jutott; ez a másik, aki nem oly fiatal, nem oly erős, nem oly ügyes, mint ő, ügyességgel, kitartással megszerezte magának a szerszámokat e lehetetlenséggel határos vállalkozáshoz, melyet egy elhibázott méret hiusított meg csupán. Ha ez a másik mindezt meg tudta cselekedni, ő is meg fogja tudni tenni; ha Faria ötven lábat ásott, ő százat fog ásni. Az ötven esztendő Faria három évet fordított e munkára; ő fele annyi idő sincsen, hatot is rászánhat. Faria, az abbé, a tudós, az egyház embere nem rettent meg attól, hogy a szigetekig kell úsznia és ő, a tengerész, a vakmerő bűvár, ki számtalanszor bukott a tenger alá egy korállágacskáért: visszarettent volna ettől a mérföldes úttól? Egy órába sem kerülne egy mérföld átúszása s nem hasította-e olykor órákig a vizet, anélkül, hogy egy percre is megpihent volna? Nem, nem, Dantèsnak csak bátorító példára van szüksége. Amit más megtehetett volna, ő is meg fogja cselekedni.

Elgondolkozott egy kissé. Azután megszólalt:

- Én rájöttem arra, amit ön kutat.

Faria megremegett, arcára volt írva, hogy nem csügged tovább, ha Dantès igazat mond.

- Ön? Rájött volna? Nos?

- A falba vájt út párhuzamosan halad a külső tornáccal?

- Igen.

- Alig lehet távolabb ötven lábnyra tőle.

- Legföljebb annyira.

- Az üreg közepén, tehát keresztben fogunk utat ásni kifelé. Ezúttal pontosabb számításokat fog tenni. Kijutunk a párkányra, megöljük az őrt és elmenekülünk. Csak bátorság kell hozzá s az van önnek bőven, a szükséges erő pedig kitelik tőlem. A türelemről és kitartásról nem is beszélek; ön már bizonyosságát adta, én pedig minden tőlem telhetőt el fogok követni.

- Ne folytassa tovább! Ön nem ismer még, kedves bajtárs és nem tudja, hogy erőmet, bátorságomat minő értelemben kell venni. Kitartásom mindenesetre van, azt hiszem, legalább elég kitartásra vall mindennap reggeltől estig, estétől reggelig dolgozni. Hanem értsen meg jól, nagy munkám közepette mindenkor az lebegett előttem, hogy Istennek szolgálak vele, ha teremtményeinek egyikét megszabadítom, ki nem veszhet el oly nyomorultul, hiszen ártatlan.

- Nem értem, - szólott Dantès, - a dolog most is változatlanul úgy van. Vagy bűnösnek tudja magát azóta, hogy összekerültünk?

- Nem, de nem is akarok azzá lenni. Mindmostanáig csupán a holt kövekkel viaskodtam s most ön azt ajánlja, hogy emberek ellen törjek. Át tudtam fúrni a falat, át tudtam szakítani a lépcsőházat, de egy emberi mellet átdöfni és egy életet semmivé tenni sohasem fogok tudni.

Dantès meglepetve tekintett rá.

- Hogyan, szabad lehetne s ilyen kicsinyes aggodalmaskodás tartja vissza?

- Én ön, - kérdezte Faria, - miért nem ütötte le a börtönőrt az asztal lábával, mikor ruháit magára öltve, megmenekülhetett volna?

- Mert nem jutott eszembe ez a lehetőség.

- Mert ösztönszerűleg irtózott e büntettől, annyira, hogy eszébe sem jutott! Természettől való érzéseink mindig megsűgják, hogy mit szabad tennünk, meddig mehetünk és mikor lépnénk át a jogos cselekedet határait. A természettől vérengző tigris alig érzi meg a zsákmányt, már rárohan és szétmarcangolja, mert ilyennek alkotta az isteni akarat. Engedelmeskednie kell az ösztöne szavának. Hanem az ember irtózik a vértől s nem a társadalmi törvények, hanem a természet örök törvényei tartják vissza a gyilkosságtól.

Dantès megzavarodott; valóban ez volt a magyarázata annak, ami elméjében vagy inkább szívében végbement, mert vannak olyan gondolatok, melyek nem az agyban, hanem a szívben fogamzanak.

- És ezalatt a tizenkét esztendő alatt, mióta fogva vagyok, - folytatta Faria, - végiggondoltam minden hirhedt szökési esetet. Vajmi ritkán sikerül az ilyesmi. Teljes siker csak a jól átgondolt és alaposan előkészített terveket koronázta. Ilyen volt Beauforté a vincennesi várból, Dubuquoi abbéé a Fort l'Évêqueből és Latudeé a Bastilleből. Olykor a véletlen nyújtja a legjobb alkalmat; várjunk rá türelemmel s használjuk fel, ha kínálkozik.

- Ön várhatott, - sóhajtott Dantès, - e hosszú munka állandóan foglalkoztatta s ha szünetelt, szórakozottan és megvigasztalta a reménység.

- Hanem én nemcsak ezzel foglalkoztam.

- Egyébbel is még ezenkívül?

- Irtam, vagy tanultam.

- Önnek tehát tollat, tintát és papirost is adtak?

- Azaz hogy magam csináltam magamnak.

- Tollat, tintát, papirost készített?

- Azt.

Dantès bámulta ezt az embert, hanem nagyon hihetetlenül hangzott füleiben ez a kijelentés. Faria észrevette, hogy kételkedik benne.

- Ha meglátogat, befejezett művet fogunk önnek mutatni. Eredményét a gondolataimnak, kutatásaimnak és életem minden tanulságának, melyre valamikor a római Colosseum, a velencei San-Marco és a firenzei Arno-part ihletett, mikor még távolról sem sejthettem, hogy

valamikor If várának falai között fogom megalkotni. Címe: *Értekezés az egységes olasz birodalom megalkotásának lehetőségéről*. Kinyomva hatalmas negyedréti kötet volna.

- És mire írta?

- Két ingre. Feltaláltam valami vegyületet, mely pergamensimává teszi a vásznat.

- Tehát kémikus is?

- Egy kissé. Ismertem Lavoisier-t, s Cabans barátom volt.

- Hanem ilyen mű megalkotásához történelmi kutatásokra is volt szüksége! Könyvei is vannak?

- Rómában ötezerkötetes könyvtáram volt. A sok olvasás rávezetett arra, hogy százötven válogatott munka, ha nem is foglalja magában az egész emberi tudást, éppen elég a legszükségesebbekre; három esztendőre szenteltem e művek áttanulmányozására s elfogatásomkor csaknem valamennyit betéve tudtam. Csekély megerőltetéssel most is vissza tudom idézni valamennyit. Könyv nélkül mondhatnám el önnek Thukydidest, Plutarchost, Livium, Tacitust, Stradát, Jornandest, Dantet, Montaignet, Shaksperet, Spinozát, Macchiavelli és Bossuet-t. Csak a legfontosabbat soroltam elő.

- Tehát több nyelvet is beszél?

- Öt élő nyelven beszélek: franciául, olaszul, angolul, spanyolul és németül; a hellén nyelv segítségével megértem az újjörögöt is, bár még csak mostan tanulom s egyelőre akadozva beszélem.

- Tanulja most?

- Igen, egy kis szótárt írtam össze a már ismert szavakból, s rendezve kombinálva, összevisszaforgatva most már ki tudom velük fejezni a gondolataimat. Körülbelül ezer szót tudok s bár a szótárakban alighanem több van százezernél, a legszükségesebbre ennyi is elég. Ékes-szóló nem leszek ugyan, de meg tudom magamat értetni s ezzel beérem.

Egyre jobban elbámulva, Edmond már-már természetfölöttieknek tartotta e rendkívüli ember tehetségeit. És tudta, hogy kákán keres csomót, mikor tovább kérdezősködött:

- De ha nem adtak önnek tollat, mivel írta azt a terjedelmes értekezést?

- Kitűnő tollakat készítettem magamnak a hatalmas galócák fejporcogójából, melyekkel a bőjti napokon szoktak nekünk kedveskedni. Ha ismernék ezt a pompás anyagot, többre becsülnék a belőle készült tollat a közönségeseknél. A szerda, a péntek és a szombat mindenkor kedves napom, mert olyankor gyarapodik a tollkészletem s bevallom, hogy történelmi dolgokat irogatni a legnagyobb gyönyörűségem. A múltba visszazállva, elfeledem a jelent s mikor szabadon csapongok a világhistóriában, eszembe se jut, hogy rab vagyok.

- És a tinta? Miből készíti tintát?

- Valamikor kályha lehetett a börtönömben, s azt nem sokkal idejöttem előtt falazhatták be; sokat tüzelhettek benne, mert rengeteg korom van az odvában. A kormot fel szoktam oldani abban az adag borban, amit vásárnaponként kapunk s pompásabb tintát már kívánni sem lehet. A kiválóan nevezetes részeket pedig vérrel szoktam írni. Megszúrom az ujjamat és kisajtolok belőle egy-két cseppecet.

- És mikor láthatom meg ezt a sok csodát?

- Amikor kedve tartja.

- Akkor hát tüstént!

- Kövessen!

És belépett a földalatti üregbe. Dantès követte.

XVII. Az abbé börtöne.

Kúszva ugyan, de elég könnyűséggel haladt át Dantès a földalatti úton, melynek túlsó vége az abbé börtönébe vezetett. Itt már annyira szűk volt az út, hogy még csúszva is alig lehetett rajta áthatolni. Az abbé tömlőce ki volt kövezve s éppen egy ilyen kőlap kifeszítésével kezdődött a munka a börtön leghomályosabb zugában.

Dantès alig hogy átjutott s kiegyenesedett, már kíváncsian ötlött a szemébe.

- Negyed egy van még csak, néhány órát együtt tölthetünk, - szólt az abbé.

Dantès körültekintett, óra után kutatva, melyről az abbé oly pontosan olvassa le az időt.

- Figyelje meg azt a sugarat, mely áthatol az ablakomon és vesse össze a falba vésett barázdákkal. E barázdák segélyével, melyeket a föld kettős mozgásának, s elliptikus pályájának megfelelően igyekeztem a falra vésni, pontosabban tudom az időt meghatározni, mintha óráim volna, mert az óra gyakran megbomlik, míg a föld és a nap soha meg nem csalhat.

Dantès előtt homályos volt ez a magyarázat; a napot a hegyek mögül előbukkanni, vagy a tenger vizében elmerülni látva, mindig azt hitte, hogy a nap kerüli meg a földet. A föld kettős mozgása pedig, mit sohasem vett észre, szinte lehetetlennek látszott előtte. Hanem társának minden szava oly csodálatos bő aknája volt előtte a tudomány titkainak, mint azok a kimeríthetetlen arany- és gyémántbányák, amelyeket még mint csaknem gyermek Guzarateben és Golcondában látott.

- Alig várom, hogy láthassam a kincseit, - szólt az abbénak.

Faria az elfalazott kürtőhöz lépett, s vésőjével, melytől egy pillanatra sem vált meg, kiemelte a követ, mely annak idején tűzhelyül szolgált, s meglehetősen mély üreget földött. Itt voltak elrejtve az említett holmik.

- Mit óhajt legelőször megtekinteni?

- Mutassa meg az olasz királyságról írt nagy művét.

Faria három vagy négy vászontekercset szedett ki a becses faliszekrényből, mely a papyrus-tekercsekhez hasonlóan volt felgöngyölve. Egy-egy tekercs négy hüvelyk széles és körülbelül tizenhét hüvelyk hosszú vászoncsíkból állott. A számozott szalagok az abbé anyanyelvén, olaszul voltak írva, s így Dantès is megérthette, ki provençei lévén, tökéletesen beszélt olaszul.

- Ennyi az egész; alig nyolc nappal ezelőtt írtam a hatvannyolcadik szalagra ezt a szót: vége. Két ingem s valamennyi zsebkendőm ráment; de ha kiszabadulnék innen, s találnék Olaszországban olyan könyvnyomtatót, aki ki meri nyomtatni, meg volna alapítva a hírem.

- Erről magam is meg vagyok győződve. De most mutassa meg a tollát is, mellyel képes volt megírni e munkát.

- Tessék, itt van.

S egy hat hüvelyk hosszú, ecset-vastagságú vesszőcskét mutatott neki, melynek végére cérnaszállal volt erősítve a még tintától fekete halporcogó; meghegyezve s végén bemetszve, mint a közönséges tollaké.

Dantès megvizsgálta s szemeivel keresgélt a finom műszer után, mellyel ilyen tökéletesen lehetett előkészíteni.

- A kést keresi, ugy-e? - kérde Faria. - Ez a mesterművem! Evvel a másik késsel együtt egy ócska vasgyertyatartóból csináltam.

A zsebkés úgy vágott, mint a borotva, a másikat pedig egyaránt lehetett szűrő s vágó szer-
számnak használni.

Dantès oly kíváncsian vizsgálgatta az abbé kis mesterműveit, mint azokat a távoli szigetek
félvad lakóitól hozott kezdetleges szerszámokat, amelyeket Marseilleben a ritkaságokkal
kereskedők boltjaikban látott.

- Azt már tudja, hogyan készül a tinta; mindig annyit készítek belőle, amennyire szükségem
van.

- Csak azon bámulok, hogy jutott ideje ennyi munkára a rövid napok alatt.

- Megtoldottam az éjszakákkal, - felelt Faria.

- Az éjszakákkal! Hiszen csak a macska lát sötétben!

- Azért adott az Isten értelmet az embernek, hogy pótolni tudja gyarló érzékeit. Szent tettem
világosságra is.

- Hogyan?

- A húsról leszedem a hájat és a zsiradékot megolvasztom, s mécsest öntök belőle.

- Az abbé olyanféle mécsest mutatott Dantèsnek, mint aminőt a sírok kivilágítására szoktak
használni.

- S honnan vesz hozzá tüzet?

- Itt a két kovakő meg a kanóc.

- És a gyújtó?

- Állítólagos bőrbajomra ként kértem, s nem tagadták meg.

Dantès lehorgasztotta fejét; e roppant lelkerő és állhatatosság megszégyenítette.

- Még ez nem minden, - folytatta Faria, - mert az embernek nem szabad minden kincsét egy
helyen tartania; hanem tegyük előbb ezeket helyre.

A kőlapot visszatették; az abbé port hintett rá és szétdőrzsolte, hogy észrevehetetlenné tegye
az eltávolítás nyomait. Azután félretolta az ágyat.

A szalmapárna mögött lyuk volt a falban, s a kőlap mögött, mely teljesen elzárta a levegőtől,
egy körülbelül huszonöt-harminc láb hosszú kötéllel hevert.

Dantès kipróbálta és teljesen alkalmasnak találta minden eshetőségre.

- Honnan szerezte a kötelet e csodálatos munkához?

- Eleinte néhány ingemet, azután a lepedőmet hasogattam szálakra még fenestrellesi fogsá-
gom alatt. Mikor idekísértek, szerit ejtettem, hogy minden szálát magammal hozzak és itt
folytattam a munkát.

- Nem vették észre, hogy ágylepedői nem voltak beszegve?

- Ujra beszegtem valamennyit.

- Mivel?

- Evvel a tűvel.

És az abbé, a ruha foszlányaiból előkeresgélt egy hosszú, hegyes halszálkát, melybe még akkor is be volt fűzve a cérna.

- Első tervem az volt, hogy kiszakítom a rácsot, mely nem oly sűrű, mint az öné. Hanem észrevettem, hogy az ablakom egy belső udvarra szolgál, s le kellett mondanom e nagyon is vakmerő szándékról. A kötélletrát azonban valami előre nem látható esetre mégis megtartottam. Ki tudja, minő módon ad alkalmat a szökésre valamikor a véletlen!

Bár egészen a kötélletra vizsgálatába látszott merülni, Dantès e pillanatban mégis másra gondolt. Eszébe ötlött, hogy ez a rendkívül eszes, találékony és széles látkörű ember talán világot tudna vetni abba a sötét útvesztőbe, melyben ő maga botorkált.

- Min töri a fejét? - kérde mosolyogva az abbé, ki Dantès elmerülését bámulatnak tulajdonította.

- Elgondolkoztam azon a rengeteg tudáson, mely még itt is ennyit tudott teremteni! Mi lett volna önből, ha szabadon marad, odakünn a világban?

- Talán semmi. Talán minden tudásomat elfecséreltem volna. Csak a szükségben aknázzuk ki mindazt, ami lelkünk mélyén van; a puskapor is csak akkor hat igazán, ha csőbe szorítjuk. A fogság egyetlen pontra irányította elágazó képességeimet, s valamennyinek e szűk helyen kellett érvényesülnie; mint bizonyára ön is tudja, a felhők tömörülése szüli a villamosságot, a villamosság a villámot, a villám a fényt.

- Nem, én semmit se tudok, - szólt Dantès, lesújtva saját tudatlanságától; - szavainak egy része érthetetlen előttem. Mily boldog ön, hogy annyit tud!

Az abbé mosolygott.

- Vallja be, hogy két különféle dologra gondolt e percben.

- Igaz.

- De csak az elsőt fejezte ki. Mi a másik?

- Arra gondoltam, hogy ön már elbeszélte élete történetét, de én még tartozom önnek az enyémmel.

- Az ön élete, fiatalember, nagyon kurta még arra, hogy nagy eseményeket foglaljon magában.

- Egész életem története csak egy irtózatoss csapás, olyan csapás, aminőt nem érdemeltem meg, s szeretném, ha bosszút állhatnék azokon, kik a fejemre zúdították, hogy ne káromoljam többé az Istent.

- Teljesen ártatlannak tudja magát abban, amivel vádolják?

- A lehető legártatlanabbnak, atyám és Mercedes, legdrágább szeretteim fejére esküszöm.

- Mondja el hát, - szólt az abbé, elzárva a kis rejteket s ágyát helyére visszatolva, - mondja el élete történetét.

Dantès elmondta mindazt, amit történetének nevezett, s mely mindössze egy indiai és két vagy három levantei utazásra szorítkozott. Végre áttért utolsó útjára, Leclère kapitány halálára, a rábizott csomagra, a tábornaggal való találkozásra, a Noirtierhez címzett levélre, azután a Marseillebe való visszatérésre, találkozására édesatyjával, szerelmére, az eljegyzésre, a lakomára, elfogatására, a kihallgatásra, ideiglenes fogságára az igazságügyi palotában, végül idejutásának körülményeire. Az ezen túl történetekkel már nem tudott beszámolni, még azt sem tudta, mennyi ideje raboskodik.

Elbeszélésének befejezése után az abbé mély gondolatokba merült. Azután megszólalt:

- Van egy mélyértelmű nagy természeti igazság, mint már az imént említettem önnek, hogy t. i. az ember, ha csak már egyenesen gonosz hajlamokkal nem születik, ösztönszerűleg irtózik a bűntől. A természetes ember lelkével nem fér össze a bűn, hanem a művelődés, az egyre szaporodó igényekkel megtanított bennünket a bűnre, melynek csábító ereje gyakran diadalmasan küzd meg a bennünk lakó természetes jó ösztönökkel s rossz útra vezérel. Innen származik a mondás: «Ha ki akarod kutatni a bűnöst, abban keresd, kinek érdekében volt a bűnt elkövetni.» Kinek lehetett érdekében az ön eltűnése?

- Senkinek a világon! Kinek állhatott volna érdekében ilyen semmiséget eltenni láb alól, mint én!

- Ebben a válaszban sem logika, sem józan gondolkodás nincsen. Kedves barátom, minden kölcsönös ezen a világon; s elkezdve a királytól, ki az utódja útjában áll: egészen a kis hivatalnokig, ki a számfölöttit gátolja az előmenetelben, - mindenkinek terhére van valaki; mert ha a király meghal, utódjára száll a korona, s ha kidől a hivatalnok, ezerkétszáz livrees évi fizetést örököl utána a számfölötti. Ez az ezerkétszáz livre az ő civillistája, s éppen olyan szüksége van rá, mint a királynak a tizenkét millióra. A társadalmi létra legalsóbb fokától a tetőig, minden egyes embert apró érdekek kötnek össze a többivel, mint Descartes világában az atomokat. Csakhogy e forgó érdekvilág annál szélesebb körre terjed, mennél magasabban van. Olyan, mint egy fordított csigasor. De térjünk vissza az ön világára; ön tehát éppen kapitányi kinevezése előtt állott?

- Igen.

- S egy szép fiatal leányt készült elvenni?

- Igen.

- Kinek volt érdekében, hogy ne ön legyen a *Pharao* kapitánya? Kinek volt érdekében, hogy ne vegye el Mercedest? Feleljen legelőször is az első kérdésre, mert a rendtartás minden talány kulcsa. Kinek volt érdekében, hogy ne ön legyen a *Pharao* kapitánya?

- Senkinek; nagyon szerettek a hajón. Ha a matrózoktól függött volna parancsnokot választani, minden bizonnyal engem választottak volna meg. Egyetlen embernek lett volna némi oka ezt meggátolni, kivel megelőzőleg összetűzve, szerettem volna megvívni, ha vissza nem utasította volna a kihívásomat.

- Várjon csak. Hogy hívják ezt az embert?

- Danglars a neve.

- Minő tisztséget viselt a hajón?

- Számvevő volt.

- Ha csakugyan kapitánnyá lett volna, megtartotta volna őt továbbra is ebben a minőségben?

- Ha tőlem függött volna; semmi esetre sem, mert számadásaiban nem egyszer fedeztem föl csalást.

- Jól van. Részt vett valaki a Leclère kapitánnyal való utolsó beszélgetésében?

- Senki, egyedül voltunk.

- Nem is hallhatta senki a beszélgetést?

- Lehet, mert az ajtó nyitva volt és... várjon csak... igen, igen, Danglars éppen abban a pillanatban, haladt el az ajtó előtt, mikor Leclère kapitány átadta a tábornagynak szánt csomagot.

- Nyomon vagyunk már! Kísérte valaki mikor Elbán partra szállott?

- Senki.
- És ott levelet bíztak önre?
- Igen, a tábornagy.
- Mit tett a levéllel?
- Tárcámba tettem.
- Magával vitte a tárcát? Hogyan férhet egy akkora tárcsa az egyenruha szűk zsebébe, melyben hivatalos leveleket is lehet hordani?
- Igaza van, a tárcám a hajón maradt.
- Tehát csak a hajón tette a levelet tárcájába?
- Igen.
- És Porto-Ferrajotól a hajóig hol volt a levél?
- Kezemben tartottam.
- Így tehát, mikor visszatért a *Pharao*-ra, mindenki láthatta, hogy levél van a kezében?
- Igen.
- Mint Danglars, mind a többiek?
- Mint Danglars, mind a többiek.
- Most jól figyeljen rám; szedje össze minden emlékezőtehetségét. Emlékezik még, minő kifejezésekkel éltek abban a levélben?
- Óh igen, háromszor is átolvastam és minden szava megmaradt emlékezetemben.
- Mondja el.

Dantès egy pillanatig elgondolkozott. Azután elmondta egész terjedelmében:

«A trónnak és vallásnak egy rendületlen híve értesíti a királyi ügyész urat, hogy a *Pharao* Edmond Dantès nevű kormányosa, ki Smyrnából, Nápoly és Porto-Ferrajo érintése után ma reggel érkezett ide, levelet vitt Murattól a trónbitorlóhoz, s levelet hoz a trón bitorlójától, mit a párisi bonapartista-comiténak szándékozik átadni.

Bűnének bizonyítását elfogatása alkalmával vagy ő nála magánál, vagy az atyjánál, vagy a *Pharao* fedélzetén levő fülkében lehet megtalálni.»

Az abbé vállát vonogatta.

- Világos; mint a nap, s önnek nagyon jószívűnek, nagyon jámbornak kellett lennie, hogy azonnal át nem látott a szitán.
  - Ugyan! Rengeteg alávalóság lett volna az!
  - Milyen volt Danglars rendes írása?
  - Szép, dőlt betűket vetett.
  - S milyennel volt a névtelen levél írva?
  - Nagyon kusza betűkkel.
- Az abbé elmosolyodott.
- Eltorzított betűkkel, ugy-e?

- Sokkal határozottabb írás volt, semmint eltorzítottanak nevezhetném.

- Várjon csak, - szólt Faria.

Fölragadta a tollat, vagyis inkább azt a szerszámot, amit tollnak nevezett, s tintába mártva, balkézzel írta le a följelentés bekezdő sorait egy, az ő módján pergamenné változtatott vászondarabra.

Dantès visszahőkölt s szinte rémülettel meredt az abbéra.

- Bámulatos! - kiáltott föl. - Hogyan hasonlíthat egymáshoz ennyire két írás?

- Mert ezt a föladó levelet balkézzel írták. És én megfigyeltem, hogy a jobbkézzel vetett írás rendkívül különböző lehet, de balkézzel csaknem mindenki egyformán ír.

- De hiszen ön mindent látott, mindent megfigyelt!

- Folytassuk, folytassuk a dolgot.

- Igen, igen folytassuk!

- Térjünk át a második kérdésre.

- Várva-várom.

- Kinek állott érdekében, hogy ne vegye nőül Mercedest?

- Legföljebb annak a fiatalembernek, aki szintén szerette.

- Neve?

- Fernand.

- Spanyol?

- Katalán.

- Fölteszi róla, hogy ő írta azt a levelet?

- Nem, legföljebb leszúrt volna, ha elér valahol.

- Igen, ez a spanyol természet; a gyilkosságtól nem riad vissza, de a gyávaságtól iszonyodik.

- Különben honnan is tudhatta volna a levélben felsorolt részleteket!

- Senkivel sem közölte ezt a dolgot?

- Senkivel.

- Még a kedvesével sem?

- Még a menyasszonyommal sem.

- Akkor Danglars tette.

- Óh most már én is bizonyos vagyok benne.

- Várjon csak... Ismerte Danglars Fernandt?

- Nem... De mégis... Valami eszembe jutott.

- Mondja csak, talán nyomra vezet.

- Az eljegyzésemet megelőző napon együtt láttam őket Pamphile apónál. Danglars vidám volt és csupa szivesség, Fernand sápadt és nagyon izgatott.

- Egyedül voltak?

- Nem, egy harmadik is csatlakozott hozzájuk. Caderousse, a szabó, régi ismerősöm, aki valószínűleg megismertette őket egymással; hanem az már akkor egészen el volt ázva... Igen, igen... hogy is nem jutott előbb az eszembe, az asztalon a poharak között írószereket is láttam. Oh a gyalázatosak, az alávalók!
- Akar-e még mást is megtudni? - kérdezte nevetve az abbé.
- Igen, igen, hiszen ön mindent napfényre hoz. Szeretném tudni, miért hallgattak ki engem csak egyetlen egyszer, miért nem kerültem bíróság elé s miért vetettek börtönbe ítélet nélkül?
- Ez már nehezebb dolog lesz; az igazságszolgáltatás útjai homályosak és titokzatosak s nem könnyű eligazodni rajtuk. Amit idáig földerítettünk, az csak gyermekjáték volt. Most azonban a lehető legpontosabb adatokat kell felsorolnia.
- Csak kérdezzen, mert ön valóban tisztábban látja a velem történeteket, mint én magam.
- Ki hallgatta önt ki? A királyi ügyész, a helyettese, vagy valamelyik vizsgálóbíró?
- A helyettes.
- Fiatal, vagy már idős ember?
- Huszonhét, huszonnyolc esztendő.
- Helyes! Romlott még nem lehet, de föltétlenül nagyravágyó. Hogyan bánt önnel?
- Inkább nyájasan, mint hivatalos szigorúsággal.
- Mindent elmondott neki?
- Mindent.
- És a kihallgatás folyama alatt nem vett észre semmi változást a magaviseletében?
- Nagyon megdöbbennek látszott, mikor elolvasta azt a levelet, mely engem oly nagy bajba kevert. Kellemetlen helyzetem nagyon aggasztotta.
- Kellemetlen helyzete?
- Igen.
- És bizonyos ön abban, hogy ön miatt aggódott?
- Kétségtelen jelét adta jóindulatának.
- Mennyiben?
- Elégette az ellenem szolgáló egyetlen bizonyítékot.
- Melyiket? A följelentést?
- Nem, a levelet.
- Bizonyos benne?
- Előttem történt.
- Az már más; akkor az az ember sokkal alávalóbb gazember, mint ön gondolja.
- Becsületeмre, megborzongatnak e rettenetes szavak! Tehát az egész világ tigrisekből és krokodilusokból áll?
- Még pedig kétlábu tigrisekből és krokodilusokból, melyek sokkal veszedelmesebbek.
- Folytassuk, folytassuk!
- Szívesen. Tehát elégette a levelet?

- Ezekkel a szavakkal: «Szeme láttára semmisítem meg az ön ellen szóló egyetlen bizonyítékot!»

- Sokkal nagyszerűbbnek találom cselekedetét, semmint természetesnek vehetném.

- Gondolja?

- Bizonyos vagyok benne. Kihez volt címezve a levél?

- Noirtier úrhoz, Párisba, a Coq-Héron-utcába.

- Nem gondolná, hogy annak a levélnek az eltünése valamiképpen érdekében állott volna a helyettes ügyésznek?

- Nem lehetetlen, mert háromszor is megfogadtatta velem, hogy - mint mondá, - saját érdekében hallgassak e levélről. Meg is esketett, hogy soha senki előtt ki nem ejtem azt a nevet, akihez a levél címezve volt.

- Noirtier? Noirtier?... Ismertem egy Noirtiért az öreg etrusiai királynő udvarában, egy Noirtiért, ki a forradalomban a Gironde-párthoz csatlakozott. Hogy hívták az ügyész helyettesét?

- Villefort a neve.

Az abbé fölkapagott.

Dantès elbámult.

- Mi baja van? - kérdezte.

- Látja ezt a napsugarat?

- Látom.

- Világosabban látom már az egész dolgot, mint ezt a ragyogó sugarat. Szegény gyermek, szegény fiatalember! És az a hivatalnok csupa szívesség volt?

- Igen.

- És a szíves pártfogó elégette, megsemmisítette a levelet?

- Igen.

- Szóval, a hóhérok szállítója megeskette, hogy soha ki nem ejti a Noirtier nevet?

- Igen.

- Micsoda vakság! Tudja ön, ki ez a Noirtier? Az apja!

Ha a lecsapó villám a pokol torkáig vájta volna ki a földet Dantès lábai előtt, akkor sem hőkölhetett volna vissza nagyobb iszonyattal. E váratlan kijelentés végképp lesújtotta. Kezeit lüktető halántékára szorítva hajtogatta egyre:

- Az apja, az apja!

- Igen, apja, Noirtier de Villefort.

Most egyszerre minden világos lett előtte, ami eddig homályos volt. Villefort különös magaviselete a kihallgatás alatt, a megsemmisített levél, a kívánt eskü, az inkább könyörgő, mint fenyegető hang. Egyszerre minden eszébe jutott. Egészen elkábult és tántorogva lépett az alagút nyílásához, mely az abbé börtönéből az övébe vezetett.

- Magamra kell maradnom, hogy mindent jól átgondolhassak.

Börtönébe jutva, ágyára hanyatlott és a tömlőctartó még este is mozdulatlanul, feldúlt arccal, egy pontra szegezett szemekkel találta ugyanazon a helyen.

A lázas izgatottságban gyorsan röptek az órák. Mindent meghányt-vetett magában s végül rettentő esküt tett.

Merengését Faria szakította félbe, ki a tömlőctartó látogatása után vacsorára hívta magához. Mint általánosan ismert szórakoztató bolond, némi előnyt élvezett s vasárnaponként kivételesen bort és fehér kenyeret kapott. Erre hívta meg most fiatal barátját.

Dantès követte. Az imént még feldúlt arca visszanyerte előbbi nyugalját, de merevebbnek és elhatározottabbnak látszott. Az abbé merőn tekintett rá.

- Sajnálom, hogy segélyére voltam kutatásaiban s bánom, hogy minderről felvilágosítottam.

- Miért?

- Mert akaratlanul is szívébe loptam azt az érzelmet, mit még talán nem ismert: a bosszúvágyat.

Dantès mosolygott.

- Beszéljünk egyébről.

Az abbé fejcsóválva nézte, azután engedve Dantès kérelmének, másra terelte a beszélgetést.

Az abbé társalgása, mint mindazoké, kik sokat szenvedtek az életben, tömérdek tanulsággal teljes és mindenkor lebilincselő volt. Mindamellet sohasem volt annyira önző, hogy saját bajaival kényszerített volna másokat foglalkozni.

Dantès leste minden szavát. Örült, ha az abbé olyan dolgokra tért, melyek már ismeretesek voltak előtte vagy egyenesen a tengerészetre vonatkoztak s talán még jobban, mikor ismeretlen dolgokról beszélt s új dolgokra vetett világot, mint az északi fény a sarkvidéki utazónak csodálatos káprázatával az ismeretlen tájakra. Dantès megbecsülte az áldott véletlent, mely e rendkívül értelmes, kiváló szellem közelébe hozta, ki megnyitotta előtte a morál és a tudományok mélységeit.

- Bármily csekély képességeim legyenek is, részt követelek az ön rengeteg tudásából s ha egyébert nem, tanítgasson azért, hogy el ne únja magát velem. Igaz ugyan, hogy önnek kedvesebb lehet a magány, mint ilyen magamfajta műveletlen ember társasága, de ha teljesíti kérelmemet, megígérem, hogy sohasem gondolok többé menekülésre.

Az abbé elmosolyodott.

- Az emberi tudás oly véges, fiam, hogy ha megtanítom önt a matematikára, fizikára, történelemre és arra a néhány élő nyelvre, melyet beszélek, kimerítettem egész tudásomat. Két esztendő bőven elegendő, hogy megosszam önnek minden tudásomat.

- Két esztendő! Gondolja, hogy két év alatt mindezt megtanulhatnám?

- Alkalmazni talán nem, hanem a fő alapelveket minden esetre megtanulhatja. Tanulni azonban még nem jelent tudást; vannak tudósok és vannak bölcsek; az elsővé az emlékező tehetőség, másikká az elmélkedés, a filozófia.

- És a filozófiát nem lehet elsajátítani?

- Nem, a filozófia minden tudományok összessége; mit csak a lángész tud alkalmazni, elsajátítani tehát sohasem lehet. A filozófia az a sugárzó felhő, mely Krisztust az egekbe emelte.

- Legelsőbbben is mire fog tanítani? Alig várom, hogy belekezdjünk; szomjazom a tudást.

- Mindenre meg fogom tanítani.

Még aznap este összeállították a tanítás rendjét, mit másnap már meg is kezdték. Dantèsnek csodálatos emlékező tehetsége s rendkívül könnyű felfogása volt. A matematikai tudományok iránt való hajlandósága könnyűvé tette, hogy mindent egybevetés útján fogjon föl, a tenge-részlélekben lakozó költőiség pedig ellensúlyozza a számvetés és mértan merev szabályait. Az olasz nyelven kívül értette kevésbé az újjörögöt is; ezt keleti utazásai alkalmával sajátította el. E nyelvek ismerete könnyen felfoghatóvá tette a többiek belső szerkezetét is s hat hónap múlva már angolul és németül kezdett beszélni.

- Akár a tanulmányokban talált gyönyörűség, akár a szótartás kötelező ereje folytán, tényleg nem tett említést többé a menekülésről. A tanulás mellett röptek a napok. Egy év múlva egészen más emberré lett Dantès.

Faria azonban, dacára az állandó szórakozásnak, napról-napra jobban elkomorult. Szüntelenül egy gondolat látszott gyötörni órákig elmerengett, sóhajtozott, majd hirtelen fölugorva, lecsüggedt fövel, keresztbe font karokkal járkált föl s alá a börtönében.

Egy ilyen körséta alkalmával hirtelen megállt és fölkiáltott:

- Ne volnának csak örök!
- Ha ön is úgy akarná, egyszer csak nem volnának, - szólt Dantès, mert átlátott az abbé gondolatain.
- Ismétlem önnek, hogy borzadok a gyilkosságtól.
- De a mi esetünkben csak önvédelemből és önfenntartási ösztönből történne meg!
- Még sem tudnám megtenni soha.
- De gondolatai mégis csak e körül forognak.
- Szüntelenül, szüntelenül!
- Talán módot is talált már a szökésre? - kérdezte élénken Dantès.
- Igen, ha a tornácra egy vak, meg egy süket őrt állítanának.
- Legyen hát süket és vak! - kiáltott oly fenyegető hangon, hogy az abbé megborzongott tőle.
- Nem, nem, lehetetlen!

Dantès ragaszkodott e tárgyhoz, de az abbé fejét rázva tiltakozott, s nem felelt további kérdéseire.

Három hónap mult el ismét.

Egy nap azt kérdezte Dantéstól az abbé, hogy erős-e? Dantès szó nélkül kapta föl a vésőt és patkóvá görbítette, majd újra kiegyenesíté.

- Megigéri, hogy az őrt csak végső szükség esetén öli meg?
- Becsületemre fogadom.
- Akkor keresztülvihetjük a tervet.
- Mennyi időbe kerül?
- Legalább egy esztendőbe.
- S azonnal belefoghatunk?
- Haladéktalanul.
- Oh, lássa, lássa, egy egész évet elvesztegettünk!

- Elveszettnek tartja azt az időt, valóban?

- Bocsásson meg, - hebegte Edmond elpirulva.

- Semmi bocsánatkérés! - szólt az abbé. - Emberek vagyunk, gyarlók vagyunk, s ön a legjobbak közül való, kiket valaha ismertem. Figyeljen jól, ez a tervem:

Az abbé megmutatta a két börtön és az összekötő alagút tervrajzát. Az alagút közepéről akna vezetett rajzában a külső tornácig, hol az őrszem állott. A párkányig jutva, a tornác burkolatát képező kőlapok valamelyikét alá kell ásniok, s ha a kőlap a kellő pillanatban beszakad az ör léptei alatt, Dantès rárohan az üregbe hulló katonára, megkötözi, betömi a száját, azután a tornác ablakán eljuthatnak a külső falakig, hol a kötélletra segítségével lebocsátkoznak.

Dantès szeme fölragyogott és tapsolt örömeiben. A terv oly egyszerű volt, hogy sikerülnie kellett.

A derék aknafúrók a hosszú pihenés után nagy buzgalommal láttak még aznap munkához. Hiszen az a munka mindkettejük legtitkosabb gondolatainak megvalósulása volt.

Csak a tömlőctartó látogatása alatt tartottak szünetet, mikor külön-külön vissza kellett térniök tömlőceikbe. A börtönőr csoszogó lépteit mindig meghallották, s a kellő pillanatban visszatérve, nem lephették meg egyikőjüket sem. Az új alagútból kiásott földet, mely a régít egészen betöltötte volna, maroknyi adagokban, a legnagyobb óvatosság mellett szórták ki felváltva az ablakok valamelyikén. Mindig porrá törték előbb, s a szél nyomtalanul vitte magával.

A vésővel, késsel és kis emelőfával folytatott munkában lassanként eltelt egy egész esztendő. Faria azért nem hagyta abba az oktatást, s állandóan több nyelven beszélve Dantèsvel, megismertette vele a nemzetek és a nagy emberek történetét, akik elmúlhatnak és eltűnhetnek, de dicsőségük örökké fennmarad. Az abbénak, mint az előkelő világ emberének, kifogástalan modorát, nagyúri magatartását lassanként elsajátította ő is. Esetlen és darabos volt eddig, de most mindazt a finomságot elsajátította, mit csak a magasabb osztályokkal való érintkezés és az előkelő emberekkel való társalgás adhat meg.

Tizenöt hó múlva elkészült az alagút s egészen a tornácig jutottak; fejök fölött tisztán hangzott már az ör lépteinek kongása a kövön. Biztosság okából be akarták várni a legközelebbi sötét, holdvilágtalan éjszakát. Csak attól tartottak, hogy a földréteg idő előtt talál beszakadni. Ezen is segítettek; föltámasztották egy, az alapépítményben talált cölöppel. Dantès éppen evvel bajlódott, mikor az abbé kétségbeesett kiáltása hatott hozzá, ki a kötélletra tartására szánt horog köszörülésével foglalkozott. Berohant hozzá; az abbé halálsápadtan, verejtékes homlokkal, görcsösen összeszorított ököllel állt a szoba közepén.

- Istenem, mi lelte?

- Hamar, hamar!... Hallgasson meg!

Dantès ijedtében elejtette a vésőt, mikor Faria ólomszínű arcát, mélyen beesett szemét, fehér ajakát, felborzadt haját megpillantotta.

- Mi lelte?

- Végem van! Hallgasson meg. Egy rettenetes, talán halálos baj kerülget; érzem, hogy a roham már nincs messze; elfogatásom előtt is előfordult már valamikor. Egyetlen szer segíthet csak rajtam; siessen a szobámba, emelje föl az ágyat, egyik lába ki van vájva belül; piros folyadékkal félig telt kristályüvegcsét fog benne találni, hozza ide hamar; vagy nem, nem, inkább magam megyek, itt meglephetnek, segítsen odáig támolyognom, míg van bennem valami kis erő. Ki tudja, mi történhetik és meddig tart a roham!

Dantès nem vesztette el a fejét, bár végtelenül lesújtotta ez az új csapás. Szerencsétlen rabtársát maga után vonszolva, kínos lassúsággal jutott el az üreg túlsó végéig. A szobába érve, azután végignyújtózta ágyán az abbét.

- Köszönöm, - hörögte fuldokolva az abbé s végigborzongott, mintha jeges fürdőből lépett volna ki. - A nehézkór kerülget; talán meg se rezzenek s egy jajsztót sem fog hallani tőlem, de lehetséges, hogy tajtékezni, tombolni és ordítani fogok; igyekezzék akkor elfojtani a kiáltó-
zást, mert ha meghallják odafönn, aligha más helyiségbe nem visznek, s örökre elválasztanak egymástól. Ha mozdulatlanul, jéghideg testtel fekszem már, mint a halott, akkor, jól értsen meg, csupán akkor, feszítse szét a fogaimat a késsel és öntsön e folyadékból nyolc-tíz cseppet a nyelvemre. Talán magamhoz fogok térni.

- Talán? - kiáltott fel fájdalomában Dantès.

- Ide, ide! segítség!... megha... megha...

A roham oly heves volt és oly hirtelen következett be, hogy a szerencsétlen abbé ajkán kettévágta a szót. Görcsösen összeráncolt homlokán a halál árnyéka vonult át sötéten és komoran, mint tengeren a zivatar. Szeme kidülledt, szája habzott, arcán kidagadtak az erek; rángatódzott és kiabált, de kívánsága szerint Dantès elfojtotta hangját az ágytakaróval. Két óráig tartott a roham. Azután erőtlenül zuhant vissza az ágyra, vonaglott még egy darabig, majd teljesen megmerevedett, fehérebben a márványnál, hidegebben a börtön falánál.

Edmond bevárta, míg a test holtmervvé nem lett, azután hallatlan erőfeszítéssel sikerült a fogai közé dugott pengével szétfeszíteni a görcsösen összeszorított állkapcsokat. Tízet csöppentett szájába a folyadékból és várakozott.

Elmult egy óra anélkül, hogy az agg megmoccant volna; Dantès attól tartott, hogy késve cselekedett, s haját tépte kétségbeesésében. Végre gyenge pirosság futotta el az arcát, kidülledt szeme visszanyerte a régi jószágos kifejezést, könnyű sóhaj lebbent el ajkáról és megmozdult.

Dantès ujjongott örömében.

A beteg még nem tudott beszélni, de látható rémülettel mutatott az ajtó irányába. Dantès figyelt, s a tömlőctartót hallotta lefelé csoszogni a lépcsőn. Hét óra volt már, de Dantèsnek eszébe sem jutott a börtönőr.

Rohant az alagút felé, átkúszott rajta, s helyére téve a kölapot, szobájába ért.

Egy szempillantás múlva kinyílt az ajtó, s a börtönőr szokás szerint az ágyon ülve találta foglyát.

Alig tette ki a lábát, alig hangzottak el léptei a folyosón, nem türtőztethette magát tovább, étlen-szomjan sietett vissza az abbéhoz.

Faria visszanyerte már öntudatát, de még mindig mozdulatlanul kinyújtózva, halálra fáradtan feküdt az ágyán.

- Alig hittem, hogy viszontláthatom még, Edmond.

- Miért? Halálosnak hitte a rohamot?

- Nem, de minden készen van már a szökésre és azt hittem, elmenekül.

A nemes harag pirja futotta el Dantès arcát.

- Ön nélkül? S valóban képesnek tartott volna rá?

- Tévedtem, belátom... De olyan gyenge, olyan megtört, olyan erőtlen vagyok.

- Ereje vissza fog térni, csak nem kell elcsüggedni, - szólt Dantès, az ágy szélére ülve s Faria kezeit melengetve.

Az abbé tagadólag rázta a fejét.

- A legutóbbi alkalommal alig tartott fél óráig a roham, utána megjött az étvágyam és nem volt szükség segítségre, hogy fölkelhesek. Ma meg se tudom mozdítani a lábamat és a jobb karomat, fejem zúg s aligha vértolulás nincs az agyamban. Harmadszorra vagy egészen meg fogok bénulni, vagy rögtön megöl a roham.

- Nyugodjék meg, nem fog meghalni; ha bekövetkezik a harmadik roham, már nem itt fogja élni. Ha szabadok leszünk, még könnyebben háríthatjuk el a veszedelmet, mert minden szükséges szer rendelkezésünkre fog állani.

- Erről már hiába is álmodozik édes barátom, mert ez a roham örökös rabságra kárhoztatott. Elbénult testtel nem lehet menekülni.

- Várni fogunk. Várunk egy hetet, egy hónapot, vagy kettőt is, ha kell; azalatt újra erőre kap. Minden készen van már a szökésre, bármely percben szabadok lehetünk. Mikor kijelenti, hogy elég erősnek érzi magát az úszásra, végrehajtjuk a tervet.

- Úszni én többé sohasem fogok, karom nemcsak ideig-óráig, hanem örökre elbénult. Próbálja csak fölemelni, milyen súlyos.

A kar érzéketlenül hullott vissza, mikor Dantès elbocsátotta.

- Hiszi-e már, Edmond? Bizvást elhiheti, amit mondok, mert az első eset óta sokat foglalkoztam ezzel a betegséggel. Különbösen sem ért váratlanul, mert ivadékról ivadéokra átöröklődik a családban s valamennyit a harmadik roham ölte meg. A híres Cabanis, ki orvosságomat készítette, nekem is megjósolta végzetemet.

- Az orvos csalódhatott, s a bénasággal nem fogunk törődni; hátamra veszem és úgy úszunk el a partig.

- Mint tengerésznek mindenesetre tudnia kell, hogy ilyen teherrel nem úszhatik senki még ötven ölnyire sem. Ne akarjon megküzdeni a lehetetlenséggel csupán azért, mert áldott jó szíve úgy szeretné; én már itt maradok, míg csak a szabadulás órája, végső óráim nem üt. Hanem ön fusson, meneküljön innen! Fiatal még, erős és ügyes, ne törődjék velem, visszadom a szavát.

- Ha ön marad, én is itt maradok.

Azután fölállt és kezét ünnepélyesen esküre emelve, szólt:

- A megváltó kiontott vérére esküszöm, nem hagyom el önt, csak halála után!

Faria az egyszerű, de nemes és tiszta lelkű ifjú arcvonásaiból kiolvasta érzelme őszinteségét. S hitt az esküjében.

- Köszönöm, Edmond, elfogadom, - szólt a beteg. Azután kezét nyujtva, folytatta:

- Valamikor talán elnyeri jutalmát önzetlen szeretetének. Hanem most, miután én nem tudok, ön pedig nem akar menekülni, nagyon fontosnak tartom, hogy betömjük a tornác alá ásott üreget, mert a föl-alá járkáló katona észreveheti lépteinek kongásáról, s ha figyelmeztetné rá a kormányzót, mindent fölfedeznének s elválasztanának bennünket. Végezze egyedül e munkát, melyben, sajnos, én már nem segíthetek. Dolgozzon egész éjjel, ha kell, s csak a börtönőr látogatása után jöjjön vissza hozzám. Nagyon fontos mondanivalóm van!

Dantès kezét fogott az abbéval, ki mosolyogva nyugtatta meg; azután azzal a tiszteletteljes engedelmisséggel távozott, mellyel öreg barátja iránt mindenkor viseltetett.

XVIII. A kincs.

Másnap reggel Dantès már nyugodtan ülve találta rabtársát a börtönében.

Közelebb húzta székét az ablakhoz, hogy rásüthessen az a néhány betévedt napsugár, balkezeiben, mit még használhatott, egy darabka összegyűrt papirost szorongatott.

Szó nélkül mutatta Dantèsnak.

- Mi az? - érdeklődött Dantès.

- Nézze meg jól.

- Hiába nézem biz én, mert nem látok egyebet egy félig elégett papirdarabnál, melyen valami sajátságos tintával írt gót betűk nyomai látszanak.

- Ez a darab papiros, édes barátom, az én egész kincsem, s megismerve önt egész jószágában, felét a mai naptól fogva önnek szánom.

Dantès homlokán hideg verejték gyöngyözött. Mind e mai napig óvatosan kerülte ezt a tárgyat, mely miatt a szegény abbét örültnek tartották. Ösztönszerű gyöngédséggel tartózkodott ez érzékeny pontra térni, s Faria sem említette soha; hallgatását Dantès gyógyulásnak hitte: hanem ez a néhány szó, ma, a válságos esete után, visszaesésnek tetszett előtte a rögeszméhez.

- A kincset?

Faria mosolygott.

- Igen, a kincsemet. Önnek nagy szive van, s elhalványulásából és remegéséből látom, mi történik belsejében. Nyugodjék meg, nem vagyok örült, az a kincs nem agyrém, s ha már az enyém nem lehet, legyen az öné. Senki sem akart meghallgatni, senki se hitte, amit mondtam, mert örültnek hirdettek, de önnek tudnia kell, hogy nem vagyok bolond, hallgasson meg, s higgyen nekem, ha tud.

- Csakugyan visszaesett! Csak még ez hiányzott, - szólt magában Dantès, majd fenhangon folytatta:

- A roham nagyon elgyöngítette, most elsősorban teljes nyugalomra van szüksége. Holnap se lesz még késő, hiszen nem olyan sürgős nekünk ez a kincs. Ápolni fogom...

- Nagyon sürgős a dolog, Edmond! Ki tudja, nem következik-e be már holnap vagy holnapután a harmadik roham? Akkor pedig mindennek vége lesz! Az a kincs valóság; gyakran gondoltam keserű örömmel e roppant gazdagságra, mely tíz családot tehetne boldoggá, s mely üldözőim számára örökre elveszett. Ez a gondolat volt az én bosszúm, mely a börtön éjében, kétségbeesésemben fogamzott meg bennem. De most, mikor önt megismerve, megbocsátottam az egész világnak, mikor ereje teljességében látom magam előtt állni és elgondolom, hogy mi mindent érhet el e fölfedezés után: remegek még a gondolattól is, hogy késni találok, s nem tehetem e kincsekkel a legméltóbbat dússá.

Edmond fájdalmasan sóhajtva fordult el.

- Hitetlenkedik még, Edmond, nem győzte meg a szavam? Látom, hogy bizonyítékra van szükség. Olvassa el hát ezt a papirost, mit még senkinek sem mutattam meg.

- Holnap, holnap, - szólt Edmond, ki félt az abbé rögeszméjétől; - azt hiszem, úgy egyeztünk meg, hogy csak holnap beszélünk róla.

- Holnap fogunk róla beszélni, nem bánom, de ma kell elolvasnia.

- Nem ingerlem tovább, - gondolta Edmond, s kezébe véve a papirost, melynek valami véletlenség folytán elpusztult a fele, s a következőket olvasta:

*...tud, s melyeknek értéke meghaladja a két mil
s mit megtalál, ha a huszadik szik
re van a kis öböltől. Két bejá
második üreg legtávolabbi sar
kincseimet ráhagyom és néki
általános öröksömnek.
1498 április 25-én.*

- Nos, mit szól hozzá? - szólalt meg Faria, mikor fiatal rabtársa befejezte az olvasást.

- Csupa megcsonkult sort és töredék szavakat látok; a hiányzó rész nélkül teljesen érthetetlen az egész.

- Ön előtt, ki ezúttal olvasta először, érthetetlen lehet. De nem én előttem, ki számtalan éjen át tépelődtem rajta, s minden mondatát, minden gondolatát kiegészítettem.

- S gondolja, hogy eltalálta valódi értelmét?

- Bizonyos vagyok benne, de ítéljen ön maga. Hanem előbb hallgassa meg e papiros történetét.

- Pszt!... Lépteket hallok... jönnek... mennem kell... Isten önnel.

S Dantès, örülve, hogy nem kell meghallgatnia a történetet, mely csak elmebaját bizonyította volna szerencsétlen barátjának, kigyóügyességgel bújt át a szűk folyosón, mialatt Faria, ijedtében új erőre kapva, lábával görgette a követ a nyílásra, s egy gyékénydarabbal igyekezett elfődni a nyomokat, mert egészen eltüntetni már nem volt elég ideje.

A kormányzó, kit a tömlőctartó értesített Faria esetéről, személyesen jött le a beteghez.

Faria ülve fogadta és óvatosan került minden mozdulatot, nehogy elárulja bénaságát, mely már fele testére kiterjedt. Attól tartott, hogy a kormányzó, megszánva betegségében, egészségesebb helyiséget jelöl ki számára, s elszakítja ifjú bajtársától; szerencsére azonban a kormányzó azzal a meggyőződéssel távozott, hogy a szegény megháborodott elméjü abbé, ki iránt a szíve mélyén némi vonzalmat érzett, csak gyöngélkedik, s mihamar újra talpra áll.

Ezalatt Edmond, fejét tenyerébe hajtva, töprengett börtönében, nem tudva fölfogni, hogy ez a sugárzó szellem, ez a mélységes elme, ez a logikus ész hogyan tévedhetett az örülésig. Vagy talán Fariának volt igaza, s azok tévedtek, akik kinevették?

Egész nap magára maradt, nem mert átmenni az abbéhoz. A végsőkéig akarta elodáztatni azt a rettentő pillanatot, mikor meg kell győződnie, hogy Faria csakugyan örült.

Hanem estefelé, az ör rendes látogatása után, Faria nem állta ki tovább, s megkísérelte átmenni hozzá. Edmond megborzongott, mikor meghallotta a béalábu, béalakaru agg fájdalmas erőlködését, mellyel hozzá iparkodott. Edmondnak kellett kiszabadítani, mert saját erejéből sohasem lett volna képes áthatolni azon a szűk nyíláson, mely Dantès börtönébe vezetett.

- Megjött a kérérlhetetlen üldözö, - szólt jóakaratu mosollyal. - Azt hitte, hogy megszökhetik előlem, de nem sikerült. Hallgasson meg.

Edmond megnyugodott elkerülhetetlen sorsában s az abbé ágyára ültetve, mellé telepedett a zsámolyra.

- Említettem már, hogy titkára, bizalmasa, barátja voltam Spada biborosnak, e hercegi család utolsó sarjának. Mindent e derék úrnak köszönhetek, mi gyönyörűséget szerzett nekem e földi életben. Nem volt gazdag, bár a család gazdagsága annyira közmondásos volt, hogy sokszor hallottam mondani: «Dús mint egy Spada». Így hát a világ szemében ő is dúsgazdag volt. Palotája volt az én egész világom; unokaöccseit tanígtattam, kik sorra elhaltak, s mikor egyedül állt már a világon, feltétlen odaadással igyekeztem mind azt a sok jót meghálálni neki, melyben tíz év alatt részesített.

A biborosnak nem volt előttem semmi titka; sokszor láttam a régi foliánsokban levelezni, s a családi levéltár porlepett iratai között keresgélni. Egyszer szemére hánytam a hasztalan virrasztást, mely másnapra olyannyira leverte mindig; keserűen föl kacagva ütött föl egy krónikát, mely Róma történetét foglalja magában. A VI. Sándor pápa életét tárgyaló huszadik fejezetben a következő sorokat olvastam, mit sohasem fogok elfeledni:

«A hosszú romagnai háború befejeződött. Caesar Borgiának pénzre volt szüksége, hogy egész Itáliát részére nyerje. A pápának hasonlóan pénzre volt szüksége, hogy végezhesen XII. Lajos francia királlyal, ki dacára szorult helyzetének, még mindig félelmes ellensége volt. Minden áron pénzre kellett szert tennie, mely az elszegényedett országban nem volt könnyű dolog.

Ő Szentségének jó gondolata támadt. Elhatározta, hogy két új biborost fog kinevezni.

Róma két leggazdagabb urát szemelte ki, azoknak szándékozott busás áron eladni a magas méltóságokat s a vele járó hatalmat. A két biborkalap révén is hatalmas összegre volt kilátása.

Még egy harmadik eshetőség is volt a nyereségre, hanem erről később lesz szó.

A pápa és Caesar Borgia csakhamar megegyeztek a két jövődöbeli biboros személyében; az egyik Rospigliosi volt, ki már négy magas méltóságot viselt a Szent Széknél, a másik Caesar Spada, egyike Róma leggazdagabb nemeseinek. Mindkettő kellőképpen megbecsülte a pápa ajánlatát. Nagyravágyók voltak. Kinevezésük után az utánok megürült méltóságokra is akadt vevő.

Ez igen jövedelmező gondolat volt, mert nemcsak Rospigliosi és Spada fizették meg a kardinálisi kalapot, hanem még vagy nyolc más nemes, ki előbbi méltóságaikat vásárolta meg. Nyolcszázezer tallér gördült a Borgiák pénzesládájába.

Ideje már, hogy rátérjünk e kalmárfogás utolsó pontjára is. A pápa mindenféle szívességekkel halmozta el Rospigliosit és Spadát, átadta a biborosjelvényeket, melyekért cserébe a Rómába telepedett új főpapok tömérdek fizetséget róttak le. A pápa és Caesar Borgia azután meghívták egyszer mind a kettőt ebédre.

Ilyen dolgokra nézve már réges-régen megvolt az egyezés a szent atya és fia között. Caesar a szokott módok egyikét ajánlotta, melyeket bizalmas barátai számára mindenkor készen tartott. Ilyen volt például az a hirhedt kulcs, mellyel a kiszemeltnek bizonyos szekrényt kellett kinyitnia. E kulcson, valószínűleg a készítője hanyagságából, egy kis hegyes vastüske dudarodott ki. Ha valaki nagyon buzgólkodott a nehezen járó zár fölnyitásán, az a kis vastüske alig észrevehetőn megkarcolta, s másnap halva találták Borgia barátját. Volt azután még egy oroszlanfejes gyűrűje is, mit olyankor szokott volt az ujjára húzni, mikor bizonyos emberekkel túlságos szívesen akart kezet szorítani. Az oroszlan azután úgy megtalálta harapni azt a nagy kitüntetésben részesült kezet, hogy boldog tulajdonosa huszonnégy óra múlva békén elszenderült az Urban.

Caesar e két mód valamelyikét ajánlotta apjának, de VI. Sándor jobbat gondolt:

- Ne sajnáljunk egy ebédet két olyan kitűnő biborostól, mint Spada és Rospigliosi. Valami azt súgja nekem, hogy ez a kis költség meg fog térülni. És különben is elfelejtetted, Caesar, hogy bizonyos alkalmakkor azonnal jelentkezik az étvágytalanság, míg annak a kis szúrásnak vagy harapásnak egy-két napi időre van szüksége. Caesarnak nem volt ellenvetése. S ezért hívták meg ebédre a két biborost.

Az ebédet a pápának a San-Pietro di Vincoli temploma közelében fekvő pompás szőlőjében tartották.

Rospigliosi új méltóságának boldogító érzetében kitűnő étvággal és ragyogó arccal ment az ebédre. Spada azonban, ki igen okos ember volt, s unokaöccsét, a szép reményekre jogosító fiatal kapitányt nagyon szerette, tollat, papirost vett és megírta végrendeletét.

Meg is üzent a unokaöccsének, hogy várja meg valahol a szőlő közelében, de az üzenet úgy látszik nem jutott kezeihez.

Spada ismerte az efféle meghívásokat. Mióta a keresztény szellem föllendítette Róma műveltségét, már nem a centurio állított be a kényúr üzenetével: «Caesar halálozat kívánja», hanem egy legátus *a latere*, ki mosolygó arccal jelenté a pápa szíves üzenetét: «Ő Szentsége önnel óhajt ebédelni».

Spada két óra tájban érkezett meg; a pápa már várta. A legelső ember, aki szemébe ötlött, saját unokaöccse volt, kit Caesar Borgia hízelt nyájassággal igyekezett megnyerni. Spada elsápadt; Caesar gúnyos pillantást vetett felé, értésére adva, hogy mindenre gondolt, s a kelepce hibátlan.

Ebéd közben Spada csak annyit kérdezhetett unokaöccsétől: «Megkaptad-e leveletem?» A fiatal ember tagadólág válaszolt, de fölfogta a kérdés értelmét; hanem késő volt már, mert éppen akkor ürített ki egy pohár fölséges bort a pápa terméséből. Egy óra múlva kijelentette az orvos, hogy mindketten meg vannak mérgezve, s a mérgezés oka valószínűleg a - kucsma-gomba. Spada még ott helyben, unokaöccse pedig lakása előtt rogyott össze.

Caesar és a pápa mohón ragadták magukhoz az örökséget azon ürügy alatt, hogy a hátrahagyott iratokat akarják átvizsgálni. Spada hagyatéka azonban mindössze egy darabka papírból állott, melyre a következő szavak voltak írva:

«Bútoraimat és könyveimet, közöttük kedves aranykapocs breviáriumomat unokaöccsémnek hagyományozom, hogy megőrizze az emlékemet.»

Az örökösök mindent kikutattak, megcsodálták a breviáriumot, szétszedték még a bútorokat is s szörnyen elbámultak, hogy a dúsgazdagnak gondolt Spadának tulajdonképpen semmije sem volt. A könyvtár és laboratórium tudományos kincsein kívül egyéb kincsről szó sem volt a palotában.

Apa és fiú kerestek, kutattak, kémlelődtek mindenfelé, de alig találtak valamit; talán ezer tallér értékű ötvösmunka s körülbelül ugyanannyi készpénz volt minden kutatás eredménye. A haldokló fiatal Spadának még volt annyi ideje, hogy odaszóljon a feleségének:

- Kutassatok nagybátyám papirosai között, ott kell lennie a végrendeletnek.

Tüvé is tették az egész házat, talán még buzgóbban, mint a felséges és szentséges örökösök, de hasztalanul. Mindössze két palota és egy szőlő volt az örökség. Abban a korban azonban nagyon közepes értéke volt az ingatlanoknak s mivel a pápa és dicső fia magukhoz méltatlannak tartották volna ily csekély portéka elharácsolását, a család békén élvezhette tovább a birtokot.

Múltak az évek, VI. Sándort is méreggel küldték a másvilágra. Körülbelül abban az időben Caesart is megégették, de kivedlette, mint a kigyó, hanem a méreg még az új bőrén is olyan foltokat hagyott maga után, mint a tigris pettyei. Később száműzetésben ölték meg valami éjjeli csetepatéban; a történelem azóta meg is feledkezett róla.

A pápa halála és fiának száműzetése után mindenki remélte, hogy a Spada-család ismét visszatér a régi pazar életmódhoz, mint a biboros idejében. Hanem a Spadák megmaradtak továbbra is e kétes jólétben s a szomorú esetre örökös homály borult. «Szájról-szájra járt, hogy Caesar, ki jobb politikus volt, mint apja, szépen elhalászta a biborosok vagyonát a pápa előtt. Rospigliosi után, ki nem intézkedett előre, semmi sem maradt a családjára.»

- Idáig még aligha látszhatik örültségnek, amit mondtam, ugy-e? - szakítá félbe a beszédet Faria.

- Mintha a legérdekesebb krónikát olvasnám. Folytassa, csak úgy lesem a következőket.

- A család hozzászokott a szűkebb életmódhoz, - folytatta Faria. - Multak az évek s az utódok közül ki katona, ki diplomata, pap vagy bankár lett; némelyik meggazdagodott, mások tönkrementek. Spada gróf volt a család utolsó sarja, kinél titkároskodtam.

Sokszor hallottam panaszkodni, hogy mily kevésbé van arányban rangjához a vagyona s én tanácsoltam neki, hogy vagyona romját fektesse papírokba; tanácsomat megfogadta s ezzel megkészszerelte jövedelmét.

Az aranykapcsos breviáriumot híven megőrizte a család, mert a végrendelet különös záradéka valóságos ereklyévé s családi szentséggé avatta; gyönyörű gót ornamentikával díszített, dúsan aranyozott könyv volt, mint minden ünnepélyes alkalommal vánkoston vittek a biboros előtt.

Az a rengeteg mindenféle írás, levél, szerződés és pergamen, mit még a megmérgezett biboros idejéből tartogattak a családi levéltárban, engem is arra ösztökélt, hogy átkutassam e roppant papírtömeget, bár előttem már vagy húsz titkár s a család mindenféle bizalmas embere eredménytelenül kísérletezett. Minden igyekezetem és állhatatos kutatásaim dacára magam sem találtam semmit. Pedig még a Borgiák adatokkal teletömött s úgyszólván napról-napra följegyzett családi krónikáját is áttanulmányoztam, csupán avégből, hogy az összeharácsolt vagyon azidőbeli gyarapodásából következtethessenek a Spadák eltűnt kincseire. Kutatásom meddő maradt, csak a szerencsétlen Rospigliosi biboros jószágainak akadtam nyomára.

Most már csaknem bizonyos voltam felőle, hogy a tulajdonképpeni örökség sem a Borgiákra, sem a családra nem szállhatott, hanem gazdátlanul hever valahol, mint az arab mesék kincse, mit szellemek őriznek a föld alatt. Felkutattam mindent, ezerszer és ezerszer átvizsgáltam a család számadásait az utolsó három évszázad alatt, de hasztalanul, nem tudtam meg semmit s Spada gróf továbbra is szegénységben maradt.

Azután meghalt szegény. Az életjáradékra lekötött vagyonából különválasztotta a családi iratokat, az ötezer kötetből álló könyvtárt és a híres breviáriumot. Mindenét rám hagyta, ezer tallérnyi készpénzével együtt, azzal a föltétellel, hogy mondassak évenként egy-egy misét lelki üdvösségéért s készítem el a családfát, írjam meg a Spadák történetét, mit lelkiismeretesen meg is cselekedtem...

Nyugodjék meg, kedves Edmond, azonnal bevégzem.

1807-ben, egy hónappal elfogatásom előtt s két héttel a gróf halála után, december 25-én - azonnal megtudja, miért maradt meg e nevezetes nap oly pontosan az emlékezetemben - ezredszer olvastam már át az írásokat rendezgetés közben. Mivel a palota idegen kézre került, elhagytam Rómát s Firenzében telepedtem meg; a könyvtárt és a breviáriumot természetesen magammal vittem. Az említett napon rendkívül kifárasztott a munka s különben is elbágyadva, úgy három óra tájban elszunnyadtam az asztal mellett.

Hatott ütött, mikor fölébredtem.

Mély sötétség volt körülöttem. Csöngettem, hogy gyujtsanak világot, de senki sem mutatkozott s magamnak kellett megtennem. Egyik kezemben a gyertyát tartva, a másikkal, gyújtó hiányában, valami fölösleges papirost kerestem, hogy a kandalló már-már elhamvadó parázsa

mellett meggyujthassam a mécset. Attól való félelemben, hogy valami becses jószág téved a kezembe, haboztam, míg eszembe nem jutott, hogy a breviáriumban sokszor láttam egy könyvjelzőül használt elfakult, sárga papirost, mely az örökösök babonás tisztelete folytán századokat élt át az aranykapcsos könyvben. A breviárium mellettem hevert az asztalon; tapogatózva kerestem meg benne a haszontalan papirosdarabot s a senyvedő tűz felé tartva, sikerült meggyujtanom.

A tova harapódzó láng nyomán sárgás betűk verődtek föl a papirosra; megijedve, gyorsan elfojtottam a lángot, a gyertyát közvetlenül a kandalló parázsán gyujtottam meg s lázas kíváncsisággal vizsgáltam a papirosszeletet, melyen a vegyi tintával írt sorok csak a meleg hatása alatt váltak láthatóvá. A láng a papirosnak már több mint harmadrészét fölemésztette; azt olvasta ön ma délelőtt; olvassa el újra meg újra s megszaggatott mondatait és csonka értelmét majd kiegészítem.

És Faria ragyogó arccal nyújtotta át Dantèsnek a papirost, ki a rozsdaszínű írást most már egész terjedelmében olvashatta.

*«Ma, 1498 április 25-én, hiv
VI. Sándor ebédjére, attól tartok, hogy nem el
árával s örökségemre áhítózva, ugyanabban a sors
mint Caprara és Bentivoglio biborosokat,
általános örökösömmé nevezem ki
azon a rejtekhelyen, mit ő is
Monte Cristo-sziget barlangjában minden
mat, vert érmeimet, drágaköveket, gyémán
szóval mindent, aminek
tud, s melynek értéke meghaladja a két mil
s mit megtalál, ha a huszadik szik
re van a kis öböltől. Két bejá
második üreg legtávolabbi sar
kincseimet ráhagyom és néki
általános örökösömmé.*

1498 április 25-én.

Caes

- És most, kedvesem, olvassa el, ami ezen a másik lapon van.

S egy hasonlóan töredék sorokkal teleírt papírszeletet nyújtott Dantèsnak, ki a következőket olvasta róla:

*atalos lévén Ő Szentsége,
égszik meg a bíborkalap
ban részesít,
kiket megmérgezett:
unokaöcsémet, Guido Spadád s rá hagyom
ismer, vagyis a kis
kincseimet, aranyrudai-
tokat, ékszereket,
ottlétéről rajtam kívül senkisem
lió római tallért,
lát félretolja, mely kelet-
rat vezet a barlanghoz és a
kában van a kincs, mely
által engedem, mint
ar † Spada.*

Faria mohón leste arcáról a hatást.

- És most, - szólt, látva, hogy Dantès már az utolsó sorokhoz ért - illessze össze a két töredéket és ítéljen maga.

A két töredéket egymás mellé téve, Dantès a következőket olvasta:

«Ma, 1498 április 25-én, hivatalos lévén Ő Szentsége, VI. Sándor ebédjére, attól tartok, hogy nem elégszik meg a bíborkalap árával s örökségemre áhitozva, ugyanabban a sorsban részesít, mint Caprara és Bentivoglio biborosokat, kiket megmérgezett: általános örökösömmé nevezem ki unokaöcsémet, Guido Spadát s rá hagyom azon a rejték helyen, mit ő is ismer, vagyis a kis Monte Cristo-sziget barlangjában minden kincseimet, aranyrudaimat, vert érmeimet, drágaköveket, gyémántokat, ékszereket, szóval mindent, aminek ottlétéről rajtam kívül senkisé tud s melynek értéke meghaladja a két millió római tallért, s mit megtalál, ha a huszadik sziklát félretolja, mely keletre van a kis öböltől. Két bejárat vezet a barlanghoz és a második üreg legtávolabbi sarkában van a kincs, mely kincseimet ráhagyom és néki által engedem, mint általános örökösömnek.

1498 április 25-én.

Caesar † Spada.»

- Nos, végére ért már? - türelmetlenkedett az abbé.

- Ez volt hát a biboros végrendelete, mit annyi ideig hiába kerestek? - szólt Edmond, még egyre tamáskodva kissé.

- Igen, és ezerszer is igen.

- A megmaradt töredék segítségével magam találtam ki a hiányzó részt, a sorok eredeti hosszúságából s a meglévő szavak értelméből következtetve, mint a földalatti mélységekben kutató is a fölülről jövő gyér napvilág fénye mellett találja meg az utat.

- S mit tett azután?

- Tüstént el akartam utazni, útra is keltem, hanem a császári rendőrség, mely éppen ellenkezőt akart, mint Napoleon a fia megszületése után, szemmel tartott s hirtelen elutazásom, melynek okát távolról sem sejtették, még gyanusabbá tett; Piombinoba érve, el is fogtak.

Faria atyai szeretettel tekintve Dantèsre, megindult hangon folytatta:

- Most annyit tud a titokról, mint magam; ha együtt szabadulunk ki innen valamikor, öné a kincs fele, ha pedig itt kell meghalnom s önt egyedül segíti ki innen a Gondviselés, legyen öné az egész.

- S nincsenek törvényes örökösei e kincsnek?

- Nincsenek, nyugodjék meg, a család teljesen kihalt. Egyébiránt az utolsó Spada mindenét rám hagyta és a breviáriummal jelképileg rám ruházta ezt a papírlapot is. Nincs miért aggódnia, ha birtokába jutunk, lelkipurdalás nélkül használhatjuk föl.

- És e kincsnek értéke csakugyan...

- Két millió római tallér, vagyis körülbelül tizenhárom millió a mi pénzünk szerint.

- Lehetetlen, - szörnyűködött Dantès, a rengeteg összeg hallatára.

- Miért volna lehetetlen? A Spada-család egyike volt a legdúsabbaknak a XV. században. És különben is abban az időben még nagyon gyenge lábon állott az ipar és kereskedelem s az aranyak és ékszereknek illetlen megtorlódása nem volt ritkaság; még ma is vannak római

családok, kik, a szó szoros értelmében, nyomorognak, pedig milliót érő gyémántok és drágakövek vannak a kincstáraikban fölhalmozva, mit a majorátus értelmében érinteniök sem szabad.

Edmond azt hitte, álmodik; hol az öröm, hol a kételkedés kerekedett fölül benne.

- Azért rejtegettem ön előtt oly sokáig e titkot, hogy előbb jól kiismerhessem s csak azután lepjem meg vele. Ha elmenekülhettünk volna, mielőtt a nehézkór meglepett, elvezettem volna Monte Cristora; de most már - szólt, megadóan fölsóhajtva - ön fog odavezetni engem. Ej, no, még csak meg sem köszöni, Dantès?

- Egyedül öné a kincs, szeretett barátom, nekem nem lehet hozzá jogom, mert nem vagyok rokona.

- Fiam, Dantès, fiam! Gyermekem ön, kivel fogságomban áldott meg a Gondviselés; állásom nőtlenségre kárhoztat, de az Isten megáldott önnel, hogy megvigasztalja azt az embert, aki nem lehet apává és a rabot, aki nem lehet szabaddá.

S Faria megáldotta az ifjút, s az sírva borult karjába.

XIX. A harmadik roham.

Az abbé szemében megkétszereződött a sok aggodalmat szerzett kincs értéke, amióta fogadott fiára ruházta, kinek boldogságára valóban atyai gyöngédséggel gondolt. Minden nap elmondogatta Dantèsnek, hogy mennyi jót lehet tenni korunkban tizenhárom, tizennégy millióval barátainkkal. Dantès arca ilyenkor elsötétült, s eszébe jutva, hogy bosszút esküdött, arra gondolt: mennyit lehet ártani korunkban tizenhárom, tizennégy millióval az ellenségeinknek!

Az abbé nem látta még Monte Cristo szigetét, de Dantès régen ismerte már. Gyakran vitorlázott el a kis sziget mellett, mely Corsica és Elba között huszonöt mérföldnyire lehet Pianosától, sőt egy ízben már járt is rajta valamikor.

Emberemlékezet óta lakatlan, s ma sem lakja senki. Nem is annyira sziget, mint inkább a tengertől kúpalakban fölmeredő sziklatömeg, melyet valami vulkánikus kitörés vethetett fölszínre valamikor a tengerfenékről.

Dantès elkészítette a sziget helyrajzát Fariának, az abbé pedig jó tanácsokkal látta el a kincs hamaros feltalálására.

Dantès azonban távolról sem lelkesült annyira és különösen nem bízott úgy a dologban, mint az abbé. Nem voltak ugyan már kétségei Faria józan esze iránt, sőt a fölfedezés, mely a kormányzó szemében örültnek bélyegezte az abbét, csak fokozta csodálatát; hanem abban, hogy a kincsek - ha valóban megvoltak egykor - még most is meglegyenek, nem tudott hinni. Nem tartotta agyémnek, de nem hitte, hogy még most is régi rejtekükben találhatná.

A végzet, mintha utolsó reményük rombadöntésével akarta volna értésükre adni, hogy örökös rabságra vannak kárhoztatva, új csapással keserítette el a reménykedőket; a régi omladozó külső párkányt kijavították, s minden rést, minden hasadékot betöltve, még azt az alagutat is hatalmas sziklatömbökkel rekesztették el, mit Dantès félig-meddig már újra betöltött. E gondos elővigyázat nélkül, mely természetesen az abbé gondolata volt, még nagyobb bajba keveredhetek volna, mert ha fölfedezik a szándékolt szökést, végképp elválasztották volna őket egymástól. Most tehát egy új, a többiekénél erősebb, kérlelhetetlenebb kapu csapódott be előttük.

- Látja, látja, - szólt Edmond csöndes megadással, - Isten még azt az egyedüli érdemet is elveszi tőlem, mit önfeláldozásnak nevez ön. Megigértem, hogy soha el nem hagyom, de el van zárva az út, s nem is volna módomban megszegni adott szavamat. A kincs épp oly kevéssé lesz az enyém, mint az öné, mert egyikünk sem szabadulhat ki innen többé. Különben is, édes jó barátom, mesterem, nem az az igazi kincs, ami ott vár reám Monte Cristo sötét szurdokaiban, hanem az ön társasága, ez az öt-hat órai együttlét naponta, a tudás, mely az ön lelkéből sugárzik belém, s a hatalmas nyelvismeret, mit egyedül önnek köszönhetek. A tudományoknak úgyszólván minden ága, mit roppant tudásával az alapvető elvekig visszavezetve csöpögtetett belém: az én valóságos, igazi kincsem, mely dússá és boldoggá tesz. Ne tépelődjék sorsomon, higgye el, ez a kincs többet ér nekem, mint az arannyal színig megrakott hordók, gyémántok és drágakövek, melyeknek értéke sokszor kétségesebb, mint a ködgomolyé, mely virradatkor ellepi a tengert, s szárazföldet sejtet, de szétfoszlik, mikor megközelítjük. Együtt maradni önnel, ameddig csak lehet, hallani ajkairól a gyönyörűen folyó beszédet, megtisztult szívvel, fölmagasztosult lélekkel s a tudás minden hatalmával fölfegyverkezve, előkészülni a talán rettenetes jövőre, anélkül, hogy a kétségbeesés valaha rabul ejtene, mint mielőtt önt megismertem volna: ez az én kincsem, az én dúsgazdagságom, mit önnek

köszönhetek, s mit el nem rabolhat tőlem a világ minden zsarnoka sem, még ha megannyi egy-egy Caesar Borgia volna is.

Ha nem is gyönyörűségesen, de elég gyorsan teltek a napok. Faria, ki hosszú éveig hallgatott kincseiről, most szüntelenül arról beszélt. Mint előre látta, jobb karja és bal lába béna maradt, s a maga részéről már le is mondott minden reménységről, hanem annál inkább törte a fejét, miként menekülhetne meg fogadott fia. Attól való félelmében, hogy a följegyzés elkallódhat, Dantèsnek kívülről kellett az egész végrendeletet megtanulnia. A kiegészítő sorokat azután meg is semmisítette, nehogy napvilágra kerülhessen a titok. Csak az eredeti, csonka papírlap maradt meg. Faria néha órákig ontotta a jobbnál-jobb tanácsokat, mely ugyancsak hasznára válhatott Dantèsnek, ha valaha kiszabadul. Aznap, abban az órában, abban a pillanatban, mikor kiszabadul, legfőbb és egyedüli gondolata legyen, bármi módon Monte Cristora jutni, s valami ürügy alatt egyedül maradni a szigeten; a barlangot és a rejtekhelyet könnyen föl-találhatja. A megjelölt hely, mint említettük, a második odu legtávolibb zúgában volt.

Beszélgetés közben, ha nem is valami gyorsan, de mégiscsak teltek az órák. Béna tagjai dacára az abbé visszanyerte már lelke egész ruganyosságát, s erkölcsi oktatásai mellett még abban a mesterségben is naponta megtanította valami újra, mellyel a rabok végtelen türelme még a semmiből is tud valamit csinálni. Szüntelenül foglalkoztak valamivel; Faria azért, mert félt, hogy lelkileg elernyed, Dantès pedig attól tartott, hogy a tétlenségben újra fölmerülne a szomorú mult már-már halványuló képe, mely gyöngén derengett még a lelke mélyén, mint bágyadt fény az éjszakában. Békén, nyugodtan éltek tehát, mint azok, kiket a szerencsétlenség megvisel talán, de tönkre nem tesz.

Hanem a nyugalom azért csak látszólagos volt. Szívük mélye tele volt keserűséggel, s az elfojtott sóhajok csak akkor törtek föl szabadon, mikor Faria egyedül maradt és Edmond visszatért tömlőcébe.

Egy éjszaka Edmond hirtelen fölrezzent álmából. Mintha nevét hallotta volna.

Tágra mereszté szemeit és igyekezett áthatolni a homályon, de semmit sem látott, csak a nevét hallotta hörögni odaát.

Kétségbeesve hallgatózott, a hörgés az abbé börtönéből hallatszott.

- Istenem, Istenem! már is...

Félretolta ágyát, kiemelte a követ és átbújt az alagúton; túlsó végén már nem volt ott az elzáró kőlap.

A lobogó mécses sárga világánál, görcsösen, az ágy fájába kapaszkodva, találta az abbét. Vonásait ugyanaz a rettentő kór torzította el, mely első alkalommal annyira megrémítette.

- Látja, látja, - szólt csüggedten Faria, - nem kell többet mondanom, megértheti, mi történt.

Edmond esztét vesztve, fájdalmas sikoltással rohant az ajtó felé.

- Segítség! Segítség!

Fariának még volt annyi ereje, hogy megragadhatta a karját.

- Az Istenért, hallgasson, vagy mindennek vége! Csak magára gondoljon most, hogy rabsága elviselhető maradjon, s elmenekülhessen. Esztendőkre kerülne mind azt újra megcsinálnia, mit utánam már készen talál, s mit azonnal elkoboznak, ha önt itt találják. Egyébiránt az én börtönöm se maradhat sokáig lakatlan, s helyemet egy másik szerencsétlen fogja betölteni. Ennek a másiknak ön lesz a szabadító angyala. Bizonyára fiatal, erőteljes és kitartó lesz, mint ön és segíteni fog a szökésben, hol én már csak gátolni tudnám. Nem áll majd útjában ez a

félíg halott test, mely talán lehetetlenné tenné az úszást. Fölragyog még az ön napja is, s a tömérdek keserűségért bőven kárpótolja majd a jövő; ideje is, hogy elköltözzem már...

Edmond kezeit tördelve egyre csitítgatta:

- Ne beszéljen így, barátom, lelkemtől szakadt, édes jó barátom!

Majd felocsúdva kábulatából, bátorítani kezdte:

- Egyszer már sikerült megmentenem, meg fogom menteni másodszor is!

És fölemelve az ágyat, kivette kifúrt lábából az orvosságos üveget.

- Nézze, van benne még, megmentem vele! Csak hamar, hamar mondja meg, miként járjak el ezúttal! Ugyanúgy, vagy másként? Szóljon hát, minden szavát lesem!

- Nincs többé remény, - szólt fejét rázva Faria, - De megnyugszom Isten akaratában, ki már úgy alkotott bennünket, hogy bármily nehéz legyen is, görcsösen ragaszkodunk e nyomorult, s mégis oly drága élethez.

- Igen, igen, s higgye el nekem, újra megmenti ez a szer!

- Jól van, kísértse meg! Már borzongat a hideg, s érzem a vért agyamba tolulni; az a fogcsikorgató borzongás, mely a velőmig hat, már átfutott rajtam; öt perc múlva kitör, s egy negyed óra múlva csak a tetemem fog itt heverni.

- Jaj nekem, - fakadt ki Dantèsből a szívszaggató zokogás.

- Tegyen ugyanúgy, mint az első alkalommal, de ne várakozzék oly sokáig. Megmaradt erőm aligha küzd meg a halállal, mert fele testem már úgyis az övé, - szólt elbénult tagjaira mutatva. - Tíz csöpp helyett tizenkettőt öntsön a számba, s ha akkor sem térek magamhoz, öntse belém az egészet. Most pedig fektessen végig az ágyamon, mert nem bírnak már a lábaim.

Edmond karjára vette s ágyába vitte az aggot.

- És most, barátom, nyomorult életem egyedüli vigasza, kit bár későn adott nekem az ég, de akit most is hálás szívvel köszönök neki: ütött az óra, mely örökre elválaszt egymástól, áldja hát meg a Mindenható minden jóval, minden széppel, mit megérdemel. Fiam, megáldalak!

Dantès térdre hullott, s fejét a haldokló ágya szélére hajtotta.

- Jegyezd meg jól, amit e magasztos végpercekben mondok. Spada kincse nem agyrém; Isten akaratából szétfoszlik előttem a köd, s magam előtt látom a kincset. Ott van a barlangban, a második beszögellés alatt; belelátok a föld mélységeibe s elkáprázik a szemem a töméntelen gazdagságtól... Ha sikerült megszabadulnod, emlékezz meg a szegény abbéról, akinek ez volt a rögeszméje, s aki mégsem volt megháborodva. Siess Monte Cristora, minden a tied, élj boldogul, hiszen eleget szenvedtél...

Szavait a hirtelen görcs szakította félbe; Dantès fölemelte fejét, de már csak vérbeborult szemeit látta; halántékain az erek annyira kidagadtak, mintha minden vére odatolult volna szívéből.

- Isten veled! - hörögte az agg görcsösen szorongatva Edmond kezét, - Isten veled!

- Oh nem, nem, még nem! Nem szabad csüggednünk. Oh Istenem, mentsd meg!... Segítség!... Segítség!...

- Csöndesen, fiam, csöndesen, - suttogta a haldokló, - nehogy elszakítsanak egymástól, ha még fölépülök.

- Igaza van. Fölépül, megmentem! Mintha most nem szenvedne annyira, mint első alkalommal.

- Ne hitegesd önmagad! Nem szenvedek annyira, mert nincs már erőm a szenvedésre. A te korodban még úgy hiszünk az életben!... Az ifjúság előjoga: bízni és remélni! Hanem az öregek, akik szembe néznek a halállal!... Már itt van... elragad... mindennek vége... már alig látok... elmém elhomályosul... A kezedet, Edmond!... Isten veled!... Isten veled!...

Aztán végső erőlködéssel sikerült kissé fölemelkednie. Utolsó szava az volt:

- Monte Cristo!... Ne feledd el Monte Cristót!

Azután visszahanyatlott.

Az utolsó roham borzasztó volt. A halálos ágyon, hová még az imént egy fényes elme, ragyogó szellem hanyatlott, most már csak egy rángatózó, vérrel aláfutott, tajtékzó test vonaglott.

Dantès az ágy fejéhez tette a kis mécsest; kísértetiesen lobogó világa már csak egy halott eltorzult arcára, merev testére esett.

Dantès visszafojtott lélekzettel várt a pillanatra, mikor a mentőszerral kísérletet tehet.

Mikor elérkezettnek látta a pillanatot, szétfeszítette késével a most már kevésbé ellenálló állkapcsokat, tizet csöppentett szájába az üvegből és várt. Az üvegben még körülbelül kétszer annyi lehetett.

Várt tíz percig, negyedóraig, félóraig, de a test meg se rezzen. Remegve, borzongva, kétségbeesve számlálta szívveréséről a másodperceket.

Most már ideje volt megtenni az utolsó kísérletet; a maguktól fölnyílt szederjes ajkakat már nem kellett fölfeszítenie, úgy öntötte bele az üveg egész tartalmát.

A szer néhány pillanatra az egész testet megrázta; az agg melléből még egy utolsó sóhaj szakadt föl, azután lassankint ismét teljesen megmerevedett.

Csak a szemei maradtak nyitva.

Egy óra is elmúlt már s Dantès a test fölé hajolva, még mindig a szívéen tartotta a kezét, érezve, mint hül ki fokozatosan s mint szűnik meg a verése, egyre tompulva, egyre gyöngében.

Végre utolsót dobant, arca elfakult, nyitott szemei megüvegesedtek.

Reggeli hat óra volt; a nap első betévedt sugarai már túlargyogták a pislá mécsest. A beözönlő fény végigöntötte a holttestet az élet mosolygó színeivel. Dantès még kételkedett; csak akkor hitte el egészen, hogy holttest előtt áll, mikor a rózsás hajnali sugár szelíd napfénné halványodott.

A rémület megfagyasztotta ereiben a vért s nem merte megszorítani az ágyról lecsüngő életetlen kezét, nem mert az üveges szemekre tekinteni, melyek újra fölpattantak, valahányszor lefogta. Eloltotta a mécsest, gondosan elrejtette s szobájába sietett, a kőkockát, úgy amint lehetett, helyére téve.

Ideje is volt már, mert a tömlőctartó megérkezett.

Ezúttal Dantèst kerítette először sorra, csak azután látogatta meg Fariát, kinek reggelit és fehérneműt vitt.

Úgy látszik fogalma sem volt még a nagy eseményről. Nyugodtan távozott el.

Dantèst végtelenül izgatta, hogy mi történik szerencsétlen barátja tömlőcében s nem állotta meg, hogy az alagútba ne menjen; nemsokára el is hatott hozzá az ör segélykiáltása.

Azután más örök léptek be, majd a katonák nehéz, szabályos lépteinek kongását is tisztán megkülönböztette. A katonák után megérkezett a kormányzó is.

Hallotta recsegni az ágyat, mikor a holttestet kinyújtóztatták; hallotta a kormányzó parancsait, ki vizet locsoltatott a halott arcába, de mivel arra sem mozdult, orvosért küldött.

A kormányzó távozta után néhány csufondáros, de mégis szánakozó szó hatott Dantès füleihez.

- Lám, lám, - szólt az egyik őr, - a bolond megtért a kincseihez; szerencsés utat!
- Hanem a szemfedőjét még se tudja kifizetni a millióival.
- Bah, - szólt közbe egy harmadik, - nagyon olcsón vesztegetjük a szemfedőket Ifben.
- Ha csak, mint egyházi embert, valami szebbel meg nem tisztelik.
- Lehet, hogy zsákot kap kivételképpen.

Edmond hallgatózott s bár egyetlen szót sem veszített el; mégsem értett az egészből semmit. Azután elcsöndesült minden, úgylátszik, valamennyien eltávoztak.

Még sem mert belépni az abbé tömlöcébe; valamelyik őrt valószínűleg a halott mellé rendelték.

Némán, mozdulatlanul s lélekzetét visszafojtva maradt továbbra is figyelő várakozásban.

Körülbelül egy óra múlva újra közeledő hangokat hallott.

A kormányzó tért vissza az orvos és tisztjei kíséretében.

Egy pillanatra elhallgattak; valószínűleg akkor teljesítette az orvos halottkémi szolgálatát. Azután megkezdődtek a kérdezősködések.

Az orvos megállapította a halált s elmagyarázta az okot, mely előidézte.

A kérdés és felelet oly egykedvű természetességgel hangzott, hogy Dantès föllázadt; hihetetlen volt előtte, hogy valaki ne érezze a szegény abbé iránt azt a mélységes tiszteletet, amit ő érzett.

- Sajnálom, hogy ezt kellett jelentenie, - válaszolt a kormányzó a halottkém hivatalos jelentésére, - sajnálom szegény öreget, nagyon szelíd, ártalmatlan rabunk volt, akire nem is kellett valami túlságosan ügyelni s akinek sokszor elmulattam a bolondságain.
- Bátran felügyelet nélkül hagyhattuk volna, - szólt közbe a tömlöctartó, - jótállok érte, hogy ötven esztendő alatt sem kísérelte volna meg a szökést egyetlen egyszer sem.
- Hanem dacára az ön jelentésének, - folytatta a kormányzó, - nem mintha az ön tudásában kételkedném, hanem az engem terhelő felelősség miatt, szükségesnek találom, hogy a beállott halálról teljes bizonyosságot szerezzünk.

Egy pillanatra újra elcsendesült minden s Dantès gyanította, hogy az orvos másodszor is megvizsgálta a holttestet.

- Efelől már nyugodtan alhatik, kormányzó úr, felelek érte, hogy valóságos halott.
- Jól tudja, uram, hogy efféle esetekben nem elégedhetünk meg az egyszerű orvosi vizsgálattal, azért minden valószínűség dacára is fel kell szólítanom a törvényelőírta formások teljesítésére.
- Akkor vasat kell tüzesíteni, de valóban fölöslegesnek tartom ezt a túlságos elővigyázatot.

A tüzes vas gondolata megborzasztotta Dantèst.

Azután lőtás-futás, ajtócsapkodás hallatszott, végre megszólalt a tömlöctartó legénye:

- Itt az égő szén, meg a vas.

Néhány percnyi csend után az égett hús percegését lehetett hallani, melynek fojtó, nehéz szaga még azon a falon is áthatolt, mely mögött Dantès egész testében remegve hallgatózott.

A megpörkölt emberi hús bűze iszonyúan hatott idegeire és közel volt az ájuláshoz.

- Ime a bizonyág, kormányzó úr; ez az égett seb a sarkon kétségtelenül hirdeti, hogy a szegény bolond kigyógyult rögeszméjéből s örökre elhagyta tömlőcét.

- Ha jól tudom, Faria volt a neve, - szólt valamelyik a kísérő tisztek közül.

- Igen, s mint sokszor állította, régi, jó családból való; egyébiránt elmés és hatalmas eszű ember volt, kivéve azt az egyetlen gyöngéjét, rögeszméjét, a kincsét, melyhez görcsösen ragaszkodott.

- Szóval monomániája volt, mint mi orvosok szoktuk nevezni.

- Nem volt ellene sohasem oka panaszra? - kérdezte a kormányzó a tömlőctartót, ki az abbéhoz volt bejáratos.

- Soha, kormányzó úr, a legcsekélyebb okom sem, sőt ellenkezőleg, sokszor gyönyörködtem apró elbeszéléseiben; egyszer még tanácsot is adott, mit adjak be a beteg feleségemnek s meg is gyógyult tőle.

- Nem is sejtettem, hogy kartárrsal volt dolgom; remélem, kormányzó úr, - folytatta kacagva, - ehhez mértén fog vele bánni.

- A legújabb zsákban fogjuk eltemetni; meg van elégedve, doktor úr?

- Az ön jelenlétében végezzük el az öltöztetést, kormányzó úr? - kérdezte valamelyik legény.

- Mindenesetre, hanem siessenek, mert nem lophatom az időt egész nap ezen a helyen.

Azután újabb járás-kelés következett, majd valami durva vászon suhogása, az ágy recsegése, durva léptek, mintha valaki nehéz teherrel járna a kövön; végre újra csikorgott az ágy minden eresztékeiben a rávetett súlyos teher alatt.

- Tehát ma este, - szólt a kormányzó.

- Szolgáltassunk érte misét? - kérdezte a tisztek valamelyike.

- Teljességgel lehetetlen, mert a káplán nyolc napi szabadságot kért, hogy Hyèresbe mehessen s én nem tagadtam meg kérelmét. Kár volt szegény abbénak oly nagyon sietnie, elszalasztotta a gyászistentiszteletet.

- Bah, bah! - szólt az orvos az állásabeliek szokott istentelenségével, - egyházi ember volt, Isten valószínűleg tekintettel lesz hivatására és nem szerzi meg a pokolnak azt a gyönyörűséget, hogy papot küldjön oda.

Hangos kacagással jutalmazták meg ezt az ostoba elmésséget.

Ezalatt tovább folytak a temetési előkészületek.

- Tehát este.

- Hány órakor?

- Úgy tíz, tizenegy óra tájban.

- Marad valaki a halott mellett?

- Minek? Rázárjuk az ajtót, mintha meg se halt volna.

Azután elhangzottak a léptek, elcsöndesültek a mindinkább távolodó hangok, elhangzott a zár és a reteszek csikorgása, azután a magányosságnál mélyebb csöndben, a halál csöndjében állott Dantès a kőlap mögött, szívében jéghideg borzongással.

Fejével óvatosan fölemelte a követ s körütekintett.

A tömlőben nem volt már senki; kilépett az üregből.

XX. If temetője.

Az ágyon egész hosszában végigfektetve nyugodott a durva vászonzsákba burkolt, határozatlan körvonalu tetem; ez a vászonzsák volt Faria szemfedője, mit még a börtönőr sem talált túlságosan drágának. Az elfátyolozott nap bágyadt sugarai fakó világgal törtek át a ködön, s gyéren hullottak a nyomorult szemfedőre. Mindennek vége volt hát. Dantès testileg örökre elvált öreg barátjától; nem láthatta többé a nyitva maradt szemeket sem, melyek mintha a túlvilágról tekintettek volna vissza, s nem szoríthatta meg többé azt a fáradhatatlan kezét, mely annyi titokról lebbentette föl előtte a fátyolt. Faria, a nélkülözhetetlen, a pótolhatatlan bajtárs, kihez egész lelkével hozzáforrott, most már csak az emlékezetében élt. Ágya fejéhez ült, s keserű gondolatok gyötörték.

Egyedül, ismét egyedül lenni! Folytatni tovább a magányos életet újra abban a mélységes csöndben, s esengni újra a megsemmisülést!

Egyedül! Nem látni, nem hallani többé azt az egyetlen embert, ki még az élethez fűzte. Nem volna-e jobb Faria sorsában osztozni, s ott oldani meg az élet örök talányát, hová a földi gyötrelmek közül a halál kapuja vezet?

Az öngyilkosság gondolata, míg öreg barátja elűzött, jelenlétével távol tartott, Faria holtteste mellől most újra megkisértette.

- Ha meg tudnék halni, viszontláthatnám. De hogyan veszítsem el magam? Nagyon egyszerűen, itt maradok, megfojtom a legelsőt, aki belép, s lefejeznek.

A végletes fájdalom is olyanok, mint a vihar, hol a feltornyosuló hullám mély örvénybe siklik, hogy újra a magasba emelkedjék; a következő pillanatban Dantès már visszaborzadt a meggyalázó haláltól, s szörnyű kétségbeesésében a másik végletbe esett, s esengve szomjazta újra az életet és a szabadságot.

- Meghalni? Nem! Nem lett volna érdemes annyit küzdeni, annyit szenvedni, ha most meg kellene halnom. Évekkel ezelőtt talán helyesen cselekedtem volna, ha elemészttem magam; de most maga a kegyetlen sors is kacagna, ha megtenném. Nem, élni, küzdeni akarok utolsó lehelletemig, s visszanyerem elrabolt boldogságomat. Nem szabad meghalnom, mielőtt hóhéraimat meg nem büntetem, s barátaimat - ki tudja, hátha vannak? - meg nem jutalmazom. Hanem most elfelednének itt, s csak egy mód van a menekülésre, ha Faria helyett hagyom itt a börtönt.

Nagyszerű gondolat villant át e szavaknál agyán; felszökött, s kezeit halántékára szorítva nyargalt fel-alá a szobában, végre megállt az ágy előtt.

- Isten, e gondolatot egyedül te sugalhattad! Ha csak a halott szabadulhat ki innen, miért ne foglalnám el én a helyét?

S mintha attól tartott volna, hogy meggondolja e kétségbeesett lépést, hirtelen fölhasította a rettentő zsákot, kibontotta belőle Faria holttestét, átvitte tömlőcébe, ágyába fektette s fejét rongyokkal takarta be, mint magáét szokta, beterítette a takaróval, utolsó csókot nyomott jéghideg homlokára, s megkisérlé a makacszkodó szemhéjakat lezárni, mert borzasztó látvány volt az üres tekintetű megüvegesedett két szem; azután a fal felé fordította arcát, hogy a tömlőc-tartó ne vegye észre a cserét, mikor vacsoráját hozza, visszatért az alagútba, visszahúzta az ágyat a fal mellé, s visszatérve a szobába, tűt, cérnát vett ki a faliszekrényből, levetette

rongyait, hogy a zsákon át csak meztelen teste legyen érezhető, magára öltötte a fölmetszett zsákot, bevarrta belülről s elhelyezkedett a halott előbbi helyén.

Ha valaki belép e pillanatban, meghallhatja a szíve dobogását.

Dantès ugyan bevárhatta volna még az esti látogatást is, de attól tartott, hogy a kormányzó mást gondolhat és korábban viteti el a tetemet.

A menekülés utolsó lehetősége forgott kockán.

Minden eshetőséggel leszámolt.

Úgy okoskodott, hogyha a halott-eltakarítók észre találnák venni, hogy elevent visznek halott helyett: hirtelen fölhasítaná a zsákot és felhasználva az ijedelmet, elmenekülne; ha újra el akarnák fogni, késével védené meg magát. Ha elviszik a temetőig, sírba teszik és elhantolják: éjszaka lévén, a sírásók távoztával azonnal áttör a laza földrétegen; remélte, hogy a föld nem lesz oly nehéz, hogy ki ne kerülhessen belőle. És ha csalódnék, ha a föld ránehezedve, megfojtaná, - legalább vége volna mindennek.

Tegnap óta egy falatot sem evett, ma sem jutott még eszébe, s nem gondolt vele most sem. Helyzete sokkal kétségesebb volt, semmint egyébre gondolhatott volna.

Az első veszedelem akkor fenyegette, mikor úgy hét óra tájban tömlöcébe ment a börtönőr, s észrevehette volna a helycserét; szerencsére, rossz kedvében-e, vagy mert ki volt merülve, Dantès sokszor fogadta az őrt ágyán heverve, szótlantul. Ily esetekben az őr is hátat fordított neki és szokott mogorvaságával szótlantul eltávozott.

Hanem ezúttal, talán a rendkívüli eset hatása alatt beszédesebb lehet, s ha nem kap választ, kíváncsiskodhatik és mindent fölfedez.

Hét óra tájban rendkívüli szorongás fogta el. Kezét szívére szorítva igyekezett elfojtani hangos dobogását, s a szemfedő durva szövetével törölgette gyöngyöző halántékait. Egész testén borzongás futott végig, mintha jégszilánkok úsztak volna ereiben. Azt hitte, belehal. Az órák békén teltek el, s Dantès érezte, hogy túlesett az első veszedelmen, mit jó előjelenek tartott. Végre, a kormányzó által meghatározott időben lépteket hallott a lépcső felől. Elérkezett a nagy pillanat, összeszedte minden erejét, visszafojtotta lélekzetét, s boldog lett volna, ha ereinek lázas lüktetését is le tudja csillapítani.

Mintha ketten állottak volna meg az ajtó előtt. Gyanította, hogy a sírásók s gyanuja alaposnak bizonyult, mikor meghallotta a kövön a Szent Mihály lova koppanását.

Az ajtó felnyílt s behatolt rajta a világosság. A zsákvásznnon keresztülderengő fényben észrevette, amint a két alak felé közeledik. A harmadik, kezében a nyeles lámpával, a küszöbön maradt. A két ember fölragadta a zsákot.

- Nézd csak, milyen súlyos ez az összetöporódott véznaság!
- Mondják, hogy a csont minden esztendőben fél fonttal gyarapszik meg a súlyában.
- Nálad van a kölönc?
- Nem vagyok bolond, hogy cipeljem, majd odalenn aggatjuk rá.
- Igazságod van, vigyük csak le.
- Mirevaló lehet vajjon az a kölönc? - tűnődött magában Dantès.

Az álhalottat ezután elhelyezték a Szent Mihály lován. Edmond minden izmát megfeszítette, hogy merevsége tökéletes legyen. A gyászakiséret azután, élén a lámpásos emberrel, megindult a lépcsők felé.

Odakünn egyszerre megcsapta a hűvös esti levegő; Dantès gyönyörűséggel szívta magába, s félelmes helyzete dacára is ujjongott.

Mintegy húsz lépésnyire haladhattak, mikor egyszerre letették a saraglyát.

Az egyik eltávozott, s Dantès jól hallotta, amint végigkopog a kövezeten.

- Vajjon hol lehetek? - tanakodott magában.

- Bizisten, nem valami könnyű! - szólt a halottvivő, aki mellette maradva rátelepedett a saraglyára.

Dantès első gondolata volt, hogy tüstént elmenekül, de szerencsére meggondolta a dolgot.

- Világíts hát, barom, - szólt a másik, - nem vagyok én bagoly, hogy sötétben is megtaláljam, amit keresek!

A megszólított, bár nem valami udvarias volt a kérelem, utána sietett a lámpával.

- Mit kereshet vajjon? Ásót talán?

Szelíd káromkodás árulta el, hogy a sírásó megtalálta a keresett holmit.

- Na végre, vinne el az ördög, csakhogymegtaláltalak.

- Ugyan, érdemes volt-e mérgeledni érte? Nem olyan sietős a dolog.

E szavak után Edmond valami nehéz tárgyat hallott csörögve maga mellé hullni; lábait meg ugyancsak keményen szorították össze kötéllel.

- Rajta van a kölönc? - kérdezte a harmadik legény, ki még nem szólalt meg eddig.

- De rajta ám, magam kötöttem!

- Akkor hát lássunk hozzá!

És újra fölkapták a saraglyát.

Körülbelül ötven lépésnyire ajtóhoz értek, de áthaladva rajta tovább mentek, míg a sziklákon megtörő hullámverés zúgását nem lehetett tisztán meghallani. Dantès úgy érezte, hogy egyre közelednek a parthoz.

- Kutyanak való cudar idő, nem valami nagy gyönyörűség lehet most odalenn úszkálni.

- Pedig a tisztelendő úr aligha át nem ázik ebben a csuhában! - szólt röhögve a másik.

Dantès nem értette meg ezt a furcsa tréfát, hanem minden hajszála égnek állt.

- Helyben vagyunk már!

- Dehogymagyunk, lódulj tovább, mihaszna, mert megint lehord a kormányzó, ha ez is fönnakad odalenn a sziklákon, mint tavaly a másik és én nem szenvedhetem, ha az öreg mocskolódik.

Négy-öt lépésnyire haladhattak még fölfelé, s egyszerre érezte Dantès, hogy a fejét s lábait megragadva, meghimbálgják.

- Egy.

- Kettő.

- Három!

Ebben a pillanatban érezte Dantès, hogy sebzett madárként zuhan a levegőben, egyre gyorsabban, egyre sebesebben. Még a szívverése is elállott. Bár érezte, hogy valami hatalmas súly még jobban fokozza szédítő sebességét, mégis úgy tetszett előtte, mintha egy századig tartott volna zuhanása. Végre mint a nyíl csapott le a jéghideg vízbe. Iszonyu sikoltás tört ki belőle, de a szétloccsanó habok túlharsogták a szavát.

Tengerbe vetették és egy harminchat fontos ágyúgolyó vonta magával a tenger fenekére.

If temetője a tenger.

XXI. Tiboulen szigete.

Bár teljesen elkábult a szörnyű zuhanástól, volt még annyi lélekjelenete, hogy lélekzetét visszatartsa, s jobbjával, melyben minden eshetőségre számítva nyitott kését szorongatta, fölhasítsa a zsákot, kiszabadítsa belőle fejét és karjait. Hanem az ágyúgolyó minden erőlködése dacára magával húzta a mélybe, s csak végső erőmegfeszítéssel, az utolsó pillanatban sikerült a lábait gúzsba szorító kötelet elmetszenie. A következő pillanatban már megfűlt volna. Egy erőteljes lökés a fölszínre vetette, az ágyúgolyó meg elmerült szemfedőjével együtt a tenger kifürkészhetetlen mélységeiben.

Csak annyi ideig maradt a fölszínen, míg lélekzetét vehetett, aztán újra alábukott, nehogy észrevegyék, ha esetleg még érdeklődnének utána.

Mikor másodszor fölmerült, már ötven lépésnyire lehetett attól a helytől, hol a tengerbe zuhant; feje fölött a viharos fekete égbolton süvöltő orkán tépte-szaggatta a felhők szürke köntösét, kicsillantva foszlányaik mögül egy-egy darabka csillagos kék eget; előtte a zúgó sötét habok forгатaga, mögötte feketében a sötét borulatnál a fenyegető rémként fölmeredő komor gránitóriás, mintha karjait még most is a zsákmánya után terjesztené; fönn a várfokon még pislogott a lámpa, gyér világát a két sírásó zordon alakjára vetve.

Úgy rémlett előtte, mintha a két árnyék nyugtalanul fürkészte volna át a tengert; nem kételkedett benne, hogy meghallották azt az iszonyu sikoltást, mely önkénytelenül tört ki belőle zuhanása közben. Ismét víz alá bukott tehát, s úgy igyekezett előre jutni; értett hozzá, a kis Pharao-öbölben néha egész csödület bámulta érte, s Marseille legkitünőbb bűváranak tartották.

Mikor újra fölbukott, a lámpát nem látta többé.

Első dolga volt tájékozódni; az If körül fekvő szigetek közül legközelebb voltak Ratonneau és Pommègue, hanem ezek éppen úgy mint a kis Daume, lakott szigetek voltak; legbiztosabbnak találta tehát az alig egy mérföldnyire fekvő, úgyszólván lakatlan Tiboulent vagy Lemairet.

E két sziget valamelyikét kellett elérnie; de hogy juthat el oda e komor éjszakában, mely egyre sötétebb, egyre feketébb lett?

Egyszerre mint valami hatalmas csillagot látta fölragyogni a planieri világító tornyot.

Ha toronyirányt úszik a fény felé. Tiboulent balra hagyja el, tehát kissé balra kell tartania, hogy elérje a szigetet.

Mint említettük, e sziget körülbelül egy mérföldnyire lehetett Iftól.

Faria sokszor elmondta neki, mikor tétlenül, ölbe tett kezekkel gunnyasztott: «Edmond, Edmond, ne lustálkodjék, mert ha valamikor elmenekül, belevész a tengerbe, ha elveszti izmai rugonyosságát».

Lenn, a lomha, keserű sós víztömegben ezek a szavak csengtek most a füleiben; fölbukott, s hatalmasan kezdte szelni a hullámokat, hogy meggyőződjék, nem ernyedtek-e még el az úszástól elszokott izmai. Örömmel vette észre, hogy még a kényszerült tétlenség sem csökkentette erejét és ügyességét, s érezte, hogy újra tökéletesen ura ennek a tomboló elemnek, mellyel már gyermekkorában játszva megbirkózott.

A félelem pedig, az üldözők leggyorsabbika, megkészserezte buzgalmát; olykor hanyattfekve hallgatózott a vizen, nem jut-e valami gyanus nesz a füleihez. Valahányszor a hullám a

magasba sodorta, végigfürkészte az egész szemhatárt és igyekezett a sűrű homályon áthatolni. Minden magasabbra csapódó hullámot sajkának nézett, melyben üldözői ülnek; ilyenkor örült kétségbeeséssel hasította a vizet, s előbbre jutott ugyan, de nagyon kimerült.

A rettentő falak sötét körvonalai elmosódtak a távolban, már alig tudta megkülönböztetni, de még mindig irtózott tőlük.

Eltelve a szabadság érzetének végtelen gyönyörűségétől, már egy órája szelte a habokat a kitűzött irányban.

- Körülbelül egy órája lehetek már a vízben, de mivel szemközt fúj a szél, nehezebben juthatok előre, de mégis, ha csak el nem vétettem az irányt, nem lehetek már messze Tiboulentől.

De ha elvétettem volna az utat!...

Egész testében, megborzongott; megkísérlé hanyattfekve pihenni kissé, de a tenger egyre jobban háborgott, s nemsokára belátta, hogy ily módon lehetetlen a további útra új erőt merítenie.

- Ejh, történjék bármi, kihúzom végig, míg csak a karjaim bírják, s a görcs belém nem áll; azután odalenn is jó lesz, a mélyben.

Hanem azért kétségbeesett erővel folytatta tovább a küzdelmet.

Egyszerre a feketeség mintha még jobban elsötétült volna; mintha valami sűrű fekete gomoly ereszkedett volna a víz színére. Ugyanakkor heves fájdalmat érzett térdében, mit rémképekkel teljes képzeletében első pillanatra puskagolyónak tartott; várta utána a durranást is, de csak a habok zúgtak tovább. Kinyújtott karjai ellenállásra találtak, s lábaival már feneket ért; ekkor vette észre, hogy mi az tulajdonképpen, amit ő felhőnek vélt.

Alig húsz lépésnyire meredt föl előtte egy csodálatos alaku sziklatömeg, mit első pillanatra óriási kövé vált kemencének lehetett volna tartani. Ez volt Tiboulen szigete, Dantès lábalva ment tovább s végtelen gyönyörűséggel nyujtózott végig a roppant gránitsziklák valamelyikén, mely lágyabbnak tetszett most előtte a pelyhes nyoszolyánál.

Azután a szél, vihar és szakadó zápor dacára elszenderült, de csak a teste pihent, lelke a váratlan boldogság édes izgalmaiban ébren szötte tovább álmait.

Csak egy lecsapó villám éles csattanására riadt föl; a vihar most már fékeveszetten tombolt, s az elszabadult orkán egyre szilajabban csapkodta hollószárnyaival a hullámokat; olykor egy-egy tűzkígyó cikázott végig az égen, s kékes világot vetett az egy gomolyban kavargó sötét felhőkre, habokra.

Tengerésztekintete nem csalta meg Dantèst, ez a sziklatömeg csakugyan egyike lehetett a két legközelebbi szigetnek; ha valóban Tiboulen, mit kopár, menedéket alig nyujtható szigetnek ismert, legcélszerűbb lesz, ha a tenger lecsillapultával átúszik Lemaire szigetére, mely szintén kietlen és kihalt ugyan, de nagyobb és jobb menedék.

Egy magasabbra nyúló szirt alkalmasnak látszott pillanatnyi oltalmul; odahúzódott hát és ideje is volt, mert a vihar dűhe akkor ért tetőpontra.

A szirt egész alapjában megrengett s az oldalán megtörő hullámok fölcsaptak a tetőig, s még búvóhelyén is végigöntötték. E tombolás és szüntelenül csapkodó villámok közepette szédülés fogta el; mintha az egész sziget megingott volna lábai alatt, hogy a következő pillanatban mint a horgonyról elszabadult hajó, belefördüljön a kavargó örvénybe.

Eszébe jutott, hogy már huszonnégy óra óta semmit sem evett; éhes volt és szomjúság gyötörte.

Markával meregette ki a sziklahasadékban meggyűlt esővizet, s avval oltotta szomját.

Egyszerre iszonyu villám hasította végig az eget a sötét mélységektől Isten trónusáig, s e villámsugár vakító fénye mellett az alig negyed mérföldnyire fekvő Lemaire sziget és a Croisille-fok között egy kis halászbárkát pillantott meg, mely kísérteties árnyként siklott egy hullámtetőről az örvénybe. A másik pillanatban már újra magasba emelte az elemek szeszélye s iszonyu sebességgel röpítette tova. Dantès kiáltani akart, hogy kerüljék el a zátonyt, de szavát elfojtotta a szörnyű zúgás s nem akadt a kezébe semmi, amivel integethetett volna. Különbö a bárkán lévőek is tudták, hová jutottak. Az egymást érő villámok fényénél négy embert pillantott meg Dantès, amint görcsösen kapaszkodnak a kötelekbe és az árbocderékba; az ötödik a ketté tört kormányrúdba kapaszkodott. Azoknak is látniuk kellett Dantèst, mert még a szörnyű tomboláson keresztül is elhatott hozzá egy-egy kétségbeesett segélykiáltás. Egyszerre derékban tört ketté az árboc, s csonka felét a rongyokra tépett vitorla szárnyain pehelyként sodorta magával az orkán. Mint valami óriás fehér sirály röpült a habok felett, míg el nem vészett a távol homályában.

Csaknem ugyanakkor borzasztó reccsenés és halálkiáltások hatottak el hozzá. Dantès, mint a szikla talapzatán fekvő sphynx, belémeredt az éjszakába, míg egy újabb villám tüzésénél meg nem pillanthatta a szétroncsolt hajót, s romjai között a kétségbeesett arcokat, s esdően az ég felé emelt karokat.

Azután viharosul minden az éjszakába; a borzasztó látvány csak addig tartott, míg ki nem lobbant a villám.

Dantès lekúszott a csuszamlós sziklafalon, megkockáztatva, hogy a tengerbe zuhan; figyelt, hallgatózott, de emberi hangok helyett már csak a vihar bömbölt a tajtékzó habok fölött.

Lassanként elült az orkán; a szürkén gomolygó felhők meghasadtak, s mintha a tomboló orkán távoztával az égbolt arca is földerülne, itt-ott fölragyogtak egy-egy kék foltocska az ezüst csillagszemek. Keleten pedig egy vérvörös sáv gyúlt ki, a mély kék vizek fölött, a tajtékzó hullámok habos taraját arany sörénnyé változtatva.

Fölvirradt.

Dantès áhítattal bámulta e nagyszerű jelenséget, mintha sohasem látta volna még; Ifben nem is volt része benne soha.

A komor épület méltóságteljes mozdulatlansággal emelkedett ki a hullámok közül; örködött és uralkodott a vizek fölött.

Reggeli öt óra lehetett; a tenger már megcsillapult.

- Két-három óra múlva - tanakodott magában - az ör tömlöcömbe lép, s bizonyos fölismeri szerencsétlen jótevőm holttestét; hasztalanul keresve engem, lármát fog ütni. Fölfedezik a rést, az alagutat, kivallatják azokat, akik a tengerbe vetettek, s kik sikoltásomat minden esetre meghallották. Minden fegyverfoghatót rám uszítanak s egy sereg sajka fog üldözőbe venni, mert jól tudják, hogy a szerencsétlen szökevény még nem juthatott messzire. Egy ágyúlövés tudtul adja a parton, hogy senkinek sem szabad befogadni azt a szegény menekültöt, aki meztelenül, éhesen kóborol a parton, s akire oly könnyű ráismerni. Marseille egész rendőrsége talpra áll, s mindent átkutat a szárazon, mialatt a kormányzó a tengeren folytatja a hajszát. Körülvéve a vízen, körülfogva a szárazon, mi lesz belőlem? Éhezem, didergek, még a késemet is elvesztettem, mely akadályozott az úszásban; kénye-kedvétől függök az első parasztnak, ki utamba kerül, s áhitozik arra a húsz livresre, mit elfogatásomért vetnek oda neki; kimerültem, nincs erőm, el kell pusztulnom. Istenem, Istenem, eleget szenvedtem már, tégy valamit érettem, mert a magam ereje meg nem menthet már.

Alig rebegette el If vára felé fordulva e lázas szívből fölfakadt fohászt, Pomègue felől egy kis háromszögű latin vitorlát látott közeledni, melyről ily távolságból csak a tengerész biztos szeme ismerhette föl, hogy egy génovai tartánhoz tartozik. A marseillei kikötőből jött, s keskeny orrával fürge könnyűséggel hasítva a hullámokat, már a sík tengerre ért, hol gömbölyű testével könnyen haladt tova.

- Félóra alatt elérhetném azt a kis bárkát, ha nem borzadnék attól a gondolattól, hogy még ott is faggatni fognak s észrevéve, hogy szökevény vagyok: visszavisznek Marseillebe!... Mit tegyek? Mit mondjak? Micsoda mesével tartsam őket? A csempészek félig-meddig kalózkod. Fosztogatnak, ahol csak lehet, s azt hiszem, engem is szívesebben eladnának, mint hogy valami jót tennének velem - ingyen.

Várjunk.

Hanem lehetetlenség már tovább várni, éhen halok; közel vagyok a végső kimerüléshez. Azután a látogató óra is közeledik már; szökésemet még nem földözték föl, talán nem is sejtik, mert a vészjelet még nem adták meg. Mondhatnám, hogy egyike vagyok az éjjel elsülyedt hajó matrózainak; ez a mese nem is volna valami rossz, senki se cáfolhatná meg, valamennyien odalenn vannak már.

Borzongva fordult arrafelé, hol az éjjel a hajótörést látta. Valamelyik kopár szirtfokon még ott vereslett egy matrózsapka, s köröskörül a hajótest romjai úszkáltak. Megannyi céltalanul úszkáló fadarab, mely a habok kénye-kedve szerint bitangolt a vizen.

Hirtelen határozva, a tengerbe vetette magát, s a szirt felé úszva, fejére húzta a matrózsapkát, belekapaszkodott az egyik gerendába, s a hajó felé tartott.

- Meg vagyok mentve.

És ez a meggyőződés erőt kölcsönzött neki.

A tartán már teljes sebességgel haladt If és a planieri világító-torony között. Dantès attól tartott, hogy a kis vitorlás a sík tengerre igyekszik, Corsica vagy Sardinia felé tartva; de mozdulataiból csakhamar megértette, hogy az olasz partok felé vitorlázó hajók szokása szerint Jaros és Calaseraigne szigetek között fog elhaladni.

Ezalatt egyre közelebb jutott a hajóhoz, s egy kanyarulat közben még nyert is vagy egy negyedmérföldnyi utat. Kiemelkedett a vízből és sipkájával integetett, de senki sem vette észre a hajón, mely irányt változtatott. Kiáltani akart, de belátta, hogy a hullámok moraja elfojtja odáig a szavát.

Ekkor látta be, minő jó gondolat volt ezt a gerendát elővigyázatból magával hozni. Ily elgyöngült állapotban aligha ért volna el nélküle a tartánig és semmi esetre sem térhetett volna vissza Tiboulénre, ha a hajón lévők nem veszik észre.

Bár meg volt győződve a hajó útjáról, szorongva követte a tekintetével, míg csak egyenesen felé tartani nem látta.

Minden erejéből felé igyekezett, de mielőtt elérhette volna, a hajó újra irányt változtatott.

Kétségbeesett erőfeszítéssel emelkedett most ki a vízből és a sapkát lebegtetve, a tengerészek vontatott vészkiáltását hallatta, mely úgy hangzik, mintha valami tengeri rém panaszos üvöltése volna.

Most már meghallották és észrevették. A tartán egyenesen felé tartott. Dantès látta, hogy csónakot készülnék a vízre bocsátani.

Egy perc múlva már útban volt a csónak; két legénye ugyancsak megmarkolta az evezők nyelét. Dantès elbocsátotta a gerendát s nagy buzgalommal igyekezett megkimélni a hajókat a fele úttól.

Csak most látta be, mivé lett volna anélkül a csonka fadarab nélkül, mely alig száz lépésnyire himbálózott tőle a habokon. Karjai egészen megmerevedtek már, lábaiba beleállt a görcs, szabályos úszás helyett csak kapálta a vizet és hörgő mellébe betólult a víz.

Kiáltására a két evező még gyorsabban verte a vizet s az egyik legény olaszul kiáltott át neki: Bátorság!

E szó éppen akkor hatott el hozzá, mikor egy hatalmas hullám áthömpölygött rajta tajtékzó tarajával. Megküzdeni már nem tudott vele.

A fuldokló ember kétségbeesésével csapkodta a vizet s harmadszor is fölkiáltva, érezte, hogy a mélységbe vonja valami, mintha még most is a lábán volna az ágyúgolyó.

Feje fölött összecsapott a tenger s csak a vizen keresztül látta átszűrődni a felhőfoszlányos szürke eget.

Rettentő erőlködéssel sikerült ismét a felszínre buknia. Még érezte, hogy valaki megragadja a hajánál fogva; azután nem látott, nem hallott többé semmit, elvesztette az eszméletét.

Felocsúdva, a tartán fődélzetén találta magát. Első tekintetével a hajó irányát követte, és nagy megnyugvással vette észre, hogy egyre távolodnak tőle.

Annyira ki volt merülve, hogy örömkialtása nagyon hasonlított a zokogáshoz.

Végigfektették a fődélzetén s egy matróz gyapjudarabbal dörzsölte merev tagjait; a másik, akiben egyik megmentőjét ismerte föl, néhány csöpp rumot töltött a szájába. A vén tengerész, ki a hajónak egy füst alatt gazdája és kormányosa volt, avval az önző szánalommal tekintett rá, mely azokat szokta elfogni a póruljártakkal szemben, kik jól tudják, hogy maholnap őket is eléri ugyanaz a sors.

A néhány csöpp rum életre hozta, s a matróz, ki ugyancsak megdolgozta a gyapjudarabbal, újra pezsgésbe hozta ereit.

- Kicsoda ön? - kérdezte tört franciasággal a gazda.

- Máltai matróz vagyok, - felelt Dantès rossz olasz kiejtést erőltetve. - Syracusából jöttünk borral és panolinnal megrakodva. A Morgion-foknál utólért a vihar és hajótörést szenvedtünk a szirteken.

- És honnan jön most?

- Azokról a sziklákról, melyekre szerencsésen fölkapaszkodhattam, s ahol szegény kapitányom szétzúzta magát. Három pajtásom fulladt a vízbe. Azt hiszem, egyedül én maradtam életben; észrevettem a hajót, s rettegve attól, hogy el kell pusztulnom azon a kietlen, pusztaszigeten, megkísérlettem egy szál gerendán idáig jutni. Önök mentették meg az életemet, elveszttem volna, ha valamelyikőjük meg nem ragad a hajamnál fogva.

- Én voltam, - szólt egy őszinte, nyílt tekintetű, hosszú szakállu matróz; - ideje is volt, mert már fuldokolni kezdett.

- Szívem mélyéből köszönöm önnek, - mondá Dantès, kezét nyújtva felé.

- Szavamra, eleinte haboztam; torzonborz szakállával, lebegő hajával inkább banditának látszott, mint jóra való embernek.

Dantèsnak csak most jutott eszébe, hogy egész fogsága alatt sohasem nyírta meg a haját, meg a szakállát.

- Szűz Máriának tettem egyszer fogadalmat, hogy tíz esztendeig nem nyesem meg sem a hajamat, sem a szakállamat. Ma telt le a fogadalmam s éppen az évfordulón voltam közel a megfulladáshoz.

- És mit csináljunk most magával?

- Amit jónak látnak; a bárkánk romjaiból megmenekültem ugyan, de egészen meztelenül, a kapitányom elveszett, de szerencsére jól értek a mesterségemhez, tegyenek le a legelső kikötőben, tüstént találok helyet valami kereskedő hajón.

- Ismeri jól a Földközi tengert?

- Gyermekségem óta élek rajta.

- Ismeri jól a horgonyvetésre alkalmas helyeket?

- Alig hiszem, hogy még a legveszedelmesebb kikötők közül is akadna egy, ahol bekötött szemmel nem tudnék eligazodni.

- Ha nemcsak szájaskodik, - szólt közbe a jóképű matróz, - miért ne tartanánk itt, gazd' uram?

- Igen, ha nemcsak a szája járna; hanem ilyen állapotban eget-földet ígér az efféle szegény ördög, de hogy beváltja-e, az már más kérdés.

- Többet fogok tenni, mint amennyit ígértem.

- Na, majd meglátjuk! - szólt nevetve a vén tengerész.

- Bármikor meggyőződhetik róla, - válaszolt Dantès, fölemelkedve. - Hová tartanak?

- Livornóba.

- Hát akkor mire való ez a kerülő út, ez a sok időpocsékolás, mikor a szél is egyenesen arrafelé hajtja?

- Mert nekimennénk Rion szigetének.

- Húsz ölnyire haladnánk el mellette.

- Fogja meg hát azt a kormányrudat, hadd lássuk meg, mit tud.

Dantès megragadta a kormányrudat s egy gyöngye nyomással meggyőződve, hogy a hajó könnyen irányítható, nem soká húzódozott, hanem elkezdett vezényelni.

- A vitorlarúdhoz, a kötelekhez!

A négy matrózból álló legénység sietve elhelyezkedett. A gazda mindent figyelemmel kísért.

- Húzzátok meg!

A matrózok elég ügyesen teljesítették.

- Kössétek meg!

Ezt a parancsot is végrehajtották s a kis hajó most már toronyirányában tartott a sziget felé, mely mellett, mint Dantès mondta, alig húsz ölnyire vitorláztak el.

- Bravo! - szólt a gazda.

- Bravo! - ismételte a legénység.

És valamennyien bámulták ezt az embert, kiben több értelem és több testi erő volt, mint amennyit külseje elárult.

- Amint látja, - szólt Dantès, elhagyva a kormányrudat, - legalább az átkelésnél mindenestre hasznomat veheti. Livornóban tegyen ki, ha már nem használhat tovább s én első havi zsoldomból megfizetem önnek az étellemezést, valamint a ruhát is, mit lesz szíves addig kölcsönözni.

- Jól van, jól van, majd csak megegyezünk, ha nem követel sokat.

- Egyik ember annyi, mint a másik, adjon nekem is annyit, mint a többieknek, s fölcsapok.

- Ez nem igazság, - szólt az a matróz, ki Dantèst kihúzta a vízből, - mert ön jobban ért a dologhoz, mint akármelyikünk.

- Mit kotnyeleskedsz? Már megint beleütöd az orrod az én dolgaimba, Jacopo? Mindenki úgy aluszik meg, ahogy neki tetszik.

- Csak egyszerü megjegyzést kockáztattam!

- Okosabban tennéd, ha egy-két darab ruhát kölcsönöznél ennek a derék legénynek, ha van felváltó kabátod.

- Nincs biz nekem, csak egy ingem, meg egy nadrágom, hanem azt szívesen odaadom.

- Egyébre nincs is szükségem, - szólt Dantès, megköszönve a szíves ajánlatot.

Jacopo bebújt a hajóduba s csakhamar visszatért a két ruhadarabbal; Dantès kimondhatatlan gyönyörűséggel öltötte magára.

- Kell-e még valami?

- Egy darabka kenyér, meg egy korty abból a kitűnő rumból nem ártana; jó ideje koplalok már!

Ez a «jó ideje» negyven órát jelentett.

Elébe tettek egy darab kenyeret s Jacopo megkínálta a csutorával.

- Balra avval a rúddal! - kiáltott a kapitány a kormányos felé.

Dantès a csutorát szájához emelve odapillantott, de hirtelen elállt még a lélekzete is.

- Ugyan mi történhetett Ifben? - kérdezte a hajósgazda.

If bátyáiról egy kis fehér felhőcske lebbent föl; ez vonta magára Dantès figyelmét.

Egy másodperc múlva távoli ágyúdörgést hallottak a földélzeten.

A matrózok egymásra tekintettek.

- Mit jelentsen ez?

- Valami rab szökhett meg az éjszaka, - szólt közömbös hangon Dantès, - s most adták meg a vészjelet.

A hajósgazda akaratlanul is végigméregette Dantèst, ki jókorát húzott a csutorából; hanem oly nyugodtnak és oly elégedettnek találta, hogy hirtelen fellobbant gyanuja azonnal eloszlott.

- Kutya karcos ital! - szólt Dantès, verejtékes homlokát véigtörölve az inge ujjával.

- Törödjön vele, aki akar, - okoskodott magában a gazda, - bánom is én, ha ez is a szökevény! Derék fickó s éppen nekem való.

A fáradtság ürügye alatt Dantès a kormányrúd mellé kíváncszott ülni. A kormányos, örülve, hogy szabadulhat, tekintetével kérte gazdájától a beleegyezést, ki fejbólintással válaszolta, hogy átadhatja helyét.

Ott fönn a dobogón azután egész Marseillet beláthatta Dantès.

- Hányadika van ma? - kérdezte Jacopot, ki mellé telepedett.

- Február huszonnyolcadika.

- És az esztendő?

- Az esztendőt kérdi?

- Igen, igen, az esztendőt!

- Hát elfeledte, melyik esztendőben járunk?

- Bizisten, olyan félelmet állottam ki az éjszaka, hogy majd az eszemet vesztettem; kitűnő volt az emlékezőtehetségem, de tegnap óta oda van; azért kérdem, hogy melyik esztendőben vagyunk.

- 1829-et írnak.

Éppen tizennegyedik évfordulója volt Dantès elfogatásának.

Tizenkilenc esztendő volt, mikor Ifbe került, s csak harminchárom éves korában szabadult ki.

Szomorú mosoly vonaglott ajka körül. Mivé lett Mercedes, ki régen halottnak hitte már azóta?

Azután a gyűlölet rettentő villáma lobbant fel a szemében, s eszébe jutott az a három ember, kinek a kegyetlen, hosszú rabságot köszönhetett.

S megismételte a kérlelhetetlen bosszúesküt Danglars, Fernand és Villefort ellen.

És ez az eskü nem volt már üres fenyegetés, mint a börtönben, mert a Földközi tenger legfürgebb vitorlása sem érte volna már utól a kis tartánt, mely duzzadt vitorlákkal röpködött Livornó felé.

XXII. A csempészek.

Dantès egy napig sem volt még a hajón, már tudta, kikkel van dolga. A *Jeune Amélie* érdemes tulajdonosa Faria nélkül is elsajátított körülbelül minden nyelvet, melyet a Földközi tenger körül beszélnek, az arabtól kezdve a provençalig. Ez a tudománya legalább fölöslegessé tette a kellemetlen és nem éppen titoktartó tolmácsokat, megkönnyítette az érintkezést bárminemű hajó népségével és azokkal a névtelen, hazátlan csavargókkal, kik a kikötők körül ögyelegve, látszólag a levegőből élnek. Szóval Dantès csempészek közé került.

A hajósgazda némi bizalmatlansággal vette hajójára Dantèst; ökelme ösidőktől fogva hadilábon állott a vámörökkel s mivel minden lehető alkalommal igyekeztek egymást kelepcebe csalni, Dantèsről is azt hitte eleinte, hogy közibük tartozik s furfangos módon igyekszik kifürkészni titkaikat. Hanem az a rendkívüli ügyesség, mellyel Dantès tájékozta magát, meggyőzte az ellenkezőről; az a könnyű füstfelleg pedig, mit a vár bástyáiról látott fölszállani s a távoli ágyúlövés elhaló eldördülése arra a gondolatra vezették, hogy olyanforma embert szedett föl hajójára, akinek eltávoztakor éppen úgy megadják az üdvölvést, mint a királyoknak; szóval a legkevésbé sem nyugtalankodott, hogy vámör került a hajójára, bár a másik sejtelve is eloszlott, mikor Dantèst oly közönyös nyugalommal látta italát szürcsölgetni a lövés hallatára.

Edmond tudta gazdájáról, hogy kicsoda, anélkül, hogy az valami bizonyosat tudott volna róla. Bármily oldalról faggatták, pontos felvilágosításokat adott; Nápollyal és Maltával nem lehetett megfogni, mert úgy ismerte mindakettőt, mint a tenyerét. Bármily furfangos volt tehát az a genovai csempész, mégis csak ő volt a rászedett.

Livornóba érkezve, ismét nagy próbán kellett keresztülesnie: tizennégy esztendő után ráismer-e saját ábrázatára? Ifjúkori képe még elég tisztán lebegett előtte s most kíváncsi volt meglátni férfiasá érett arcvonásait. Állítólagos fogadalma már letelt, betért hát a legelső livornói borbélyhoz, kit annakelőtte jól ismert.

A borbély bámulva nézte ezt a gyönyörű fürtös Tizian-fejet. Akkoriban még nem volt divat az ilyen haj- és szakáll-viselet; hanem a borotva és olló modern bajnokai megrémülnének attól az embertől, ki avval állítana be, hogy fosszák meg a természet ilyen gyönyörű ajándékától.

A livornói Figaro azonban minden teketória nélkül nekilátott a pusztításnak.

Dantès csak akkor pillantott tükörbe, mikor már sima volt az álla s haját a rendes rövidségre nyírták.

Harminchárom esztendő volt s a tizennégy évi fogság nagyon megváltoztatta ábrázatát.

Mint kerekképü, mosolygó arcu fiatalember lépte át If kapuját. Milyen más volt az arca most!

Kerek arca megnyúlt, mosolygó ajkai keményen összeszorultak, szemöldökei közé mély redő ékelődött, szemei mélységes bánattal telve, olykor-olykor gyűlölettől égő villámokat szórtak; a napvilágtól oly sokáig elzárt arcüre rendkívül halovány színt öltött. Értelmességtől sugárzó arca elárulta a sokoldalú képzettség biztonságát. Termete, bár az átlagnál magasabb, tökéletesen arányos volt.

Karcsu, hajlékony tagjait izmos, kifejlődött formák váltották föl. Hangját a sok ima, sóhaj és átkozódás rendkívül hajlékonnyá tette; majd végtelen lágyan zengett, majd keményen, csaknem nyersen harsogott.

Félhomályhoz szokott szemével éjszaka is látott.

Elmosolyodott, mikor megpillantotta magát a tükörben; legjobb barátja sem ismerhette volna föl, ha ugyan számíthatott még a régi barátok vonzalmára.

A *Jeune Amélie*-n nagyon megbecsülték Edmond-t, a gazda még előleget is ajánlott föl neki. Edmond elfogadta, s keresztülesve az első átváltozáson, a borbélytól egyenesen a ruhásboltba ment s egy teljes matróz-öltözetet vásárolt. Az egyszerű öltöny csak egy fehér nadrágból, csíkos ingből és frigiai sapkából állott.

Jacononak visszahozva a kölcsönzött holmit, ebben az új öltözetben tisztelgett a *Jeune Amélie* gazdája előtt, hanem újra el kellett mondania az egész történetét, mert a génovai nem tudott ebben a kifogástalan matrózban ráismerni arra az összezsapzott, bozontoshajú, csuronvíz emberre, kit meztelenül, félholt állapotban vett föl a hajójára.

Most még jobban megtetszett neki s újra ajánlatokat tett, de Edmond, kinek más szándékai voltak, csak három hónapra szegődött hozzá.

A *Jeune Amélie* legénységének különben elég dolga akadt, mert a gazda nem nagyon szerette elfecsérelni az időt. Alig voltak egy hete Livornoban, már újra telve volt a hajófenék mousselinnel, gyapjuval, burnóttal és dohánnyal, mely dolgokra a vámház következetesen elfeledte ráütni a hivatalos pecsétet. Most már csak Livornoból kellett valahogy kijutniok; ha Corsicában sikerül lerakodniuk, ott már akad vállalkozó, aki tovább csempészi a holmit Franciaországba.

Elindultak. Edmond újra átszelte azt az azúrkék tengert, hol ifjúsága legszebb éveit töltötte, s melyről annyit álmodozott rabságában. Gorgonát jobbra, Pianosát balra hagyva, Paoli és Napoleon szülőföldje felé vitorláztak.

Másnap korán reggel, mikor a gazda a födélzetre ment, Dantès már a hajó párkányához támaszkodva találta, elmerengve a hajnali rózsafénnyel végigöntött sziklacsoportozaton. Monte Cristo szigete volt velök szemben.

A *Jeune Amélie* körülbelül háromnegyed mérföldnyire haladt el mellette és folytatta útját Corsica felé.

Dantès elgondolta, hogy csak a tengerbe kellene vetnie magát és egy félóra múlva ott lehetne az ígért földjén. De hogyan ássa ki eszközök nélkül s hogyan védje meg fegyvertelenül a kincsét? És különben is mire vélnék a matrózok és a gazda? Várnia kellett jobb időkre.

Szerencsére Dantès már értett hozzá, hiszen tizennégy esztendeig várt szabadságára s most, szabadon, hogyne várhatna még néhány hónapot, vagy egy esztendőt is azokért a kincsekért!

Vagy nélkülök el sem fogadta volna talán a szabadságot, ha följánlják neki?

De meg ki tudja, nem-e agyrém ez a kincs, mely csak a szegény Faria agyában fogamzott s vele nyoma is veszett?

Annyi bizonyos, hogy Spada bíboros levele rendkívül határozott hangon volt írva.

S Dantès végigolvasta gondolatban újra az egészet. Egyetlen szavát sem feledte el.

Esteledett, a sziget ragyogott az alkony csodálatos színeiben, míg el nem veszett egészen a távolban, az éjszakában, Dantès utolsónak maradt a födélzeten; homályhoz szokott szemei még akkor is a sziget felé tekintettek.

Másnap Aleria közelében virradtak föl. A hajó egész nap a part körül ödöngött, míg estére kelve föl nem ragyogtak a jelzőtüzek a szárazon. Kétségkívül megállapított jel volt a kirakodásra, mert lámpást akasztottak a lobogó nyelére a hajó orrán s puskalövésnyire közeledtek a parthoz.

Dantès észrevette, hogy a *Jeune Amélie* érdemes tulajdonosa, kétségkívül ez ünnepélyes alkalomra való tekintettel, a hajdani szakállas puskáknál alig nagyobb két ágyút vontatott föl a földélzetre, mellyel minden nagyobb zaj és föltűnés nélkül viszonzhatott volna valami barátságos üdvözetet egy-egy négyfontos golyóval, úgy ezer lépésnyire.

Ez az intézkedés azonban fölöslegesnek bizonyult; minden a legbékésebben, zavartalanul ment végbe. Alig hallhatóan siklott végig a vízen négy sajka s az udvarias *Jeune Amélie* saját csónakját küldte elibök; annyi bizonyos, hogy az öt csónak nagyon fürgén sürgölődött, mert hajnalra már az egész rakomány partra került.

A *Jeune Amélie* gazdája rendszerető ember volt s még ott hevenyében kifizette a legénységnek a jutalmat, fejenként száz toscanai lirát, vagyis nyolcvan frankot.

Hanem a kirándulásnak még nem volt vége, Sardiniára is el kellett menni, hogy újra meg-rakodjanak.

Ezúttal is sikerrel jártak, a *Jeune Amélie*-nek kedvezett a szerencse.

Az egész új szállítmány Lucca hercegségnek volt szánva s csaknem kizárólag havanna-szivarból, xeresi és malagai borból állott.

Hanem ezúttal már volt egy kis csetepatéjuk a vámörökkel, a *Jeune Amélie* érdemes gazdájának szintén nagyérdemű ellenlábasával. Egy vámőr elesett, két matróz megsebesült. Az egyik Dantès volt, kinek vállába furódott a golyó.

Dantès örült ennek a csetepatének s nem sokat törődött a sebével; jó bizonyoságnak tartotta arra, hogy szembe tud nézni a veszedelemmel s állhatatosan elvisel bármi szenvedést. Szembe nevetett a halállal s megsebesülve, elmondta ő is a görög bölccsel: «Fájdalom, te nem is vagy oly nagyon elviselhetetlen!»

Látta a halálra sebesült vámőrt is, de akár a csata hevében érzett fölindulás, akár az emberi érzés eltompulása okozta: könnyen vette a dolgot. Nagy céljai, sötét szándékai voltak, edzett szíve már-már megkövült.

Jacopo holtnak hitte, mikor összerogyott, hozzá rohant, fölemelte, ágyára vitte, szóval úgy ápolta, mint igazi bajtárshoz illik.

Nem olyan jó ugyan ez a világ, mint aminőnek Pangloss doktor látta, de nem is olyan rossz, mint Dantès gondolta; hiszen ez az ember, ki egyebet sem örökölhett volna tőle, mint azt a száz toscanai lirát, valódi odaadással ápolta, mikor megsebesült.

Szerencsére csak könnyen sebesült meg. És hála a sardiniai vénasszonyoktól vásárolt csodatevő füveknek, hamarosan behegedt a sebe. Edmond próbára tette Jacopot; az önfeláldozó ápolásért fölajánlotta neki pénzecskéjét, de Jacopo méltatlankodva utasította vissza.

Jacopo első pillanattól fogva egész lelkével megszerette Edmondot s lassanként az ő vonzalmát is kiérdemelte. Az egyszerű, jó lélek beérte a vonzalom legcsekélyebb jeleivel; ösztönszerűleg fölismerte Edmondban a magasabb értelmet, mit fonák helyzetében gondosan titkolt a többiek előtt.

Mikor a kis hajó duzzadt vitorlákkal röpült a kék vízen, Edmond a kormányos dobogóján, térképpel kezében, sokszor tanítgatta Faria módjára, ezer mindenféle dologra Jacopot. Bevezette a térképolvasás titkaiba, megismertette az iránytű elhajlásának titkával és megtanította arra is, hogyan kell olvasni a fejünk fölött abban rengeteg nyitott könyvben, melynek azúrlapjára gyémántbetűkkel oly töméntelen sok mindenféle szépet írt föl a Mindenható.

És mikor Jacopo azt kérdezte, hogy mire való ez a sok tudomány egy közönséges matrónak, Dantès mosolyogva mondta neki:

- Ha nagyhírű földid császár lett, te is fölviheted talán a kapitányságig!

Harmadfél hónap telt el az ide-oda utazgatásban. Edmond éppen oly ügyes parti hajós lett, mint annak idején kiváló tengerész; lassankint megismerkedett a partok valamennyi csempészeivel s eltanulta e félkalózok minden titkos ismertető jelét.

Hússzor is elhaladt közbül a kis Monte Cristo-sziget mellett, de egyetlen egyszer sem volt alkalma kiszállani rajta.

Elhatározta, hogy szerződése leteltével a maga szakállára fog bérelni egy kis bárkát, hogy bármily ürügy alatt Monte Cristora mehessen. Megtehetette, mert már vagy száz piaszter csörgött a zsebében.

Akkor legalább szabadon kutathat.

Egészen fesztelenül ugyan aligha, mert bizonynyal utána lesnek, akik odáig szállították.

Hanem minden nagy dolognál kockáztat valamit az ember.

A rabság nagyon kijózanította Dantès s nem szívesen tette volna kockára tervét.

De még az ő hatalmas képzelő ereje sem tudott egyéb módot kitalálni, mint hogy odavitesse magát az áhított barlanghoz.

Ilyenféle gondolatokkal tépelődött, mikor a gazda, ki mindenáron meg akarta tartani továbbra is a szolgálatában, karonfogta egy este és elvezette abba a via del oglio lebujba, hol Livorno válogatott csempészei szoktak összegyűlni.

Ebben a lebujban intézték el szárazföldi ügyeiket. Néhányszor már megfordult Dantès is ebben a furcsa börsében s e vakmerő csempészek láttára, kik kétezer mérföldnyi területben űzték veszedelmes mesterségüket, átvillant agyán a gondolat: minő hatalmat tudna teremteni az, aki e szerte ágazó fonalakat vasmarokkal tudná egy központban egyesíteni.

Ezúttal rendkívül fontos ügy forgott szóban; valami semleges területen kellene egy perzsa szőnyegekkel, keleti kelmékkel és kashmir szövetekkel megrakott hajóról Franciaországba csempészni a drága jószágokat.

Siker esetén ötven-hatvan piasztert kapna fejenként a legénység.

A *Jeune Amélie* kapitánya Monte Cristot vélte a legalkalmasabbnak, hol se katonaság, sem vámőrség nem zavarhatja meg az átrakodást. Ezt a kis pusztaszigetet ott a tenger közepén talán maga Mercur jelölte ki még az olympusi időkben a kereskedők és tolvajok tanyájává, mikor még ezt a két foglalkozást nem különböztették meg oly élesen, mint manapság.

Monte Cristo nevének hallatára remegett örömeiben Dantès. Hogy elpalástolja fölindulását, föl-alá járkált a földig füstös csapszékekben, hol a világ minden ismert nyelve olvadt össze abban a bábeli keverékben, melyet *frank* nyelvnek neveznek.

Az érdekelt felek hamarosan megállapodtak Monte Cristoban, s elhatározták, hogy a következő éjjel indulnak el.

Edmond is váltig erősítgette, hogy a sziget föltétlenül biztos hely s hogy a nagy vállalatok sikere mindig a gyors cselekedettől függ.

Megmaradtak tehát a határozat mellett, hogy másnap este útnak erednek s mivel a tenger nyugodt és a szél kedvező volt, remélték, hogy harmadnapra kiköthetnek a kis semleges sziget valamelyik öblében.

XXIII. Monte Cristo szigete.

Tehát végre is a véletlen segítette Dantèst a cél felé; a véletlen, a vak eset, mely néha mentő-kötelet vet a sorsüldözöttnek; Dantès a legegyszerűbb, legtermészetesebb úton jutott a szigetre, anélkül, hogy bárki gyanuját fölkelthette volna.

Már csak egy éjszaka választotta el a rég várt utazástól.

Lázasabb éjszakája még nem volt Dantèsnek soha. Minden jó és minden rossz eshetőség átvillámlott agyán; ha lehunyta szemét, lángoló betűkkel látta fölírva Spada levelét a falon s ha elszenderült egy pillanatra, a legképtelenebb álmok gyötörték. Smaragdfenekü, rubinfalu, gyémánttetejű barlangokban járkált, hol igazgyöngyöt izzadtak a falak.

Sóvár mohósággal tömte meg zsebeit drágakövekkel, de kilépve a barlangból, már csak kavicsokat szorongatott. Akkor újra vissza akart menni e csodálatos barlangba, hanem az út végételen tekervényeiben eltévedve, már a bejáratot sem találta meg. Sehogyse tudta megtalálni azt a varázsigét, amivel az ezeregyéjszakai halász jutott Ali-Baba kincses barlangjába. Hiába-való volt minden erőlködés, a kincs eltűnt, újra a föld szellemeié lett, hiába remélte, hogy elrabolhatja tőlük.

A nappal csaknem olyan lázasan telt el, mint az éjszaka; hanem a képzelet most már segítségül hívta a logikát is s Dantès agyában határozott terv érlelődött meg a következő napra.

Megjött az est s az estével a készülődések az útra. A készülődés jó ürügy volt fölindulását elpalástolnia. Társai közt napról-napra nagyobb tekintélyre tett szert s mindenkor helyes és könnyen teljesíthető parancsait szívesebben követték, mint a valódi parancsnokét.

Az öreg génovai szintén elismerte Dantès felsőbbségét valamennyiük fölött s nem féltékenykedett rá. Dantèsban természetes utódját látta s nagyon sajnálta, hogy nincs leánya, akivel derék kormányosát még jobban magához láncolhatná.

Hét órakor már útrakészen álltak s hét óra tíz perckor éppen akkor haladtak el a világítótorony mellett, mikor fölgyújtották a lángot.

A tenger nyugodt volt, alig fodrozta meg az enyhe délkeleti szél. Gyönyörű tiszta volt az ég, melynek mélységes kékjén még az Úr is fölgyújtotta világnyi mécseseit. Dantès mindenkit aludni küldött s egyedül maradt a kormányrúd mellett.

A «máltai» szavára (így nevezték Dantèst) mindenki nyugodtan tért ágyába.

Nem első eset volt már ez, Dantès időnkint vágyott a magányosság után, hiszen a legteljesebb magányból került ismét a világba. És hol lehetne teljesebb és költőibb magányt találni, mint a végtelen vizeken úszó bárkán, hová egyetlen hang sem hat el a békés éjszaka homályában!

Magányát most gondolatok népesítették be, az éjszakát reményei deríték föl s a mélységes csöndet az ígéret szava törte meg.

Mikor a gazda fölébredt, a hajó harmadfél mérföldnyi gyorsasággal repült óránként; még a legapróbb tenyérnyi vitorlaponyva is kidagadt és segítette a tovaröpülésben.

Monte Cristo egyre jobban kivált a szemhatárból.

Edmond átadta a hajót gazdájának és lepihent, de dacára az álmatlan éjszakának, le sem hunyta szemeit.

Két óra múlva újra fölment a fedélzetre; a hajó már Elba körül vitorlázott. A viruló kis Pianosa sziget fölött haladtak el. Monte Cristo csúcsa vérvörösen lángolt a hajnali nap sugaraiban.

Dantès balra irányította a kormányrudat, hogy Pianosát jobbra mellőzzék el; két csomónyi utat nyertek vele.

Estefelé azután már tisztán lehetett látni az egész szigetet. A ragyogó alkonyi ég átlátszó levegőjében gyönyörűen vált ki minden legapróbb részlete.

Edmond majd elnyelte szemeivel ez izzó sziklatömeget, mely az égő rózsaszíntől a mély kékig az alkony minden színében tündökölt. Arcába szökött a vér, homloka lángolt, szemei kápráztak.

Soha még játékos nem érzett ily rettentő aggodalmat, mikor mindenét kockára tette, mint Dantès a reménység és kétségek küzdelmének e kínos pillanatában.

Az éj leszállt; tíz óra tájban kikötöttek; a *Jeune Amélie* érkezett legelsőbbben oda.

Dantès minden önuralma dacára sem fékezhetette magát s elsőnek ugrott a partra; ha merte volna, megcsókolta volna a földet, mint Brutus.

Sötét éjszaka volt; de tizenegy óra tájban felbukott a hold a tenger hullámaiból s végigöntötte ezüst fényével a fodros víztükört. Emelkedőben azután fehér sugárkévéi egyre bővebben dőltek ez új Pelion roppant sziklatömbjeire.

A *Jeune Amélie* legénysége régen ismerte már a szigetet, rendes állomásaikhoz tartozott. Dantès is ismerte és többször látta levantei útja alkalmával, de sohasem szállott ki rajta.

Beszédbe elegyedett Jacopoval.

- Hol hálunk az éjjel?

- Hát a földélzeten.

- Nem volna jobb a barlangokban hálni?

- Miféle barlangokban?

- Hát itt a szigeten.

- Nem tudok felölük.

Dantèst kiverte a hőség.

- Nincsenek barlangok Monte Criston?

- Nincsenek.

Dantès meghökkent; hanem azután ezer mindenféle eshetőségre gondolt, hiszen a barlang be is omolhatott, vagy talán maga a bíboros rejtette el túlzott óvatosságból a kíváncsi szemek elől.

Attól függött minden, hogy nyomára jöjjön annak a földalatti üregnek. Éjjel úgyis hiába kutatta volna, másnapra halasztotta tehát a keresést. Különben a tengeren már úgyis fölhangzott a munkára hívó jel, mit a *Jeune Amélie* sietett viszonzni.

A megkésett hajó, megnyugtatta a viszonzott jeladás által, teljes biztonsággal közeledett a parthoz, fehér vitorlaszárnyaival némán lebegve a vizek fölött, mint valami kísértet.

A kikötés után megkezdődött az átrakodás.

Dantèsnak eszébe jutott, hogy micsoda örömrivalgásra fakadna ez az Istentől elrugaszkodott népség, ha most úgy véletlenül kisiklana ajkán a szó, mely egész valóját betölti. Hanem azért szinte megriadva e gondolattól, félve tekintgetett maga körül, nem árult-e el máris valamit nyugtalan magaviseletével, a sok kérdezősködéssel, félénk megjegyzéseivel a titokból; elfogultsága gyanút ébreszthetett.

Ebben az esetben szinte áldás volt az arcára kövült szenvedések komor fellege, mely mögül a fölcsillanó sugár is inkább lobogó villámnak, mint örömragyogásnak látszott.

Senki sem gyanakodott rá s mikor másnap puskával kezében, löporszarúval a vállán vadászni indult, hogy elejtsen egyet-kettőt a sziget kövein ugráló számtalan vadkecskéből, mindenki természetesnek találta távozását s egyszerűen vadászszenvedélynek magyarázta, vagy a magány kedvelésének tulajdonítá. Csak Jacopo ajánlkozott kísérről. Dantès elfogadta, mert attól tartott, hogy gyanút ébreszt a visszautasítással. Alig haladtak azonban egy negyed mérföldnyire, mikor sikerült lepuffantania egy kecskét, mit sietett Jacopoval a tanyára küldeni, hogy húzzák nyársra s ha elkészült a pecsenye, adjanak jelet neki is egy puskalövessel; az ebédet pompás lakomává egészíti ki majd holmi aszalt gyümölcs és egy-két palack jóféle montepulciano.

Dantès időnkint visszafordult. Fölhágva egy hatalmas sziklacsúcsra, ezer lábnyira pillantotta meg maga alatt társait, kik nagy örömrivalgással üdvözölték Jacopot, ki fölmentette őket az ebéd nem csekély gondjától a hatalmas vadkecskével.

Edmond a kiváló ember gyöngéd, szánakozó mosolyával tekintett le rájuk.

...Két óra mulva ötven piaszterrel gazdagabban térnek vissza, hogy életüket újra kockára tegyék majd másik ötvenért; akkor azután, hatszáz livrest csörgetve a zacskóban, betérnek a legelső valamirevaló városba, hogy egy szultán büszkeségével, egy nábob gondatlanságával az utolsó batkáig elverjék. Ma még a reménység megvetteti velem e gazdagságot, mely kincseimhez mérve nyomorult semmiség, de ki tudja, holnap nem lesz-e újra végső menedékem az a nyomorúság!... Oh nem, lehetetlen, a bölcs, a gáncsolhatatlan Faria nem tévedhetett éppen ebben az egyetlen dologban. Különben ha úgy volna, haljak meg inkább, mint folytassam tovább is ezt a hitvány, gyalázatos életmódot.

Három hónap előtt még csak a szabadság után esengett, most már eltelt vele s gazdagság nélkül nem becsülte meg; talán nem is ő volt az oka, hanem a Teremtő, ki telhetetlennek alkotta az emberi szívet. Sóvár lélekkel haladt a két sziklafal között végigkanyargó, ember nem járta vízmósásban. Ezen a tájon gyanította a barlangot. Óvatosan szemügyre véve minden csekélységet, a sziklákon itt-ott emberi kézzel bevéselt jeleket vélt észrevenni.

Az idő, mely mohába burkolja a külvilágot, mint fátyolt vet a lelkiekre is: kimélni látszott ez útbaigazítóul szabályosan egymásra következő jeleket. Időnkint valami virágba borult dús lombu mirtusbokor vagy vastag moharéteg alatt elvesztek a nyomok. Nagy ügyel-bajjal kellett félrehajtania a kuszán egymásba fonódott ágakat s rétegenként lehántania a mohot, hogy fölfedezhesse a következő útvesztőbe vezető nyomot.

E jelek mindenesetre reménnyel kecsegtették. Miért ne véshette volna a sziklába maga a bíboros e jeleket, hogy az előre csak homályosan sejtett katasztrófa esetén útbaigazítóul szolgáljanak unokaöccsének? A kincs elrejtésére már keresve sem kereshetett volna alkalmasabb helyet. De nem vonták-e magukra az avatatlanok tekintetét is ez áruló nyomok s megőrizte-e híven ez elhagyott sziget azt a csodálatos titkot?

Egyszerre, úgy hatvan lépésnyire az út kezdetétől, hol a környező sziklatömbök végképp elfödtek társai tekintetétől, hirtelen megszűntek a jelek s egyetlen egyet sem tudott többé fölfedezni, anélkül, hogy a barlangra bukkant volna. Az utolsó nyom egy hatalmasan föl-

meredő roppant kőszál előtt veszett el. Eszébe ötlött, hogy a végcél helyett talán most van a kiinduló ponton s visszafordult.

Társai ezalatt elkészültek a reggelivel, friss vizet merítettek a forrásból, kenyeret és gyümölcsöt hordtak a partra s megsütötték a vadkecskét. Éppen akkor húzták le a rögtönzött nyársról, mikor a zergekönnyűséggel szikláról-sziklára ugráló Edmond t észrevették. Puska lövéssel adták értésére, hogy várják már a reggelihez. Irányt változtatva, azonnal feléjük futott. Mindenki bámulattal nézte csodálatos ügyességét s már-már aggódni kezdtek a vakmerő rohanáson, mikor egyszerre csakugyan megingott alatta egy szikla s megcsúszott. Csak a kiáltását hallották még, azután eltűnt a szakadékban.

Valamennyien fölugráltak, hogy hozzá siessenek, mert felsőbbsege dacára, mindnyájan szerették; legelsőnek érkezett hozzá Jacopo.

Eszméletét vesztve találta Edmond t, véresen elterülve a köveken; tizenkét-tizenöt lábnyi magasságból kellett lezuhannia. Néhány csöpp rumot töltöttek ajkai közé; ez a szer használt már egyszer s most is olyannak bizonyult, mint első ízben.

Fölcsudva, heves fájdalomról panaszkodott a térdében, a feje zúgott s belső részeiben is meg látszott sérülni. El akarták vinni a tanyáig, de alig nyúltak hozzá, bár Jacopo a lehető leggyöngédebb szeretettel igyekezett fölsegíteni, kínos nyögések közt jelentette ki, hogy képtelen volna az elszállítás kiállani.

A reggeliről természetesen most már szó sem lehetett Dantèsra nézve; hanem társaitól követelte, hogy térjenek vissza. Kijelentette, hogy egyelőre csupán nyugalomra van szüksége s lehet, hogy mire visszatérnek, már jobban is lesz kissé.

A matrózokat nem is kellett valami nagyon unszolni; a jó sült szaga egészen odáig hatott, éhesek is voltak már s a tengeri farkasok nem szoktak sokat teketóriázni.

Egy óra múlva visszatértek. Edmond azalatt nagy nehezen odább vánszorgott egy kissé, hogy egy mohával borított sziklához érjen, hol puhább fekvés esik.

De ahelyett, hogy csillapultak volna, Dantès még hevesebb fájdalomról panaszkodott. Az öreg hajósgazda, mert még a délelőtti folyamán odább kellett vitorláznia, hogy a fölszedett holmit Piemont és Franciaország határán Nizza és Frejus között lerakhassa, egyre nógatta Dantèst, próbálkozzék meg a fölkeléssel, Dantès emberfölötti erővel iparkodott eleget tenni ez óhajnak, de minden kísérlet után jajgatva hanyatlott vissza.

- Ügylátszik, bordáit zúzta be, - szólt halkan a legényeihez, - hanem azért nem hagyjuk cserben a derék pajtást s mindent el fogunk követni, hogy a tartánra vigyük.

Hanem Dantès kijelentette, hogy inkább meghal, semmint elviselje azokat a rettentő kínokat, miket a legcsekélyebb mozgásra is oly fájdalmasan érez.

- Ej, üsse a kő az egész rakományt, nekem ugyan ne mondja senki, hogy cserbehagyom legderekabb legényemet! Este fogunk csak elindulni.

Ez a nagylelkű ajánlat rendkívül meglepte a matrózokat, bár nem győzték eléggé helyeselni. Gazdájuk ugyancsak kemény ember volt s ez volt az első eset, hogy késedelemre szánta magát efféle vállalatban.

Dantès maga sem akarta, hogy csorbát szenvedjen miatta a hajón uralkodó szigorú fegyelem.

- Ügyetlenkedtem s megérdemlem, hogy meglakoljak érte. Hagyjon itt számomra egy kis kétszersültet, puska t, lőporszarut és golyót, hogy kecskét löhessek s esetleg megvédjem magam. Egy kis fejsze sem fog ártani, amivel összeüthetek valami kis kalyibát, ha netalán csak nagysokára jöhetnének értem.

- De hiszen éhen fogsz elpusztulni!

- Szívesebben pusztulok el úgy, minthogy elszenvedjem azokat a rettenetes kínokat, amiket a mozgás okozna.

A gazda a hajó felé fordult, mely indulásra készen, föl vonta a vitorlákkal ringott a kis kikötőben.

- Mi az ördögöt csináljunk veled? Csak nem hagyhatunk itt, maradásról pedig szó sem lehet.

- Csak menjenek el bátran.

- Legalább egy hétig maradunk távol s még akkor is csak hatalmas vargabetűvel kerülhetünk érted errefelé.

- Figyelj rám, - szólt Dantès, - ha a napokban útjokba kerül valami halászbárka, vagy bármi egyéb alkalmatosság, melynek errefelé visz az útja, említsék meg, hogy itt vagyok és huszonöt piasztert adok annak, aki Livornoba szállít. Ha nem találkozik senki, akkor jöjjenek önök értem.

A gazda csak a fejét csóválta.

- Én is ajánlanék valamit és az volna talán a leghelyesebb, - szólt Jacopo, - menjenek el békén, én majd itt maradok és ápolom a sebesültet.

- És lemondanál miattam a részedről?

- Szíves örömmel.

- Derék fiu vagy, Jacopo, áldjon is meg az Isten a jószágodért; de köszönöm, nincs szükségem senkire, egy-két napi nyugalom lábra állít s remélem, hogy a sziklák között ezekre a zúzóadásokra pompás füveket fogok találni.

Különös mosoly játszott Dantès ajkai körül; hálásan szorította meg Jacopo kezeit, de hajthatatlan maradt s nem állott el szándékától, hogy egyedül marad a szigeten.

A csempészek se nógatták tovább s eltávoztak mellőle, de többször visszafordulva, még szíves búcsút intettek neki, mit Dantès csak gyöngye kézmozdulattal viszonzott, mintha többi tagjait meg sem tudta volna mozdítani.

Azután mikor eltűntek a sziklák mögött, soká eltanakodott magában.

- Minő különös dolog, hogy még ilyen emberek között is lehet igazi, önfeláldozó barátságra találni.

Óvatosan kúszott föl a hatalmas sziklaszálla s onnan széttekintve, megpillantotta a fölkeszülő lődő tartánt, amint horgonyát fölcsavarva, kecses ringással kezdi meg az útját, mint a csüllő, mikor a habok fölött kering.

Egy óra múlva már a vitorla csúcsát sem látta többé; legalább arról a sziklaszállról, hol a sebesültet hagyták, semmit sem lehetett már látni belőle.

Könnyedén s a zergénél fürgébben pattant föl a helyéről s egyik kezében a puskával, másikkal a szekercével, átvágott a bozóton s lihegve ért ahhoz a sziklafalhoz, hol a bevágott jeleket megpillantotta.

- És most, - szólt visszaemlékezve az arab halász történetére, melyet Faria mesélt el neki, - nyílj meg Szezám!

XXIV. Káprázat.

A nap megtette már útjának csaknem harmadát, s a lángoló májusi sugarak forrón tűztek le az áthevült sziklatömegre; a sűrű harasztból a tücskök ezreinek egyhangú, unalmas ciripelése zengett ki, mit a mirtus-cserjék és olajfák összeborult remegő lombja halk susogással kísért. A forró gránitsziklákon Edmond minden lépésére smaragdhátú gyíkok siklottak megriadva végig, s a távolabb fekvő bérceken hihetetlen könnyűséggel körül-köre szökellő vadkecskéket pillantott meg, melyeknek nemes vadhoz illő megjelenése nem egy vadászt csábított már a szigetre. Szóval, a kis sziget csak úgy duzzadozott az eleven élettől, s Edmond mégis elhagyatottnak érezte magát e nyüzsgő világ közepett.

Valami megmagyarázhatatlan szorongás fogta el; olyanféle érzés, mint mikor az ember világos nappal az elhagyott pusztá közepén mindenütt csak utána leselkedő szemeket vél maga körül látni.

Ez a szorongó érzés annyira hatalmába kerítette, hogy mikor már nekifohászkodott a munkának, kihullott kezéből a fejsze, s fegyvere után nyúlva, másodszor is fölhágott a magasan fölnyúló sziklaszálla, hogy még egyszer körültekintsen a szemhatáron.

Eszeágában sem volt megbámulni a gyönyörű Corsicát, melynek még parti házait is kivehette volna. Sardiniára sem vetett ügyet, Elba ránézve szomorú emlékei nem bilincseltek le, s talán észre sem vette azt az elmosódott, halvány csíkot az égbolt alján, mit tengerészszele biztonnal fölismert volna a gögös Genovának, s a kalmárok Livornojának; egyedüli gondja a hajnalban útra kelt brigantin és az imént tengerre szállott kis tartán volt csupán.

Az első a Bonifacio-szorosba kanyarodott be, a másik ellenkező irányban Corsica partjai mellett haladt, megkerülni szándékozván a szigetet.

A látottak megnyugtatták Edmondot.

Körültekintett a szigeten is; úgy állott a hatalmas sziklatömbök közül is magasan kiemelkedő kőszálon, mint roppant talapzatán a karcsú, formás szobor; a tengeren egyetlen vitorla sem tűnt föl... semmi, semmi, csak maga a végtelen víztükör, melynek azúrkék hullámai ezüstös tajtékrojtjal szegik körül a part örökké ostromolt zátonyait.

Sietve, de óvatosan szállott alá a köveken; most már remegett a lezuhanástól, melyet reggel oly ügyesen sikerült tettetnie.

Dantès, mint említettük, visszafordult az úton, mely a sziklába vágott jelek nyomán egy kicsinyke elrejtett öbölbe vezetett, mely talán valami őskori nimfa fürdőmedencéje lehetett valaha: a kis öböl azért elég szélesnek s eléggé mélynek látszott arra, hogy valami kisebb bárka kiköthessen és rejtve maradjon benne. Faria módja szerint számbavéve minden valószínűséget, arra gondolt, hogy Spada bíboros, kinek föltétlenül érdekében volt észrevétlenül maradnia, itt kötött ki, e kis öblöcskében, s innen haladt tovább a bevágott jelek irányában, hogy kincseit az út túlsó végében rejtse el valahol.

Ez a gondolat azután újra visszavezette a kerek szikla közelébe.

Csak egyetlen kétsége volt még, mit fizikai képzettsége még inkább megerősített benne: hogyan állíthatták pusztán emberi erővel ezt az öt-hat mázsás szikladarabot a talapzatára?

Egyszerre eszébe ötlött valami. Azt a sziklát nem emelte föl senki, hanem egyszerűen a lejtőn görgették oda.

Sietve kerülte meg a sziklát, keresve egykori helyének nyomait, ahonnan elgörgötték.

Egy kis közeli lejtőről, mely a szikla mostani helyéhez vezetett, nem volt nehéz fölismerni az emberi kéz határozott nyomait; ezen a lejtőn csúszatták le s a görgő sziklának egy közönséges épületké nagyságu másik gránitkocka vágta útját a kitűzött helyen; ott azután kavicsokkal és kötőmellekkel szórták körül, s a mesterkedés áruló nyomait gondosan eltakargatva: földdel szórták tele, s a kétségtelenül emberi munka most már alig volt fölismerhető a körülötte fölverődött ezerféle gaz, a moharéteg és a sűrű bozóttá szövődött cserjék alatt.

Óvatosan kotorta el a földréteget, s fölismerte, vagy legalább is fölismerni vélte alatta az elmés rejtekhelyet.

Azután fejszével ment neki az idő folyamán talapzatához nőtt hatalmas sziklatömbnek.

Tíz perc múlva megingott a szikla; karvastagságnyi szélességben ásta már alá.

Hatalmas olajágat tört le a közelben, s lehántva galyait, nekifeszítette a sziklának, úgy bánt vele, mint emelővel szokás.

Hanem a szikla roppant súlyos volt, s annyira odatapadt már az alatta levőhöz, hogy a leghatalmasabb herculesi kar sem mozdíthatta volna meg.

Arra gondolt, hogy magát az alapot támadja meg.

De hogyan, miként?

Zavartan, elcsüggedve tekintett körül, s megpillantotta a lőporos szarut, mit Jacopo színig töltve hagyott számára a szigeten.

Elégedetten mosolygott; ez a pokoli találmány fogja megtenni, amit ő nem bír.

A fejsze segítségével még jobban kivájta a két szikla közé ásott üreget, s bányászok módjára, kik nagy emberi erőt takarítanak meg vele: puskaporral töltötte meg a hasadékokat, zsebkendőjéből kanócot sodorva meggyújtotta, s hirtelen elfutott a veszedelmes közelségből.

A robbanás azonnal megtörtént; a rengeteg erő fölvetette a roppant szikladarabot s az alapkö is darabokra szakadt; a hasadékokon bódulva menekült a rovarok nyüzsgő raja, s a kiásott üregből, mint a mesebeli kincsek öre: kékes gyűrűkben kanyargott föl hatalmas füstkígyó.

Dantès kíváncsi volt az eredményre és közelebb lépett; a felső szikla most már támasz nélkül, lezuhanófélben állott a törmeléken; a rettenthetetlen kincskereső körüljárta, s kikeresve a legkönnyebben megingatható oldalt, nekigyürkőzött és az emelőrúd segítségével sziszifuszi elszántsággal dőlt a sziklának.

A már megrendült szikla engedni kezdett; Dantès megkettőztette erejét, s olyan volt, mint egy Titán, aki hegyeket szaggat ki a földből, hogy szembeszálljon az istenek fejedelmével. Végre megindult a szikla, s a lejtőn alágörögve, nagy loccsanással zuhant a tengerbe.

Helyén azonnal megpillantotta a négyszögletű kőkocka közepébe forrasztott vaskarikát.

Kitört belőle az öröm győzelemkiáltása; nagyszerűbb eredmény talán még sohasem koronázott első kísérletet.

Folytatni akarta a munkát, de egész teste remegett, s oly heves szívdobogás fogta el, szemeit úgy elhomályosította a láz, hogy kénytelen volt némi szünetet tartani.

De nem volt nyugta; pihenésre nem volt hosszabb, mint egy villám végiglobbanása az égen. A rudat áthúzta a vaskarikán, fölemelte a kőlapot, s alatta meredek lépcsőt pillantott meg, mely a tátongó sötétségbe vezetett.

Más talán ujjongva rohant volna alá, de Dantès visszahőkölt s okoskodni kezdett.

- Legyünk férfiak! Hozzászokva minden viszontagsághoz, törbe ne ejtsen valami rettentő csalódás, mert hiszen akkor hasztalanul szenvedtem volna annyit. A szív meghasad, ha kelletén túl áradozva a reménység édes álmaiban egyszerre a jéghideg valóságba zuhan. Faria álmodott csupán, a bíboros sohasem járt itt, s ha valóban el is rejtette kincseit e helyen, utána jött és régen fölkutatta már Caesar Borgia, a vakmerő kalandor, a sóvárlelkű fejedelmi haramia, ki nálamnál is könnyebben fedezve föl e nyomokat, fölemelte ugyanezt a követ, s előttem jutva ide, mit sem hagyott többé nekem.

Egy darabig így maradt ott mozdulatlanul, gondolataiba merülve, de szemeit nem tudta levenni többé a felé tátongó sötét üregből.

- És most, mikor mire sem számíthatok többé, mikor örülség volna bármit is remélnem, csupán kíváncsiságból folytatom ezt a kalandot, ha már elég esztelenül belekezdtem.

De még mindig nem tudta magát rászánni, hogy belépjen.

- Igen, igen, ez a kaland éppen olyan, ami tökéletesen beleillik ennek a fejedelmi banditának végletes lelki világába, a legcsodálatosabb kalandokkal teleszótt tarka életébe; ha ez a mese-szerű esemény kimaradt volna, hiányzanék egy szem abból a láncból, mely végigkísérte az életen; igen, Borgiának itt kellett járnia, s éjjel pillantotta meg e sziklát, egyik kezében lobogó fáklyát csóválva, a másikban kardja meztelen vasát szorongatva, míg húsz lépésnyire tőle, talán éppen e szikla talapzatánál, sötéten és fenyegető arccal állott őrt két sbirr, kémlelve a földet, vizet és levegőt, míg hatalmas urok, mint én fogok azonnal, alászállott a mélybe, félelmes karjával lobogtatva a lángoló fáklyát.

Igen, de mit tett azután a két sbirrel, kik megtudták a titkot?

Bizonyára azt, amit Alarik sírásóival tettek, kiket vele együtt temettek el.

És ha eljött s megtalálta a kincset, Borgia, ki Itáliát árticsókának nevezte, melyet levelenként lehet elfogyasztani: sokkal jobban föl tudta használni az időt, semmint avval vesztegette volna, hogy e sziklát eredeti helyére visszategye.

Szálljunk le hát!

Ajkain a kételkedés mosolyával indult lefelé a lépcsőkön, az emberi tudás, végső szavát susogva: Talán!...

A várt sötétség és fojtott nyirkos levegő helyett kékes napvilágot pillantott meg odalenn; az üde levegő és világosság nemcsak a most föltárt nyíláson tódult be, hanem néhány, kívülről észre sem vehető hasadékon is, melyeken keresztül bemosolygott a verőfényes kék ég, s látni lehetett a tölgyek összeboruló lombos ágait s a kúszó szeder tövises indáit.

Néhány perc múlva az inkább enyhe levegőjü, mint nyirkos barlangban, a bágyadt kékes világítás mellett Dantès homályhoz szokott szemei a barlang legtávolabbi részeit is átkutatták; köröskörül csupa gránit volt minden s úgy ragyogott, mintha gyémánttal lett volna kirakva.

- Megértem hát végre, hogy megláthatom a bíboros kincseit, - szólt magában csüggedten mosolyogva - az én jó abbém ezeket a csillámló falakat látta álmaiban, s ezek keltették föl benne azt a vakmerő reményt.

Hanem azért akaratlanul is idézte a végrendelet szavait, mit az abbé egyenes kívánságára szóról-szóra betanult: «A második üreg legtávolabbi sarkában.»

Egyelőre még csak az elsőben volt, a másodiknak még a bejáratát is föl kellett kutatnia.

Hirtelen tájékozódva, megállapította, hogy e második üregnek természetesen a sziget belseje felé kell mélyednie; megvizsgált minden rést és hasadékot, s ott kopogtatta meg a falat, hol kétségkívül a legnagyobb óvatosságból legalkalmasabbnak látszott elfalazni a bejáratot.

A fejsze foka nagyot csengett a tömör sziklafalon, s Dantès aggódni kezdett már, mikor egyszerre a gránitfal valamelyik részén kongó visszhang felelt a fejszecsapásra; láztól csillogó szemekkel vizsgálta a falat, melyről csupán a hajdani rab állapíthatta meg, hogy azon a helyen valami nyílásnak kell lennie.

Nehogy azonban fölösleges munkát végezzen, Caesar Borgia példájára régen megtanulta megbecsülni az időt, s most sorra kopogtatta meg a barlang minden oldalát, s köröskörül még a padolatot is megdöngötte a puska agyával, fölкотorta a gyanusabb helyeken a homokot, de semmit sem találva visszatért oda, honnan a vigasztaló kongást hallotta az imént.

Teljes erejéből megdöngötte újra.

Különös dolgot tapasztalt; a fejszecsapásra vékony mészréteg, valami olyan, a freskófestésnél használatos vakolatféle hullott le a falról, mely fehér és lágú homokkővet takart. A sziklafalak természetes hasadékát közönséges épületkővel falazták el, s bevakolva a falat, a vakolaton festéssel igyekeztek a gránit színét és jegecedését a lehető legtermészetesebben utánózni.

Dantès most a fejsze élével támadta meg a falat, s egyetlen csapással egy hüvelyknyire sikerült átvágnia.

Itt kellett kutatni.

Az ember megmagyarázhatatlan ellenmondásokból van alkotva; mennél több bizonyítékot nyert Dantès arra, hogy Faria nem csalódott, annál erősebben kezdett kételkedni és csüggedni, s ez az új kísérlet, melynek új erőt kellett volna belé öntenie, még inkább a meglévőt is elbágyasztotta, karja aláhanyatlott s a fejsze csaknem kisiklott kezeiből; letette a földre, megtörölgötte homlokát és kiment a napvilágra, önmagát csalva meg avval az ürüggyel, hogy leselkedők után tekint, tulajdonképpen pedig csak azért, mert közel volt már az ájuláshoz és levegőre volt szüksége.

A sziget egészen elhagyott volt, maga a nap őrizte onnan a zenitről ragyogó lángszemével; a távolban apró halászbárkák fehér vitorlaszárnyai lebegtek a zafirkék vizen.

Dantès egész nap nem evett még egy falatot sem; hanem ily pillanatban nem is lett volna képes időt szánni rá; jót húzott a rumos csutorából, s a kis szíverősítő után újra leszállott a barlangba.

A fejsze, mely az imént már csaknem kihullott kezeiből, újra pehelykönnyűvé lett, s játszva fogott ismét a nehéz munkába.

Már az első csapások után észrevette, hogy a kövek minden vakolat nélkül voltak egymás fölé illesztve s csupán kívülről voltak bevonva vele; a fejsze élet beléerőszakolta valami két kő között kínálkozó hasadékba, nekifeszült a nyelének, s örömmel látta, hogy a kő enged, s csakhamar lábaihoz gördül.

Most már a fejsze segítségével egymásután szedte ki a falból a köveket.

A támadt nyíláson bebujhatott volna, de még mindig késlekedett, remegve a bizonyosságtól s kéjelegve az édes reménységben.

Végre, rövid habozás után belépett a második üregbe.

Ez alacsonyabb, jóval sötétebb és félelmesebb volt első látásra, mint a pitvarul szolgáló külső üreg. A levegő, mely csak az imént bontott nyíláson tódult be, olyan bűzhödött benne, mint aminőnek Dantès leszálláskor a külső barlang levegőjét sejtette. Várakozott kissé, míg fölfrissül ez a dögletes levegő, s csak azután lépett be.

A bejárattól balra sötét bemélyedést vett észre.

Mint említettük, Dantès szemei a legsötétebb homályon is át tudtak hatolni.

Megvizsgálta a második üreget is; éppen olyan üres volt, mint az első.

A kincsnek, ha ugyan még megvan, abban a sötét bemélyedésben kell elásva lennie.

Megjött tehát a döntő pillanat, melyben két lábnyi fölásott föld fogja eldönteni, hogy a túláradó öröm, vagy a tomboló kétségbeesés találjon-e helyet Dantès szívében.

Odament a homályos zugba, s hirtelen elszántsággal, lázas erővel vagdalta föl a földet.

Az ötödik vagy hatodik csapásra vason csendült föl a fejsze éle.

Mi lett volna ehhez képest a vészharang kongása, vagy a holtat sirató lélekharang panaszos bűgása! Dantès bizonyára egyik sem halványította volna el jobban.

Kissé odébb csapott le újra, s ugyanazt az ellenállást tapasztalta, de más hang ütötte meg a füleit.

- Úgy látszik, faláda, vassal kiverve.

E pillanatban egy gyorsan elsuhanó árnyék rezzentette meg.

A fejszét elhajítva, fegyvere után kapott s esze nélkül rohant kifelé.

Csak egy vadkecske tévedt arrafelé s átugorva a külső üregbe vezető bejárást, néhány lépésnyire megállt legelni.

Ebédje biztosítva lett volna, de nem merte fölhasználni a kínálkozó alkalmat, nehogy a lövés dördülése odacsaljjon valakit.

Elgondolkozott egy kissé, azután letört egy gyantás ágat s meggyújtva a csempészek után maradt tűz hamvadó parazsánál, fáklyával tért vissza.

Világira volt szüksége, mindent meg akart látni.

Megvilágította a föltúrt földet, látta, hogy nem csalódott s csapásai felváltva csakugyan majd vasra, majd fára hullottak.

A fáklyát a földbe szúrva, újra munkához látott.

Rövidesen három lábnyi hosszúságban és két lábnyi szélességben fölást a földet, s most már határozottan föl lehetett ismerni a cifrázva kivésett vaspántokkal megrakott tölgyfaládát. Födelén, egy kis ezüstlapon, a Spada család címere csillogott, tojásdad mezőben egyenes karddal, mint az olasz címerekben szokás, fölötte pedig a kardinálisok bojtos kalapja.

Dantès azonnal fölismerte, Faria számtalanszor lerajzolta neki.

Most már nem kételkedett, a kincsnek csakugyan itt kell lennie; mirevaló lett volna ez a roppant elővigyázat, hogy egy üres ládát rejtessenek! A láda körül csakhamar minden földet eltávolított, megpillantotta közepén két lakat között a zárat s két oldalt a két vasfogantyút; akkori divat szerint minden vasalás művészi munka volt, s a vésőművészet megannyi értékes remekké varázsolta még a legsilányabb vasdarabot is.

Dantès belemarkolt a vasfülekbe, de hasztalanul próbálta kimozdítani helyéből a ládát.

Azután nyitogatni próbálta, de a zár és lakatok nem engedtek; a hűséges örök híven megőrizték a kincset.

Majd feszegetni kezdte födelét a fejszével és sikerült is recsegve-ropogva fölpattantania. A fölhasadt deszkalap kijátszotta a lakatokat, melyek még estökben is belekapaszkodtak a feltört kincses ládába, de most már hiába volt minden erőlködésük.

Lázás remegés fogta el Dantèst; fölragadta fegyverét, megtöltötte és maga mellé támasztotta a falhoz. Behunyta szemét, mint a gyermekek, hogy képzeletükben ragyogóbbnak lássák az ég csillagait, s elkáprázott, mikor újra fölnyitotta.

Három rekeszt különböztetett meg a ládában.

Az elsőből fakó aranytallérok sárgállottak elő.

A másodikban veretlen aranyrudak sorakoztak, melyeknek csupán súlyukban volt az érték.

A harmadiknak végre egész halom gyémántba, gyöngybe és rubinba markolászott, melyek ujjai közül visszahullva, úgy kopogtak a roppant halom drágakő között, mint a jégeső golyócskái az ablak üvegén.

Mikor mindent megnézett, megfogott, megtapogatott, s könyökig vájkált az aranyban és drágakövekben, hirtelen felszökött és örülettel határos láztól űzve rohant ki a szabadba. Fölhágott egy sziklatetőre, hogy fölkutassa a tengert, de semmit sem fedezett föl rajta; egyedül volt, teljesen egyedül, megmérhetetlen, hallatlan, mesés kincseivel, mely az övé volt, egyedül az övé. De ébren volt-e csakugyan? Valóság-e az, amit lát, vagy csak káprázatos, csalogó álom?

Nem volt nyugta, míg újra meg nem láthat mindent, bár úgy érezte, hogy nem tudja majd elviselni azt a káprázatos valóságot. Kezét halántékára szorítva, mintha megbomló agyát akarná medrébe visszaszorítani, futni kezdett árkon-bokron keresztül, rohantában felhajtva a vadkecskéket és fölriasztva a sirályokat kiáltozásával, őrült taglejtéseivel. Azután nagy kerülővel újra visszatért, s még mindig kételkedve, lerohant a barlangba, onnan a másodikba, s újra szembe került a kincseivel.

Térdre rogyott, s kezeit lázasan verő szívére szorítva, halk fohászbba kezdett, melynek zűrzavaros, kusza gondolatait csupán Isten érthette meg.

A fohász végeztével megcsillapodott kissé, s most már hinni kezdett hallatlan szerencséjében.

Azután számbavette rengeteg vagyonát; ezer darab, egyenkint két-három fontos aranyrudat, s huszonötezer darab VI. Sándor pápa képére vert, a mi pénzünk szerint huszonnégy frankjával számítható aranytallért olvasott meg, s észrevette, hogy még a felével sem végzett; végre tíz teli marok gyöngyöt, drágakövet és gyémántot mért ki, melynek legnagyobb részét a gyönyörű művü foglalat még értékesebbé tette.

Egyszerre észrevette, hogy a nap már hanyatlóban van. Félt a meglepetéstől, ha továbbra is marad, azért fegyverével karján eltávozott. Egy darabka kétszersült s néhány korty bor volt a vacsorája. Azután visszatéve a követ, végignyujtózott rajta, s a barlang bejáratát testével fődözve, néhány órára elszenderült.

Ez az éj is egyike volt azoknak a gyönyörűséges és mégis rettentő éjszakáknak, melyeket e roppant fölindulásokra hajlandó lélek már kétszer vagy háromszor is átélt.

XXV. Az ismeretlen.

A reggelt már nyitott szemekkel várta Dantès. A hajnal első sugaraira fölserkent, s mint tegnap este, most is első dolga volt a sziget legmagasabb csúcsára kúszni, hogy áttekintse a környéket; de most is üres, kihalt volt minden körülötte.

Fölemelte a követ és leszállott újra a barlangba, jól megrakta zsebeit drágakövekkel, a ládát, úgy ahogy lehetett, újra befödte a fölfeszített deszkákkal, földet szórt rá, letaposta, s homokkal hintette be az egész zugot, hogy az ásás legcsekélyebb nyomait is eltakarja; azután elhagyta az üreget s kívül is kődarabokkal igyekezett a visszahelyezett kőlapot eltakarni, majd ott is földet szórva a hézagokba, apró csemetéket ültetett bele, bőven megöntözte, s még a lábnyomát is gondosan elsímítva türelmetlenül kezdett várakozni visszatérő társaira. Hiábavaló dolog is lett volna idejét most az arany és gyémántok bámulásával töltenie, s Monte Criston maradnia, hogy a használatlanul heverő kincsek sárkánya legyen. Vissza kellett térnie az életbe, az emberek közé, s elfoglalni közöttük azt a társadalmi állást és hatalmat, mit az emberi társadalom legelső és legnagyobb erejének, a gazdagságnak nyujthat.

A csempészek hatodnapra megjöttek. Tartásáról és ingásairól már nagy messziről fölismerte a *Jeune Amélie*; olyan kétségbeesett erőlködéssel vánszorgott a kikötőig, mint egy sebesült Philoktetes, s a partraszállóknak sietett a legfájdalmasabb nyögések között kijelenteni, hogy jobban van már, de csak egy kissé; azután végighallgatta kalandor bajtársainak elbeszélését. Sikerral jártak, de alig terhelték le a hajót, mikor meghallották, hogy Toulonból őrzőjára indult egy brigg, s egyenesen feléjük tart. Siettek odébb állani, sajnálva, hogy nincs velük Dantès, ki oly csodálatos gyorsasággal tudja nyílegyenes irányban röpíteni a bárkát. Nem-sokára meg is látták az üldözött, de az éj leple alatt sikerült a Corsicai-fokot megkerülve elmenekülniök.

Szóval az utazás nem volt éppen rossz, s valamennyien, de legkivált Jacopo rendkívül sajnálta, hogy Dantès nem tartott velük, annyival is inkább, mert az osztalék ezúttal ötven piaszter, vagyis jóval több volt a szokottnál.

Edmond nem árulta el magát; még csak el se mosolyodott, mikor az elszalasztott nyereségről beszéltek neki. Mivel a *Jeune Amélie* csupán miatta kötött ki Monte Criston, Dantès még aznap este Livornoba indult.

Livornoban beállított egy zsidóhoz s ötezer frankjával adott el neki négy darab gyémántot az aprajából. A zsidó ugyan megkérdezhetne volna, honnan szerezte a matróz ezeket a drága jószágokat, de célszerűbbnek tartotta hallgatni, mivel ezer frankot nyert minden darabon.

Másnap megvett egy ujdont új bárkát, és száz piaszterrel egyetemben avval a föltétellel adta át Jacoponak, hogy haladéktalanul induljon el Marseillebe, s tudakozódjék bizonyos Louis Dantès nevű aggastyánról, ki a Meillan-fasorban lakik, s igyekezzék megtudni valamit egy Mercedes nevű leányról is, kit a katalánok falvában kell fölkeresnie.

Most már Jacopo nem tudta, hogy álmodik-e vagy ébren van; hanem akkor Edmond bizalmasan megsúgta neki, hogy pusztá makacsságból lett tengerésszé, mert családjá megtagadta tőle a rangjához illő tartásdíjat; Livornoba érkeztek azonban átvette nagybátyja hagyatékát, ki őt tette egyedüli örökösévé. Dantès kiváló műveltsége valószínűvé tette amit mondott, s Jacopo egy pillanatig sem kételkedett benne.

A *Jeune Amélie*-nél is letelt a szolgálati ideje; búcsút vett a vén csempésztől; az tartóztatta eleinte, de megtudva az örökséget, lemondott a reményről, hogy kitűnő matrózát továbbra is megtarthassa.

Jacopo másnap Marseillebe vitorlázott; Edmond Monte Criston adott neki találkozót.

Még ugyanaz nap, anélkül, hogy szólt volna valakinek valamit arról, hová szándékozik, búcsút vett Dantès is a legénységtől, s búsas ajándékokat osztogatva, megígérte nekik is, a gazdának is, hogy egyszer-másszor tudósítani fogja.

Dantès Genovába indult.

Éppen megérkeztek eresztettek a vízre egy kis yachtot; valami angol építtette, hallomásból tudván, hogy a genovainál külön hajógyár nincs a Földközi tengeren. Az angol negyvenezer frankban alkudta ki a yachtot, Dantès hatvanezret ígért érte, ha még aznap az övé lehet. Az angol megúnta a hosszú várakozást és Svájcba rándult, míg bevégezik a hajót. Egy hónap előtt aligha térhetett vissza, s mivel a hajógyáros ennyi idő alatt újat is készíthetett, elfogadta Dantès ajánlatát. Dantès egy zsidóhoz utasította a gyárost, s a zsidó le is olvasta hamarosan a hatvanezer frankot.

A hajóépítő ajánlkozott a legénység összetoborzására, de Dantès kijelentette, hogy egyedül szokott utazni, s nem kíván egyebet, mint hogy a fülkéjében, az ágy fejénél egy kis titkos szekrényt illesszenek a falba, melynek három, szintén titkos rekesze legyen. Még a mértéket is megadta hozzá, s másnapra el is készült.

Két óra múlva elhagyta a genovai kikötőt. A parton egy sereg kíváncsi verődött össze, kik minden áron látni akarták azt a spanyol különcöt, aki egyedül szokott hajókézni.

Dantès csodálatos biztonsággal kezelte a kormányrudat, s anélkül, hogy csak egy pillanatra is el kellett volna hagynia, bámulatos könnyűséggel végzett segítségével minden legcsekélyebb mozdulatot; olyan volt az a hajó, mint valami eszes lény, mely gazdája minden intésének engedelmeskedik, s maga Dantès is bevallotta, hogy Genova hajóépítői megérdemlik a jó hírnevet.

A parton állók mindaddig kísérték tekintetükkel a hajót, míg csak el nem vészett a szemhatáron, s csak akkor kezdtek tanakodni: vajjon hova mehet. Némelyek Corsicát, mások Elbát vitatták; akadt olyan is, aki fogadni mert volna Spanyolországra; még Afrikát is emlegették, csak Monte Cristora nem gondolt senki.

Pedig Dantès egyenesen oda tartott.

Másodnapra már meg is érkezett; a hajó rendkívül sebes járásu volt, s harmincöt óra alatt tette meg az utat. Dantès jól ismerte a kis öböl fekvését, s a rendes kikötő helyett egyenesen itt vetett horgonyt.

A sziget elhagyottnak látszott, aligha vetődött szikláira valaki, mióta Dantès elhagyta. Fölkereste kincseit s mindent azonmód talált, ahogy elhagyta.

Másnap már az egész kincs a yachton volt a titkos szekrény három rekeszében.

Nyolc napig kellett még várakoznia. Egész héten a sziget körül hajókázott, igyekezve kitanulni a hajó minden sajátosságát, s hogy úgy mondjam, megjáratta, mint a csikós a lovát. Lassanként fölismerte jó tulajdonságait, felülőbb hibáival egyetemben, s elhatározta, hogy az előbbieket szaporítani, az utóbbiakat pedig csökkenteni fogja.

Nyolcad napra egy kis bárkát pillantott meg, mely duzzadt vitorlákkal egyenesen a sziget felé tartott. Felismerte Jacopo bárkáját, csakhamar jeleket váltott vele, s a bárka két óra múlva a yacht mellett vetett horgonyt.

Szomoru ujságokkal jött a hűséges bajtárs.

Az öreg Dantès meghalt.

Mercedesnek nyoma veszett.

Edmond teljes lelki nyugalommal fogadta e két csapást, megtiltva, hogy kövessék, partra szállott és elvonult egy kissé a sűrűségbe.

Két óra múlva visszatért; Jacopo két legénye segédkezett a horgony felvonásában, azután elhangzott a parancs, hogy Marseillebe vitorláznak. A haláleset nem lepte meg; de mi lett Mercedesből?

Anélkül, hogy egészen elárulja titkát, Edmond nem adhatott kielégíthető utasításokat megbízottjának; legcélszerűbbnek találta, ha maga jár a dolgai után, egyet-mást úgysem bízhatott volna senkire sem. A livornoi tükör megmutatta, hogy nincs mitől tartania, s elváltoztatására különben is rendelkezésére állott a világ minden eszköze. Egy reggel tehát a kis bárka kíséretében bátran futott yachtja a marseillei kikötőbe, s avval a hellyel szemben állapodott meg, honnan azon az átkos emlékezetű estén Ifbe hurcolták.

Végigborzongatta a hideg, mikor csónakot látott felé közeledni egy csendőrrel. Hanem azért a legbiztosabb előkelő nyugalommal mutatta be angol útlevelét, melyet Livornóban vásárolt s mivel az idegen útlevél mindig nagyobb tiszteletet kelt, mint a francia, minden további nehézség nélkül szállott partra.

A Canebièren végighaladva, legelsőbbben is a *Pharao* valamelyik régi matrózát pillantotta meg. Ez az ember alatta szolgált s most kellő bizonyosságul kínálkozott megbizonyosodnia: vajjon eléggé megváltozott-e, hogy föl ne ismerjék többé. Egyenesen felé tartott, kérdezősködött egyről-másról, a megszólított mindenre szívesen bár, de közönyösen felelt, anélkül, hogy csak egy szavával, vagy egy arcváltozással gyanította volna, hogy nem először látja azt, akivel beszélt.

Hálából a fölvilágosításokért Dantès egy pénzdarabot nyomott a markába; nemsokára hallotta, hogy lihegve fut utána a derék ember.

Megfordult és bevárta.

- Bocsánat, uram, aligha tévedni nem tetszett; negyven sous helyett kettős Napoleon d'ort adott.

- Csakugyan tévedtem, barátom, de mivel becsületessége jutalmat érdemel, engedje meg, hogy még egy másikkal is megszerezsem. Igya meg pajtásaival az egészségemre.

A matróz annyira el talált bámulni ezen a pazar nagylelkűségen, hogy még a köszönetről is megfeledkezett; csak annyit mondott, mikor eltávozni látta:

- Valami nábob lesz, aki Indiából jött meg.

Dantès folytatta útját; minden lépésre elszorúlt a szíve; gyermekkori emlékei, ezek a felejthetetlen, szüntelenül lelki szemei előtt lebegő emlékek minden utcasarkon, minden kis sikátorban megelevenedtek. A Noailles-utca sarkáról hirtelen a meillani fasorba fordulva egész testében megrázkódott, térdei megcsuklottak s kis hiba, hogy egy kocsi kerekei alá nem került. Végre megállapodott a ház előtt, hol valaha atyja lakott. A repkények és folyondárok eltűntek már az ablakkosárból, melynek rácsaira valamikor olyan gondos szeretettel kötöztette föl a jó öreg.

Soká maradt egy fához dőlve, egészen elmerült gondolataiba; azután fölrezenve, hirtelen belépett a kapun, üres lakás után tudakozódott, s bár az egész házban egyetlen kiadó lakást sem talált, addig nógatta a házmestert, míg föl nem vezette az ötödik emeleti kis lakás ajtajá

elé, engedelmet kérve nevében a lakóktól, hogy megtekinthesse a két kis szobát. Fiatal házaspár volt a lakója, kik alig egy hete keltek egybe.

Dantès alig tudott elfojtani egy sóhajt, mikor megpillantotta őket.

Alig emlékeztetett már valami Dantès apó hajdani kis fészkére; még a papírszőnyeget is mással cserélték föl a falon, s az ócska, csonkalábu rozszant bútoroknak, Edmond gyermekkori pajtásainak híre-hamva sem volt már. Csupán a falak maradtak a régiek.

Dantès az ágy felé fordult, mely ugyanott állott, ahol valamikor a régi lakóé; alig tudta visszafojtani könnyeit: azon a helyen lehelte ki lelkét az aggastyán, végső szavával is elveszett fiát áldva.

A fiatal pár megdöbbenve nézte ezt a szigorú homloku, kemény férfiarcot, amint két nehéz könnycsepp pergett alá rajta. Minden fájdalom látása kegyeletre indít, s a fiatal pár lábujjhegyen távozott, egyetlen kérdést sem intézve hozzá, hogy békén átengedhesse magát fájdalomának, s mikor távozni készült, kikísérték a lépcsőházig, egyszersmindenkorra kijelentve, hogy bármikor szívesen látják, ha kedve tartja újra idejönni.

Leérve a negyedik emeletre, megállott egy ajtó előtt és megkérdezte, hogy itt lakik-e még Caderousse, a szabó. A házmester fölvilágosította, hogy a kérdezett belebukott a szabómesterségbe, s most valahol a Bellegarde és Beaucaire közötti országúton húzódott meg egy kis csárdában.

Azután megtudva a háztulajdonos címét, az útlevelen álló névhez alkalmazkodva, lord Wilmore néven mutatta be magát s megvette a kis házat huszonötezer frank készpénzen. Ez legalább is tízezer frankkal volt több, mint amennyit ért, de Edmond egy félmilliót sem sokallott volna érte.

Az ötödik emeleti lakóknál még aznap megjelent a hivatalos személy, ki kellő fontossággal tudokra adta, hogy az új tulajdonos szabad választást enged nekik az egész ház bármelyik lakásában minden áremelés nélkül, de oly föltétel alatt, hogy ezt a két szobát azonnal el kell hagyniuk.

Az egész meillani fasor egy álló hétig csak erről a különös eseményről beszélt, ezerféle-képpen találgatva, de távolról sem sejtve valódi okát.

Legjobban pedig az furdalta az oldalukat, hogy micsoda különös okokból került ugyanez az ember még aznap a katalánokhoz, hol egy düledező halászviskóba lépve órákig kérdezősködött olyan emberekről, akik már tizenöt-tizenhat esztendővel ezelőtt eltűntek.

Másnap egy vadonat új katalán bárkát kaptak azok az emberek, akik felvilágosítással szolgáltak a lordnak. Még két hatalmas vetőháló is ott hevert a földélzeten.

A jó emberek szerették volna megköszönni a nagylelkű ajándékot, de a kérdezősködő távoztakor csak egy matrónak parancsolt még egyet-mást, azután lovára pattanva azonnal elhagyta Marseillet. Az aixi kapun nyargalt ki.

XXVI. A gardi-hídhöz címzett fogadó.

Akik, mint magam, gyalogszerrel utazták be Franciaország délvidékét, Bellegarde és Beaucaire között a faluból a városba vezető út közepe táján bizonyosan elhaladtak egy kis útszéli csárda mellett, melynek eresze alól messze kinyúlik az útra a csikorogva himbálódzó cégér, bádorglapján a gardi-híd esetlen ábrázolatával. A kis kurtakorcsma az országút balfelén fekszik, hátat fordítva a mögötte kanyargó Rhône-nak. Languedoci fogalmak szerint még kertje is van, amennyiben néhány elsatnyult olajfa és csenevész vadfüge nyújtogatja portól szürke, fonnyadt-lombú ágait a kerítés felé; veteményes ágyaiban csak foghagyma, paprika, meg kapor terem gondozatlanul, az Isten kegyelméből; túlsó végén meg, mint valami ott feledett őrszem, egy pálma hajlong karcsú sudarával, míg elsárgult legyező-koronáján pattogva repedeznek levelei a harminc fok hőségben.

Ez a pálma is, mint e vidék minden sudara, féloldalra dőlt; a mistral akarja így, e vidék állandó szele, a Provence három istencsapásának egyike. A másik két csapás, mint tudjuk, a gyakran kiáradó Durance és a - parlament.

A pusztá portengerből csak itt-ott vetődik föl egy-egy búzakalász s azt is inkább csak a furcsaság kedvéért vetette oda valaki, hogy legyen hová telepednie a tücsöknek, mikor rettentő ciripelésével kétségbejeri az idetévedt boldogtalan vándort.

Hét-nyolc esztendő óta egy gyermektelen házaspár volt a csárda gazdája; az egész cselédség csak egy Trinette nevű leányból és Pacautból, a szolgalegényből állott, hanem azért könnyűszerrel meggyőzték a munkát, különösen amióta Beaucaire és Aiguemortes között megnyílt a csatorna és uri hintó meg postakocsi helyett hajó szállította tovább az utasokat.

A csatorna, mintha gyönyörködne a szerencsétlen csaplóros nyomorúságában, ott húzódott el közvetlen közelben, alig száz lépésnyire a csárda mellett.

A csaplóros negyven-negyvenöt esztendő, magas, szikár ember volt, tökéletes délvidéki típus, villogó, sötét szemekkel, hatalmas sasorral s oly fehér fogakkal, mint egy ragadozó vadé. Sűrű hajába, tömött, fekete körszakállába alig tévedt még egy-két ezüst szál. Már a természettől sötét bőrét még barnábbá pörkölte az izzó déli nap, mikor naphosszat elácsorgott a kapuban, lesve valami kóbor utast, ha mindjárt csak vándorlegényt is, de eredménytelenül. A napszúrás ellen, a spanyol öszvérhajcsárok módjára, vörös zsebkendőt borított a tarkójára. Különben ez a csaplóros Gaspard Caderousse, a mi régi jó ismerősünk.

Felesége - leánykori nevén Madelaine Radelle - sápadt, vézna, betegesképű asszonyka volt. Némi nyoma még mindig meglátszott rajta az arles-vidéki nő hagyományos szépségének, bár a malária nagyon megviselte már, mert a mocsárlázt ezen a posványos lápvidéken alig kerüli ki valaki. Még ha nem is őrizte az ágyat, fönn kucorgott a szobájában és karszékeiben gunnyasztott, mialatt férje tett-vett a ház körül, vagy ácsorgott a kapu előtt - lehetőleg soká, hogy ne kelljen végighallgatnia az asszony sopánkodásait, melyre különben tiszteletreméltó nyugalommal csak annyit szokott mondani: «Fogd be a szádat, Carconte, Isten végezése ellen úgy sem tehetsz semmit.»

Ez a gúnynév célzás volt arra a falura, ahol Madelaine született. Ősi szokás szerint a nép mindenkit fölruházott valami gúnynévvel s mivel a nyers csaplár túlságosan finom és gyengéd megszólításnak tartotta a Madelaine nevet - evvel tisztelte meg helyette.

Az isteni végzésben való eme látszólagos megnyugvás dacára sem kell azonban hinnünk, hogy a csárda szerencsétlen gazdája érzéketlen maradt örökké sopánkodó felesége kitöré-

seivel szemben; ő is érezte jól azt a kegyetlen csapást, mellyel ez a nyomorult beaucairei csatorna megfosztá a mindennapi kenyértől. Mint általában minden délvidéki, ő is mértékletes ember volt, de annál többet adott a külsőségekre; mikor még jól ment dolga, nem is múlhatott el nálok nélkül vásár, búcsú vagy farsangi álarcos menet; Caderousse a déliek festői szép öltözetében, Carconte meg az arlesi nők csodaszép jelmezében jelent meg, mely a görög izlésre emlékeztet. Lassankint azonban elúszott minden s mikor az aranyláncok, nyakkötők, ezerszínű övek, himzett rokolyák, bársonymellények, selyemharisnyák, tarka kamáslik és ezüstcsattos cipellők már mind eltűnedezték s a Caderousse-pár nem ragyoghatott régi fényében többé - lemondtak szépen a hiu világi ragyogásról s bár nehéz szívvel gondoltak a régi jó időkre, békén húzódtak meg e kis csárdában, mely inkább végső menedék volt, mint kenyéradó üzlet.

Szokása szerint Caderousse már kora reggeltől kívül ácsorgott a kapu előtt, a felpörkölt avar pusztaságon révedezve, hol még egy-két megmaradt tyúkja kapirgált az útszélen, mikor egyszerre megütötte füleit az asszony sipító hangja; morogva ment föl az emeletre, de tárva hagyta a kaput, mintha figyelmeztetni akarná az idetévedt vándort, hogy ne mulassza el betérni hozzá.

Mikor belépett a házba, az országút oly elhagyatott volt, mint maga a néptelen pusztaság: fehér porával a kiaszott faszor között kígyózott el a messzeségbe s aki más utat is választhatott, bizony aligha merészkedett ebben a hőségben erre a Szaharára.

De ha továbbra is odakünn marad, Bellegarde felől megpillanthatta volna a lovast, ki a korcsma felé közeledett. Feketébe öltözött pap ült a könnyed járásu, karcsu magyar lovon, háromszögletű kalappal a fején. A rekkenő hőség dacára, ügetve közeledett.

A kapu előtt megállapodtak, de bajos volna eldönteni, hogy a lovas állította-e meg a lovát, vagy a ló lovagját; akármin lett légyen is, a lovas leszállt a nyeregből s kantárszáron maga után vezetve odakötötte lovát az ablak keresztfájához, mit már csak egy sarokvas meg az Isten kegyelme tartott meg a falban, azután az ajtóhoz lépett s vörös zsebkendőjével törölgetve homlokát, vasvégű botjával háromszor megkoppantotta a küszöböt.

Egy bozontos, fekete kuvasz ugyancsak megugatta s a fogait vicsorgatva rá, evvel is jelezte, hogy a csárda nincs vendégekhez szokva.

Nehézkes léptektől recsegett a szűk falépcső s a pap előtt csakhamar ott hajlongott a csaplár.

- Szolgálatára, uram, - szólt, szinte elbámulva Caderousse. - Takarodsz, Margotin! Ne tartson semmitől, csak ugat, nem harap. Bort parancsol, nemde? Egy kis hűsítőt ebben a pokoli hőségben... Bocsanat, - szakította félbe a beszédet, mikor észre vette, hogy pappal van dolga, - bocsanat, nem tudtam, kihez van szerencsém. Mit parancsol, tisztelendő úr?

A pap néhány pillanatig különös figyelemmel vizsgálta a csaplárt s úgy látszott, mintha az ő figyelmét is magára akarta volna vonni; de nem olvasva ki arcvonásaiból egyebet a meglepetésnél, hogy feleletet még nem kapott, jónak látta véget vetni a hallgatásnak s olaszosan tördelve a szavakat, a lehető legrosszabb franciasággal szólította meg.

- Caderousse úrhoz van szerencsém?

- Igenis, tisztelendő úr, - válaszolt a fogadós, talán még jobban meglepetve e kérdéstől, mint az iménti hallgatástól, - igenis, Gaspard Caderousse vagyok, szolgálatára.

- Gaspard Caderousse... igen, úgy hiszem, ez a vezeték- és a keresztnéve; valamikor ön a meillani liget közelében lakott, a negyedik emeleten, ugy-e?

- Igen.

- S akkoriban a szabómesterséget űzte?

- Igen, de rajta vesztettem; olyan cudar hőség van abban a hitvány Marseilleben, hogy utóvégre is ruha nélkül fognak szaladgálni benne az emberek. Hanem a hőségről jut eszembe, nem óhajt valami frissítő italt, tisztelendő úr?

- Nem fog ártani, adjon egy palackkal a legjobb borából és folytassuk a beszélgetést, ahol elhagytuk, ha nincs ellenére.

- Rendelkezésére állok.

S hogy el ne szalassza a kedvező alkalmat, mikor túladhat azon a néhány maradék üveg cahorsi boron, sietve ment a csapóajtóhoz, mely ugyanabból a szobából vezetett a pincébe, mit egy füst alatt étteremnek, ivónak és konyhának használtak.

Visszatérve, az abbét már a lócán ülve találta, amint a már megbékélt Margotint símogatta. A kutya méltó bámulattal tekintett a vendégre s koncleső állásba helyezkedett.

- Egyedül van? - kérdezte az abbé, mialatt a korcsmáros elébe tette az italt.

- Hát bizony körülbelül egyedül, tisztelendő úr, mert a feleségem örökké nyavalyás s szegény Carconte nem ment föl a legcsekélyebb dologtól sem.

- Hát családos ember? - kérdezte a pap, szánakozó tekintet vetve a nyomorult bútorzatra és szegényes berendezésre.

- Nem valami fényesen vagyok berendezkedve, ugy-e, tisztelendő úr? De hát a boldogulásra még nem elég, hogy az ember becsületes legyen.

Az abbé átható tekintet vetett rá.

- Igen, becsületes, evvel bátran dicsekedhetem, - szólt a korcsmáros, kiállva az abbé tekintetét s fejét magasra vetve, - pedig ezt nem mindenki mondhatja el magáról manapság.

- Annál jobb, ha igaz, amivel dicsekszik, mert meggyőződése, hogy a becsületes ember előbb-utóbb megtalálja jutalmát, mint a gonosz is megtalálja büntetését.

- A hivatása beszél önből, tisztelendő úr, - szólt fanyar hangon Caderousse, - hanem mindenkinek szabadságában áll, el nem hinni, amit önök hirdetnek.

- Helytelenül gondolkozik ezúttal, kedves barátom, mert én tüstént be is bizonyíthatom, amit állítottam.

- Mit akar evvel mondani?

- Mindenekelőtt arról kell megbizonyosodnom, hogy csakugyan ön-e az, akivel némi elintézni valóm van.

- Minő bizonyítékokat kíván?

- Ismert ön úgy 1814 vagy 1815-ben valami Dantès nevű tengerészt?

- Hogy ismertem-e?... Dantèst, a szegény Edmond! Meghiszem, hiszen egyike volt a legjobb barátainknak! - kiáltott fel Caderousse, füle tövéig elvörösödve az abbé mereven rászegzett tekintetétől.

- Igen, úgy hiszem, csakugyan Edmond volt a neve.

- Az bizony, Edmond, a kis Edmond!... olyan igaz, mint hogy Gaspard Caderousse a nevem. Ugyan mi lett belőle, tisztelendő úr? Szegény Edmond! Ismerte talán? Él még? Kiszabadult?

- Nyomorultul vészelt el a tömlöcében. Kétségbeesettebben, mint a gályarabok, akik ágyúgolyót csörgetnek láncon maguk után.

Caderoussenak még az imént lángvörös arca egyszerre halotthalvány színt öltött. Elfordult és az abbé látta, amint a kendője sarkával egy könnycseppet morzsolt szét a pilláin.

- Szegény fiú! Lásd, ez is csak mellettem bizonyít, tisztelendő úr, hogy még az Isten is csak a gonoszoknak kedvez; ah, - folytatta Caderousse a délvidékiek virágos nyelvén, - a világ egyre gonoszabb lesz. Bár megnyílnának az ég csatornái és tűzeső pusztítaná el ezt a nyomorult alkotást!

- Úgy látszik, nagyon szerette azt a fiút.

- Szívem mélyéből szerettem és még most is furdal a lelkiismeret, hogy valamikor irigyelni tudtam a szerencséje miatt. Hanem azóta, esküszöm önnek becsületes nevemre, számtalanszor megsirattam a szerencsétlent.

Egy pillanatra mindketten elcsöndesültek, de az abbé nem szünt meg a csaplár sokat kifejező arcát vizsgálgatni.

- És ön ismerte volna szegényt?

- Én adtam neki halálos ágyán az utolsó kenetet.

- És mi okozta a halálát?

- Ha valaki harminc esztendőskorában hal meg a börtönben, mi ölhetné meg egyéb, mint maga a börtön?

Caderousse szomorúan bólingatott.

- S az egész dologban az a legkülönösebb, hogy még halálos ágyán is megesküdt a feszületre, hogy fogalma sincs, miért raboskodott.

- Igaz, úgy van, nem tudhatta szegény, nem hazudott.

- Azért bízott meg engem, hogy kiderítsem ezt a titkot a halála után, mely még jó barátai szemében is bemocskolhatta emlékezetét.

És az abbé egyre áthatóbb tekintete elégtelenül vette észre a borongást Caderousse elkomorult arcán.

- Egy szerencsétlen rabtársa, ki azonban kiszabadult a második restauráció alatt, valami dús-gazdag angol, nagyértékű gyémántot adott át neki eltávozásban, mert betegsége alatt Dantès testvérként ápolta tömlöcében, s evvel akarta háláját bebizonyítani. Dantès ahelyett, hogy az öröket vesztegette volna meg vele, kik egyébiránt akkor is elárulhatták volna, ha elfogadják a gyémántot, kiszabadulása esetére gondosan megőrizte, mert ez a kő már magában is megvet-hette volna szerencséje alapját, ha újra kilép a világba.

- Oly nagy értékű volt a gyémánt? - kérdezte csillogó szemekkel a csaplár.

- Amint vesszük; Edmondra nézve mindenesetre nagyon értékes; ötvenezer frankra becsülték.

- Ötvenezer frankra! Hiszen akkor legalább akkorának kellett lennie, mint egy dió.

- Ha nem is egészen, de közel hozzá. Különben megmutathatom.

S az abbé kis fekete bőrtokot vont elő zsebéből, s Caderousse káprázó szemei közé csillogtatta a csodás ragyogású, remek ötvösmunkába foglalt követ.

- És ez ötvenezer frankot ér?

- A gyűrű nélkül, mely már magában is csinos összeget képvisel.

Azután becsukta a tokot és visszatette a zsebébe, de Caderousse szemei még mindig kápráztak tőle.

- S hogyan került önhöz ez a gyémánt? Önnek hagyta Edmond?

- Nem, én csak végrehajtója vagyok végrendeletének. «Három jó barátom és menyasszonyom volt; tudom, hogy mind a négyen keservesen siratnak. Az egyik Caderousse.»

Caderousse megrázkódott.

- A másik, - folytatta az abbé, anélkül, hogy észre látszott volna venni Caderousse fölindulását, - a másik Danglars; a harmadik, bár vetélytársam volt, szintén szeretett.

Caderousse kínosan fölkapagott s megragadta az abbé karját.

- Várjon csak, hadd fejezzem be, azután majd szívesen veszem a megjegyzéseit. A harmadik, - mondá a haldokló, - bár vetélytársam volt, szintén ragaszkodott hozzám; a neve Fernand. A menyasszonyom pedig... Ejnye, nem jut eszembe annak a leánynak a neve. Ugyan hogy is hívták?

- Mercedes.

- Igen, igen, az volt a neve, - válaszolt az abbé elfojtott sóhajjal.

- És Mercedes?

- Legyen szíves, adjon egy pohár vizet.

Caderousse sietett engedelmeskedni. Az abbé ivott egy keveset.

- Hol is hagytuk el?

- A menyasszonynak Mercedes volt a neve.

- Igen, igen! Menjen el Marseillebe... Értse meg jól, most Dantès beszél.

- Értem.

- Adja el ezt a gyémántot, ossza el öt részre az árát és boldogítsa vele azokat, akik igaz szível szerettek valaha.

- Öt részre? Még csak négyünkéről tett említést!

- Mert az ötödik, amint hallottam, meghalt... Dantès atyja volt az ötödik.

- Sajnos, úgy van, - szólt Caderousse mély megindulással, - meghalt szegény öreg.

- Marseilleben értesültem róla, - szólt az abbé, nehezen erőltetve arcára a közönyt, - de oly régen történt a dolog, hogy nem sikerült megtudnom a részleteket... Nem tudna ön véletlenül egyet-mást az agg halála körülményeiről?

- Ki tudhatná nálamnál jobban?... Tőszomszédja voltam annak a jó öreg atyusnak... Alig egy esztendőre hűnyta le szemeit a fia eltűnte után.

- Miben halt meg?

- Az orvosok, úgy emlékszem, bélgyulladást állapítottak meg; az ismerősei mind úgy vélekedtek, hogy a búbánat ölte meg... csak én, akinek úgyszólván a szemei előtt halt meg szegény, csak én mondom...

Caderousse habozott.

- Nos? - kérdezte nyugtalanul az abbé.

- Hogy éhen halt meg!

- Éhen? - kiáltott föl az abbé helyéről fölugorva, - éhen!... Még a legocsmányabb állat sem vész el az éhségtől, még a kóbor kutya is talál könyörületes kézre, aki odavet neki egy darab

kenyeret; és egy ember, egy jó keresztény éhen hal meg azok között, akik szintén keresztényeknek, minden ember felebarátjának nevezik magukat, mint ő! Lehetetlen, elképzelhetetlen!

- Amit mondtam, megmondtam.

- Elég rosszúl cselekedted, minek is keveredsz mindig ilyesmibe, - szólalt meg egy hang a lépcsőn.

Mindketten odafordultak és Carconte beteges arcát pillantották meg a lécek mögött; elvászorgott valahogy az utolsó lépcsőfokig s ott gubbaszkodott, hallgatva a beszélgetést.

- Ne üsd az orrod az én dolgaimba! A tisztelendő úr felvilágosításokat kér, s már csak udvariasságból is meg kell mondanom, amit tudok.

- Hanem a józan ész hallgatást parancsol. Mit tudod, minő célból faggatnak?

- A legtisztességesebb célból, asszonyom, erről biztosíthatom. Férfjének nincs mitől tartania, amennyiben igazat beszél.

- Nincs mitől tartania! Igen, mindig mézes-mázos ígérekkel kezdik, azután azzal fejezik be, hogy nincs mitől tartania és elmennek anélkül, hogy a mézes ígéretekből bármit is beválnának, s egy szép napon csak beköszönt a szerencsétlenség, az ember azt sem tudja, honnan és miért?

- Nyugodjék meg, jó asszony, miattam nem érheti önöket baj.

A «Carconte» duruzsolt még magában egy darabig, s bár újra kirázta a hideg, ott maradt a lépcsőn, hogy figyelemmel kísérhesse férje szavait.

Az abbé pedig folytatta kérdezősködéseit.

- Egy lélek se szánta meg azt a szegény öreget, hogy ilyen nyomorultul kellett elvesznie?

- Ne gondolja, tisztelendő úr, hogy talán Mercedes vagy Morrel lenne hibás; a szegény öreg csak Fernandt utálta szörnyen, Fernandt, akit Dantès barátjának tartott.

- Hát nem volt barátja?

- Gaspard, Gaspard! - rikácsolt az asszony a lépcsőről, - gondold meg, mit beszélsz!

Caderousse dühös volt, de nem válaszolt az asszonynak, hanem ismét az abbé felé fordult.

- Hogy is lehetett volna barátja, mikor udvarolt a leánynak? Dantès, ez az arany szívű gyerek, mindenkit barátjának nevezett... Szegény Edmond... Jobb is, hogy nem tudta meg a valóságot; aligha tudott volna neki még halálos ágyán is megbocsátani... És én, ha kinevetnek is érte, jobban félek a holtak átkától, mint az eleven gyűlölettől.

- Ostoba! - mordult rá az asszony.

- Tud valamit arról, hogy mit vétett Fernand ellene?

- Hogy tudom-e?

- Mondja el.

- Gaspard, tégy, amit akarsz, te vagy úr a háznál, hanem okosabban tennéd, ha rám hallgatnál és nem kotyognál annyit.

- Most az egyszer aligha igazad nincsen!

- Tehát nem akarja elmondani?

- Minek is mondanám el! Más volna, ha élne szegény gyerek és ő maga jönne hozzám, hogy megismerje barátait és ellenségeit, de a másvilágról már úgysem állhat bosszút, jobb lesz, ha hallgatók.

- Azt akarja hát, hogy méltatlan kezekbe kerüljön az a pénz, mit a haldokló hálából hagyott hűséges barátainak?

- Hm, erre is kell gondolni. Különben mi is volna Edmond öröksége azoknak? Egy csepp a tengerben.

- Nem is számítva, hogy azok az emberek egy ujjokkal szétzúzhatnának, - szólt az asszony.

- Annyira fölvergődtek azok az emberek?

- Nem ismeri még a történetüket?

- Nem; beszélje el.

Caderousse elgondolkozott.

- Nem, minek, különben is nagyon hosszú volna.

- Tartsa meg a történetét, kedves barátom, szabadságában áll, - szólt lehető legközönyösebb hangján az abbé - tartózkodását tiszteltem, mely különben is derék emberre vall; ne beszéljünk hát többet róla. Az én feladatom egyszerű formáság. A gyémántot el fogom adni.

S elővonva a tokot, újra szemei közé csillogtatta a követ.

- Ide nézz, asszony!

- Gyémánt! - szólt Madelaine, s már sokkal szilárdabb léptekkel haladt le a lépcsőn; - micsoda gyémánt ez?

- Hát nem hallottad? Az a jó fiu hagyta miránk, apjára, három barátjára, Fernandra, Danglarsra, rám és Mercedesre. Ötvenezer frankot ér.

- Remek jószág!

- S az összeg ötödrésze ránk esne?

- Megtoldva az öreg Dantès részével, mit négyük között fogok elosztani.

- Miért négyük között? - érdeklődött a lábbadozó beteg.

- Mert önök négyen voltak Edmond barátai.

- Az árulók nem barátok, - sziszegte az asszony.

- Magam is azt vallom, - szólt Caderousse - nyomorult szentségtörés volna megjutalmazni azt az árulást.

- Önök akarják így, - szólt nyugodtan az abbé, zsebébe csúsztatva újra, az ékszer - legyenek szívesek közölni velem Edmond barátainak címét, hogy teljesíthessem utolsó kívánságát.

Caderousse aggodalmas képpel kísérte az abbét, ki az ajtó felé indult és lovára tekintgetett.

Férj és feleség összesúgtak.

- A gyémánt egészen a miénk lehetne.

- Gondolod?

- Pap csak nem fog megcsalni!

- Tégy belátásod szerint, - szólt az asszony - én nem avatkozom a dologba.

És fölvészorgott a lépcsőn. Újra kirázta a hideg, s a rekkenő hőség dacára is fogvacogva didergett.

Az utolsó fokon megállott.

- Gondold meg jól a dolgot, Gaspard!

- Már határoztam.

Carconte sóhajtva lépte át a küszöböt s nyögve rogyott karszékébe.

- Mire határozta magát? - kérdezte az abbé.

- Mindent el fogok mondani.

- És ezt nagyon helyesen fogja cselekedni; nem azért, mintha talán a titkaiba akarnék behatolni, hanem mindenestre szebb, ha az örökséget az örökhagyóhoz méltón tudjuk fölosztani.

- Remélem hogy úgy lesz, - válaszolt Caderousse, a sóvár kapzsiságtól lángvörösre gyúlt arccal.

- Beszéljen.

- Várjon még egy kissé, nem szeretném, ha félbeszakítanának; különben is fölösleges, hogy ittlétét megtudja valaki.

Kiment a csárda ajtajához, betette, sőt nagyobb biztonság okáért még a kulcsot is ráfordította.

Ezalatt az abbé teljes kényelemmel letelepedett az ivó legsötétebb zugába, hol árnyékban maradhatott, míg társa arcát teljesen megvilágította az ablak.

Caderousse elébe tolt egy padot és vele szemközt foglalt helyet.

- Ne feledd el, hogy én a legtávolabbról sem akarlak befolyásolni! - hallatszott Carconte tompa hangja, mintha a padolaton keresztül látta volna, mi készül odabenn.

- Jól van, jól van, ne kotyogj már annyit, mindenről felelek.

És beszélni kezdett.

XXVII. Az elbeszélés.

- Mindenekelőtt meg kell ígérnie valamit.

- És pedig?

- Hogyha föl is használja valaha a tőlem nyert adatokat, sohasem fogja megmondani, hogy kitől tudta meg, mert akikről beszélni fogok, gazdagok és hatalmasok s könnyen elbánnának velem.

- Legyen nyugodt, kedves barátom, látja, hogy pap vagyok s a gyónás titka nem kerül ki többé belőlem; gondolja meg, hogy csupán közös barátunk utolsó akaratának becsületes végrehajtásáról van szó. Beszéljen hát minden tartózkodás nélkül; ne leplezzen el semmit, hiszen én úgy sem ismerem s valószínűleg sohasem fogom azokat az embereket megismerni. Különben is nem francia vagyok, hanem olasz s nem az embereket, hanem az Istent szolgálom. Visszatérek a kolostorba, mit csupán azért hagytam el, hogy teljesítsem a haldokló utolsó kívánságát.

Ez a határozott kijelentés bizalmat öntött Caderousseba.

- Akkor hát elmondok önnek mindent s föllebbentem a fátyolt arról a barátságról, mit szegény Edmondunk olyan őszintének, olyan áldozatkésznek tartott.

- Talán inkább az atyjával kezdenénk. Edmond sokat beszélt nekem az öregről, akit lelke mélyéből szeretett.

- Szomorú história ez, tisztelendő úr! Az elejét már tudja különben.

- Edmond mindent elbeszélt nekem addig a pillanatig, mikor elfogták a kis korcsmában Marseille közelében.

- Istenem, mintha most is látnám, hogy megrémültünk valamennyien.

- A lakodalmass ebéd alatt történt a dolog?

- Igen, vígan kezdtük a dínom-dánomot, de nagyon gyászos lett a vége. Négy fegyveressel lépett be a rendőrbiztos és közrefogták Dantès.

- Eddig tudom én is az egészet; saját személyét kivéve maga Dantès sem tudott többet mondani, mert arról az öt emberről, kit említettem, nem hallott többé semmit az életben.

- Mikor elfogták, a derék Morrel sietett utána tudakozódni, de bizony szomorú eredménnyel járt. Az öreg Dantès egyedül tért haza, sírva vetette le az ünnepi köntöst, egész nap föl-alá futkosott szobájában s még este sem pihent le, mert én, aki éppen alatta laktam, egész éjjel hallgattam lépéseit. Mondhatom önnek, magam sem húnytam le a szememet, mert annak a szegény öregnek a kétségbeesése nagyon a szívemre hatott, mintha minden lépésével a mellemem gázolt volna keresztül.

Másnap Mercedes Marseillebe ment Villefort pártfogásáért esdekelni, de hasztalanul. Meglátogatta az aggastyánt is. Mikor egészen összetörve, leverten pillantotta meg az álmatlanul töltött éjszaka után, magával akarta vinni, hogy odahaza ápolhassa, de az öreg nem akart kimozdulni hazulról.

- Nem, - mondá - nem lépem át ezt a küszöböt, mert az én szegény szerencsétlen fiam mindezek fölött engem szeret s legelsőbbben is hozzám tér be, ha kiszabadul és mit szólna hozzá, ha nem váraoznám reá?

A lépcsőházból hallgatóztam, mert nagyon szerettem volna, ha Mercedes terve sikerül; a fejem fölött éjjel-nappal dobogó léptek egy pillanatra sem hagytak nyugton.

- És ön maga nem ment föl megvigasztalni a szegény öreget?

- Csak azt lehet megvigasztalni, tisztelendő úr, aki maga is meg akar vigasztalódni, ő pedig nem akart; különben is úgy vettem észre, hogy nem tudom miért, de húzódozik tőlem. Egy éjszaka még sem álltam meg, hogy föl ne szaladjak hozzá, mikor egészen hozzám hangzott zokogása, de mire odaértem, már elcsöndült s csak imádkozott. Azt a buzgó könyörgést, azt a csodálatosan ékesszóló imádságot hiába is próbálnám meg most ön előtt ismételni; az már több volt ájtatosságnál, több a fájdalomban vergődő lélek esdekléseinél; nem vagyok szenteskedő, nem szeretem a jezsuitákat, de akkor mégis csak azt gondoltam: ezer szerencse, hogy egyedül állok a világon és nincsenek gyermekeim, mert ha apa volnék és ilyen gyötrelmet kellene végigszenvednem, mint ennek a szegény aggastyánnak, képtelen volnék imádkozni, inkább neki mennék a tengernek, hogy ne szenvedjek tovább.

- Szegény apa! - susogta az abbé.

- Napról-napra jobban elszigetelte magát. Morrel és Mercedes gyakran ellátogattak hozzá, de zárt ajtóra találtak s bár bizonyos voltam benne, hogy odahaza van, sohasem adott választ. Egyszer aztán mégis elfogadta Mercedest s mikor a szegény gyermek, ki maga is vigasztalásra szorult, reményt akart az agg szívébe csöpögtetni, azt felelte neki:

- Hidd el, leányom, Edmond már halott és ő vár reánk, ahelyett, hogy mi várnánk őt. Boldog vagyok, hogy én fogom először viszontlátni, mert én vagyok az öregebb s én költözöm előbb hozzá.

Bármily jó lélek lakozzék is valakiben, végre is csak kerülni kezdi azt, aki mindig csak elszomorítja; így hát az öreg Dantès is egészen magára maradt. Aztán már csak idegeneket láttam jönni-menni, kik mindenkor valami kis csomaggal távoztak tőle, szegény öreg lassankint eladogatta mindenét, hogy eltengődhessen valahogy. Végre valóságos nyomorba jutott; három havi lakbérrel tartozott már és elűzéssel fenyegették; nyolc napi határidőt kért, amit meg is adtak neki. A részleteket magától a háziúrtól tudom, ki betért hozzám, mikor tőle eltávozott.

A három első napon, mint rendesen, reggeltől estig föl-alá járkált; de a negyedik napon már nem hallottam lépéseit. Föl akartam menni hozzá, de zárt ajtóra találtam; hanem a kulcslyukon keresztül oly sápadtnak, oly eltorzúlnak láttam az arcát, hogy nagy betegnek gondolva, értesítettem Morrelt s Mercedeshez futottam. Mindketten azonnal hozzá siettek; Morrel még orvost is hozott magával, ki bélgyulladást állapított meg és böjtöt rendelt. Sohasem fogom elfeledni azt a mosolyt, ami erre a kijelentésre támadt az aggastyán ajkai körül.

Ettől fogva már nem zárkózott be; maga az orvos rendelte a böjtöt s ez jó ürügy volt a koplálásra.

Az abbé melléből kínosan szakadt föl a rosszúl fojtogatott sóhajtás.

- Ugye, érdekli ez a történet, tisztelendő úr?

- Nagyon érdekel, nagyon szomorú történet.

- Mercedes többször meglátogatta s újra magához akarta venni. Morrel is így vélekedett s erőnek erejével kényszeríteni akarta az öreget, de akkor olyan kiáltozásra fakadt, hogy megijedtek tőle. Mercedes egész nap ott ült az ágya fejénél. Morrel eltávozóban intett neki, hogy erszényét a kandallón hagyta. Hanem a makacs aggastyán, ragaszkodva az orvos rendeletéhez, semmit sem akart elfogadni. Végre kilenc napi rettentő szenvedés és az éhség borzasztó kínjainak átszenvedése után kilehelte lelkét, megátkozva boldogtalansága okozóit. Mercedes-

nek azt mondta: «Ha viszontlátja még valaha Edmond, mondja meg neki, hogy utolsó lehelletem is őt áldja».

Az abbé fölkel s remegő kezével a visszafojtott zokogástól fuldokló torkát szorongatva, föl-alá járkált a szobában.

- Ön szerint tehát...

- Éhen halt, tisztelendő úr, éhen!... Olyan igaz, mint hogy keresztények vagyunk mindketten.

Az abbé görcsösen ragadott föl egy poharat s az egész vizet egy hajtásra kiitta, majd vérgyűrűs szemekkel, halásápadt arccal tette le újra.

- Ugy-e, rettentő dolog?

- Annál rettentőbb, mert csupán az emberek voltak hibásak benne, nem az Isten.

- Térjünk csak vissza az emberekre, - szólt csaknem fenyegető hangon az abbé - de gondolja meg, hogy mindent el kell beszélnie, megígérte! Lássuk hát, kik kergették kétségbeesésbe a fiút, éhhalálba az apát?

- Két irigye, tisztelendő úr; egyik a szerelme, másik a szerencséje miatt gyűlölte meg; Fernand és Danglarst értem.

- És mit cselekedtek?

- Bonapartista ügynökként jelentették föl Edmond.

- Ki volt a főadó, melyik a valódi bűnös?

- Mindketten egyformán bűnösök; az egyik megírta, a másik elküldte a levelet.

- És hol írták meg azt a levelet?

- Abban a vendégfogadóban, ahol másnap a lakodalmás ebédet tartottuk.

- Óh Faria, Faria, hogy beleláttál te az emberek veséibe! - mormolta fogai között az abbé.

- Mit tetszett mondani?

- Semmit, semmit, csak folytassa.

- Danglars balkézzel írta meg a följelentést, hogy föl ne ismerjék az írását. Fernand pedig kapott az alkalmon.

- De hiszen ön is ott volt! - kiáltott rá hirtelen az abbé.

- Én? Én? - hüledezett Caderousse - ki mondta önnek, hogy én is ott voltam?

Az abbé érezte, hogy túllépte a határt.

- Nem mondta senki, de ön oly tökéletesen mond el minden részletet, hogy föltétlenül ott kellett lennie.

- Igaz, - szólt Caderousse rekedten - ott voltam.

- És egy szava sem volt ez alávaló hitványság ellen? Hiszen akkor ön is bűntárs!

- Leitattak a gazemberek s én cudarul berúgtam. Csak sejtettem, hogy mi történik körülöttem. Hanem azért mindent megtettem, amit csak megtehet valaki ilyen állapotban, de mindketten kinevettek, azt mondva, hogy csak bohóskodás az egész s a tréfának nem lesz semmi komoly következménye.

- De másnap már meggyőződhetett róla, hogy annak a bohóskodásnak nagyon is komoly következményei lettek. Vagy nem volt ott az elfogatáskor?

- Igen, ott voltam s el is akartam mondani mindent, hanem Danglars gondolkozóba ejtett. «És ha véletlenül csakugyan bűnös, - mondá - ha csakugyan kikötött Elbán, ha valóban levelet hozott a párisi bonapartista komité részére s megtalálják nála a levelet: elsősorban azt tartanák bűntársnak, aki védelmére kél.»

Irtóztam a politika akkori eszközeitől, féltem és hallgattam; megengedem, hogy gyávaság volt tőlem, de semmiesetre sem bűn.

- Értem önt, egyszerűen nem avatkozott bele a dologba.

- Úgy van, tisztelendő úr, de fűrdal is érte a lelkiismeret. Esküszöm önnek, hogy számtalanszor megvezekeltem már e hibámért, mely talán az egyedüli, amiért szemrehányást tehetek magamnak. Kétségtelenül ez is volt az oka, hogy ennyire tönkre jutottam. Egy pillanatnyi gyáva önzésért nagyon megbüntetett a sors; nem is mondok egyebet, ha Carconte elkezd sopánkodni: «Hallgass, asszony, ez az Isten rendelése.»

És töredelmes bűnbánattal csüggesztette le a fejét.

- Becsületes nyíltsággal beszélt s beismeri a hibát, már elég érdem a bocsánatra.

- Csak Edmond élne még, szegény! Ő már nem bocsáthat meg!

- Talán nem is tudott róla.

- De most már tudni fogja, mert azt mondják, hogy a holtak mindent tudnak.

Egy pillanatra mindketten elhallgattak; az abbé elgondolkozva járkált a szobában, majd újra visszatért helyére.

- Bizonyos Morrelről is tett néhányszor említést. Ki volt ez az ember?

- Dantès főnöke, a *Pharao* tulajdonosa.

- És minő szerepet játszott ez az ember ebben a gyászos históriában?

- Az őszinte, becsületes és emberséges ember szerepét, tisztelendő úr. Mindent megkísérlett Edmond érdekében; a császár visszatérte után könyörgött, fenyegetődött, annyira, hogy a második restauráció alatt meg is keserülte, mert erősen gyanuba vették. Tízszer is járt az öreg Dantèsnél s mint említettem, még az erszényét is nála hagyta, melynek segítségével apró adósságait és a temetési költségeket kifizethették. A szegény öreg békén hunyhatta le a szemét, mert még halála után sem rövidített meg senkit. Még most is őrzöm azt az erszényt.

- S él még Morrel?

- Él.

- Akkor az Isten áldásának ugyancsak meg kellett látogatnia. Gazdag, boldog ember?

Caderousse keserűen mosolygott.

- Olyan boldog, szegény, mint magam.

- Tönkre ment volna?

- Csaknem nyomorba jutott, sőt jó neve is kockán forog már.

- Hogyan?

- Huszonöt esztendei fáradhatatlan munka után Marseille legjobb nevű kereskedői közül egyszerre a tönk szélére jutott. Két év alatt öt hajója veszett el a tengeren, háromszor volt kénytelen csődöt mondani s most már egyedüli reménysége csak a *Pharao*, ugyanaz a hajó, mit valamikor szegény Dantès vezényelt s melynek mostanában kell Indiából indigóval és

biborszövetekkel megrakodva visszatérnie. Ha ez is hajótörést szenved, Morrel végképp tönkrement.

- S családja is van a szerencsétlen embernek?

- Áldott jó felesége van s egy leánya is, ki szerelmi házasságot köthetne, ha a vőlegény családja nem ellenezné e tönkrement ember leányát elvennie. Fia is van, ki a hadseregben szolgál. Természetesen mindez csak fokozza kétségbeesését a szerencsétlen embernek. Ha egyedül állna a világon, már régen golyót röpített volna agyába.

- Rettentő állapot!

- Lássa, tisztelendő úr, így jutalmazza meg az Isten a becsületes embert. Hiszen én is, aki azon az egy dolgon kívül, amit elbeszéltem, soha semmi rosszat nem cselekedtem, szintén nyomorgok s ha ez az örökké láztól gyötört asszony kidől mellőlem, én is éhenhalok, mint az öreg Dantès, Fernand és Danglars pedig nyakig gázolnak az aranyban.

- Hogyan?

- Mert minden sikerült nekik, míg a becsületes ember mindenben rajta veszt.

- Mi lett Danglarsból, a főbűnösből, az értelmi szerzőből?

- Hogy mi lett belőle? Marseillet elhagyva, a mit sem gyanító becsületes Morrel ajánlatára hivatalt nyert valami spanyol bankárnál; a spanyol háború alatt szállítója volt a francia hadseregnek s rengeteg szerencséje volt; ezt a pénzt azután papirokba fektette, megháromszorozta, megnégyszerezte s mikor első felesége, a bankár leánya meghalt, elvette a király egyik leg-hatalmasabb kegyencének, Servieuxnak a lányát, az özvegy Nargonne asszonyt s milliomos lett, majd bárói rangot is nyert. Most tehát Danglars báró, kinek palotája van a Mont-Blanc-utcában, gyönyörű lovai, inasai, pénzes szekrényei és milliói.

- Tehát fölvergődött és boldog? - szólt különös hangsúlyozással az abbé.

- Hogy valóban boldog-e, az már más kérdés. A boldogság és boldogtalanság mindig a falak titka marad; mert a falaknak vannak fülei, de nyelvök nincsen. Ha a dúsgazdagság boldoggá tesz, úgy Danglarsnak is boldognak kell lennie.

- És Fernand?

- Neki még különösebb története van.

- Hogyan gazdagodhatott meg az a szegény katalán halász, akinek még csak az elemi tudása sem volt meg? Szinte megfoghatatlan előttem.

- Mindenki előtt megfoghatatlan; valami nagy titoknak kell benne lappangnia, miről senki sem tud semmit.

- De mégis csak látható fokokon kellett arra a hatalmas polcra fölvergődnie!

- Tudja Isten! Annyi bizonyos, hogy gazdag és magas rangot visel.

- Nagyon mesészerűnek hangzik, amit mond.

- Valóban mesének gondolná az ember; de figyeljen rám és meg fogja érteni az egészet. Fernand, néhány nappal Dantès visszatérte után besorozták. A Bourbonok békén meghagyták falujában, de Napóleon visszatérével fölemelték a rendes hadi létszámot s Fernandnak be kellett vonulnia. Én is bevonultam, de tekintettel koromra és családos állapotomra, csak parti szolgálatot kellett teljesítenem.

Fernand a rendes csapatokhoz osztották be, s mivel ezredét a végvidékre küldték, résztvett ő is a lignyi csatában.

A csata után következő éjszaka egy tábornok sátra előtt állott őrt, ki titkos egyetértésben volt az ellenséggel. Ugyanazon éjjel a tábornok az angolokhoz szökött, s Fernandt is fölszólította az átpártolásra. Fernand nem ellenkezett és követte a tábornokát.

Napoleon alatt kétségkívül haditörvénytörés elé állították volna, de a Bourbonok meghálálták ezt a szolgálatot. Franciaországba már hadnagyi vállrojjtal tért vissza, s mivel a nagy kegyben álló tábornok azontúl állandóan pártfogolta, 1823-ban kapitány lett a spanyol háború alatt, vagyis éppen abban az időben, amikor Danglars szerencséje is kezdett már föltűnedezni. Fernand spanyol lévén, Madridba küldték, hogy kipuholja honfitársai hangulatát; fölkereste Danglarst, megbeszélte vele a dolgot, s tábornokának a fővárosi és környékbeli royalistákkal hatalmas pártot szervezett és ezredét csupán az általa ismert utakon a királysági legénység által őrzött hegyzugokba vezette, szóval e rövid hadjáratban oly kitűnő szolgálatokat tett, hogy Trocadero bevétele után ezredessé nevezték ki, s a becsületrend tisztjével még a bárói címet is megkapta.

- Oh sors, milyen csodálatos is vagy te! - szólt fölsóhajtva az abbé.

- Hallgassa csak tovább, még ez nem minden. A spanyol háború végével hosszú békére volt kilátás és Fernand pályája már-már elakadt. Akkoriban vívta Görögország dicső függetlenségi harcát a törökök ellen; minden szem Athénre fordult, s már csak divatból is kötelessége volt mindenkinek a görögökkel tartani. Bár nyíltan nem pártolta, de még a francia kormány is hallgatagon tűrte az önkéntes kivándorlásokat. Fernand engedélyt kért, hogy francia hadseregbeli rangja föntartásával görög szolgálatba állhasson. Az engedélyt meg is kapta.

Nemsokára híre járt, hogy Morcerf gróf, ezt a nevet viselte akkor, tábornoki ranggal lépett Ali pasa szolgálatába.

Ali pasát, mint ön is tudja, megölték; de még halála előtt hatalmas összeggel jutalmazta meg Fernand szolgálatait. Fernand visszatért Franciaországba, hol megerősítették tábornoki rangjában.

- S így most?...

- Nagyszerű palotája van Párisban, a Helder-utca 27. szám alatt.

Az abbé habozott egy kissé a kérdéssel, de mégis csak kicsúszott az ajkain:

- És Mercedes? Úgy értesültem, hogy nyoma veszett.

- Eltűnt, mint este a lehanyatló nap, hogy reggel még ragyogóbban keljen föl.

- Őt is karjára vette Fortuna asszony? - kérdezte gúnyosan az abbé.

- Mercedes egyik legragyogóbb hölgye a párisi előkelő világnak.

- Folytassa csak, folytassa, mintha mesebeli történeteket hallanék. De magam is oly csodálatos dolgokat éltem már át, hogy semmi sem lep meg már többé.

- Mercedes eleinte vigasztalhatatlan volt, hogy az a rettentő csapás elszakasztotta kedvesétől. Említettem már, hogy mennyit könyörgött Villefortnak, s mily szeretettel viseltetett az öreg Dantès iránt. Bánatát még új csapás is tetézte, Fernand is elhagyta, kinek bűnéről mit sem tudott, s kit bátyjaként szeretett.

Mercedes egészen magára maradt.

Három hónap telt el örökös könnyhullatások közepette; sem Edmondról, sem Fernandról nem jutott hozzá hír, senkije sem volt az aggastyánon kívül, ki szemei előtt vezetett el oly nyomorultul.

Egy este, szokott sétájából, a Marseilleből faluja felé vezető útról hazatérve, levertebben, mint valaha: hiába kémlelte az utat, sem a kedves, sem a barát nem mutatkozott, s egyikről sem tudott semmit.

Egyszerre ismerős lépteket hallott a háta mögött; remegve fordult vissza, s Fernand pillantotta meg a küszöbön, hadnagyi egyenruhájában.

Nemcsak a megsiratottak egyike, hanem egész elmúlt életének a fele tért vissza, hogy földerítse.

Mercedes túláradó örömmel szorongatta Fernand kezeit, mit a katalán szerelemnek magyarázott, pedig nem volt egyéb, mint afölötti örömének kifejezése, hogy szomorú magányát földeríti végre a rég nem látott gyermekkori játszótárs. Egyébként Fernand sohasem gyűlölte, csak szeretni nem tudta; szíve másé volt, aki távol tőle... Isten tudja, hol... talán meg is halt azóta. Erre a gondolatra; hanem ez a gondolat, mit mindig elűzött magától, ha mások festették elébe, most már gyökeret vert a lelkében, hiszen még az öreg Dantès is szüntelenül csak azt hajtogatta: «Meghalt a mi Edmondunk, mert ha élne még, régen visszatért volna már.»

Mint mondtam, az öreg nemsokára meghalt. Ha élve marad, Mercedes sohasem lett volna másnak a felesége, mert az agg szüntelenül szemére hányta volna hűtlenségét. Fernand belátta ezt, s csak az öreg halála után tért vissza. Akkor már hadnagy volt. Első elutazásakor nem tett említést szerelméről, de másodszorra már emlékeztette rá.

Mercedes félesztendei gyászidőt kért, hogy elsirathassa Edmond.

- Összesen tehát tizennyolc hónapot! Kívánhat-e ennél többet a leghűségesebb szerelmes? - szólt keserűen föl kacagva az abbé.

Azután elmondta az angol költővel: «Gyengeség, asszony a neved!»

- Hat hónap múlva megvolt az esküvő a Des-Accoules-templomban.

- Ugyanott, ahol Edmondnak esküdött volna hűséget; csak vőlegény cserélt. Minő egyszerű az egész!

- Mercedes tehát férjhez ment; de bár látszólag nyugodt volt, kis híjja, hogy el nem ájult, mikor elhaladtak a fogadó mellett, hol tizennyolc hónappal előbb avval tartotta meg eljegyzését, akit valóban szeretett, s kinek a képét még most is szíve mélyén őrzi talán. Fernand úszott a boldogságban, hanem azért még mindig tartott Edmond visszatértétől. El is vonult csakhamar a külföldre, hogy megszabaduljon a kellemetlen és könnyen veszélyessé válható emlékektől.

Nyolcad napra utaztak el az esküvő után.

- Látta azóta Mercedest? - tudakolta az abbé.

- Igen, a spanyol háború alatt, Perpignanban, hol Fernand fiával együtt hátrahagyta.

Az abbé meggörnyedt.

- Fiával?

- Igen, a kis Alberttel.

- De hogy fölnevelhesse a fiát, elsősorban Mercedesnek magának lett volna szüksége nevelésre! Úgy rémlik előttem, mintha Edmond azt mondta volna, hogy az egyszerű halászeány szép ugyan, de műveltsége nincs.

- Oly ferdén ítélte meg a saját menyasszonyát? Mercedes királynő lehetne, ha a koronát a leg szebb és legértelmesebb fejcskére tennék. Lelke, műveltsége együtt növekedett szerencsé-

jével. Rajzolt, festett, zenét is tanult, szóval sokoldalú képzettségre tett szert. Magunk közt szólva különben azt hiszem, hogy ez a sokféle foglalkozás csak búfelejtő volt, s csak azért foglalkoztatta fejét, hogy a szívét elhallgattassa. Most már elmondhatok mindent, s elmondhatom azt is, hogy a nagy vagyon és előkelő rang megvívástalták ugyan, hiszen gazdag, méltóságos asszony és mégis...

Caderousse habozott egy kissé.

- Nos?

- Mégse hiszem, hogy boldog volna.

- Mi vezette erre a gondolatra?

- Egyszer megszorúltam és eszembe jutott, hogy segíthetnének valamivel hajdani barátaim. Fölkerestem Danglarst, de a nyomorult még csak el sem fogadott. Voltam Fernandnál is, aki száz frankot küldött ki az inasával.

- Egyikőjükkel sem találkozott?

- Nem, csak Morcerfnét láttam egy pillanatra.

- Hol?

- Mikor kiléptem a kapun, erszény hullott lábaimhoz; huszonöt arany volt benne. Hirtelen föltekintve, még megláttam Mercedest, amint betette az ablakot.

- S mit tud Villefortról?

- Róla bizony semmit sem tudok, nem volt barátom, sohasem szorúltam rá.

- Azt sem tudja, minő része volt Edmond szerencsétlenségében?

- Nem, csak annyit tudok, hogy nemsokára azután elvette Saint-Méran kisasszonyt és elhagyta Marseillet. Bizonyosan ő is úszik a szerencsében, mint a többi, gazdag, mint Danglars, köztisztelőben áll, mint Fernand, csak én maradtam meg Istentől elhagyatva ebben a nyomorúságban.

- Nem jól beszél, kedves barátom; néha valóban úgylátszik, mintha Isten megfedkezne az igazságról, de mégis mindenkor beköszönt a pillanat, mikor megemlékezik igazlelkű híveiről; itt a bizonyosság.

Beszéd közben elővette az ékszerdobozt és Caderousse felé nyújtotta.

- Tegye el ezt a gyémántot, barátom, öné az ékszer.

- Enyém, osztatlanul az enyém? Talán tréfálgozik, tisztelendő úr?

- Dantès e gyémántot barátainak hagyta, s mivel csak egyetlen barátja volt, fölöslegesen találom fölosztani. Adja el a követ, értéke ötvenezer frank, s remélem, éppen elegendő lesz arra, hogy anyagi zavarából kiségtse.

- Oh, tisztelendő úr, - szólt félénken nyúlva a gyémánt után Caderousse - ne üzzön tréfát egy szegény ember kétségbeesésével!

- Jól tudom én, mi a kétségbeesés és sohasem szoktam játékot üzni az érzelmekkel. Fogadja el, de cserébe...

Caderousse, ki már megérintette a követ, hirtelen visszarántotta a kezét.

Az abbé mosolygott.

- Cserébe azonban adja nekem azt az erszényt, amit Morrel a haldokló Dantès kandallóján hagyott, s mely, mint említé, még most is birtokában van.

Caderousse egyre jobban elámulva, a tölgyfaszekrényhez lépett, s egy hosszú, elnyűtt piros selyemerszényt vett ki belőle, melynek rézkarikáin már alig látszott a hajdani aranyozás.

Az abbé átvette és Caderousse kezébe nyomta a gyémántot.

- Ön valóban Isten szolgája, tisztelendő úr, hiszen senki se tudott róla, hogy Edmond önnek adta e gyémántot, s magának is megtarthatta volna.

- Te aligha úgy nem cselekedtél volna, - gondolta magában az abbé.

Az abbé felkészülődött és indulni készült.

- Megbízhatom mindenben, amit elmondott nekem?

- Itt a feszület a falon s itt van a feleségem bibliája: nyissa föl a könyvet és én megesküszöm rá, kezemet Krisztus teste felé tárva, megesküszöm a lelkem üdvösségére, keresztény hitemre, hogy mindent úgy mondtam el, amint ítélet napján fogja az angyal az Úr fülébe súgni.

- Jól van, - szólt az abbé, kit Caderousse szilárd hangja teljesen meggyőzött már - használja föl okosan e pénzt. Isten vele, én elvonulok az emberektől, kik annyi bajt okoznak egymásnak.

És az abbé, alig tudva szabadulni a hálálkodó csaplártól, maga nyitotta ki a kaput, s felülve lovára, még egy végső istenhozzádót intett Caderoussnak, ki minden szentek áldását kiabálta utána. Az abbé ugyanabban az irányban tűnt el, amerről jött.

Visszafordulva, Caderousse még halványabban és még lázasabban találta maga előtt a feleségét.

- Jól hallottam? Igaz?

- Hogy igaz-e? Hogy egyedül a miénk ez a kő?

És Caderousse ugrált örömeiben.

- Szólj hát!

- Igaz, igaz, igaz!

Az asszony a gyűrűt össze-vissza forgatta, minden oldalról, jól megvizsgálta, azután tompa hangon szólalt meg:

- És ha hamis?

Caderousse elsápadt és megtántorult.

- Hamis, hamis... Miért adott volna hamis gyémántot nekem az az ember?

- Hogy ingyen tudja meg a titkodat, te vén számár!

Caderousse egy pillanatig elkábult ennek a rettentő lehetőségnek hallatára.

- Azonnal megtudjuk, - szólt kalapját föltéve s az ajtó felé lépve.

- Hogyan?

- Beaucaireben ma vásár van; olyankor a párisi ékszerészek is le szoktak rándulni, megvizsgáltatom a követ. Maradj idehaza, asszony, két óra múlva visszatérek.

S kilépve a házból, az abbéval ellenkező irányban sietett el.

- Ötvenezer frank! - beszélgetett magában Carconte - pénz, nem is kevés pénz... de még nem gazdagság.

XXVIII. A foglyok névjegyzéke.

Másnapra az imént vázolt jelenet után egy harminc-harminckét esztendő fiatalember állított be a marseillei mairehez; külsejéről és rossz kiejtéséről ítélve angolnak látszott; kék frakkot, nanking-nadrágot és fehér mellényt viselt.

- Uram, - mondá - első segédje vagyok a római Thomson és French cégnek. Tíz év óta vagyunk összeköttetésben a marseillei Morrel és Fia céggel. Körülbelül százezer frankkal vagyunk érdekelve náluk, s kissé nyugtalankodunk miatta, amennyiben értesülésünk szerint a ház bukófélben van; egyenesen azért jöttem tehát Rómából, hogy alapos felvilágosításokat szerezzek a cég állapotáról.

- Uram, - válaszolt a maire - tudom, hogy négy-öt esztendő óta egyik csapás a másik után zúdul a Morrelekre; több hajója elveszett, s már három-négy ízben volt kénytelen csődöt mondani; de bár én magam is hitelezője vagyok a cégnek vagy tízezer frankkal, nem tartom magamat jogosultnak a cégről önöknek felvilágosítással szolgálni. Ha hivatalos véleményem érdekelné, csak annyit mondhatnék róla, hogy Morrel tisztességes, becsületes ember, ki minden kötelezettségének mind ez ideig pontosan megfelelt. Mindössze ennyit mondhatok önnek; ha többet is szeretne megtudni, forduljon Boville úrhoz, a börtönök főfelügyelőjéhez, ki a Noailles-utca 15. száma alatt lakik; úgy tudom, hogy körülbelül kétszázezer frankot helyezett el a cégnél, s ha van ok tartani valamitől, úgy elsősorban ő szolgálhat önnek a legpontosabb felvilágosításokkal, mivel tetemes összeggel van érdekelve.

Az angol megköszönte a szíves útbaigazítást, s eltávozva, fájának szokott nyugalmaival lépdelt a kijelölt utca felé.

Bovillet dolgozó szobájában találta. Megpillantva, akaratlanul is megrezzent, s egész arcán világosan olvasható volt, hogy nem először látja azt, akit meglátogat. Boville meglehetősen kétségbeesettnek látszott, mintha egész lelkét egyetlen gondolat foglalkoztatná.

Az angol egykedvű nyugalommal ismételte ugyanazt a kérdést, mit egy órával előbb a mairehez intézett.

- Sajnos, uram, aggodalmát nagyon is alaposnak találom, s magam is kétségbe vagyok esve. Kétszázezer frankot helyeztem el a cégnél s ez az összeg lett volna leányom hozománya, ki két hét múlva ment volna férjhez; százezer frankot, az összeg felét, e hó 15-én, másik felét egy hónap múlva kellene kifizetnem. Morrellel tudattam a határidőt, s éppen az imént volt itt, kijelentve, hogy ha tizenötödikéig meg nem érkezik a *Pharao*, képtelen lesz kívánságomnak megfelelni.

- Így hát egyszerűen halasztást kér.

- Mondja inkább, hogy bukását jelentette be.

Az angol elgondolkozott egy kissé, aztán ismét Bovillehez fordult.

- Félti a követelését?

- Sőt elveszettnek tartom.

- Én pedig megveszem öntől.

- Ön?

- Igen, én.

- Természetesen óriási százalék mellett?

- Nem, megváltom öntől teljes összegében, a mi házunk tisztességes üzleteket szokott kötni, - szólt mosolyogva az angol.

- S a fizetség?

- Készpénzben, azonnal meg fog történni.

És az angol nagy csomó bankjegyet húzott ki zsebéből, mellyel kétszer is kifizethette volna az összeget.

Boville arca földerült, de mégis megkockáztatott egy jóakaratu megjegyzést.

- Figyelmeztetem, hogy aligha kapja vissza ez összeg hat százalékát.

- Az már nem tartozik rám; én csak a Thomson és French cég megbízását hajtom végre. Lehet, hogy a cégnek érdekében áll megbuktatni a versenytársat. Azzal azonban határozottan megbíztak, hogy nyugtája ellenében fizessem ki önnek készpénzben az összeget; magam részére csupán a szokásos alkuszdíjat kérem.

- A rendes százalék másfél szokott lenni, de kettőt, hármat, ötöt adok! Vagy akar többet? Szóljon!

- Uram, azt hiszem, méltó tagja vagyok a cégnek és én sem szoktam efféle üzleteket kötni; az én alkuszdíjam egészen más természetű dolog.

- Mivel szolgálhatok tehát?

- Nemde, ön a börtönfelügyelő?

- Ide s tova tizenöt esztendeje.

- Önnél vannak az elfogatási és szabadon bocsáttatási jegyzékek, naplók?

- Természetesen.

- E jegyzékben minden fogoly neve mellett különösebb megjegyzések is vannak, nemde?

- Mindeniknek megvan a maga rovata.

- Kérésem tehát a következő. Rómában egy abbé nevelt valamikor, ki egyszerre csak nyomtalanul eltűnt. Később tudtam meg, hogy elfogták és Ifben halt meg; nagyon szerettem a derék öreget, szeretnék egyet-mást megtudni halála körülményeiről.

- Mi volt a neve?

- Faria abbé.

- A bolond abbé? Emlékszem, hogyne emlékezném rá!

- Hát megőrült szegény?

- Meg biz az kérem, tökéletesen.

- Lehetséges; s mi volt a rögeszméje?

- Rengeteg kincsről álmodozott, s a kormánynak óriási összegeket ajánlott, ha szabadon bocsátják.

- Szegény ördög! És mikor halt meg?

- Úgy vagy egy fél esztendővel ezelőtt, gondolom február vége felé.

- Jó emlékezőtehetsége van, ha ilyen pontosan emlékszik még ilyesmire is.

- Nagyon emlékezetes dolog volt az, uram, mert ugyanakkor egy másik rendkívüli esemény is történt.

- Rendkívül érdekel a dolog, szabadna tudnom, hogy minő esemény? - kérdezte az angol oly mohó kíváncsisággal, hogy valami alaposabban vizsgáló szem elbámult volna, hogyan fér össze ez a kíváncsiság avval a merev arckifejezéssel.

- Az abbé tömlőce negyvenöt-ötven lábnyi távolságra lehetett egy rendkívül veszedelmes bonapartista agitátorétól, kinek nagy része volt a bitorló visszatértében 1815-ben; nagyon veszedelmes ember volt.

- Csakugyan?

- Magam győződtem meg róla, mikor a börtönt meglátogattam, csak szuronyosok kíséretében mehettem le hozzá; rendkívül mély benyomást tett rám az az ember és sohasem fogom elfeledni az arcát.

Az angol ajkai körül alig észrevehető mosoly vonult el.

- A két börtön tehát, mint említette...

- Ötven lábnyra volt egymástól; de úgylátszik, hogy ez az Edmond Dantès...

- Ez annak a veszedelmes embernek a neve?

- Igen. Úgylátszik, hogy Edmond Dantès valami úton-módon eszközöket szerzett vagy csinált magának, mert egy falbavájt alagutat találtunk a két tömlőc között, melyen által a két rab állandóan közlekedhetett.

- Az alagút célja kétségtől az volt, hogy megszökhessenek, ugy-e?

- Eltalálta; hanem szerencsétlenségükre Faria abbét elfogta a nehézkór.

- És ez egyszeriben végét vetette a szökési kísérletnek.

- A halottra nézve természetesen, de nem a másakra; Dantès éppen akkor találta meg a szökés legjobb módját; úgylátszik, azt hitte, hogy az If halottait is rendes módon temetik el, átvitte tehát a holttestet saját tömlőcébe és belebujt a zsákba, várva, hogy eltemetik.

- Vakmerő gondolat, s nem csekély bátorságra vall.

- Említettem már, hogy félelmes ember volt; szerencsére saját maga szabadította meg a kormányt legveszedelmesebb rabjától.

- Hogyan?

- Hát nem érti?

- Nem én!

- Ifben nincs temető; egész egyszerűen rákötnek a holttest lábára egy jóféle harminchatfontost, s a tengerbe vetik.

Az angol még mindig nem látszott megérteni a dolgot.

- Ej, hát ő is megkapta a maga harminchatfontosát s bevetették a tengerbe.

- Ejha!

- Biz úgy, édes uram, s elképzelheti, mekkorát bámult az a jeles szökevény, mikor végigzuhan a rengeteg szikla hosszában. Szerettem volna látni, minő képet vágott e meglepetéshez.

- Bajos lett volna.

- Hanem azért így is elképzelem, - szólt Boville, kit a kétszáz ezer frank rózsás kedvre hangolt
- elképzelem, minő pofát vághatott! - és hangos nevetésbe tört ki.
- Én is elképzelem, - szólt az angol is szintén nevetett, de angol módra csak ajka rángatózott.
- Így hát a szökevény póruljárt.
- Annál jobban jártak vele a halak.
- De még a vár kormányzója is, hiszen egyszerre szabadult meg a dühöngőtől meg a bolondtól.
- Egyszersmindenkorra.
- Hanem ez esetnek kell, hogy némi nyomai legyenek az iratokban.
- Már mint a halotti levélben. Mert hiszen Dantès rokonaival tudatnunk kellett, hogy mi történt a fiúval.
- Már megbékéltek volna azóta, ha örökölték volna valamit. S föltétlenül bizonyos ön a halálában?
- Hogyne, hogyne! Bármikor bizonyíthatom.
- Hanem most térjünk vissza a foglyok névjegyzékére.
- Igaz, ez a história egészen kiverte a fejemből, bocsássa meg.
- Lekötelezett az elbeszéléssel, rendkívül érdekelt a dolog.
- Érdekes is, kétségkívül. Tehát lehetőleg mindent óhajt tudni, ami a szegény abbéra vonatkozik?
- Nagy örömet szerezne vele.
- Legyen szíves, jöjjön át a másik szobába, azonnal megmutatok mindent.

Átmentek.

Hivatalos rendben, számok szerint sorakoztak a naplók, jegyzékek és iratcsomók a polcokon.

A felügyelő megkínálta karosszékeivel az angolt és elébe tette az Ifre vonatkozó összes iratokat, hogy tetszés szerint átlapozhassa, ő maga pedig a szoba másik sarkában a hírlapokba merült.

Az angol csakhamar megtalálta a Fariára vonatkozó iratokat, de úgylátszik, nagyon érdekelte az elbeszélte történet, mert addig keresgélt, míg Edmond Dantès nevét meg nem találta. Az iratcsomóban mindent rendben talált, ott volt a följelentés, a kihallgatás jegyzőkönyve, Morrel kérelmező levele Villefort megjegyzésével. A följelentést a legnagyobb nyugalommal összehajtogatva zsebredugta, elolvasta a kihallgatásról fölvett jegyzőkönyvet, hasztalanul kereste benne a Noirtier nevet, azután átfutotta az 1815. április 10-éről kelt folyamodványt, melyben Morrel a helyettes tanácsára Dantèst kiváló érdemeiért az egekig földícsérte, mellyel a császárság ügyének szolgált. És akkor mindent megértett. Ez a Napoleonhoz intézett kérelem, mit Villefort gondosan megőrzött, hatalmas fegyverré vált a második restauráció alatt a királyi ügyész kezeiben. Tovább lapozgatva, nem lepte meg az a megjegyzés sem, mit a jegyzékben neve mellett talált:

Edmond Dantès:	{ } }	Dühös bonapartista; tevékeny részt vett az Elbáról való visszatérésben. A legnagyobb titokban és a legszigorúbb felügyelet alatt tartandó.
----------------	-------------	--

E sorok alatt más kézírással a következőket olvasta:

«Láttam a jegyzetet; marad minden a régiben.»

Összehasonlítva a Morrel levele alá fűzött és a neve mellé irt jegyzetet, meggyőződött róla, hogy mindkettő Villefort kezeírása.

A másik megjegyzést kétségtelenül valami felügyelőnek kellett oda írnia, ki talán érdeklődött kissé Dantès iránt, de akit az a határozott hangú széljegyzet, ügylátszik, visszatartott attól, hogy valamit tegyen az érdekében.

Mint említettük, a felügyelő udvariasságból nem akarta kedves vendégét megháborgatni kutatásaiban és a szoba másik sarkában tanulmányozta a *Drapeau Blanc* kacsáit.

Nem vette észre, hogy az angol zsebredugta a följelentést, melynek boritékán még most is világosan olvasható volt a posta keletbélyege: *február 27, esti 6 óra*.

De még ha látta volna is, sokkal fontosabbnak tartotta kétszázezer frankját, semmint hivatalnoktermészete föllázadt volna e csekély szabálytalanság ellen.

- Köszönöm, - szólt becsapva az iratcsomót. - Mindent tudok, amire szükségem volt, most rajtam a sor, hogy beváltsam ígéreteimet; legyen szíves kiállítani az elismervényt, s én azonnal kifizetem az összeget.

S átadva helyét az íróasztal mellett Bovillenek, ki legkevésbé sem habozott a nyugta kiállításával, leszámolta asztalára bankjegyekben a kétszázezer frankot.

XXIX. A Morrel-cég.

Aki évekkel ezelőtt hagyta el Marseillet és akkoriban ismerte még a Morrel-céget, most visszatérve, rendkívül megváltozotttnak találhatta.

A sürgés-forgás, jólét, az ablakok mögül előkandikáló vidám arcok, a folyosón fülük mögé dugott tollal föl-alá szaladgáló segédek, az árúcsomagokkal megrakott udvar, a rakodók, hordárok, szolgák és tanuló-inasok lármája mind, mind elmúlt már, s első pillantásra megdöb-bentően szomoru benyomást keltett a hajdanta oly életteli ház. Az üres udvaron, a kongó folyosókon már csak két hűségesen megmaradt segéd ödöngött; egy Emmanuel Raymond nevű huszonhárom-huszonnégy esztendősi fiatalember, ki Morrel leánya kezéért esengett s még szülei sem tudták arra bírni, hogy elhagyja a céget; a másik az öreg pénztárnok volt, kit félszeme miatt Coclesnek csúfoltak. Ez a gúnynevét még azokról ragadt rajta, kik valaha méhraj-ként nyüzsögtek a most már csaknem lakatlan házban; Cocles annyira megszokta már a gúnynevét, hogy talán vissza sem fordult volna, ha valaki valódi nevén találja szólítani.

Cocles megmaradt Morrel szolgálatában, bár a derék ember helyzete lényegesen megváltozott, t. i. pénztárnoki tisztsége mellett háziszolgái teendőket is végzett.

Hanem azért megmaradt annak, ami volt, derék becsületes, ragaszkodó embernek. Csak egyetlen dologban volt hajthatatlan s ezért az egész világgal, még Morrellel is szembeállt volna; és ez a számvetés, melyet nem volt szabad senkinek sem gáncsolnia, mivelhogy az öreget nem is lehetett megfogni, bár nem a magasabb matematika szabályait hívta segítségül számadásaiban.

Az általános levertség közepett csupán Cocles maradt meg változatlan egykedvűségében. De ne gondoljuk, hogy ez egykedvűség talán részvétlenségből származott; korántsem, sőt inkább abból a rendíthetetlen meggyőződésből, hogy fölvirrad még egyszer a szerencse napja. Azt mondják, hogy a patkányok megérzik, hogy egy hajót áldozatul szemelt ki a tenger és elhagyják, még mielőtt bekövetkezne a veszedelem; ugyanúgy hagyta el a céget is személyzete s lassankint egészen elnéptelenedett a ház. Cocles látta egyenkint eltávozni az embereket, anélkül, hogy eszébe jutott volna az eltávozás okára gondolni; a számok embere volt s húsz esztendei szolgálata alatt oly percnyi pontossággal látott minden tartozást kiegyenlíteni, hogy épp oly kevésbé tudta elképzelni a fönnakadást, mint a molnár a bővizű patak kiapadását. Eddigelé még nem is történt semmi, ami Cocles bizalmát megrendíthette volna. Múlt hónap végén pontos volt a mérleg. Csak Cocles fedezett föl hetven centimenyi hibát, mit szerinte Morrel követett el s azért sietett is a tizennégy sout még aznap behajtani. Mikor átadta, Morrel szomoru mosollyal vetette a kifosztott pénzes szekrénybe és megveregette a derék ember vállát:

- Cocles, maga a pénztárnokok gyöngye.

Cocles boldogan távozott, mert Morrelnek, Marseille legbecsületesebb emberének e hízelt nyilatkozata jobban esett neki, mint ötven tallér ajándék a jobb időkben.

Hanem ezután a gyönyörűen megállapított mérleg után sok keserű óra következett Morrelre; hogy ebben a hónapban is eleget tegyen kötelezettségeinek, az utolsó segédeszközökhöz fordult, de attól tartva, hogy Marseilleben kínos feltűnést keltene vele, Beaucairebe utazott s ott adta el neje és leánya ékszereit és a család ősi ezüstkészletét. Evvel az áldozattal sikerült még utoljára megmenteni a Morrel-ház jó nevét; hanem a pénztárban alig volt már valami. A hitel is megcsappant; a bukásról szállongó hírekre egyszerre nagyon habozóvá lett minden

hitelezője; a Bovillenek 15-én fizetendő százezer frank s a következő hónapban fizetendő hasonló összeg kiegyenlítésére most már csak a *Pharao* visszatérte volt egyedüli reménysége. Jöveteléről különben már értesült egy másik hajó révén, mely egyszerre indult el a *Pharao*-val Calcuttából. Hanem ez a hajó már két hete volt Marseilleben s a *Pharao* még mindig nem tért vissza.

Ilyen volt a dolgok állása, mikor a római Thomson és French-cég küldötte jelentkezett Morrelnél.

Emmanuel fogadta. A fiatalember már minden új arctól megrémült, mert minden idegenben egy új hitelezőt látott, kiszáglászni jön, meg akarta kímélni főnökét a kellemetlen látogatástól; faggatni kezdte, hogy miben állhat szolgálatára, de az angol kereken kijelentette, hogy az igen tisztelt segéd úrral semmi megbeszélni valója sincsen s csupán Morrel úrral óhajt értekezni. Emmanuel sóhajtva szólította oda Coclest, ki Morrelhez vezette föl az idegent.

Cocles elől ment, az angol követte.

A lépcsőn gyönyörű kis tizenhat-tizenhét éves leánykával találkoztak, ki szorongva tekintgetett az idegenre.

Cocles nem vette észre ezt az arkifejezést, mely azonban nem került el az idegen tekintetét.

- Szobájában találjuk Morrel urat, kisasszony?

- Úgy gondolom, - szólt tartózkodva a leányka; - talán megnézhetné előbb, Cocles, mielőtt bejelenti ezt az urat.

- Fölösleges volna a bejelentés, kisasszony, mivel Morrel úr előtt úgyis ismeretlen a nevem. E derék ember csak annyit jelentsen, hogy a Thomson és French-cég első segédje van itt Rómából, mely céggel édesatyja régi idők óta összeköttetésben van.

A leányka rosszat sejtve, izgatottan sietett le a lépcsőn. Emmanuel szobájába ment, mialatt Cocles, kinek szabad bejárása volt mindenkor főnökéhez, saját kulcsával nyitott ki egy ajtót a második emeleten s az idegent leültetve az előszobában, belépett egy másik ajtón és a Thomson és French-cég kiküldöttét megvárakoztatva kissé, újra megjelent, intve, hogy beléphet.

Az angol belépett; Morrelt az íróasztal előtt ülve találta, amint gondterhelt fővel hajolt üzleti könyvei fölé, hol a tartozások rovata ugyancsak túlhaladta már a követeléseket.

Megpillantva az idegent, behajtotta a könyvet, elébe ment és ülással kínálta meg; ő maga csak akkor ült le, mikor az idegen már helyet foglalt.

Tizennégy esztendő nagyot változtatott e derék emberen, ki történetünk kezdetén még csak a harmincas éveket taposta. Most már közel az ötvenhez, haját megcsapta a dér és homlokára mély redőket barázdált a gond, s egykor oly szilárd és határozott tekintete most izgatottan révedezett ide-oda, mintha félne egy gondolatnál, vagy egy arcon megállapodni.

Az angol részvételtjes érdeklődéssel tekintett rá.

- Értekezni óhajt velem? - törte meg Morrel a csendet, kit már bántani látszott ez a mereven rászegzett tekintet.

- Igen, uram s azt hiszem, már tetszik tudni, kinek a nevében jöttem?

- A Thomson és French-cég kiküldöttéül jelentette be pénztárnokom.

- Helyesen. A Thomson és French-háznak e hó folyamán három-négyszázezer frank tartozását kell Franciaországban kiegyenlítenie s ismerte az ön lelkiismeretes pontosságát, a Morrel-cég minden papirosát összevásárolta s meghagyta nekem, hogy e papirosok lejártával valamennyit beváltsam önnel s felhasználjam a fizetségekre.

Morrel kínosan fölsóhajtott és lehorgasztotta fejét.

- Tehát már több váltóm van az önök birtokában?

- Tekintélyes összeget tesznek ki.

- Mégis, mennyire rúghat az összeg? - kérdezte Morrel, hasztalanul iparkodva szilárdságot önteni szavaiba.

- Mindenekelőtt itt van egy kétszázezer frankról a mi házunkhoz átutalt váltó, melyet Boville úrtól, a börtönfelügyelőtől vásároltunk. Helyt áll e tartozásért, Morrel úr?

- Föltétlenül, uram, ez összeget négy és fél százalékra vállaltam el, körülbelül öt esztendővel ezelőtt.

- S mikor kell visszafizetnie?

- Felét e hó 15-én, felét ugyanakkor a következő hónapban.

- Ezenkívül itt van még többrendbeli kisebb váltó, összesen harminckétezeröttszáz frank értékben.

- Valamennyit elismerem, - szólt Morrel, mélyen elpirulva arra a gondolatra, hogy talán ezúttal először életében nem fog tudni megfelelni az aláírás kötelezettségének; - több nincsen?

- Nálam nincsen, de a hó végén még körülbelül ötvenezer frank értékű váltót fognak a Pascal és a marseillei Wild és Turner cégek hozzánk átutalni. Szóval az egész összeg kétszáznyolcvanhétezeröttszáz frank.

Szegény Morrel pokoli kínokat szenvedett.

- Kétszáznyolcvanhétezeröttszáz frank! - mondta utána gépiesen.

- Annyi, uram; s bár távolról sem lehetett eddigelé okunk a bizalmatlankodásra, nem titkolhatom, hogy egész Marseilleben olyanféle hírek keringenek, mintha ön nem lenne képes többé eleget tenni kötelezettségeinek.

E meglehetősen nyers kijelentésre Morrel elsápadt.

- Uram, huszonnégy esztendeje vettem át atyámtól a cég vezetését, ki harmincöt évig vezette s mindeztideig sohasem került hozzánk a Morrel és Fia-cég nevével jegyzett váltó, melyet haladéktalanul ki ne fizettünk volna.

- Erről meg vagyok győződve, de nagyon kérem, beszéljünk férfiakhoz illő őszinteséggel és mondja meg, ki tudja-e fizetni ugyanolyan pontossággal ezeket a váltókat is?

Morrel remegett, de e szavak után mégis több bizalommal tekintett az idegenre.

- Az őszinte szóért őszinte szót adok. Remélem, uram, hogy ha szerencsésen megérkezik hajóm, mindent ki fogok egyenlíteni. Hitelem megrendült a házamat egymást érő csapások után s csupán a balszerencse áldozata vagyok. S ha még a *Pharao* is, ez utolsó szalmaszál, melybe kapaszkodhatom...

Szemei megteltek könnyekkel.

- Ha az is elmarad?...

- Akkor, nehezemre esik kimondani, de... hiszen a szégyent is meg kell szoknom... azt hiszem, fizetéseképtelenné lettem.

- Barátaira sem számolhat, kik kisegíthetnék a bajból?

Morrel szomorúan mosolygott.

- Az üzleti világban nincsen barátság, uram, ön ezt bizonyára jól tudja.
- Így tehát egyedüli reménye a hajó?
- Egyedüli.
- Az utolsó?
- Az utolsó.
- Annyira, hogy ha ezt is elveszti...
- Menthetetlenül tönkre jutottam.
- Éppen akkor érkezett a kikötőbe egy hajó, mikor önhöz jöttem.
- Tudom. Egy derék fiatalember, ki még a rossz napokban is hűségesen kitart mellettem, egész nap a kikötőt fürkészi messzelátójával, abban a reményben, hogy végre mégis csak jó hírrel jöhet be hozzám. Ő említette ennek a hajónak a megérkezését.
- És az nem az öné?
- Nem, a *Gironde* bordeauxi hajó; szintén Indiából jön, de sajnos, nem az enyém.
- Talán hoz valami hírt a *Pharao*-ról.
- Bevallom, hogy rettegek attól a hírtől és inkább bizonytalanságban maradok továbbra is, mert így van még valami csekélyke reményem.

Azután fejcsóválva, szomorúan mondta:

- Ennyi késedelem már nem természetes; február 5-én indult el Calcuttából s már egy hónappal ezelőtt meg kellett volna érkeznie.
- Mi történt? - kérdezte hirtelen az angol - mit jelent ez a nagy zajongás?
- Oh, Istenem, Istenem! - kiáltott fel halotthaloványan Morrel - mi történt már megint?

A lépcsőkről valóban behallatszott az ide-oda futkosás, sőt egy fájdalomkiáltást is tisztán ki lehetett venni.

Morrel az ajtó felé indult, de lábai mehtagadták a szolgálatot és erőtlenül rogyott karosszékébe.

A két férfi szemben volt egymással; Morrel egész testében remegve, az idegen az őszinte szánalom megindult arckifejezésével. A zaj elhalt, de Morrel továbbra is figyelő állásban maradt; tudta, hogy a zajnak valami rendkívüli oka lehetett. Várt.

A lépcső felől halk léptek hallatszottak, mintha többen jöttek volna fölfelé. A külső ajtóban csikorgott a kulcs és csakhamar hallatszott, hogy az ajtó föltárul.

- Ahhoz az ajtóhoz csak Julienek és Coclesnek van kulcsa, - mondta félhangon Morrel.

Ugyanakkor már megjelent a második ajtó küszöbén kisírt szemekkel a fiatal leány.

Morrel remegve állt föl, de meg kellett támaszkodnia, hogy össze ne rogyjon. Szólni akart, de nem tudott hangot adni.

A leány összetett kezekkel esengett hozzá.

- Bocsásson meg, édesatyám, hogy ilyen rettentő hírrel jövök!

Morrel arca elfakult; Julie a vállaira borult.

- Atyám, atyám, ne ess kétségbe!

- A *Pharao*-nak vége van, ugy-e?

A leány nem felelt, csak a fejével bólintott rá.

- És a legénység?

- Megmenekült, a bordeauxi hajó legénysége mentette meg.

Morrel megadással és mélységes hálával tekintett föl az égre.

- Hála neked Uram, hogy csak engem sujtottál.

A hidegvérű angol könnyeit törölgette.

- Jöjjetek be, hiszem, hogy valamennyien megmaradtatok.

Alig mondta ki, Morrelné már zokogva borult rá; utána Emmanuel lépett be, s mögöttük, az előszoba háttérében hét-nyolc lerongyolt ruhájú matróz ácsorgott. Az angol megrázkódott, mikor megpillantotta ez embereket; már-már feléjük rohant, mikor hirtelen meggondolva a dolgot, elhúzódt a szoba legtávolabbi sarkába.

Morrelné lerogyott egy székre, a férje mellé. Julie még mindig átölelve tartotta atyját. Emmanuel a szoba közepén állott, mintegy közvetítőül a család és a matrózok között.

- Hogyan történt a dolog? - kérdezte Morrel.

- Jöjjön ide, Penelon és mondja el az esetet, - szólt a fiatalember.

Öreg matróz lépett elő, kezében egy hajdani kalap maradványát szorongatva. Az egyenlítői nap sötét bronzsínüvé égette arcát.

- Adjon Isten, Morrel úr, - szólt, mintha csak tegnap hagyta volna el Marseillet, s Toulonból érkezett volna meg.

- Fogadj Isten, - vizsonozta még könnyei között is mosolyogva Morrel; - de hová lett a kapitány?

- Hát a kapitány úr még Palmában elmaradt tőlünk, mert beteg lett az úton; ha a jó Isten is úgy akarja, pár nap múlva olyan épen és egészségesen látjuk viszont, mint a makk.

- Jól van, beszéljen csak, Penelon.

Penelon egy bámulatraméltó nyelvizom-művelettel átsikkasztotta a bagót bal pofájából a jobboldalra s tekintettel a hölgyek jelenlétére, a nyitott ajtón keresztül sercintett ki az előszobába, azután egyet rándítva a nadrágszíján, fontos képpel beszélni kezdett:

- Hát, kérem, arrafelé jártunk már a Blanc és Boyador fokok között, azután úgy fújt a szél mint a parancsolat, mert nyolc napig nyavalyogtunk már egy szusszanásnyi szellő nélkül, mikor Gaumard kapitány odalépett hozzám; igaz, elfelejtettem megmondani, hogy én álltam a kormány mellett; hát igen, odajött hozzám, azután megkérdezte: Penelon bácsi, mit gondol arról a felhőről, ami ott gyülekezik a láthatáron?

Én is éppen akkor vettem észre.

- Már mint hogy mit gondolok felőle, kapitány úr? Hát bizony én úgy látom, hogy fenemód gyorsan közeledik és feketébb mint egy jószándéku ártalmatlan felhőhöz illenék.

- Én is úgy vélem, - szólt a kapitány - s jó lesz készülödni. Nagyon is sok a kifeszített vitorlánk... Hé, fiúk, sodorjátok be a vitorlát a kis árbocon!

Ideje is volt, mert alig hangzott el a parancs, a szél már a kötelek közt süvöltött.

- Még most is sok a vitorlánk, - mondja a kapitány - húzzátok be a fővitorlát is! Öt perc múlva már csak az előárbocon és a hajó farán voltak fönn a vitorlák.

- Mit rázza úgy a fejét, Penelon bácsi, - mondja a kapitány, mire aszondom néki:

- A kapitány úr helyébe én inkább neki ereszteném a hajót annak a kutya szélnek.

- Aligha igazad nincs, öreg, jókora szelet kapunk.

- Beillik az vihar, kapitány úr, - mondok, - még pedig keménynek, az áldóját!

Úgy közelgett a vihar, mint Montredonon a porfelhők; szerencsére emberére akadt.

- Vigyázz! - kiáltotta a kapitány; - két sudárvitorlát besodrunk; a köteleket ereszd meg, állj az emelőhöz.

- Ez a besodrás kevés volt, - szólt közbe az angol; - én négy sudárvitorlát vontattam volna be, sőt az ágat is.

Ez a határozott hangú váratlan közbeszólás mindenkit meglepett. Penelon a szeméhez emelte kezét és úgy vizsgálta azt a vakmerő embert, aki bírálgatni meri az ő kapitányát.

- Jobbat cselekedtünk annál, uram, - szólt az öreg tengerész némi tisztelettel, - besodrottuk a brigantint, s végre minden vitorlát, hogy vigyen a szél, amerre fuj.

- Olyan régi hajóval kár volt ezt megkockáztatni, - szólt ismét az angol.

- Igaza van, mert az is lett a veszedelmünk. Úgy vitt a szél, mint az ördög, de tizenkét óra múlva lyukat kapott a hajónk. Aszongya a kapitány: «Penelon, úgy veszem észre, hogy süllyedünk; bocsáss csak engem a kormányhoz és eredj le öregem a fenékre.»

Átadtam a kormányt és lementem: hát uramfia, három lábnyira állott már odalenn a víz. Lélekszakadva rohantam föl és összeordítottam a legénységet: a szivattyúkhöz, a szivattyúkhöz! Hanem késő volt már. Ugyancsak keményen dolgoztunk, de mennél többet merítettünk ki, annál több tódult be a résen.

Négy óra múlva láttuk, hogy meddő minden munka és egyre jobban süllyedünk. Bánja a kutya, - mondtam a fiúknak, - egyszer úgyis csak el kell pusztulni!

- Hát ilyen példát adsz te legényeidnek, Penelon mester? No várjatok!

Azután elővonta pisztolyát.

- Aki elhagyja a szivattyút, lelövöm mint egy kutyát!

- Nagyon helyes, - vélekedett az angol.

- Semmi sem önt az emberbe olyan bátorságot, mint az ilyen meggyőző okoskodás, - folytatta az öreg, - annyival is inkább, mert akkor már tisztulni kezdett és a szél is elült; hanem azért a víz még mindig emelkedett, de már legfeljebb két hüvelyknyivel óránként. Két hüvelyk ugyan nem valami sok, de tizenkét óra alatt mégis csak huszonnégy, s huszonnégy hüvelyk már két láb. Összesen tehát öt lábnyi víz volt a fenéken, s az a hajó, amelyiknek öt lábnyi víz lötyög a hasában, bizony vizibetegségben sanylik.

- Fiuk, - szólt a kapitány, - megtettünk minden lehetőt, Morrel úr nem hányhat a szemünkre semmit; most már csak magunkra legyen gondunk. Csónakba fiúk, még pedig hamarosan!...

Tudja, Morrel úr, szerettük mi azt a *Pharao*-t nagyon, de ha még annyira szerettük volna is, mégis csak előbbre való volt a magunk bőre. Nem is kellett valami nagyon nógatni bennünket, mentünk magunktól is; még mintha a hajó is arra biztatott volna: «Menjetek csak fiúk, nagyon ideje már!» És a szegény *Pharao* nem is hazudott, mert éreztük már, hogy egyre

jobban süllyed a lábaink alatt. A csónak egy-kettőre lenn volt a vizen, s nyolcan helyezkedtünk el benne.

A kapitány jött le utolsónak, azaz, hogy nem is a maga lábán jött, hanem én dobtam le a csónakba, mert nem akarta elhagyni a hajót. Ideje is volt. Alig ugrottunk le a kapitánnyal, olyan rengeteg roppanással szakadt ketté az egész hajó, mintha egy negyvennyolcfontost sütöttek volna el.

Tíz perc múlva lemerült az orra, azután a hátulja, azután úgy elkezdett forogni, mint mikor a kutyakölyök kergeti a maga farkát; azután brrr... jó éjszakát!... mindennek vége, nincs többé Pharao!

Három napig étlen-szomjan hányatódtunk a tengeren; már arról kezdtünk beszélni, hogy sorsot húzunk, melyikünket áldozzuk fel, mikor megpillantottuk a Gironde-ot. Integettünk, szerencsére nem hiába, mert csónakot küldtek értünk és fölszedtek a hajóra. Így történt a dolog, Morrel úr, becsületszavamra, tengerész becsületekre! Így van-e, fiúk?

Általános helyeslő zúgás bizonyította, hogy az elbeszélő igazat mondott, s minden részletet kellőképpen ecsetelt.

- Jól van, barátaim, - szólt Morrel, - valamennyien derék emberek, s én ez elbeszélés nélkül is nagyon jól tudtam, hogy a szerencsétlenségnek nem önök, csupán balsorsom az okozója. Ez pedig Isten akarata, nem emberi hiba. Hajoljunk meg az Isten akarata előtt. Most pedig, mennyi zsoldjuk van még hátra?

- Arról ne is szóljunk most, Morrel úr.

- Sőt beszélnünk kell róla.

- Gondolom, három hónapra kapnánk egy kis pénzt.

- Cocles, fizessen fejenként kétszáz frankot e derék embereknek. Más időben, barátaim, fejenként még ugyanannyi ajándékot is adtam volna, de most rossz idők járnak, kifogytam mindenből. Bocsássanak meg és tartsanak meg azért ezentúl is szeretetükben.

Penelon nagyokat nyelt és bajtársaihoz fordulva néhány szót váltott velük.

- Hát, tetszik tudni, kérem alássan, - szólt, bagóját a jobboldalról ismét eredeti helyére származtatva s újra egyet-kettőt sercintve az előszobába, - hát tetszik tudni...

- Mit?

- Hát azt a kis pénzt...

- Nos?

- Hát, tetszik tudni, Morrel úr, úgy vélik a legények, hogy mostanában éppen elég volna úgy ötven frank is egynek-egynek, a többire azután majd csak elvárunk.

- Köszönöm, barátaim, - szólt mélyen megindulva Morrel - köszönöm és megbecsülöm a szép ajánlatot, hanem azért csak fogadják el és ha valami jó helyre elszegődhetnének, ne szalasszák el, szabadon tehetik.

Az utolsó szavak nagyon különös hatást tettek a derék matrózokra. Megdöbbenve, zavartan tekintgettek egymásra. Penelon, kiben még a lélekzet is elhalt, majd lenyelte a bagóját; szerencsére még idejében megcsípte két ujjával, mielőtt lecsúszott volna.

- Hát elküld bennünket? Nincs megelégedve velünk? - szólt kétségbeesve.

- Dehogynem vagyok megelégedve, kedves fiaim! Nehezemre is esik, hogy el kell válnunk, de hát hogyan tarthatnám meg matrózaimat, mikor nincs többé hajóm!

- Építsen újat és mi bevárjuk. Addig majd csak kihúzzuk valahogy.
- Pénz is kellene hozzá, jó Penelon, annak pedig ugyancsak szűkiben vagyok, így hát ezt a szíves ajánlatot sem fogadhatom el.
- Ha nincs pénze, nekünk sem kell fizetnie, majd csak eltengődünk, ahogy lehet.
- Elég már, elég, barátaim! Jobb időben majd csak összekerülünk még egyszer. Emmanuel, legyen szíves, kísérje le ez embereket és legyen résen, hogy kívánságomat pontosan teljesítsék.
- Csak a viszontlátásig búcsúzunk, ugy-e, Morrel úr?
- Remélem, igen.

Intett Coclesnek, ki kifelé indult. A matrózok követték és Emmanuel zárta be a menetet.

- És most, - szólt felesége és leánya felé fordulva Morrel - hagyjatok egy kissé magamra evvel az úrral; megbeszélni valóm van vele.

S Thomson és French kiküldöttére mutatott, ki az egész jelenetben csak avval a néhány szóval vett részt, melyet elmondtunk. A hölgyek már el is feledkeztek az idegenről, de a leányka ki-menőben esdő pillantást vetett felé, s ezt az angol oly barátságos mosollyal viszonzta, aminőt e megkövült arcból alig lehetett volna kiolvasni. A két férfi magára maradt.

- Uram, - szólt Morrel, székébe esve - ön mindent látott, mindennek tanúja volt, nincsen több mondanivalóm.
- Tanúja voltam, hogy újabb, meg nem érdemelt csapás következett a többiekre, s ez csak megerősítette föltett szándékomat, hogy segítségére legyek.
- Oh uram!...
- Vegyünk csak sorra mindent. Nemde, én vagyok legelső hitelezője?
- Mindenesetre ön van a legkorábban lejáró váltók birtokában.
- Kíván halasztást?
- A halasztás becsületesemet, következésképpen életemet mentené meg.
- Mennyi halasztást kíván?

Morrel habozott kissé.

- Két hónapot, - mondta végre.
- Hármad adok, - szólt az idegen.
- De mit szól hozzá a Thomson és French-cég?
- Legyen nyugodt, mindent magamra vállalok. Ma junius ötödike van.
- Igen.
- Állítson ki tehát új váltókat, szeptember ötödiki kelettel. Szeptember ötödikén délelőtt tizenegy órakor be fogom őket mutatni.
- Várni fogom, uram, és vagy kifizetem valamennyit, vagy meghalok.

Az utolsó szót oly halkán mondta, hogy az idegen nem hallhatta meg.

Az új váltókat kiállították, a régieket megsemmisítették, s a szegény kereskedő legalább három hónapi haladékot nyert, hogy bajából kilábolhasson.

Az angol hideg nyugalommal fogadta hálálkodásait, s búcsút vett Morreltől, ki egészen az ajtóig kísérte.

A lépcsőn Julievel találkozott; a leányka úgy tett, mintha lefelé készülődne, valóban azonban csak őt várta.

Kezeit összekulcsolva, könyörgő tekintettel lépett elébe.

- Kisasszony, egy levelet fog majd kapni avval az aláírással: Sindbad, a tengerész. Kövesse pontról-pontra a levél utasításait, bármily különösnek is találná a benne foglaltakat.

- Követni fogom.

- Megígéri, hogy mindenben úgy cselekszik?

- Esküszöm.

- Úgy legyen. Isten önnel, kisasszony. Maradjon mindig ilyen gyöngéd, ilyen jó és én bízom az Istenben, hogy meg fogja jutalmazni s eggyé lehet Emmanuellel.

Julie halkán fölsikoltott, elpirult és lesütötte a szemeit.

Az idegen még egyszer búcsút intve, lehaladt a lépcsőn.

Az udvarban Penelonnal találkozott, ki mindkét markában egy-egy százfrankos tekercset szorongatott, de sehogysem tudta elhatározni, hogy el is vigye.

- Jőjjön velem, egy kis beszédem volna magával, barátom.

XXX.

Szeptember ötödike.

A Thomson- és French-ház kiküldötte által megajánlott idő, ily váratlanul, fordulópontnak tetszett Morrel előtt s úgy érezte, hogy a sors végre is kifáradt már az üldözésben. Még aznap sietett mindent elmondani családjának s a már-már családtagul tekintett Emmanuelnek, s ha nem is fűztek a dologhoz nagy reményeket, legalább megnyugodtak valamennyien. Mindenestre baj volt, hogy más hitelezői is voltak, kik egyre a nyakára jártak. Nem hiába mondta, hogy az üzleti világban csak felek vannak, nem pedig barátok. Még a Thomson- és French-ház nagylelkű magaviseletét sem tudta másként magyarázni, mint hogy pusztán számításból adták meg a haladékot, nehogy bukását siettetve, csak hat-nyolc százalékot kapjanak vissza, mikor három hónap múlva esetleg az egész tőkét megkaphatják.

Hanem a többi hitelezők, akár kárörömből, akár elvakultságból kifolyólag, egészen másként cselekedtek. A váltókat a lehető legpontosabban hajtották be az esedékesség napján, és Cocles csupán az angol nagylelkű ajánlata következtében volt képes kifizetni. Cocles különben változatlanul bízott most is a jó szerencséjében. Csak Morrel maga gondolt rémülettel arra, hogy már ebben a hónapban végkép tönkre kellett volna mennie, ha Boville százezer frankját, s harmincadikán a harminckétezer frankot követelték volna rajta.

Marseille minden kereskedője meg volt győződve, hogy Morrelnek az egymásután következő csapások alatt össze kell roskadnia.

Rendkívül meg voltak lepelve, mikor a hó végén lejáró tartozásokat szokott pontosságával kifizette. A régi bizalom azonban távolról sem tért még vissza s bukását egyhangulag a következő hónap végére jósolták meg.

Az egész hónap hallatlan erőfeszítések között folyt le; Morrel minden elképzelhető segédforrást kimerített már. Papirosait valamikor nemcsak a legnagyobb bizalommal fogadták, de keresve keresték. Most csak kilencven napra akart kölcsönt fölvenni, de senki sem vállalkozott a hitelezésre. Szerencséjére neki magának is volt még behajtani valója s így július hónapban még egyszer sikerült minden kötelezettségének megfelelnie.

A Thomson és French-cég képviselőjét nem látták többé Marseilleben; a látogatás után harmadnapra eltűnt; a mairén, a börtönfelügyelőn és Morrelen kívül senkivel sem érintkezett s ottlétének nem is maradt más nyoma, mint az a három merőben különböző vélemény, mit az említett emberekben keltett. A *Pharao* matrózai, úgylátszik, mégis csak szolgálatra találtak valahol, mert valamennyien eltűntek.

Gaumard kapitány fölgyógyulva tért vissza Palmából. Röstelt Morrel szemei elé kerülni, de mikor értesült visszatértéről, Morrel maga látogatta meg. A derék hajótulajdonos Penelon elbeszéléséből tudta, mily bátran viselte magát a kapitány s még ő igyekezett vígasztalni. Maga vitte el neki a fizetését, de a kapitány el sem akarta fogadni.

Távozóban a lépcsőkön Penelonnal találkozott, ki fölfelé igyekezett. A vén matróz, úgylátszik, jól fölhasználta a kapott pénzt, mert tetőtől talpig új ruhát viselt. Morrelt megpillantva, nagyon megzavarodott; a fal mellett akart elsurranni s alig merte elfogadni a barátságosan felé nyújtott kezét. Morrel az új ruhának tulajdonította Penelon zavarát; nyilvánvaló volt, hogy nem a maga pénzéből szerezte be és szolgálatba állott már valami más hajón s most röstelte a vén gyerek, hogy oly rövid ideig gyászolta a *Pharao*-t. Sőt az sem lehetetlen, hogy Gaumard kapitányhoz is ajánlattal jött az új gazda részéről.

- Derék fiúk, - gondolta magában Morrel - szeressen és becsüljön meg úgy az új gazdátok, mint ahogy én megbecsültelek és járjatok több szerencsével mint én!...

Az egész augusztus hasztalan kísérletekkel telt el, hogy régi hitelét visszaállíthassa, vagy új hitelezőkre tehessen szert. Megtudták, hogy a szekérpostán huszadikára jegyet váltott s úgy okoskodtak, hogy fizetéseit e hó végén szünteti be s hogy ne legyen kénytelen jelen lenni azon a szomorú napon, inkább elutazik. A várakozás ellenére a pénztár augusztus utolsó napján is nyitva volt. Cocles tökéletes lelki nyugalommal jelent meg a rácsozat mögött, szokott figyelmével vizsgálta a bemutatott papírokat s az elsőtől az utolsóig valamennyit kifizette. Két számlát is bemutatnak, melyeket Cocles ugyanolyan pontossággal fizetett ki, mint a lejárt váltókat. Az emberek már nem tudták mire vélni a dolgot s a baljóslatu próféták szokott makacsságával most már egész bizonyosan szeptember végére jövendőlték meg a bukást.

Elsején megjött Morrel. A család már aggódva leste, mert párisi útjától remélték az utolsó segítséget. Morrel Danglarsra gondolt, ki milliommossá lett s lekötöztette volt, mert az ő ajánlatára került ahhoz a spanyol bankárhoz, hol rengeteg szerencsáját megalapította. Danglars vagyonát öt-hat millióra becsülték s mindenütt korlátlan hitele volt. Egy tallér kockáztatása nélkül megmenthette volna Morrelt, csupán kezességet kellett volna érte vállalnia. Morrel régen foglalkozott már evvel a gondolattal, de vannak oly dolgok, melyektől az ember ösztönszerűleg visszariad, s Morrel csak a végső esetben fordult hajdani számvevőjéhez. Igaza is volt, mert visszautasították, s megalázva tért vissza.

Hanem azért egyetlen panaszhangra sem fakadt s nem vádolta Danglart; sírva ölelte meg feleségét és leányát, megszorította Emmanuel kezét s bezárkózott szobájába, Coclest behívatva.

- Most már menthetetlenül el vagyunk veszve, - mondták a nők Emmanuelnek.

Mindent jól meghánytak-vetettek, azután elhatározták, hogy Julie azonnal megír mindent bátyjának Nimesbe, hogy azonnal térjen haza.

Érezték, hogy e csapás elviselésére mindnyájuk erejét össze kell szedni.

Tudták, hogy a fiú, bár alig huszonnégy esztendősen még, nagy befolyással van atyjára.

Komoly, egyenes természetű fiatalember volt. Atyja nem kényszerítette semmire, saját akaratából lépett az 58. gyalogezredbe. Mostanában előléptetés előtt állott. Maximilient nemcsak mint katonát, de mint embert is példaképpen állították a tisztikar elé.

E nehéz napokban most atyja tudta nélkül hazahívták.

A helyzet megítélésében nem csalódtak, mert Morrel szobájából nemsokára sápadtan, fölindult arccal látták kitámolyogni Coclest.

Julie kérdezősködni akart tőle, de a kis ember, szokása ellenére négy-öt fokot ugrálva át a lépcsőkön, csak annyit kiáltott oda neki égre emelt karokkal elhaladóban:

- Oh kisasszony, rettentő csapás ért bennünket! Ki hitte volna! Ki hitte volna!

Néhány perc múlva vastag könyvekkel, tárcával és egy pénzes zacskóval tért vissza.

Morrel megvizsgálta a könyveket, kiürítette a tárcát és megszámlálta a pénzt.

Össze-vissza alig volt az egész készpénz hat- vagy nyolcezer frank, s követeléseit ötödikéig talán öt- vagy hatezer; szóval legfeljebb tizennégyezer frank a kétszáznyolcvanhétezeröttszáz frank tartozással szemben. Ez a leghatározottabban fizetéseképtelenséget jelentett.

Ebéd alatt azonban eléggé megőrizte nyugalomát. Hanem ez a nyugalom még jobban megdöbbszortette a nőket, mint a legmélyebb levertség.

Ebéd után más alkalommal el szokott látogatni a kaszinóba és ott olvasta el a lapokat kávé mellett. Ma sietve ment föl az utolsó falat után szobájába.

Coclest nagyon megviselte a csapás. Leült az udvaron egy kőre s ott üldögélt estig födetlen fővel a napon.

Emmanuel igyekezett csillapítani a hölgyeket, de nem valami nagy sikerrel. Sokkal jobban be volt avatva a családi dolgokba, semmint ne tudta volna, hogy nagy válság előtt állanak.

A nők egész éjjel virrasztottak, remélve, hogy a családfő még betekint egyszer hozzájuk. Később hallották, mikor óvatos léptekkel osont végig a folyosón, nehogy be találják hívni.

Hallgatóztak; Morrel szobájába tért és magára zárta az ajtót.

Morrelné ágyba küldte a leányt s ő maga is lefeküdt; Julie távozta után azonban újra fölkel és lábujjhegyen lopózkodott férje ajtajához, hogy legalább a kulcslyukon keresztül lesse, mit csinál.

A folyosón, szembe vele, egy árnyat látott elsurranni; Julie volt, ki lázas nyugtalanságában megelőzte anyját. Hozzá lépve, halkan a fülébe súgta:

- Ír.

A két nő nem is beszélt többet, megértették egymást.

Morrelné lehajolt a kulcslyukhoz. Morrel csakugyan írt, hanem Morrelné azt is észrevette, ami leánya figyelmét elkerülte, hogy bélyeges papiros feküdt előtte az asztalon.

Reszketett a gondolattól, hogy végrendeletét írja; végig borzongatta a hideg, de magába fojtotta ezt a gondolatot.

Másnap Morrel, mintha egészen megnyugodott volna, szokás szerint lejött a reggelihez, csak étkezés után ölelte át a leányt, sokat jelentő némasággal szorítva karjaiba.

Julie este megsúgta anyjának, hogy bár külső nyugalma sikerült megőriznie, de szívét hangosan hallotta dobogni, mikor az apja magához ölelte.

A következő két nap csaknem ugyanígy telt el. Szeptember negyedikén este Morrel visszakérte leányától a szobája kulcsát.

Juliet megrémítette ez a kívánság. Miért kívánja vissza tőle azt a kulcsot, mely mindig nála volt, s mit gyermekkorában is csak büntetésből vett el tőle.

- Mit vétettem, édes apám, hogy visszaveszi a kulcsot?

- Semmit, semmit, édes gyermekem, - válaszolt a szerencsétlen ember, kinek már erre az egyszerű kérdésre is könnybe lábadt a szeme - semmit, semmit, csak szükségem van rá.

Julie úgy tett, mintha, keresné a kulcsot.

- Úgy látszik, odalenn maradt a szobámban.

Elszaladt, de ahelyett, hogy érte ment volna, Emmanuelhez sietett, hogy közölje vele aggodalmait.

- Ne adja vissza a kulcsot, s holnap, ha lehetséges, maradjon mellette egész délelőtt.

Emmanuel azután nem is válaszolt többi kérdéseire. Talán tudott volna, de nem akart többet mondani.

Az ötödikére virradó éjjel Morrelné reggel három óráig hallotta izgatottan föl-alá járkálni férjét a szobában.

Csak három óra felé hanyatlott, kimerülve, az ágyára.

A nők együtt töltötték az éjszakát. Maximilient minden pillanatban várták.

Nyolc órakor belépett Morrel. Nyugodt volt, bár az átvirrasztott éjszaka és a kemény lelki küzdelmek nagyon feldúlták arcát.

A nők még hogyléte felől sem mertek kérdezősködni.

Morrel gyöngédebb és szívesebb volt, mint valaha, s alig tudott eltelni a leányával.

Julie nem feledte el Emmanuel tanácsát, s követni akarta, mikor eltávozott; de Morrel szeliden megsimogatva, tagadólag intett.

- Maradj csak a mama mellett...

Julie nem akart engedelmeskedni.

- Parancsolom!

Ezt a szót először hallotta tőle a leány; de még az is oly gyöngéden hangzott, hogy Julie nem mert ellenszegülni.

Mozdulatlanul, fejét lecsüggesztve, maradt állva a küszöbön. Az ajtó hirtelen fölpattant, két kar hevesen átölelte s csókot érzett a homlokán.

- Maximilien, bátyám!

E kiáltásra Morrelné is odafutott és a fia nyakába borult.

- Mi történt, édes anyám? Levele megijesztett s lóhalálában siettem haza.

- Julie, siess atyádhoz a jó hírrel!

Alig lépett ki a szobából, a lépcsőkön egy emberrel találkozott, aki levelet szorongatott a kezében.

- Julie Morrel kisasszonyt keresem! Talán ön az? - kérdezte olaszos kiejtéssel.

- Én vagyok, - szólt tartózkodva Julie, - mit kíván? Nem ismerem önt!

- Legyen szíves, olvassa el ezt a levelet.

Julie nem akarta átvenni.

- Legyen szíves atyja érdekében elolvasni.

A leány hirtelen mozdulattal föltépte a levelet és izgatottan olvasni kezdte:

«Haladéktalanul siessen a meillani fasor 15. szám alatt lévő házba; kérje el a házmestertől a kis ötödik emeleti szoba kulcsát, s vegye le a kandalló sarkáról azt a piros selyemerszényt, melyet ott fog találni és adja át atyjának.

A dolognak még tizenegy óra előtt meg kell történnie.

Vak engedelmességet ígért, figyelmeztetem az esküjére.»

«Sindbad, a tengerész.»

Örömeiben elsikoltotta magát, s az ember után tekintett, de az már eltűnt.

Másodszor is elolvasta a levelet, s akkor vette észre, hogy utóírata is van.

«Amit írtam személyesen és egyedül kell végrehajtania; ha más kíséretében jönne, vagy mást küldene maga helyett, a házmester azt felelné, hogy nem tudja, mit kívánnak tőle.»

Az utóirat kissé megcsappantotta örömét. Nem csalják-e törbe? Teljes ártatlanságában fogalma sem volt róla, minő veszedelem környékezhethet a korabeli leánykákat, de a félelemhez még nem szükséges ismernünk a veszedelmet is, sőt az ismeretlen veszedelem tölt el mindenkor a legnagyobb félelemmel.

Elhatározta, hogy tanácsért fordul valakihez, de valami csodálatos sugallatnak engedve, nem szüleihez vagy bátyjához, hanem Emmanuelhez fordult.

Lement hozzá, elbeszélte neki a megelőzőleg történeteket, megmutatta a levelet s elmondta, hogy mit ígért.

- Föltétlenül el kell mennie, kisasszony.

- El kell mennem?

- Igen, magam fogom elkísérni.

- Hiszen olvasta, hogy egyedül kell megjelenem.

- Egyedül fog menni, én majd csak az utcákon várom, s ha netalán soká maradna el, én is fölmegek és biztosítom, hogy megkeserüli, aki csak egy szóval is megbántotta.

- Tehát azt tanácsolja, hogy elmenjek?

- Atyja érdekében.

- De tulajdonképpen micsoda veszély fenyegeti atyámat?

Emmanuel habozott egy kissé, de minden áron meg akarta győzni a leányt.

- Figyeljen rám; ma szeptember ötödike van, ugy-e?

- Igen.

- Ma délelőtt tizenegy órakor közel háromszázezer frankot kell atyjának kifizetnie.

- Tudom.

- Hanem azt nem tudja, hogy mindössze tizennégyezer frank van a pénztárban.

- És mit fognak tenni?

- Ha édesatyját ma tizenegy óráig meg nem segíti valami véletlen szerencse, délben ki kell mondania a bukást.

- Menjünk hát, jöjjön! - kiáltott fel Julie, magával vonszolva a fiatalembert.

Ezalatt Morrelné elmondott a fiának mindent.

Maximilien jól tudta, hogy a csapások következtében nagyon megváltozott minden, de fogalma sem volt arról, hogy már ennyire jutottak.

Megsemmisült a rettentő hírekre.

Egyszerre hirtelen elrohant és fölfutott az emeletre, azt gondolva, hogy atyját dolgozószobájában fogja találni, de hiába kopogtatott.

Morrel már nem ment föl dolgozószobájába; lakosztályában maradt s éppen akkor lépett ki a küszöbön.

Meglepetve kiáltott föl, mikor megpillantotta fiát. Ahelyett, hogy felé rohanna, állva maradt a küszöbön, a kabátjának szárnya alá rejtve, amit baljában szorongatott.

Maximilien, visszafordulva, lefutott a lépcsőn és apja nyakába borult; de ölelés közben valamit megérintve, hirtelen visszariadt.

- Mire való ez a két pisztoly a kabát alatt, atyám, - kérdezte halotthaloványan.

- Éppen ez kellett nekem! - tördelte Morrel.

- De az Istenre kérem, mire valók ezek a fegyverek?

- Maximilien, férfi vagy már, tudnod kell, mi a becsület, jőjj velem, mindent elmondok neked.

S szilárd léptekkel haladt föl a lépcsőn; Maximilien támolyogva követte.

A szobába lépve, Morrel kulcsra zárta az ajtót, azután a pisztolyokat az íróasztal szélére helyezve, a nyitott könyvre mutatott.

A könyvből világosan ki lehetett olvasni mindent. Félóra mulva kétszáznyolvanhétézeröt száz frankot kellett fizetnie, s csak tizenötezerkétszázötvenhét frankkal rendelkezett.

- Olvasd!

A fiatalember lesujtva állt meg a könyv előtt.

Morrelnek egy szava sem volt már, mit is mondhatott volna, mikor a számok oly könnyörtelenül elmondtak helyette mindent.

- És ön elkövetett már minden lehetőt, atyám?

- Mindent.

- Nem számolhat többé semmi rendkívüli bevételre?

- Semmire többé.

- Minden forrása kiapadt?

- Az utolsóig, fiam.

- Így hát félóra mulva sárba taposva a nevünk.

- Csak a vér moshatja le a gyalázatot.

- Igaza van, atyám.

Azután a pisztolyok felé nyújtotta kezét.

- Egy önnek, egy nekem!

Morrel megragadta kezét.

- És anyád... húgod?... Mivé lesznek nálad nélkül?

- Tudja ön, atyám, mit jelent ezek után is életben maradnom?

- Tudom, és mégis ismétlem, mert úgy kell lennie; férfi, meggondolt, erős férfi vagy, Maximilien... nem tartalak mindennapi embernek; nem kötelezlek semmire, csak annyit mondok: mérlegeld a helyzetet úgy, mintha idegen volnál és ítélj magad.

A fiatalember elgondolkozott egy kissé, azután szemeiben a magasztos önmegtagadás könnyeivel leoldta kardját, vállrojtjait és az asztalra tette.

- Haljon meg békén, édesatyám, nem fogom követni.

Morrel szeretett volna a fia lábai elé borulni, de Maximilien átkarolta, s a két nemes szív egymás fölött dobogott.

- Nem vádolhatsz, nem az én hibám! - mondta Morrel.

- Tudom, atyám, hiszen önben imádtam mindenkor az emberi becsület netovábbját.

- Elvégeztetett, most térj vissza anyádhoz, Juliehez.

- Atyám, - szólt térdre ereszkedve, - áldását kérem!

Morrel kezei közé fogta fia könnyes arcát, s homlokát megcsókolva beszélt hozzá:

- Megáldalak a magam és a három feddhetetlen nemzedék nevében; figyelj arra, amit ők mondanak, az én ajkamon által: Mit a balszerencse lerombol, a Gondviselés újra fölépítheti. Ha megtudják az én szomorú végemet, még a legkönyörtelenebbek is meg fognak szánni téged, s neked talán meg fogják adni azt az időt, mit tőlem megtagadtak; iparkodj és nem fognak gyalázní; dolgozz ifjúságod egész erejével, küzdj férfias bátorsággal, éljetek visszavonulva a lehető legszerényebb módon, hogy meggyarapodjék kezeid között a vagyon, ami nem a tiétek. S majd ha egyszer azon a szép, nagy napon, mikor minden adósságot letörlesztve, lemostad nevedről a legparányibb foltot is, elmondhatod ezen a helyen: atyám meghalt, mert nem tudott annak megfelelni, amit én megcselekedtem; de nyugodtan és békén halt meg, mert megbízott bennem.

- Oh atyám, atyám ha tovább élhetne!

- Ha életben maradnék, megváltozna minden; az érdeklődés kételkedéssé, a szájalom megvetéssé válna. Ha életben maradnék, mi lennék egyéb, mint szószegő, bukott kereskedő? De ha meghalok, Maximilien, tetememet úgy fogják tisztelni, mint egy szerencsétlenül járt becsületes ember holttestét. Ha életben maradok, elhagy minden barátom, de a temetésemen ott lesz egész Marseille; halálom után emelt fővel mondhatod el: Annak vagyok a fia, aki meghalt, mikor először nem tudta beváltani a szavát.

Maximilien kínosan felsóhajtott, de megnyugodott a változhatatlanban. Az imént még csak a szíve, most már az értelme is meg volt győzve.

- És most hagyj magamra, s iparkodj elterelni rólam a nők figyelmét.

- Hugomat sem akarja már látni többé?

E találkozás volt az utolsó halvány reménysége, de Morrel tagadólag rázta a fejét.

- Már elbúcsúztam tőle.

- Nincs még valami különös meghagyása számomra, édesatyám?

- De van, fiam, és ez szent kötelesség.

- Közlje velem, édesatyám.

- Nem tudom, önzésből-e, vagy pusztán szánalomból, hiszen nem lehet oly könnyen olvasni az emberek veséiben, hanem a Thomson és French-ház volt az egyedüli, mely megkönyörült rajtam. Küldötte tíz perc múlva be fogja mutatni a kétszáznyolcvanhétezeröttszáz frankról szóló váltót. Ő maga ajánlotta föl a három havi halasztást. Kívánom, fiam, hogy legelső sorban őket elégítsd ki, s becsüld meg mindenkor azt az embert.

- Parancsa szerint fog történni minden, atyám.

- S most, még egyszer, áldjon meg az Isten, menj, hagyj magamra; végrendeletemet hálószerobám íróasztalán fogod megtalálni.

Maximilien ment volna, de lábai megtagadták a szolgálatot.

- Hallgass meg, Maximilien. Ha katona volnék, mint te, s parancsot kapnék, egy sáncot mindenáron bevenni és te tudnád, hogy még győzve is föltétlenül oda kell vesznem, nem szólnál-e még akkor is így hozzám: Előre, atyám, becsstelen, aki marad, és jobb a halál, mint a gyalázat!

- Igen, igen, - szólt görcsösen magához ölelve Morrelt, - előre, előre!

Azután kirohant a szobából.

Fia távozta után Morrel sokáig bámult még utána, szemeit az ajtóra függesztve; azután meg-rántotta a csengetyűzsinórt.

Cocles belépett.

Alig lehetett ráismerni; ez a három utolsó nap egészen megtörte. Az a gondolat, hogy Morrel bukik, jobban meggörnyesztette, mint husz esztendő.

- Kedves Coclesem, - szólt Morrel ellágyulva, - maradj odakünn az előszobában, s ha jönni talál a Thomson és French-ház küldötte, kit három hónappal ezelőtt már láthattál nálam, jelentsd be.

Cocles nem felelt, csak bólintott és kiment az előszobába.

Morrel az órára tekintett, már csak hét perc volt hátra; a mutató hihetetlen gyorsasággal pergett, szinte látta, hogy fut végig a számlapon.

Aligha írhatnánk le kellő sikerrel azt a kegyetlen lelkiállapotot, mely a még élete javakorában levő férfit talán nem is helyes, de minden esetre becsülendő okokból az élet elhagyására kényszeríté.

A mutató kérlelhetetlenül ment előre, a pisztolyok meg voltak töltve; fölragadta az egyiket, s halkán lebbent el ajkáról leánya neve.

Majd újra visszatéve a fegyvert, toll után nyúlt és néhány szót írt.

Ugy rémlett előtte, hogy nem búcsúzott el elég melegen gyermekeitől.

Ismét az órára tekintett; már csak másodpercek voltak hátra.

Tekintetét a mutatóra szegezve, újra fölragadta a fegyvert; megrázkódott, mikor nagyot csattant a felhúzott ravasz.

Elszorult szívvel hallotta, hogy nyílik kívül az ajtó.

Azután a szobájába vezető ajtón is megnyomta valaki a kilincset.

Morrel vissza sem fordult; Cocles szavait vélte hallani: «A Thomson és French-ház tiszt-viselője.»

És szájához emelte fegyverét.

Egyszerre éles sikoltást halott maga mögött; ráismert Julie hangjára és a pisztoly kihullott kezeiből.

- Meg van mentve, atyám, meg van mentve! - tördelte a sietségtől elfúló lélekzettel.

Nyakába borulva, magasán lobogtatta a piros selyemerszényt.

- Nem értelek, gyermekem; mit mondtál?

- Meg van mentve, atyám, nézze, nézze!

Valami belső szózat megsúgta Morrelnek, hogy az az erszény valamikor az övé volt.

Az egyik rekeszében ott volt a kétszáznyolvanhétezeröt száz frankról kiállított váltó.

Kifizetve.

Másik rekeszében egy hatalmas, mogyoró nagyságú gyémántot találtak egy pergamendarabra írt két szó kíséretében:

«Julie hozománya.»

Morrel azt hitte, álmodik.

Az óra tizenegyet ütött.

Minden kongás a szívébe nyilallott.

- De beszélj hát, hogy került hozzád ez az erszény?

- A meillani fasor 15. száma alatt találtam egy szegényes kis ötödik emeleti szobában, a kandallón.

- De hiszen nem a tied akkor!

Julie átadta azt a levelet, mit reggel kapott.

- S te egyedül mentél oda? - szólt Morrel, mikor végigolvasta.

- Emmanuel megvárta az utcasarkon; de mire visszatértem, már nem találtam ott, amin rendkívül csodálkozom.

- Morrel úr! - kiáltott valaki a lépcső felől. - Morrel úr!

- Ez az ő hangja! - szólt Julie.

Emmanuel sugárzó arccal rontott be.

- A *Pharao*! A *Pharao*!

- Ugyan menjem, elment az esze, Emmanuel? Hiszen tudja, hogy elveszett!

- Most érkezett a kikötőbe. Határozottan a *Pharao*-t jelezték!

Morrelt végkép elhagyta ereje és székebe hanyatlott; képtelen volt megérteni e meseszerűen egymásra következő csodálatos eseményeket.

Maximilien is lélekszakadva jelent meg a küszöbön.

- Hogy mondhatta atyám, hogy elsülyedt a *Pharao*? A révőr éppen az imént jelezte!

- Lehetetlen, lehetetlen! Ha így volna, magának az Istennek kellett volna csodát tennie.

Hanem, ami szinte oly hihetetlennek látszott, mégis csak kézzel fogható volt: az erszényt, a kifizetett váltót és a gyémántot ott szorongatta a kezeiben.

- Mit hallok? Megjött volna a *Pharao*? - toldta meg a csodálkozók csoportját a derék Cocles.

- Menjünk, menjünk, gyermekeim, - szólt Morrel fölkészülődve, - győződjünk meg róla s legyen irgalmas az Isten, ha megcsalódunk.

A lépcsők alján már várt rájuk Morrelné; szegény asszony nem mert fölmenni.

Nemsokára elvegyültek a Canebièren járkáló tömegben.

A kikötő tele volt emberekkel, kik tiszteletteljesen engedtek utat Morrelnek.

- A *Pharao*! A *Pharao*! - hallatszott köröskörül.

Csodálatos, hallatlan dolog volt, de a Saint-Jean torony közelében csakugyan horgonyt vetett egy hajó, melynek oldalára nagy fehér betűkkel volt felírva: *Pharao* (Morrel és Fia Marseilleben). A csalódásig hasonlított az egykori *Pharao*-hoz s szintén indigóval és bíborfestékekkel volt megrakva; a hídon Gaumard kapitány osztogatta parancsait, s Penelon mester nagyban intgetett Morrelék felé a sapkájával.

Nem lehetett kételkedni tovább, tízezer ember lelkesedése erősítette meg a csodát.

Mikor Morrel és fia a tömeg örömrivalgásai között egymás nyakába borultak, egy faköpönyeg mögé rejtőzködve mélységes megindulással nézte valaki e jelenetet.

- Légy boldog, nemes szív; kísérjen áldás jó tetteidért és mindazért, amit még cselekedni fogsz és ne tudd meg soha, ki hálálta meg a te nagy jószágodat, amit szintén titokban cselekedtél.

Azután elégedett, boldog mosollyal hagyta el rejtekét, s anélkül, hogy ügyet vetett volna valaki rá az ujjongó tömegben, leszállott a tengerhez vezető kis lépcsők valamelyikén, s háromszor kiáltott a csolnakok felé:

- Jacopo! Jacopo! Jacopo!

Egy sajka azonnal kivált a többiek közül s gyönyörűen fölszerelt yacht felé röpült, melynek oldalán matrózügyességgel kúszott föl a födélzetre. A korlátról kihajolva, még egy pillantást vetett Morrel felé, ki örömeiben sírva szorongatta a körülötte tolongó szerencsekívánók kezeit és égre emelt tekintettel látszott hálát adni az ismeretlen jótevőnek.

- És most, - szólt az ismeretlen, - ne legyen bennem többé jószág, szeretet, hála... ne legyen bennem többé semmi boldogító érzés!... Én jutalmaztam meg a Gondviselés helyett a jókat és én fogom most a bosszúálló Isten segedelmével megbüntetni a gonoszokat!

Aztán intett, s a yacht kibontotta vitorláit.

XXXI. Olaszország. - Sindbad, a tengerész.

1838 elején Albert de Morcerf vicomte és Franz d'Épinay báró, a párisi előkelő társaság két legünnepeltebb ifja, Firenzében mulatott. Elhatározták, hogy résztvesznek az idei római karneválban, hol Franz, ki már négy esztendő óta tartózkodott olasz földön, ciceroneül ajánlkozott.

Mínhogy azonban a római karneválban résztvenni nem csekély dolog, különösen, ha az ember nem akar a Piazza del Popolon vagy a Campo Vaccinoban hálni, írtak Pastrini mesternek, hogy hatalmas vendégfogadójának legkényelmesebb szobáit számukra tartsa fönn.

Pastrini mester sietett válaszolni, hogy mindössze két szobája és egy kis benyílója van *al secondo piano*, mit azonban rendkívül kedvező áron, vagyis naponként egy louis d'orért hajlandó átengedni. Az ajánlatot elfogadták s Albert Nápolyba utazott, hogy kiaknázza a még hátralévő időt. Franz Firenzében maradt.

Mikor kellőképpen átélvezett mindent, mit a Medicik városa nyújthat s végiglakta Firenze minden fogadóját, eszébe jutott, hogy ellátogat Corsicára, hol valamikor Bonaparte bölcsője ringott s megnézi Elbát is.

Livornoban minden teketória nélkül belépett egy bárkába s köpenyébe burkolózva csak annyit mondott a legényeknek: «Elbára megyünk!»

A bárka, mint a madár a fészket, elhagyta a kikötőt s másnap kikötött Porto-Ferrajoban.

Franz bejárta a szigetet, megbámulta a császár emlékeit s áteveztetett Marcianába.

Két óra múlva újra partra szállt Pianosában, hová tömérdek fogollyal kecsegtették.

Hanem a vadászat alig járt eredménnyel. Néhány vézna foglyot puffantott le mindössze s e semmiségért annyit gyalogolva, rossz kedvvel tért vissza a bárkához.

- Pompás vadászterületet ajánlanék, ha akarná méltóságod, - szólt a hajósgazda.

- Ugyan hol?

- Látja azt a kis szigetet? - kérdezte a hatalmas sziklapúpra mutatva, mely sötéten vált ki a gyönyörű búzavirághék tengerből.

- Miféle sziget az?

- Monte Cristo.

- És kitől kérjek engedelmet a vadászatra?

- Nincs rá szükség, méltóságos uram, egy árva lélek se lakik az egész szigeten.

- Szinte hihetetlen, hogy a Földközi-tenger közepén még lakatlan sziget is akad.

- Sőt nagyon természetes, méltóságos uram. Egy halom szikla az egész s egész területén aligha van egy holdnyi megmívelhető föld.

- S kié a sziget?

- Toscania birtok.

- S mire vadászhatnék rajta?

- Vadkecskére; ezerszámba ugrálnak a köveken.

- S természetesen kövekkel is élnek azon a puszta szigeten, - szólt hihetetlenül mosolyogva Franz.

- Találnak egyebet is a hasadékokban; hanga, mirtusz és masztiksz van elég a szigeten.

- S hol fogok meghálni?

- Hát bizony a puszta földön, a köpenyegén. Különben a vadászat után azonnal vissza is térhetünk, ha tetszik; a vitorla éjjel is éppen úgy megteszi a szolgálatot, mint nappal s ha szelünk nem volna, pótoljuk evezővel.

Bőven volt még ideje, a római szállással sem kellett már törődnie, kapott hát az alkalmon, hogy kipótolja a rosszul sikerült vadászatot.

Mikor kijelentette, hogy megy, a matrózok suttogva váltottak néhány szót egymással.

- Mi baj? Nincs rendjén a dolog?

- Csak arra akarjuk figyelmeztetni méltóságodat, hogy a sziget vesztegzár alatt van.

- S mit jelent ez?

- Csak annyit, hogy a lakatlan szigetre gyakran menekülnek a Corsicából, Sardiniából és Afrikából jövő csempészek és kalózkodók, s ha Livornóban megtudnák, hogy Monte Criston jártunk, hat napi vesztegzár alá vetnének.

- Teringettét, fiaim, hat nap tenger idő, az Istennek is csak annyi kellett, hogy megteremtse ezt a cudar világot!

- De honnan tudnák meg, hogy méltóságod Monte Criston járt?

- Tőlem bizonyára nem!

- Tőlünk még kevésbé, - mondták a matrózok.

- Akkor hát egy, kettő, előre!

A hajósgazda rendelkezett s a bárka csakhamar megindult a kijelölt irányban.

Franz nem zavarta meg a munkát, csak akkor kezdett beszélgetni, mikor már földagadt a vitorla és teljes széllal haladtak a nyílt tengeren.

- Ha jól hallottam, azt mondta, kedves Gaetano, hogy Monte Cristo a kalózkodók menedéke s én úgy gondolom, hogy ezek a vadak merőben különböznek a kecskéktől.

- Az már igaz, méltóságos uram.

- Hallottam ugyan már a csempészekről, de azt gondoltam, hogy Algir elfoglalása óta már csak Cooper és Marryat regényeiben fordulnak elő.

- Nagyon csalódik, méltóságos uram; csempészek és kalózkodók éppen úgy vannak még most is, mint haramiák, kiket XII. Leó kiirtani vél, pedig még most is egészen Róma kapujáig portyázva fosztogatják az utasokat. Talán tetszett hallani, hogy félesztendővel ezelőtt, Velletritől alig ötszáz lépésnyire kirabolták a francia követet?

- Hallottam.

- És ha méltóságod is Livornóban élne, mint mi, akárhányszor hallaná, hogy ez vagy az a kis angol yacht, melyet Bastiában, Porto-Ferrajóban vagy Civita-Vecchiában várták, nem érkezett meg többé és senki sem tudta meg, hová lett. Zátonyra került, - gondolják sokan, - hanem az a zátony csak egy kis keskeny, alacsony hajó, melyen alig van hat-nyolc ember, kik valami viharos éjszakán éppen úgy megrohanták, mint a banditák a postakocsit az erdők közelében.

- De miért nem mennek azok az emberek panaszra? - szólt Franz, végignyújtózkodva a bárka fenekén, - miért nem vádolják be a kalózokat a francia, sardiniai vagy toscanai kormány nál?

- Miért? - kérdezte mosolyogva Gaetano.

- Igen, miért?

- Hát kérem szépen, legelőször is minden valamire való dolgot áthordanak a maguk hajójára, azután a legénység kezét-lábát megkötözve, minden ember nyakába egy jó huszonnégyfontost hurkolnak, azután jókora léket vágnak a hajó fenekén és sietve visszatérnek a bárkára. Tíz perc múlva a hajón recseg-ropog minden és merülni kezd. Először csak az egyik fele bukik víz alá, azután a másik, majd az első újra fölmerül, végre az egész sülyedni kezd. Egyszerre hatalmas roppanással kettészakad az egész födélzet. Erre hánykolódni kezd az egész hajó, mintha fuldokolna. A víz, mely összeszorult a belsejében, most kitódul az eresztékein s olykor magasra löveli, mintha valami bálna orrából törne elő. Végre még egyet hörög, kerengeni kezd és utat ás magának a feneketlen örvényben. Öt perc múlva emberi szem már hiába keresi odalenn, a tenger nyomtalanul csap fölötte össze. Most már tudja, - végezte be mosolyogva, - miért nem szoktak panaszt tenni a kalóztámadások ellen.

Ha Gaetano elindulás előtt beszélt volna el ezt a dolgot, Franz kétszer is meggondolta volna, hogy vállalkozzék-e a kirándulásra; de fele útról visszatérni gyávaságnak tartotta volna. Azokhoz tartozott, kik nem szokták keresve-keresni a veszedelmet, de ha szembe kerülnek vele, rendíthetetlen nyugalommal készülnek a küzdelemre; azok közé az elhatározott emberek közé tartozott, kik párbajt vívnak a balsorssal, tanulmányozzák erejét, számolnak minden lehetőséggel és úgy szállnak szembe vele, hogy gyávának se látszassanak, de behunyt szemmel se rohanjanak a falnak.

- Ej, bekóboroltam már én Siciliát, Calabriát, két hónapig utaztam a Archipeláguson is, de színét sem láttam kalózoknak, banditáknak.

- Nem is akartam én lebeszélni méltóságodat, csak egyszerűen feleltem a kérdésre.

- S a választ valóban rendkívül érdekesnek találom s mivel társalgásában sokáig szeretnék gyönyörködni, nem szalasztom el Monte Cristot.

Gyorsan közeledtek a cél felé; kedvező szél fűjt, a bárka hat-hét mérföldet tehetett óránként. A sziget egyre jobban kivált a tengerből; az alkony színes ködéből sötéten meredt föl a sok egymásra halmozott sziklatömb s olyannak tetszett messziről, mint az arzenálban gúla alakú rakott ágyúgolyó; csak a hasadékokból virított elő a sok piros hanga és a sűrű zöld bozót. A matrózok rendületlen nyugalommal eveztek előre, hanem azért mégis csak körül-körültekintgettek a határtalan vizen, hol néhány halászbárka lebegett fehér vitorlaszárnyaival a habok fölött, mint megannyi óriási csüllő.

Tizenöt mérföldnyire lehettek Monte Cristótól, mikor a nap Corsica mögött lehanyatlott, melynek hegycsúcsai fekete csipkével szegélyezték be az eget. Szembe velük a roppant köztömeg egyre sötétebben közeledett, hatalmas árnyékával Adamastorként fenyegetve a bárkát; csak a csúcsok köré fontak ragyogó fénykoronát a búcsúzó napsugarak; az emelkedő homály azután még a csúcsokról is elűzte a ragyogást s mikor a végső sziklaszálon, mint valami tűzhányó tetején föllobbant utoljára egy lángoló sugár: elmerült minden az éjszakába és a sötét tömegek elmosódtak a sűrű homályban. Fél óra múlva vak sötétség volt köröskörül.

A matrózok szerencsére otthon voltak ezen a vidéken és a toscanai Archipelagus minden szirtjét kitünően ismerték; ez megnyugtatta Franzot, ki tájékozatlan vezetők mellett kényelmetlenül érezte volna magát ez átláthatatlan sötétségben. Corsica teljesen eltűnt s Monte Cristot sem lehetett már látni, hanem a matrózok hiúzszele, úgylátszik, áthatolt a homályon, legalább a kormányos minden tévovázás nélkül vezette tovább a bárkát.

Egy óra múlva napnyugta után Franz alig negyedmértföldnyire fekete tömeget látott maga előtt fölmerülni, de annyira elmosódva, hogy nem merte figyelmeztetni rá a matrózokat, nehogy esetleg valami ködgomolyt mondjon szárazföldnek. Egyszerre tüzet pillantottak meg; csakugyan a part közelében jártak.

- Micsoda világosság az?

- Valami pásztortűz-féle.

- Hiszen azt mondták, hogy lakatlan a sziget!

- Azt mondtam, hogy nem lakják állandóan, de fölemlítettem azt is, hogy a csempészek tanyát ütnek rajta olykor.

- És a kalózok nemkülönben!

- Azok is, éppen azért kerülöm meg a szigetet; mint láthatja, már mögöttünk van a tűz.

- Ez a tűz különben inkább megnyugtató az embert, hiszen ha okuk volna azoknak az embereknek elrejtőzni, aligha gyújtottak volna tüzet.

- Ez még nem bizonyít semmit, - szólt Gaetano, - ha tisztább fogalmai volnának a sziget fekvéséről, észrevehetné, hogy azt a tüzet sem a partról, sem Pianosából nem láthatja meg senki, csupán a sik tengerről vehető észre.

- Attól tart tehát, hogy rossz társaságba fogunk keveredni?

- Előbb meg kell bizonyosodnunk róla, - válaszolt Gaetano, szemeit a földi csillagra függesztve.

- S hogyan győződhet meg felőle?

- Azonnal meglátja.

Gaetano azután néhány szót váltott társaival, a bárkát zajtalanul megfordították, visszafordultak arra, amerről jöttek s a tűz néhány másodpercre az irányváltoztatás után eltűnt a kiugró sziklák mögött.

Azután ismét más irányt adtak a bárkának, mely egyre jobban közeledett a szigethez s már alig lehetett ötven lépésnyire messzebbre tőle.

Gaetano bevonta a vitorlát s a bárka csakhamar megállapodott.

Mindezt a legnagyobb csöndben hajtották végre. Egyetlen szó sem hangzott el a födélzetén.

Gaetano volt mindenért felelős, mert ő ajánlotta a kirándulást. A négy matróz le nem vette róla a szemét s az evezőket megmarkolva, minden pillanatban készek voltak a menekülésre; az ekkora sötétségben nem is lett volna nehéz.

Franz hidegvérrel vizsgálta fegyvereit; két pároscsövű puskája és egy karabélyája volt; óvatosan megtöltötte mind a hármat.

Gaetano ezalatt nesztelenül kibújt köpenyéből, levetette ingét, felgyűrte nadrágját s mivel úgylát meztelen volt már, nem volt több levetni valója. Így fölkészülve, azután hallgatást intett, zajtalanul lebozsátkozott a vízbe s nesztelenül a part felé úszott, csak a sötét víztükörben húzódtott utána egy világos barázda.

Nemsokára az is eltűnt, Gaetano partra ért.

Mindenki a legnagyobb csöndben, szó nélkül húzódtott meg a bárkában, míg egy félóra múlva újra láthatóvá nem vált a part felől közelgő világos barázda. Egy perc múlva, két hatalmas tempó után, elérte Gaetano a bárkát.

Valamennyien kérdő arccal tekintettek rá.

- Spanyol csempészek, csak két corsicai banditát láttam közöttük.
- S mit keres a két corsicai a spanyol csempészek között?
- Kéz kezet mos, méltóságos uram. Szegény banditákat néha nagyon megszorítják már a csendőrök vagy carabinieri s bizony jól esik, ha valami bárkára találnak és benne olyan jó fickókra, mint például mi. Hajlékot kérnek az úszó házikóban. Lehet-e megtagadni ezt a kis segítséget szegény ördögöktől, mikor üldözik őket? Szívesen látjuk, sőt nagyobb biztonság okáért kivisszük a nyílt tengerre. Minden kockáztatás nélkül megmentjük életét, vagy legalább a szabadságát egy hozzánk hasonlónak, ki alkalomadtán meghálálja a jó szolgálatot és kitűnő helyre vezet a szárazon, hol zavartalanul rakodhatunk ki.
- Hát maga is csempészkedik olykor, Gaetano pajtás?
- Hova gondol méltóságod, élni csak kell talán!
- Ismeretségben van azokkal is, akik most Monte Criston tanyáznak?
- Ugy félig-meddig. Olyanok vagyunk mi, mint a szabadkőművesek, fölismerjük egymást bizonyos jelekről.
- S gondolja, hogy bátran kiköthetünk?
- Nincs mitől tartania; a csempészek nem haramiák.
- Hát a két corsicai bandita? - kérdezte Franz, ki minden eshetőséggel számot akart vetni.
- Ej, Istenem, hiszen nem az ő hibájuk, hogy banditákká lettek, hanem a hatóságé.
- Ne mondja!
- Pedig úgy van; kiüldözik őket a világból, mert le találtak *fektetni* valakit; mintha a corsicai vérben nem volna meg ősidőkből a bosszúállás!
- Mit ért *lefektetés* alatt? Kétséggel gyilkosságot, ugy-e?
- Nem gyilkosságot, csak annyit, hogy egy ellenség fübe harapott, ez pedig nagy különbség.
- Számíthatunk tehát a csempészek és banditák vendégszeretetére? Gondolja, hogy szívesen fognak látni?
- Mindenesetre.
- Hányan vannak?
- A két corsicaival együtt hatan.
- Éppen, mint mink; ha netalán savanyú képet vágnának a látogatáshoz, megbírnak velük és szívesebb vendéglátásra kényszerítjük. Tehát még egyszer és utoljára, előre, Monte Cristora!
- Hanem engedje meg, hogy előbb megtegyem azt, amit az óvatosság parancsol.
- Rajta, Gaetano, legyen bölcs, mint Nestor és ravasz, mint Odysseus. Nemcsak megengedem, de kérem is a legnagyobb óvatosságra.
- Tehát legelőször is, egy hangot se többé!

Mindenki elhallgatott.

Franz körültekintő ember lévén, ki mindent megfigyel, tudta, hogy ha nem is veszedelmes, de mindenesetre eléggé komoly helyzetbe került. Vak sötétben egyedül volt a tengeren e matrózokkal, kik nem ismerték megelőzőleg, de akik jól tudták, hogy néhány ezer frankot rejteget az övében, s kik ha nem is veszedelmes kíváncsisággal, de mindenesetre nagyon érdeklődve vizsgálgatták gyönyörű fegyvereit. Ezek kíséretében kellett partra szállania a szigeten, mely

nagyon áhítatos nevet viselt ugyan, de nem kecsegtette Franzot jobb vendégszeretettel e csempészek és banditák között, mint Krisztust a Kálvária. Azután az elsülyesztett hajó meséje is egyre hihetőbbnek tetszett előtte most az éjszakában. Kétszeres, bár lehet, hogy csak képzelt veszedelemtől fenyegetve, egy pillanatra sem vette le szemét kísértőiről, s fegyverét lövésre készen szorongatta kezében.

A vitorlát újra kibontották és visszatértek az imént elhagyott helyre. Franz most már tisztában kivette homályhoz szokott szemeivel azt a gránitóriást, melynek hosszában elhaladtak, egy fordulónál végre újra megpillantotta a tüzet, mely most még magasabban lobogott, s vörös világot vetett a körülötte heverő öt-hat alakra.

A fodrokon egészen a sajkáig tükröződött vissza a vérvörös láng. Gaetano a fénysáv mentén, de a homályban haladt előre, s mikor szembe került az őrtúzzal, bátran átszelte a megvilágított hullámokat s rágyújtott valami tengerésznotára, melyet karban zúgtak utána a többiek.

A dal első hangjaira felszöktek a tűz körül heverő alakok és a part felé sietve, igyekeztek kikémlelni a közeledők számát és szándékát, de megnyugodva csakhamar visszatértek a tűz mellé, mely fölött egy egész nyársra húzott kecske forgott. Csak egy ember maradt vissza örül a parton.

Mikor a bárka már csak húsz lépésnyire lehetett a parttól, az őrtálló alak, lövésre készen tartva fegyverét, erős sardiniai kiejtéssel kiáltott át: Ki vagy?

Franz nyugodtan húzta fel kétsövűjén a ravaszt.

Gaetano néhány szót váltott a parton állóval, miből az utas mit sem értett, bár bizonyára róla volt szó.

- Megnevezi magát méltóságod, vagy ismeretlen akar maradni? - fordult feléje Gaetano.

- Nem szükséges nevemet megtudniok; jelentse egyszerűen, hogy francia vagyok, ki kedvetelésből utazik.

Mikor Gaetano tolmácsolta e választ, az őr odakiáltott valamit a tűz körül ülőknek, mire egy ember azonnal felállt és eltűnt a sziklák között.

Elcsöndesült minden. Mindenki a maga dolgaival látszott elfoglalva lenni: Franz a kiszállással, a matrózok a vitorlával, a csempészek a kecskével, hanem azért a látszólagos gondatlanság mellett is kölcsönösen szemmel tartották egymást.

Az elküldött ember csakhamar megjelent az ellenkező oldalon, mint ahol eltűnt. Intett az őrnek, ki a bárka felé fordulva, csak annyit mondott: *s'accomodi!*

Ez a *s'accomodi* lefordíthatatlan kifejezés; egyszerre jelenti azt, hogy jöjjön, lépjen be. Isten hozta, érezze magát úgy, mint odahaza, ön a gazda. Olyanforma mondás ez, mint Molière török köszöntése, melynek sokértelműségén annyira elcsodálkozott az úrhatnám polgár.

A matrózok nem nagyon szabódtak, s a bárka négy evezőcsapással parthoz ütődött. Gaetano kiugrott a homokra s néhány szót súgott még az őrnek; azután társai is bekerültek a bárkáról; Franz utolsónak maradt.

Egyik puskája vállán függött, a másikat Gaetano vitte, karabélyát meg egy matróz cipelte utána. Öltözete nem keltett gyanút a vendéglátókban; szeszélyes vegyüléke volt az arisztokratikusnak a művészivel.

A bárkát fölvenszolták a partra és valami tanyának alkalmas helyet kerestek; hanem úgy látszik, az őrnek nem volt ínyére az a hely, ahol keresgéltek, mert rájuk kiáltott:

- Odébb tessék menni!

Gaetano mentegetődzött, azután ellentmondás nélkül másfelé indult; két matróz égő fáklyával követte.

Harminc lépésnyire megállapodtak egy sziklával körülvett kis tisztáson. A sziklába egyik oldalon lépcső volt vájva, mely úgy vezetett föl egy hatalmas kőszálra, mint az őrtoronyba. Néhány csenevész tölgy és sűrű bozóttá szövődött mirtuszbokrok szegélyezték a gyepet. Franz vizsgálódott a fáklyával, s fölfedezve egy hamurakást, meggyőződött róla, hogy előtte már mások is jártak ott, s ez a köröskörül elzárt kényelmes kis fészek sokszor nyujthatott már menedéket Monte Cristo kóbor vendégeinek.

Várakozásában megcsalatkozott kissé; ha nem is barátságosan, de közönyösen fogadták, aggodalma eltűnt, s a megpörkölt hús illata fölgerjesztette étvágyát a balsejtelmek lehűltével.

Gyomra állapotáról sietett is értesíteni Gaetanot, aki úgy vélekedett, hogy a vacsora dolgát könnyen elintézhetik avval a hat fogollyal, kenyérrel, meg borral, ha a szomszédok példájára ők is tüzet gyújtanak.

- Egyébiránt, ha méltóságod oly csábítónak találja azt az illatot, följánlok kettőt a foglyainkból egy darab kecskehúsért.

- Tegye meg a kedvemért, Gaetano, ez a csere kitűnő ötlet.

A matrózok ezalatt ágakat tördeltek, összekeresgéltek a rőzsét, s csakhamar hatalmas tűz lobogott föl a kis tisztáson.

Franz korgó gyomorral, türelmetlenül várta már, mikor egyszerre üres kézzel látta visszajönni Gaetanot.

- No, mi ujság? Nem fogadták el a cserét?

- Sőt ellenkezőleg, megtudva, hogy ön francia, a főnök magához hívja vacsorára.

- Úgy látszik udvarias ember és a meghívást örömmel fogadom; annál is inkább, mert magam is viszek valamit a konyhára.

- Arra ugyan nincs szükség, van ott ennivaló bőviben, hanem a látogatás ő nála magánál egy különös föltételhez van kötve.

- Önála magánál? Hát háza is van?

- Az éppen nincsen, hanem azért biztosítom, nagyon kényelmesen fogja magát érezni nála.

- Tehát ön ismeri a főnököt?

- Hallottam róla egyetmást.

- Jót vagy rosszat?

- Egyiket is, másikat is.

- Teringettét! És micsoda föltétel mellett juthatok be hozzá?

- Be fogják kötni a szemét és a köteléket nem szabad addig levennie, míg ő maga meg nem engedi.

Franz mélyen Gaetano szemébe nézett, ki akarván olvasni belőle, mi rejtőzhetik e különös ajánlat mögött.

- Hát bizony magam is úgy vélem, - szólt eltalálva Franz gondolatát - hogy jó lesz meggondolni a dolgot.

- Mit tenne ön az én helyemben?

- Elmennék, veszteni valóm úgy sincsen.
  - Elfogadná a meghívást?
  - Már csak kíváncsiságból is.
  - Akad valami érdemes néznivaló is a főnöknél?
  - Ha igaz, amit beszélnek... - szólt halkán Gaetano, majd figyelmesen körütekintett, nem lesi-e meg valaki a sűrűségből.
  - S mit beszélnek?
  - Mondják, hogy akkora palotája van a föld alatt, amihez képest a Palazzo Pitti nyomorult viskó.
  - Badarság!
  - Nem badarság, hanem maga a való. Cama, a Saint-Ferdinand kormányosa, már megfordult egyszer nála, s azt mondta kijövet, hogy ehhez hasonló kincsekről csak a tündérmesékben olvasott.
  - No már ilyen beszéddel akár az Ali Baba barlangjába is lecsalogatnak.
  - Amit mondtam, csak másoktól tudom, méltóságos uram.
  - Mit tanácsol hát?
  - Tegyen tetszése szerint, méltóságod. Ilyen esetben nem volna helyes tanácsot adnom.
- Franz meggondolta a dolgot és elhatározta, hogy elmegy; ha csakugyan olyan dúsgazdag az az ember, nem fog áhítozni az ő néhány ezer frankjára. A jó vacsora is nagyon kecsegtette, s Gaetano csakhamar eltávozott üzenetével.
- Említettük már, hogy Franz óvatos, körültekintő ember volt, azért igyekezett lehetőleg pontosan tájékozódni e csodálatos remete felől. Egy matrózhoz fordult, ki buzgón és kellő fontossággal koppasztotta meg a foglyokat, s megkérdezte tőle, hogyan kerülhettek ide ezek az emberek, mikor sehol sem lehet egy bárkát vagy tartánt fölfedezni.
- Nyugodt lehet felőle, hogy pompásabb hajón, már nem is jöhettek volna.
  - Ne mondja!
  - Méltóságodnak sem kívánnék különbet, ha körül akarná utazni a világot.
  - Nagyobb fajta hajó?
  - Úgy száztonnás lehet. Kéjutazásra való yacht, mint az angolok mondják, hanem azért meg-birkózik akárminő viharral.
  - Miféle készítmény?
  - Az hiszem, génovai.
  - De hogy merészkedhetik egy csempész Génovában csináltatni meg a mesterségéhez szabott hajót?
  - Én egy szóval se mondtam, hogy a yacht tulajdonosa csempész!
  - De Gaetano határozottan azt állította.
  - Gaetano csak távolról látta a legénységet, de senkivel sem beszélt.
  - De hát kicsoda akkor ez az ember?

- Valami gazdag uraság, aki kedvtelésből utazik.
  - Mennél többet hallok róla, annál titokzatosabbnak látszik ez az ember, - gondolta magában Franz.
  - S hogy hívják?
  - Ha megkérdezik tőle, azt szokta felelni, hogy Sindbad, a tengerész. De nem hiszem, hogy ez volna az igazi neve.
  - Sindbad, a tengerész?
  - Igen.
  - S hol lakik?
  - A tengeren.
  - Hová való?
  - Nem tudom.
  - Találkozott már vele?
  - Néhányszor.
  - Milyen ember?
  - Méltóságod maga fogja legjobban megítélni.
  - S hol fog engem elfogadni?
  - Valószínűleg a földalatti palotában, mit Gaetano is említett már.
  - S nem próbálkoztak meg lejutni abba a csodálatos palotába, mikor úgy magányosan vetődtek erre a puszta szigetre?
  - Majd kifúrta oldalunkat a kíváncsiság, de nem találtunk nyomára, akárhogy kerestük is. Megtapogattuk köröskörül az egész barlangot, de még csak a legcsekélyebb nyílást sem tudtuk fölfedezni. Azt mondják különben, hogy az ajtó nem is kulcsra, hanem varázsigére nyílik csupán.
  - Valami ezeregyéjszakai mesébe gabalyodtam, - gondolta magában a fiatal francia.
  - Őméltósága már várja, - szólt mögötte egy hang, melyben fölismerte a corsicai őrt.
- A meghívottat ketten kísérték a yacht legénységéből.
- Franz a maga jószántából vette elő a zsebkendőjét és átnyújtotta a corsicainak.
- Minden további beszéd nélkül bekötötték a szemeit, azután megeskették, hogy nem tesz kísérletet a kötelék eltávolítására.
- Franz megesküdt. Erre kétoldalt karonfogták és az ő vezetése mellett megindultak.
- Harminc lépésnyire megérezte a párolgó hús illatáról, hogy a tanya közelében járnak; azután még vagy ötven lépésnyire haladhattak abban az irányban, hol megtagadták Gaetanonak a letelepedést. A tilalom oka most már világos volt. Hűvösebb levegő csapta meg s érezte, hogy már a föld alatt járnak; majd ajtócsikorgást hallott, azután úgy tetszett előtte, mintha enyhébb, illatosabb levegőt szívna; érezte, hogy vastag, puha szőnyegen jár. Vezetői azután eltávoztak mellőle. Nemsokára szép, kissé idegenszerű franciasággal szólította meg valaki.
- Isten hozta nálam, leveheti a kendőt.

Gondolhatjuk, hogy Franz hamarosan eleget tett a felszólításnak; levette a kendőt és egy harmincnyolc-negyven esztendőes férfival állott szemben, ki tuniszi módra hosszú, kék selyembojtos vörös fezt, arannyal himzett fekete mellényt, törökösen bő bugyogót s felhajló orru, arannyal himzett sárga papucsot viselt; a derekát övező gyönyörű kashmir tüszőből egy kis görbe handzsár kandikált elő.

Bár rendkívül halvány, még is feltűnően szép volt az arca; átható szeme ragyogott s gyönyörű orra a görög arcél klasszikus tökéletességével feküdt egy vonalban a homlokával; hófehér fogai gyöngysorként csillogtak elő a fekete bajusz alól.

Csak az a föltűnő halványság volt megdöbbenítő egy kissé; mintha sok ideig a sírt lakta volna s nem tudná többé az élet színét visszanyerni.

Nem volt magas, de arányos termetű s mint a délieknek általában, kis keze és kis lába volt.

Franzot, ki badarságnak tartotta Gaetano szavait, legjobban a pompás bútorzat lepte meg.

Az egész szoba aranyvirágokkal himzett, karmazsinszínű török szövettel volt bevonva. Egyik sarkában, a mennyezetes keret fölött, zománcos damasztcsövű, drágakövektől csillogó markolatu arab fegyverek tündököltek; csodálatos alaku színes velencei függőlámpa világította be a szobát, a padolaton pedig minden lépés alatt bokáig besüppedő keleti szőnyegek voltak fölterítve; gyönyörű szövetű függöny lógott az ajtó fölött, hol Franz belépett és a szemközt lévő ajtón, kissé félrevonva, bepillantást engedett egy másik, pazarul kivilágított szobába.

A házigazda időt engedett vendégének a bámulatra, de fürkésző tekintetét nem vette le róla.

- Bocsásson meg azért a különös óvatos intézkedésért, mit önnel szemben is kénytelen voltam alkalmazni; de mivel a sziget többnyire teljesen el van hagyatva, kétségkívül furcsa állapotban találnám ezt a kis remetelakot, ha a bejárás titka napfényre kerülne. Ez pedig rendkívül kellemetlen volna rám nézve, nemcsak azért, mert drágaságaimtól, de mert egyedüli biztos menedékeimtől fosztanána meg, mit akkor keresek föl, mikor el akarom magamat szigetelni az emberektől. Hanem igyekezni fogok elfeledtetni önnel e kis kellemetlenséget, olyasmit ajánlva, mit aligha remélt e helyen föltalálni, azaz valamirevaló vacsorát s meglehetősen jó ágyat.

- Lelkemre, nem szükséges mentegetőznie. A bűvös palotákba mindenkit bekötött szemmel szoktak vezetni; emlékszik talán Raoulra a Hugonottákban? És nincs okom szemrehányást tenni önnek, mert amit itt látok, méltó párja az Ezeregyéjszaka csodáinak.

- Elmondhatnám önnek Lucullussal: ha tudtam volna, hogy fölkeres, elkészültem volna a látogatásra. De akárminő is ez a remetelak, szabadon rendelkezik benne; s bármily sovány legyen is, megosztom önnel vacsorámat. Ali, tálalva van már?

Csaknem abban a pillanatban lebbent föl az ajtófüggöny s egy ébenfekete, egyszerű fehér tunikába öltözött núbiai szerecsen néma jellel adta értésére urának, hogy beléphetnek az ebédlőbe.

- Nem tudom, egy nézetten vagyunk-e, de a magam részéről kellemetlennek találom, ha két-három óráig vagyunk együtt valakivel anélkül, hogy nevéről, állásáról fogalmunk volna. A vendéglátás törvényeit sokkal jobban tisztелем, semmint kérésemet kíváncsi tudakozódásnak vehetné; egyszerűen arra kérem, hogy mondjon bármiféle nevet, amelyen szólíthatom. Engem egyszerűen Sindbad, a tengerésznek szoktak nevezni.

- S engem, mivel csupán a bűvös lámpa hiányzik kezemből, hogy Aladinnak képzeljem magam, leghelyesebb lesz talán ezen a néven neveznie. Így megmaradunk a bűvös keleti világban, hová, úgy hiszem, valami jó szellem vezérelt.

- Így tehát, Aladin úr, - szólt az új Amphitryon, - mivel az étel az asztalon van már, legyen szíves talán átfáradni az ebédlőbe; legalázatosabb szolgálja, engedelmével majd előre megy, hogy az utat mutassa.

E szavak után félrevonta a függönyt és valóban ő lépett be elsőnek a terembe.

Franz egyik ámulatból a másikba esett. Futó pillantást vetve a dúsan megrakott asztalra, körütekintett a teremben.

Az ebédlő nem kevésbé pazarul volt bútorozva, mint a másik terem; a köröskörül csupa márványfalba becses antik domborművek voltak illesztve s szemközt egymással, a szoba két sarkában, két gyönyörű bronzszobor állott, fején kosarat tartva. Remeknél remekebb gyümölcsök voltak fölhalmozva a kosarakban; sicíliai ananász, malagai gránátalmák, baleari narancsok, óriás francia őszibarackok, tuniszi datolyák és a kelet minden gyümölcse pompázott bennök.

A vacsora corsicai rigókkal körülrakott fácánsültből, vaddisznósonkából és kocsonyából, kecskecombból tatármártással, egy gyönyörű félszegúszóból és óriás tengeri rákokból állott.

A nagyobb fogások között kisebb tálakon mindenféle mellékétel hevert.

A tálak ezüstből, a tányérok japáni porcellánból voltak.

Franz szemeit dörzsölgette, hogy valóban ébren van-e.

Ali egyedül szolgált fel és rendkívül ügyesen forgolódott az asztal körül. A vendég bókolt is érte a gazdájának.

- A szegény ördög nagyon ragaszkodik hozzám s megtesz minden tőle telhetőt. Emlékszik még, hogy életét mentettem meg és úgylátszik, sokra becsüli a fejét s hálás azért, hogy megóvtam a pallostól.

Ali az urához lépett és megcsókolta a kezét.

- Ne vegye kíváncsiságnak, Sindbad úr, de nagyon szeretném, ha elbeszelné ezt a különös történetet.

- Nagyon egyszerű az egész história. Ez a fickó, úgylátszik, többet settenkedett a tuniszi bej szerája körül a kelletténél s ezért a bej elrendelte, hogy az első napon tépjék ki a nyelvét, másodnap vágják le a kezeit s harmadnapra üssék le a fejét. Régi vágyam volt egy némát fogadni szolgálatomba, azért megvártam, míg nyelvét kivágták s csak másnap mentem el a bejhez, gyönyörű kétsövű puskát ajánlva cserébe Aliért. Ő felségének nagyon megtetszett a pompás fegyver, de mégis habozott, mert mindenáron el akarta tenni láb alól ezt a szegény ördögöt. Hanem mikor ráadásul még egy remek angol vadászkést is fölajánlottam, mellyel csorbát ütöttem ő felsége yatagánjának élén, ellágyult a derék bej és megkegyelmezett a kéznek is, a fejnek is, de csak az alatt a föltétel alatt, hogy Ali többé soha az életben nem teszi be Tuniszba a lábát. Ez a föltétel egészen fölösleges volt. Mert ha ez a hitetlen csak messziről megpillantja Afrika partjait, úgy elbújik a hajófenéken, hogy semmivel se lehet onnan ki-csalogatni, míg a harmadik világrész el nem tűnik a látóhatáron.

Franz elgondolkozott, azon tanakodva, hogy mit tartson erről a kegyetlen jószívúségről.

- S ahhoz hasonlóan, kinek a nevét viseli, ön is egész életét utazással tölti? - szólalt meg végre, más irányt adva a beszélgetésnek.

- Megfogadtam valamikor, hogy így fogok cselekedni, még mikor alig hittem, hogy megvalósulhat valaha. Néhány utazást már tettem s ami még hátra van, az is rendre el fog következni.

Bár nyugodtan folyt ajkáról a szó, szemei vad tűzben égtek.

- Ön sokat szenvedhetett, uram! - szólt hirtelen, minden bevezetés nélkül Franz.

Sindbad megrendült és merően a szemébe nézett.

- Honnan gondolja?

- Hangjáról, tekintetéről, halvány arcáról és minden egyébről, az életmóddal együtt, amit folytat.

- Pompásabb életet már el sem tudok képzelni, úgy élek, mint egy valóságos basa; királya vagyok a teremtésnek; ott telepszem meg, ahol jól esik s odébb megyek, ha ráuntam már; szabad vagyok, mint a madár és szárnyaim vannak, mint neki; a kíséretem vakon engedelmeskedik egy intésemre. Néha azzal szórakozom, hogy kiszabadítok egy-egy banditát az üldöző igazságszolgáltatás kezeiből. Én magam szolgáltatok igazságot, magam ítélkezem és nem ismerem föllebbezést. Csak egyszer kóstolna bele ebbe az életmódba, sohasem kívánczna többé vissza a világba, ha csak valami nagy feladat nem várakozik még rá az emberek között.

- Például a bosszú!

Az ismeretlen merőn tekintett a fiatalember szemébe, mintha szíve mélyéből akarta volna kiolvasni gondolatait.

- Miért éppen a bosszú?

- Mert egész valójából látom, hogy nagy számadása van még a társadalommal.

- Csalódik, kedves barátom, - szólt sokat jelentő mosollyal Sindbad - inkább valami emberbarátféle volnék vagy mi, s lehet, hogy egyszer csak betoppanok Párisba és versenyre kelek Apperttel meg a kis kékköpenyeges emberrel.

- Első ízben tenné meg ezt az utat?

- Olyanformán. Vagy nem látszik meg rajtam a nemtörődömség? Különböztetném, hogy nem az én hibám, ha késem egy kissé; egyszer csak elkövetkezik az a nap is.

- Mostanában szándékozik oda utazni?

- Egyelőre nem határozhatok még, minden a bekövetkező körülményektől függ.

- Szeretnék akkoriban már én is odahaza lenni, hogy legalább némiképpen viszonyozhassam azt a szíves vendéglátást, melyben Monte Criston részesített.

- Örömmel fogadnám el ajánlatát, ha nem akarnék ismeretlen maradni Párisban.

Eközben a fogásokat egyre-másra fölszolgálták, de úgylátszik, csupán Franz kedvéért, ki derekasan hozzálátott, míg az ismeretlen alig érintett meg egy-két tálát a dús lakoma alatt.

Ali azután kivéve a kosarakat a szobrok kezéből, gyümölcscsel rakta meg az asztalt.

A kosarak mellé egy kis zománcos födelű csészét helyezett.

Az a rendkívüli óvatosság, mellyel Ali a csészét hozta, kíváncsivá tette Franzot. Fölemelte a fedőt s valami zöldes pépet látott benne.

Visszatéve a fedőt, annyit tudott, mint előbb és zavartan tekintett a házigazdára, ki mosolygott rajta.

- Nem találja ki, micsoda nyalánkság van ebben a kis csészében s bosszantja a dolog?

- Megvallom, bosszant.

- Már pedig nem egyéb ez, kérem szépen, mint valóságos ambrózia, amit Hebe asszonyosság szolgált föl hajdanában Jupiter asztala körül.

- Hanem a földre kerülve, valószínűleg más névvel cserélte föl a hangzatos ambróziát; szeretném tudni, hogy hívják emberi nyelven ezt a nyalánkságot, mit különben nem találok valami étvágygerjesztőnek.

- Látja, ez mutatja legjobban a mi földhöz ragadt természetünket; gyakran elmegyünk a szerencse mellett, anélkül, hogy észrevennénk és sokszor még akkor sem ismerjük föl, mikor magától kínálkozik. Ha a pénz embere ön és az aranyat vallja Istenének, ízlelje meg ezt és Peru, Guzarete és Golconda bányái tárulnak föl a szemei előtt. Ha a képzelet embere és a költészetnek hódol, akkor is ízlelje meg s a lehetőség korlátain áttörve megnyílik szemei előtt a végtelenség s szabadon csaponghat az álmok és ábrándok csodálatos birodalmában. Ha nagyravágyó és a földi hatalmasok kegyeit vadássza, ízlelje meg ezt, lakjék vele torkig s egy óra múlva trónon ül, még pedig nem olyan apró kis báborszéken, mint aminő a spanyol, francia vagy angol trónus, hanem az egész világ, a világegyetem, a mindenség trónusán. Királyi trónusa ott fog sugárzani, hol a sátán kísértette meg Jézust és anélkül, hogy szövetkezve vele, karmait kellene csókolgatnia, korlátlan ura lesz a föld minden birodalmának. Mondja hát, nem csábító-e amit kívánok önnek? S ennyiből áll az egész.

E szavaknál fölnyitotta a kis csészét s egy kis kanálnyival emelt ajkához a magasztalt csemegéből. Félig lehunytt szemekkel vánkosain kéjesen végignyújtózva élvezte a csodálatos fűszert.

Franz bevárta, míg elfogyasztja az utolsó csöppig, csak azután fordult hozzá.

- De micsoda csodálatos vegyülék hát ez tulajdonképpen?

- Hallott már valaha a Vieux de la Montagneról, aki meg akarta gyilkolni Philippe-Augusteot?

- Hogyne.

- Akkor hát tudnia kell, hogy egy gyönyörű völgy fölött uralkodott, melyben még Hasszán ben Saaba által ültetett nagyszerű kertek voltak. A kis kerti pavillonokba csak kiválasztottait bocsátotta be s mint Marco Polo mondja, bizonyos fűvet étetett velük, mely megnyitotta előttük a paradicsom ajtaját, hol örökké virágzó fák, mindig érett gyümölcsök és sohasem hervadó gyönyörű szűzek voltak. Bár csak álom volt, amit ez elkábult emberek valóságnak hittek, de oly édes, mámorító, gyönyörűséges álom, hogy testüket, lelküket eladva, az Istennél is jobban szolgálták volna azt, ki ad nekik belőle, s elmentek volna talán a világ végére is, minden elképzelhető kint egy jajszó nélkül végigszenvedve, csupán azért a gondolatért, hogy a halál csak átmenet abba a gyönyörűséges világba, melynek előízét már megismerték a csodálatos fű által.

- Mely nem egyéb, mint - hasis! Hallottam már róla.

- Eltalálta, Aladin úr, hasis ez, valóságos, igazi alexandriai hasis, melyet Abu Gor, e maga nemében egyetlen, utolérhetetlen mester készített, kinek palotát kellene építenünk ezzel a fölirattal: A túlvilági gyönyör sáfárjának, a hálás világ.

- Higyje el, nagy kedvem volna magamnak is meggyőződni e rendkívüli magasztalások igazságáról.

- Győződjék meg róla és ítéljen; de ne hagyja abba már az első kísérletnél, mert minden új dolognál, akár szelíd, akár heves, leverő vagy kellemes legyen, érzékeinket hozzá kell szoktatnunk az ismeretlen ingerhez. Ez isteni csemege fölláztatja emberi természetünket, mely nem gyönyörökre lévén teremtve, inkább a gyötrelmekhez ragaszkodik. Hanem a természetünk kudarcot vall az egyenetlen harcban és a valóságot meggyőzi az álom; s mikor fölöttünk már az álom uralkodik, benne élünk s az élet tűnik föl álomnak, de mily óriási különbség van ez elváltozásban!... mert hiszen a valóságos élet gyötrelmeit hasonlítjuk össze a képzelt világ

gyönyöreivel, s aki egyszer megízlelte a hasist, nem akar többé élni, csak álmodni, álmodni örökké. Mikor fölébred, úgy fog tetszeni, mintha Nápoly tavaszi verőfényéből a sarkvidék telébe lépett volna, s a földi paradicsomot pokollal cserélte volna föl. Kóstolja meg a hasist, ne habozzék, ízlelje meg!

Franz felelet helyett egy egész kanállal merített ki a csodálatos anyagból, s mint Amphitryonja, ő is ajkához vitte.

- Teringettét! - mondta aztán, nyelvével csettintve, - nem tudom, olyan lesz-e a következménye, aminőnek ön rajzolta, hanem egyelőre nem találok valami különösnek az egészet.

- Mert ínye még nem képes fölfogni ennek a csodálatos gyönyörnek egész hatalmas valóját. Vagy talán első ízlelésre megkedvelte már az osztrigát, teát, angol sört, vagy a szarvasgombát? Meg tudja érteni, miért fűszerezték a rómaiak assa-foetidával a fácánt és miért esznek a kínaiak fecskefészket? Aligha. És ugyanígy van a hasissal is; ha nyolc napig élne vele egymásután, úgy találná, hogy ízének finomságával, mitől ma még az orrát fintorgatja, egyetlen étel sem versenyezhet a világon. Hanem menjünk most talán át a másik szobába, helyesebben az önébe; Ali majd gondoskodni fog kávéról és pipákról.

Mindketten fölkeltek az asztal mellől, s míg Franz átment a szomszéd szobába, Sindbad a szolgának adott utasításokat.

Ez a szoba jóval egyszerűbben, bár nemkevéssébbé gazdagon volt butorozva. A kerek formájú kis terem oldalán köröskörül kerevet futott végig. A kerevet, a falak, a mennyezet és a padolat gyönyörűen kidolgozott bőrökkel volt befedve, melyeken kellemesebb volt a fekvés és járás-kelés, mint a kelet legpuhább szőnyegein; hatalmas sörényű atlaszi oroszlánbőrök, gyönyörűen csikolt bengáli tigrisek, pettyezetett párducok, mint aminőket Dante ír le, végre szibériai medve- és norvégiai rókabőrök oly pazar bőséggel heverték egymáson, hogy az ember azt vélte, a legbujább pázsiton jár s a leglágyabb nyoszolyán hever közöttük.

Végigheverték a kereveten; egész sereg borostyánszopókás, jázminszárú megtöltött csibuk hevert az asztalokon, hogy ne kelljen kétszer rágyújtani egyre. Mindketten kiválasztottak egyet-egyet. Ali tüzzel szolgált és a kávé után látott.

Pár pillanatnyi csend állott be, mialatt Sindbad egészen átadta magát gondolatainak, melyek még a legélénkebb társalgás közben is elfoglalták, Franz pedig néma ábrándozásba merült, mely a kitűnő dohánnyal rendesen együtt jár, s míg a kellemetlen gondolatok rendre eltávoznak, édes álomképek jelennek meg a gomolygó füstkarikákban.

Ali belépett a kávéval.

- Hogyan parancsolja? Francia vagy török módra, erősen vagy gyöngén, cukorral vagy keserűen, átszűrve vagy aljastul? Mindenféleképpen el van készítve már, válasszon tetszése szerint.

- Török módra szeretem.

- És igaza van; már ez is bizonyítja, hogy nagy hajlandósága van a keleti életmódra. Ah, hiszen csak a Keleten tudnak igaz embermódra élni! Én magam is, ha mindent elvégeztem Párisban, - szólt avval a különös mosollyal, mit vendége már többször megfigyelt ajkai körül - keleten morzsolom le még hátralevő napjaimat, s ha találkozni akar még velem valamikor, úgy Kairóban, Bagdadban vagy Iszahanban kell fölkeresnie.

- Lelkemre, ennél nincs a világon könnyebb; sasszárnyakon fogok odarepülni, olyan hatalmas sasszárnyakon, amelyek huszonnégy óra alatt az egész világon körülrepítenek.

- Ahá, a hasis működik már; bontsa ki bátran szárnyait, örködjünk, s ha Ikarusz-szárnyai fölolvadnának a napsugárban, magunk fogjuk fel önt.

Azután néhány arab szót mondott Alinak, ki némán bólintva, visszavonult, de nem távozott el. Franz csodálatos átváltozáson ment keresztül. Az egész nap fáradaimai és elfogultsága, mely az est különös eseményeinek volt a következtése, eltűntek, hogy annak a csodálatos nyugalomnak adjanak helyet, mely a szendergés első szakában csak annyira tartja meg még öntudatunkat, hogy megérezzük az álom közeledtét. Teste, mintha minden anyagit levetkezett volna, könnyűvé, szinte lebegővé vált, lelkében csodálatos fényesség áradt széjjel, s érzékei a végletekig fölcsigázva, délibábos képeket kápráztattak elé; a látóhatár, de már nem az a komor látóhatár, mely álma előtt oly szorongó félelemmel töltötte el lelkét, hanem azúrkék, verőfényes, végtelen határ terült el lelki szemei előtt; a tenger, gyönyörű kékjével, a nap remegő arany sugaraival, mámorba ringató édes illatokkal; azután matrózainak tiszta, szinte földöntúlian szép éneke közben fölmerült előtte Monte Cristo szigete, de most már nem mint egy fenyegető bérc a tajtékzó habok között, hanem mint egy sivatagban fölbukkanó oázis; mennél közelebb került a szigethez, annál erősebb, teljesebb és bűbájosabb lett az a csodálatos ének, mintha valami Loreley vagy Amphion a varázsló akarta volna ez isteni szigetre csalni a kóbor utast.

Végre parthoz ért a bárka, oly gyöngéden, minden rázkódás nélkül, mint ahogy egy szerelmes ajak tapad a párjához; azután a barlangba lépett, anélkül, hogy a bájos hangok elnémultak volna. Néhány lépcsőfokon leszállt, vagy legalább úgy tetszett előtte, mintha leszállott volna, teli tüdővel szívta magába az üde, balzsamos levegőt, mint aminő Kirke barlangja körül lebeghetett, telve mámorító, álomba ringató, érzékgyújtó édes illatokkal, s fölmerült előtte ismét mind az, amit álma előtt látott, Sindbadtól, fantasztikus házigazdájától egészen Aliig, a néma szolgáláig; azután eltűnt minden, mit a kilobbanó mécses utolsó sugara, míg a zürzavaros képek forgataga után tisztán látta azt a termet, hol a szobrok voltak, s melyet most egyetlen ódon mécses világított meg, mint aminők a szendergőt vagy a gyönyörtől megrészegettet szokták őrizni az éjszakában.

(Vége az első kötetnek.)